

STATISTIKAAMET
STATISTICS ESTONIA

2006

LINNAD JA VALLAD ARVUDES
CITIES AND RURAL MUNICIPALITIES
IN FIGURES

TALLINN 2006

Kogumik jälgib Eesti linnade ja valdade arengut. Analüüsitakse siserände suundumusi, elanike sissetuleku suurust, liigitatakse omavalitsusüksused keskuse-perifeeria skaalal, vaadeldakse Setomaa ja selle lähivaldade arengut ning võrreldakse Eesti linna- ja maarahvastiku eluga rahulolu ja õnnelikkust teiste Euroopa riikidega. Omavalitsusüksuste kohta on esitatud võrreldavad andmed joonistel ja tabelina.

Koostanud Mihkel Servinski (telefon 433 0580) ja Marika Kivilaid.

The publication provides an overview of the development of Estonian cities and rural municipalities. The trends of inner migration and income of the residents have been analysed, local government units have been distributed on the scale of centre-periphery, the development of Setomaa rural municipalities has been observed, happiness and satisfaction with life of Estonian rural and urban population in comparison with other European Countries has been discussed. Comparative data as diagrams and tables have been provided for local government units.

Compiled by Mihkel Servinski (tel +372 4330 580) and Marika Kivilaid.

MÄRKIDE SELETUS **EXPLANATION OF SYMBOLS**

- .. mõiste pole rakendatav
category not applicable
- nähtust ei esinenud
magnitude nil

Kirjastanud Statistikaamet, Endla 15, 15174 Tallinn,
analüüsi ja väljaannete talitus, telefon 625 9247
Toimetanud Siret Linnas
Kaardid: Marge Rom
Inglise keel: OÜ Tõlkekunstnikud ja Livia Ränkson
Küljendus: Oliver Lillma

*Published by Statistics Estonia, 15 Endla Str, 15174 Tallinn,
Analysis and Publications Service, +372 6259 247
Edited by Siret Linnas
Maps by Marge Rom
English by Ltd Tõlkekunstnikud and Livia Ränkson
Layout by Oliver Lillma*

Trükkinud Ofset OÜ, Paldiski mnt 25, 10612 Tallinn
November 2006
*Printed by Ofset Ltd, 25 Paldiski Rd, 10612 Tallinn
November 2006*

ISSN 1406-8214
ISBN 9985-74-372-5

Autirõigus/Copyright: Statistikaamet, 2006
Kaanefoto / Cover photo: Focus

Väljaande andmete kasutamisel või tsiteerimisel palume viidata allikale
When using or quoting the data included in this issue, please indicate the source

SISUKORD

Saateks	6
1. Rändeandmete kvaliteet ja rändesuundumused Eestis aastatel 2000–2005.	
Alis Tammur, Tiit Tammaru, Ene-Margit Tiit	8
2. Palgatöötaja brutotulu omavalitsusüksustes. Kristi Lehto, Kaja Sõstra	29
3. Omavalitsusüksuste arengumustrid aastatel 2000–2004. Arno Lõo	55
4. Ulata õng ja õpeta seda kasutama. Merli Mäger, Mihkel Servinski, Garri Raagmaa, Andrus Saar, Kadri Koreinik	90
5. Õnne ja rahulolu regionaalsed erinevused. Mare Ainsaar	108
Lisa 1. Omavalitsusüksuste võrdlus	119
Kaart 1. Eesti haldusjaotus, 1.01.2005	120
Kaart 2. Omavalitsusüksuste rändesaldokordaja, 2000–2005	121
Kaart 3. 25–54-aastaste rändesaldokordaja omavalitsusüksustes, 2000–2005	121
Kaart 4. Harju maakonna rändesaldo teiste maakondadega, 2000–2005	122
Kaart 5. Tartu maakonna rändesaldo teiste maakondadega, 2000–2005	122
Kaart 6. Pärnu maakonna rändesaldo teiste maakondadega, 2000–2005	123
Kaart 7. Ida-Viru maakonna rändesaldo teiste maakondadega, 2000–2005	123
Kaart 8. Omavalitsusüksuste rändesaldokordaja Tallinna linnaga, 2000–2005	124
Kaart 9. Omavalitsusüksuste rändesaldokordaja Tartu linnaga, 2000–2005	124
Kaart 10. Omavalitsusüksuste rändesaldokordaja Pärnu linnaga, 2000–2005	125
Kaart 11. Omavalitsusüksuste rändesaldokordaja Jõhvi ja Kohtla-Järve linnaga, 2000–2005	125
Kaart 12. Rändesaldokordaja maakondades ja maakonnakeskustes maakonna suhtes, 2000–2005	126
Kaart 13. Omavalitsusüksuste rändesaldo Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Värskä ja Vastseliina vallaga (uuringupiirkond), 2000–2005	126
Kaart 14. Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Värskä ja Vastseliina valla rahvastiku asustustihedus (elanikku km ² kohta), 31.03.2000	127
Kaart 15. Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu omavalitsusüksustes, 2002	128
Kaart 16. Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu omavalitsusüksustes, 2003	128
Kaart 17. Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu omavalitsusüksustes, 2004	129
Kaart 18. Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu omavalitsusüksustes, 2005	129
Kaart 19. Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kasv omavalitsusüksustes, 2002–2005	130
Kaart 20. Õpetaja kuukeskmise palk omavalitsusüksustes, 2004	130
Kaart 21. Arenguindeks omavalitsusüksustes, 2004	131
Kaart 22. Üldhariduse päevaõppekoolid omavalitsusüksustes, 1.09.2005	131
Kaart 23. Omavalitsusüksuste jaotus keskuse-perifeeria skaalal, 2000–2004	132
Kaart 24. Omavalitsusüksused heaalupotentsiaali järgi, 2000–2004	132
Kaart 25. Omavalitsusüksused tegeliku tulustaatuse järgi, 2000–2004	133
Kaart 26. Omavalitsusüksused funktsionaalse edukuse järgi, 2000–2004	133
Kaart 27. Kasutusse võetud mitteiluhoonete kasulik pind omavalitsusüksustes, 2003–2005	134
Kaart 28. Kasutusse võetud eluruumide pind 1000 elaniku kohta omavalitsusüksustes, 2003–2005	134
Kaart 29. Korterite ostu-müügitehingute osatähtsus Tallinna linnaosades, 2005	135
Kaart 30. Registreeritud töötus omavalitsusüksustes, 1.10.2005	135
Kaart 31. Haldus- ja asustusjaotuse muudatused, 1.01.–1.11.2005	136
Joonis 1. Rahvaarvu muutus, 2005–2006	137
Joonis 2. Sündimuse üldkordaja, 2005	138
Joonis 3. Suremuse üldkordaja, 2005	139
Joonis 4. Ülalpeetavate määr, 1.01.2006	140
Joonis 5. Demograafiline töötururindeks, 1.01.2006	141
Joonis 6. Kohalike eelarvete kogutulu elaniku kohta, 2005	142
Joonis 7. Üksikisiku tulumaksu osatähtsus kohalike omavalitsuste kogutuludes, 2005	143
Joonis 8. Üksikisiku tulumaksu laekumine kohaliku omavalitsuse eelarvesse elaniku kohta, 2005	144
Joonis 9. Riigieelarvest saadud toetused üksikisiku tulumaksu 100 krooni kohta, 2005	145
Joonis 10. Kohalike eelarvete sotsiaalse kaitse kulude osatähtsus kogukuludes, 2005	146
Joonis 11. Kohalike eelarvete hariduskulude osatähtsus kogukuludes, 2005	147
Joonis 12. Kohalike eelarvete üldiste valitsussektori teenuste kulude osatähtsus kogukuludes, 2005	148
Joonis 13. Kohalike eelarvete majanduskulude osatähtsus kogukuludes, 2005	149

Joonis 14. Kohalike omavalitsuste võlakoorumus, 31.12.2005	150
Joonis 15. Toimetulekutoetus elaniku kohta, 2005	151
Joonis 16. Toetus toimetulekupiiri tagamiseks rahuldatud taotluse kohta, 2005	152
Joonis 17. Registreeritud töötute osatähtsus 16–62/58-aastaste hulgas, 2005	153
Joonis 18. Aastaruande esitanud äriühingud 1000 tööealise elaniku kohta, 2004	154
Joonis 19. Aastaruande esitanud primaarsektori äriühingud, 2004	155
Joonis 20. Aastaruande esitanud sekundaarsektori äriühingud, 2004	156
Joonis 21. Aastaruande esitanud tertsiaarsektori äriühingud, 2004	157
Joonis 22. Üldharidus päevaõppes: õpilasi kooli kohta 2005/2006. õppeaasta alguses	158
Joonis 23. Üldkasutatavate rahvaraamatukogude fondi suurus 100 elaniku kohta, 2005	159
Joonis 24. Üldkasutatavate rahvaraamatukogude lugejaid 100 elaniku kohta, 2005	160
Joonis 25. Üldkasutatavates raamatukogudes laenutatud üksusi keskmiselt lugeja kohta, 2005	161
Joonis 26. Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, 2005	162
Lisa 2. Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta	163
Selgitusi esitatud andmete kohta	196

CONTENTS

Foreword	7
1. The quality of migration data and the trends of migration in Estonia in 2000–2005. Alis Tammur, Tiit Tammaru, Ene-Margit Tiit	19
2. Gross income per employee in local government units. Kristi Lehto, Kaja Sõstra	47
3. Development patterns of local government units in 2000–2004. Arno Lõo	87
4. Teach a man to fish. Merli Mäger, Mihkel Servinski, Garri Raagmaa, Andrus Saar, Kadri Koreinik	101
5. Regional differences of happiness and satisfaction. Mare Ainsaar	114
Annex 1. Comparison of local government units	119
Map 1. Administrative division of Estonia, 1.01.2005	120
Map 2. Net migration rate of local government units, 2000–2005	121
Map 3. Net migration rate of population aged 24–54 in local government units, 2000–2005	121
Map 4. Net migration of Harju county with other counties, 2000–2005	122
Map 5. Net migration of Tartu county with other counties, 2000–2005	122
Map 6. Net migration of Pärnu county with other counties, 2000–2005	123
Map 7. Net migration of Ida-Viru county with other counties, 2000–2005	123
Map 8. Net migration rate of local government units with the city of Tallinn, 2000–2005	124
Map 9. Net migration rate of local government units with the city of Tartu, 2000–2005	124
Map 10. Net migration rate of local government units with the city of Pärnu, 2000–2005	125
Map 11. Net migration rate of local government units with the city of Jõhvi and Kohtla-Järve, 2000–2005	125
Map 12. Net migration rate in counties and in county centres with county, 2000–2005	126
Map 13. Net migration of local government units with Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Värskä and Vastseliina rural municipality (the area of the survey), 2000–2005	126
Map 14. Population density (inhabitants per km ²) in Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Värskä and Vastseliina rural municipality, 31.03.2000	127
Map 15. Average monthly gross income per employee in local government units, 2002	128
Map 16. Average monthly gross income per employee in local government units, 2003	128
Map 17. Average monthly gross income per employee in local government units, 2004	129
Map 18. Average monthly gross income per employee in local government units, 2005	129
Map 19. Increase of average monthly gross income per employee in local government units, 2002–2005	130
Map 20. Average monthly salary of a teacher in local government units, 2004	130
Map 21. Development index in local government units, 2004	131
Map 22. Diurnal schools of general education in local government units, 1.09.2005	131
Map 23. Local government units by position on the scale of centre-periphery, 2000–2004	132
Map 24. Local government units by well-being potential, 2000–2004	132
Map 25. Local government units by actual income status, 2000–2004	133

Map 26. Local government units by functional performance, 2000–2004	133
Map 27. Useful floor area of non-residential buildings completed in local government units, 2003–2005.....	134
Map 28. Floor area of dwellings completed per 1,000 inhabitants in local government units, 2003–2005.....	134
Map 29. Share of purchase-sale contracts of dwellings in Tallinn city districts, 2005	135
Map 30. Registered unemployment in local government units, 1.10.2005	135
Map 31. The changes of administrative and settlement division, 1.01.–1.11.2005	136
Figure 1. Change in population, 2005–2006	137
Figure 2. Crude birth rate, 2005	138
Figure 3. Crude death rate, 2005	139
Figure 4. Dependency ratio, 1.01.2006	140
Figure 5. Demographic labour pressure index, 1.01.2006	141
Figure 6. Total revenue of local budget per inhabitant, 2005	142
Figure 7. Share of personal income tax in the total revenue of local governments, 2005 ...	143
Figure 8. Personal income tax received into local budget per inhabitant, 2005.....	144
Figure 9. Subsidies from state budget per 100 kroons of personal income tax, 2005	145
Figure 10. Share of social protection expenses of local budget in total expenditure, 2005 .	146
Figure 11. Share of education expenses of local budget in total expenditure, 2005	147
Figure 12. Share of administration expenses of local budget in total expenditure, 2005.....	148
Figure 13. Share of economy expenses of local budget in total expenditure, 2005	149
Figure 14. Debt burden of local governments, 31.12.2005	150
Figure 15. Subsistence benefit per inhabitant, 2005	151
Figure 16. Subsistence benefit to guarantee subsistence level per application satisfied, 2005.....	152
Figure 17. Registered unemployed persons as the percentage of the population aged 16–62/58, 2005	153
Figure 18. Companies having presented annual bookkeeping reports per 1,000 working age inhabitants, 2004.....	154
Figure 19. Primary sector companies having presented annual bookkeeping reports, 2004.....	155
Figure 20. Secondary sector companies having presented annual bookkeeping reports, 2004.....	156
Figure 21. Tertiary sector companies having presented annual bookkeeping reports, 2004.....	157
Figure 22. Full-time general education: pupils per school, 2005/2006, at the beginning of the academic year	158
Figure 23. Stock of public library units per 100 inhabitants, 2005	159
Figure 24. Registered users of public libraries per 100 inhabitants, 2005.....	160
Figure 25. Average number of library units lent per user in public libraries, 2005.....	161
Figure 26. Average monthly gross income per employee, 2005	162
Annex 2. Selection of data on local government units.....	163
Comments on presented data	198

SAATEKS

Mihkel Servinski
Marika Kivilaid

“Linnad ja vallad arvudes. 2006. *Cities and Rural Municipalities in Figures*” ilmub sellises formaadis neljandat korda. Kogumiku eesmärgid on jäänud endiseks: analüüsida Eesti piirkondlikku arengut ja teha trükituna kättesaadavaks valik andmeid omavalitsusüksuse tasandil.

Kogumikus on viis artiklit, mis koostajate arvates on olulised ja huvitavad. Loodame, et need ärgitavad käsitletud teemadel edasi mõtlema.

Statistikaamet ei ole alates 2000. aastast rahvastikustatistikas rännet arvestanud, see on kogu riikliku statistika suuremaid probleeme. Seda, millest on selline olukord tekkinud, vaevad oma artiklis Statistikaameti peaanalüütik Alis Tammur, Tartu Ülikooli emeriitprofessor Ene-Margit Tiit ja Tartu Ülikooli vanemteadur Tiit Tammaru. Samuti analüüsib artikkel siserände suundumusi rahvastikuregistri andmete põhjal ja selgitab, millega tuleb rahvastikuregistri andmeid kasutades arvestada.

Alati on huvitav elanike tulude teema — meedias diskuteeritakse peaaegu pidevalt selle üle, milline ikka on see õige keskmine palk. Statistikaameti metoodika osakonna juhataja Kaja Sõstra ja statistika levi osakonna analüütik Kristi Lehto analüüsivad kahel moel arvatud keskmise palga sisulisi erinevusi ning kirjeldavad Maksu- ja Tolliameti andmetele toetudes elanike tulude suuruse muutusi omavalitsusüksustes. Eraldi vaadatakse õpetajate keskmist palka linnades ja valdades, sest ka see on olnud viimastel aastatel aktuaalne teema. Paljudele on jäänud ehk mulje, et õpetajad on lausa riskigrupp. Selgub siiski, et peaaegu kõikjal Eestis saavad õpetajad oma piirkonna keskmisest suuremat töötasu.

Ikka on kombeks koostada pingeridu, grupeerida asutusi, ettevõtteid ja omavalitsusüksusi mingite tunnuste järgi. Omavalitsusüksuste rühmitamisest räägib sotsioloog Arno Lõo. Artiklis analüüsitakse seni koostatud pingeridu ja tsoneeringuid ning iseloomustatakse regiomeetrilist vaatenurka kasutades Eesti omavalitsusüksuste positsiooni keskuseperifeeria teljel. Samuti vaadeldakse linnade ja valdade tegelikkude tulustaatus, heaalupotentsiaali ja funktsionaalset edukust.

Arno Lõo artikliga haakub Mare Ainsaare “Õnne ja rahulolu regionaalsed erinevused”. Artikkel põhineb Euroopa sotsiaaluuringu 2004. aasta andmestikul ja selles analüüsitakse, kui rahul on inimesed oma eluga ja kui õnnelikud nad on. Andmed ei võimalda seda uurida omavalitsusüksuste kaupa — seepärast ei sobi artikkel esmamulje järgi hästi sellesse kogumikku, kuid ehk on see tulevikuteema. Võib-olla peaksime keeruliste pingeridade asemel asuma mõõtma seda, kui rahulolevad ja õnnelikud on inimesed.

Kagu-Eestis asub Setomaa — piirkond, millest on Eestis ilmselt kõik kuulnud. Kas me aga teame, mida see piirkond endast kujutab? Setod arvasid, et me ei tea piisavalt palju ning kaasasid oma naabervallad ja korraldasid uuringu, et Setomaast rohkem teada saada. Uuringusse olid kaasatud Tartu Ülikool, Statistikaamet, Võru Instituut ja uuringufirma Saar Poll. Kogumikus avaldatud artikkel tutvustab mõningaid uuringu tulemusi.

Lisa 1 joonistel on kujutatud 30 suurema ja 30 väiksema näitaja väärtusega omavalitsusüksust võrdluses Eesti keskmisega. Lisa 2 tabelis iseloomustatakse iga omavalitsusüksust 38 statistilise näitajaga. Selgitused joonistel, kaartidel ja tabelis kasutatud andmete kohta on esitatud väljaande lõpus. Andmete väärtõlgenduse vältimiseks peaks iga kogumiku kasutaja nendega kindlasti tutvuma.

Järgmisel aastal ilmub kogumik “Linnad ja vallad arvudes. 2007. *Cities and Rural Municipalities in Figures*”. Ootame selle koostamiseks ettepanekuid, millega võimaluse piires kindlasti arvestame. Koostame kogumikke ju teile, lugupeetud tarbijad.

FOREWORD

Mihkel Servinski
Marika Kivilaid

“Linnad ja vallad arvudes. 2006. Cities and Rural Municipalities in Figures” is published in the similar format for the fourth time. The purposes of the publication have remained the same: to analyse the regional development of Estonia and to make a selection of data on the level of local government units accessible in printed form.

There are five articles in the publication, which are considered to be relevant and interesting by the compilers. We hope that they provoke further thinking.

Since 2000, Statistics Estonia has not included migration in the population statistics, which is one of the major problems of the official statistics. The reasons for causing such a situation are discussed in an article by Alis Tammur, Principal Analyst of Statistics Estonia, Ene-Margit Tiit, Professor Emeritus of the University of Tartu and Tiit Tammaru, Senior Research Fellow of the University of Tartu. The article also analyses the migration trends on the basis of the data of the population register and explains what has to be taken into account when using the data of the population register.

The topic of the revenues of population is always an interesting one — media often discuss the topic of the right average wages and salaries. In their article, Kaja Sõstra, Head of the Methodology Department of Statistics Estonia and Kristi Lehto, Analyst of the Marketing and Dissemination Department analyse the substantive differences of average wages calculated in two different ways, and describe the changes in the size of people’s revenues in local government units on the basis of the data of the Tax and Customs Board. The average wages and salaries of teachers are viewed separately in cities and rural municipalities, because the topic has also been on the agenda in the past few years. Many people may have got the impression that the teachers form a risk group. It appears, however, that almost everywhere in Estonia the teachers’ wages are higher than the respective region’s average.

It has always been a habit to compile rankings, to group institutions, enterprises and local government units on the basis of certain features. The topic of grouping local government units is dealt within the article of sociologist Arno Lõo. The article analyses rankings and zonings compiled so far, and using the regional metrics perspective, characterises the position of Estonian local government units on the axis of centre-periphery. The actual income status, welfare potential and functional success of cities and rural municipalities are also observed.

The article “Regional Differences of Happiness and Satisfaction” by Mare Ainsaar harmonises with that of Arno Lõo. The article is based on the data of the 2004 European Social Survey and it analyses people’s state of satisfaction with their lives and how happy they are. The data does not enable to survey this by local government units — therefore, it may seem inappropriate to the publication in the beginning, which is perhaps a topic of future. Perhaps we should, instead of other complex rankings, start measuring how content and happy people are.

In Southeast Estonia there is a region called Setomaa — a region that everyone in Estonia has probably heard of. But do we really know this region? The Seto people thought that we do not know enough, included their neighbouring rural municipalities and carried out a survey to find out more about Setomaa. The survey was carried out with the help University of Tartu, Statistics Estonia, Võru Institute and research company Saar Poll. The article published in the publication describes some of the results of the survey.

The figures in Annex 1 show 30 local government units with higher and 30 with lower indicator value in comparison with the Estonian average. The table in Annex 2 characterises every local government unit on the basis of 38 statistical indicators. Explanations on the data used in figures, maps and tables are given at the end of the publication, which should be read in order to prevent the misinterpretation.

The publication “Linnad ja vallad arvudes. 2007. Cities and Rural Municipalities in Figures” will be published next year. All suggestions are welcome and we definitely try to take them into account as the publications are compiled for you, dear consumers.

1. RÄNDEANDMETE KVALITEET JA RÄNDESUUNDUMUSED EESTIS AASTATEL 2000–2005

Alis Tammur
Statistikaamet

Tiit Tammaru
Tartu Ülikool

Ene-Margit Tiit
Tartu Ülikool, Statistikaamet

Sissejuhatus

Ränne — nii sise- kui ka välisränne — moodustab koos sündide ja surmadega rahvastikuarvestuseks vajaliku sündmusstatistika. Rahvastikuarvestusega saab teada riigis elavate inimeste arvukuse, soo-vanuskoosseisu ja territoriaalse paiknemise, mis koos rände ja sündide-surmade statistikaga võimaldab teha usaldusväärseid rahvastikuprognose ning kavandada tasakaalustatud sotsiaal- ja majanduspoliitikat. Riigi seisukohalt on näiteks oluline kas või see, et oleks ettekujutus tööjõu paiknemisest ja selle dünaamikast. Rändearvestus on võrreldes sündide ja surmadega ebatäpsem, sest selle registreerimist ei peeta alati vajalikuks, see toimub ajalise viivitusega või ei ole alati üheselt määratletav.

Statistilise rahvastikuarvestuse parim rändeandmete allikas Eestis on praegu rahvastikuregister, kus peaks põhimõtteliselt olema registreeritud kõik elukohavahetused omavalitsusüksuse tasemel ja kust peaks saama infot ka isikute demograafiliste tunnuste kohta, et pidada rahvastikuarvestust üheaastase soo-vanusjaotuse kaupa. Kahjuks on tegelik olukord teine. Alates 2000. aastast ei ole Statistikaamet jooksvas rahvastikuarvestuses rännet arvestanud. See on seotud kahe andmekvaliteeti halvendava teguri koosmõjuga. Ühelt poolt oli Eestis kuni 2005. aastani elukoha ja seega ka elukohavahetuse registreerimine vabatahtlik, mille tõttu mõjutab rändeandmeid osaliselt siiani inimeste vähene huvi elukohta registreerida või majanduslik kasu. Teiselt poolt ei saa Statistikaamet andmeid täpsustada 2000. aasta rahva ja eluruumide loenduse isikustatud andmebaasi kasutusvõimaluse puudumise tõttu. Seega ei saa rändesündmust siduda isiku loendusaegse elukoha haldusüksusega, mis parandaks andmete kvaliteeti tunduvalt.

Statistikaamet täiendab praegu rahvaloenduse rahvaarvu jooksvas rahvastikuarvestuses vaid sündide ja surmadega — seda nii omavalitsusüksuste, maakondade kui ka riigi tasandil. Selle tulemusel on rahvaarv paljudes piirkondades silmnähtavalt nihkes — seda eriti Tallinna lähivaldades, kus on pärast 2000. aastat toimunud aktiivne eeslinnastumine ja kasvanud rahvaarv. Veel suurem probleem on seotud soolis-vanuselise jaotusega. Rännet arvestamata pole enam võimalik adekvaatselt arvutada rahvastiku piirkondlikke sündimus- ja suremusnäitajaid ning paljudes kohtades (eriti ülikoolilinnades) on vanuseline struktuur tasakaalust väljas, sest praegune rahvastikustatistika ei arvesta uute üliõpilaste sisserände ja ülikoolijärgse väljarändega.

On selge, et rahvaarvu arvestamisel ei saa rände mõju pikemat aega eirata, sest aasta-aastalt muutub viga suuremaks. Rändestatistika ja koos sellega rahvastikuarvestuse parema kvaliteedi tagamiseks on vaja, et Statistikaamet saaks kasutada 2000. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmebaasi. Riik on kulutanud andmete kogumisele sadu miljoneid kroone, aga andmeid pole võimalik riiklike otsuste tegemiseks vajaliku informatsiooni tootmiseks kasutada. Kui 2000. aasta loendusandmeid ja rahvastikuregistri andmeid ühendada ei õnnestu, on alternatiiviks kaudne rände arvestamine. See tähendaks aga, et rahvastiku territoriaalse ja soolis-vanuselise koosseisu arvutamisel kasvaks rändehinnangutele tugineva korrigeerimise osatähtsus. Suuresti korrigeerimisele põhinevat rahvastikuarvestust ei saaks aga avaldada senises territoriaalses täpsusastmes, s.t omavalitsusüksuste tasandil.

See artikkel on esimene samm uue rändestatistika meetodika väljatöötamise suunas. Selle eesmärk on anda ülevaade olukorrast, olemasolevatest andmetest, nende kvaliteedist ja parandamise võimalustest. Artiklis on peamiselt keskendutud siserändele, kuid võimalusel on paralleelselt käsitletud ka välisrändega seonduvat. Esimeses osas tutvustatakse rändestatistika põhilisi mõisteid, hinnatakse andmete kvaliteeti ja rände registreerimisega kaasnevaid süstemaatilisi vigu rahvastiku arvestamisel. Teises osas antakse registreeritud rändesündmuste põhjal ülevaade rändesuundumustest Eestis aastatel 2000–2005 omavalitsusüksuste ja maakondade kaupa. Neid suundumusi on võrreldud viimase rahvaloenduse ja rännet käsitlevate valikuuringute tulemustega, et juhtida tarbijate tähelepanu kitsaskohtadele rahvastikuregistri andmete tõlgendamisel.

Registreeritud rändesündmuste kasutamine rahvastikuarvestuses

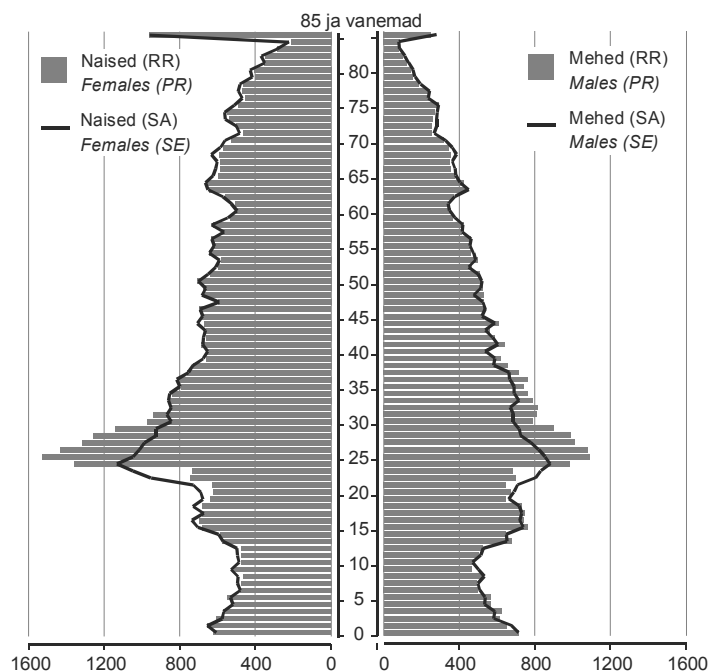
Eesti statistilise rahvastikuarvestuse alus on olnud viimase rahvaloenduse rahvaarv, millele lisatakse omavalitsusüksuste kaupa registripõhiselt kogutavad sündid, surmad ning sisse- ja väljaränne üheaastase soo-vanusjaotuse täpsusega. Rändesündmuseks loetakse seejuures ainult administratiivüksuse piire ületav elukohavahetus. Siserände puhul on selleks üksuseks linn või vald, välisrände puhul riik. Lühiajalist riigist lahkumist või riiki saabumist eristab välisrändest ajaline piir: sihtkohariik peab olema inimese uueks elukohaks vähemalt ühe aasta.

2000. aasta rahvaloenduse üks ülesanne oli sellise rahvastiku andmebaasi loomine, kuhu jooksvas rahvastikuarvestuses lisatakse rahvastikusündmused isiku tasemel (sünnid, surmad ja elukohavahetused). Rändesündmuse seostamine konkreetse isikuga on hädavajalik eelkõige elukohtaandmete kvaliteedi tagamiseks, sest tihti erineb Eestis registreeritud ja tegelik elukoht või registreeritud elukoht puudub. Seega parandab loenduse baasi kasutamine rahvastikusündmuste puhul oluliselt andmete kvaliteeti, sest see võimaldab saada infot isiku tegeliku põhielukoha kohta.

Kahjuks on loenduse isikustatud baasi mitmeti tõlgendatava Rahva ja eluruumide loenduse seaduse ja sellest lähtuva Andmekaitse Inspektsiooni poolse andmete töötlemise peatamise tõttu võimatu kasutada. Seetõttu on Statistikaametis pärast 2000. aasta rahvaloendust Eesti rahvastiku soolis-vanuselist ja piirkondlikku jaotust uuendatud ainult sündide lisamise ja surmade lahutamisega. On selge, et ilma siserändeta ei vasta rahvastikuarvestus piirkondlikul tasemel enam tegelikkusele. Eriti puudutab see intensiivse siserände tõttu paljusid Harju, Ida-Viru ja Pärnu maakonna valdasid ning suurest väljarändest tingitult Kesk- ja Lääne-Eestit. Rändestatistika puudumine muudab ebaloogiliseks ka rahvastiku vanusjaotuse. Näiteks Tartusse ei tule rände mitteamestamise tõttu uusi üliõpilasi juurde ja seal loendatud üliõpilased ei lahku, mistõttu rahvastik vananeb ja vanuskoostis ei ole loogiline (joonis 1.1). Kui aga lisada rahvastikuarvestusele rändeandmed 2000. aasta rahvaloenduse isikustatud baasi kasutamata, suureneb kohati eelmise elukoha registreerimisandmete kehva kvaliteedi tõttu viga veelgi. Sellepärast ei ole seda siiani tehtud.

Joonis 1.1 Tartu linna rahvastiku soo-vanusjaotus rahvastikuregistri (RR) ja Statistikaameti (SA) arvestuse järgi, 1.01.2006

Figure 1.1 Sex and age structure of the population of Tartu city according to Population Register (PR) and Statistics Estonia (SE), 1.01.2006

Allikas: Tammur, Tammaru ja Tiit 2006
Source: Tammur, Tammaru and Tiit 2006

Ka varem oli rahvaloenduse ja rahvastikuregistri andmete vahel põhimõtteline erinevus, sest esimesel juhul registreeriti tegelikku ja teisega ametlikku elukohta. Alates 1992. aastast, mil Eestis kaotati elukoha registreerimise kohustus, on kahe allika erinevus pidevalt suurenenud. Alates 2005. aasta maikuust peab iga inimene oma elukoha registreerima 30 päeva jooksul pärast uude püsielukohta elama asumist (Rahvastikuregistri seadus 2005). See peaks pikemas perspektiivis rändeandmeid parandama, kuid inimeste harjumuste ja suhtumise muutmiseks kulub aega.

Ühelt poolt ei ole korrektne lisada rahvastikuarvestusele rändesündmusi elukoha registreerimise järgi, kuid teiselt poolt on ebakorrektnet rännet eirata, sest vigade kuhjumine mõjutab oluliselt kõiki rahvastikuarvul tuginevaid sotsiaal- ja majandusnäitajaid. Seega tuleb uuesti analüüsida jooksva rahvastikuarvestuse võimalusi. Rahvaloenduse isikustatud andmebaasi kasutamise kõrval on alternatiiviks kaudne rände arvestamine, nagu eespool mainitud. Olukorras, kus rände registreerimine ei ole usaldusväärne, on üks võimalus kasutada rahvastikuarvestuses hinnangulist rändestatistikat. Samas ei saa hinnangutele tuginevat rahvastikuarvestust avaldada senises täpsusastmes, vaid tuleb piirduda suuremate piirkondade ja vanusrühmadega. Statistikaamet teeb kõik endast oleneva, et 2000. aasta rahvaloenduse baas oleks siiski kättesaadav ja korrigeerimine vaid täiendaks reaalsel sündmustel põhinevat rahvastikuarvestust.

Siserände arvestamise probleemid

Siserände arvestamisel elukoha registreerimise põhjal tuleb üldjoontes arvestada kolme andmekvaliteeti halvendava tendentsiga:

- registreeritud elukohad ei vasta tegelikele elukohtadele — vale info rahvastiku paiknemise kohta;
- inimene vahetab elukohta, kuid ei registreeri seda — rändesündmuste alaregistreerimine;
- inimene registreerib ennast uude elukohta, kuid sellega ei kaasne tegelikku elukoha muutust — pseudoränne.

Rahvastikuregistri aadressandmete kvaliteeti on Statistikaametis analüüsitud mitmel viisil. 2005. aastal oli registris 6% selliseid inimesi, kelle elukohariik oli teadmata, kelle elukoht oli märgitud ainult elukohariigi, maakonna või omavalitsusüksuse täpsusega või kes elasid linnalises asulas, kuid maja number oli teadmata. Registriandmete halba kvaliteeti näitab ka abielust sündinud laste vanemate elukohtade uurimine — 2005. aastal elasid ema ja isa ühel tänaval vaid 55%-l sellistest lastest. Selle näite juures tuleb arvestada, et sünnitusealiste ehk noorte puhul on rändeandmed kõige ebatäpsemad.

Inimeste elukohaandmete tegelikkusele vastavust võimaldavad hinnata Statistikaameti korraldatavad küsitlusuuringud. Valimid moodustatakse rahvastikuregistri andmetel 15–74-aastaste isikute hulgast, kelle aadress on linnalistes asulates teada maja, maal asula täpsusega. Küsitlaja täidab iga valimisse sattunud isiku kohta protokollid, kus fikseeritakse inimese registrijärgsest elukohast (mitte)leidmine. 2005. aasta Eesti tööjõu-uuringu andmetel ei elanud registreeritud aadressil üle 17% respondentidest (protsent on laiendatud kogurahvastikule). Ligi 6%-l sama vanuserühma isikutest oli elukoha aadress teada omavalitsusüksuse täpsusega. Need protsendid ei ole meetodiliselt samadel alustel saadud, mistõttu tuleb nende kokkuliitmisel arvestada mõnede vigaste aadresside arvutustest väljajäämisega. Siiski võib öelda, et umbes ühel neljandikul tööealistest inimestest ei olnud elukohaandmed registris korras. See näitaja erines piirkonniti ja eriti vanuseti.

Eesti Sotsiaaluuringu küsitlusprotokollide järgi ei elanud kuni 30% 20–34-aastastest ja kuni 8% alates 45-aastastest registreeritud elukohas. Selle uuringuga saab hinnata elukoha registreerimise andmete ja tegeliku elukoha vastavuse muutumist aja jooksul. 2004. aastast 2006. aastani on märgata paranemistendentsi, sest registreeritud elukohas mitteelavate inimeste osatähtsus on vähenenud. Piirkondliku rände alakaetuse analüüsiks ei saa seda allikat eriti kasutada, sest selle põhjal selguvad peamiselt piirkonnad, kus on rohkem registreeritud elukohas mitteelavaid inimesi, kuid tegelikku elukohta sealt eriti teada ei saa.

Puudulike elukohaandmete registreerimise tõttu on ka rändeandmete kvaliteet halb. Inimesed vahetavad küll elukohta, kuid ei registreeri seda või registreerivad

elukohavahetuse, mida tegelikult ei toimu. Üks rändeandmete kvaliteedi hindamise allikas on 2002. aasta Eesti tööjõu-uuring, kus uuriti nii inimeste tegelikke elukohavahetusi kui ka elukohavahetuste registreerimisi aastatel 1989–2002. Nende andmete järgi on 1989. aastast alates elukohta registreerinute osatähtsus järjest langenud — 12 aastaga 74%-st 45%-ni. Ka vanuselised erinevused on suured: noored registreerivad tegelikke elukohavahetusi vanematest vähem. Elukoha registreerimata jätmise peamise põhjusena nimetati selle ajutist kasutamist või üürimist. See domineeris vanuses 15–24. 25–44-aastased pidasid peamiseks takistuseks bürokraatlikku asjaajamist (Toomse 2003).

Välisrände probleemid

Erinevalt siserände mitteamestamisest mõjutab välisrände mitteamestamine oluliselt kogu Eesti rahvastiku hinnanguid. Elukoha registreerimiskohustuse puudumine halvendab ka välisrände registreerimist, sest välisriigist sisserännanul on küll kohustus taotleda elamisloa, kuid elukoha registreerimise jätab enamik ilmselt tegemata. Esmakordselt tähtjaliste elamisloade taotlejate arvu (Kodakondsus- ja Migratsiooniameti andmetel) ning rahvastikuregistri andmete erinevus on suur. Nüüd, mil seadus kohustab välismaalasi alates 2004. aasta suvest elukohta registreerima, võib loota olukorra paranemist. Siiani on välisrännat rahvastikuregistris äärmiselt vähe kajastatud, s.t seda ei saa kasutada ei välisrände mahu ja saldo, rändajate soo-vanusjaotuse ega ka domineerivate suundumuste hindamiseks. Andmete puudulikkuse tõttu ei ole alates 2000. aastast Statistikaametis rändestatistika toodetud.

Statistikaametil on avaldamiskõlblike siserändeandmete saamiseks kavas hakata 2000. aastatel puudunud välisrändestatistika taastamiseks kasutama Kodakondsus- ja Migratsiooniameti andmeid (Herm jt 2003). Siiski kataks see vaid esmakordselt Eestisse saabujate rände. Eesti kodanike ja alalise elamisloaga isikute rännet ei aita see allikas täpsustada, sest nende väljaränne jääb sageli fikseerimata, mistõttu jääb Eestisse naasmine samuti fikseerimata. Alates 1. augustist 2006 on muutunud elamisloa taotlemise kord Euroopa Liidu kodanike jaoks. Nüüd on neil kohustus registreerida kõigepealt oma elukoht tähtjalise elamisõiguse omandamiseks. Seega on Kodakondsus- ja Migratsiooniamet suhteliselt usaldusväärne ühe konkreetse sisserändajate rühma identifitseerimise allikas — seetõttu eriti hädavajalik rändestatistika parandamiseks perioodil 2000–2006.

Eesti väljarändeandmete kogumine on samuti keeruline. See on ka paljudes teistes riikides nii. Ühelt poolt jääb väljaränne registreerimata tulenevalt inimeste vähesest motivatsioonist seda registreerida. Teiselt poolt võib end Eestist välja registreerinud Eesti kodanik kaotada soodustusi (nt pension, lastetoetus).

Rändesuundumuste analüüs

Andmed ja meetod

Rändesuundumuste kõikseks arvestamiseks kasutatakse tavaliselt elukoha registreerimise andmeid. Selles artiklis on rändesuundumuste analüüsi allikas rahvastikuregister, mida on võrreldud teiste uuringutega: 2000. aasta rahvaloenduse ja viimaste aastate rände analüüsides. Omavalitsusüksusi käsitletakse 2005. aasta teise poole haldusreformi eelsetes piirides, nagu need on veel kasutusel jooksvas rahvastikuarvestuses. Siserände uurimisel on kasutatud klassikalisi demograafilisi näitarve: rändesaldot ja rändesaldokordajat. Rändesaldo on uuritava ruumiüksusest lahkunute ja sinna saabunute vahe ajavahemikul 2000–2005. Rändesaldokordaja (SK) on uuritava ruumiüksuse rändesaldo (S) jagatuna üksuse perioodikeskmise rahvaarvuga (R) promillides (1000 uuritava ruumiüksuse elaniku kohta):

$$SK = S/R \times 1000.$$

Positiivne rändesaldokordaja näitab väljarändest suuremat sisserännet piirkonda, negatiivne aga rändekadu. Vaatlusperiood on ajavahemik 2000. aasta 31. märtsist (rahvaloenduse kriitilisest hetkest) kuni 2006. aasta 1. jaanuarini, s.t viis aastat ja üheksa kuud. Perioodikeskmise rahvaarvu arvutamisel on kasutatud 2000. aasta rahvaloenduse ja Statistikaameti arvestusliku rahvaarvu andmeid (1. jaanuar 2006) pluss selle ajavahemiku rändesaldot:

$$R = (N_{2000} + N_{2006} + S) / 2.$$

**Siserände
suundumused
aastatel 1945–2000**

Eesti linnastumist uurides tuleb arvestada sellega, et pikka aega kestnud nõukogude periood mõjutab siserände protsesse osaliselt siiani. Plaanimajanduse tingimustes korraldati ka rahvastiku paiknemist — rände loomuliku protsessi taastumiseks läheb aega. Üldise teooria järgi iseloomustab plaanimajanduslikke riike alalinnastumine, mis tähendab, et lääneriikidega võrreldes jääb neis ränne maalt linna tagasihoidlikuks (Szelényi 1996). Seetõttu ei toimu neis riikides ka eeslinnastumist ehk inimeste liikumist suurlinnade lähipiirkondadesse — seega on sotsialismimaade linnad oluliselt kompaktsemad (Lichtenberger 1998, Sýkora ja Čermák 1998, Tammaru 2001a).

See teooria kehtis nõukogude Eesti puhul osaliselt. Ränne maalt linna oli tõepoolest tagasihoidlik, kuid samal ajal koondus rahvastik suurematesse linnadesse ja nende tagamaale, mille põhjustas välisränne (liiduvabariikidevaheline ränne) (Katus jt 1999, Tammaru 2001b, 2001c ja 2002). Sisserännanute saabumist toetas eeskätt Nõukogude Liidu riiklik poliitika ja tööstuse ekstensiivne arendamine (suuremates) linnaregioonides, kuid ka rände päritolu- ja sihtkohariikide rahvastiku demograafilise ülemineku erinev ajastus. Selle tulemusel kasvas nõukogude perioodil Eesti linnarahvastik kiiresti.

Nõukogude aja alguses, s.t vahetult pärast Teist maailmasõda, rännati peamiselt maalt Tallinna, kuid 1970. aastate teisel poolel hakati üha rohkem liikuma pealinnast Harjumaa maapiirkondadesse (Marksoo 1990). Alates 1983. aastast muutus maarahvastiku rändesaldo positiivseks kogu Eestis. Seda soodustasid nii loomulikud kui ka suunatud protsessid. Eelkõige said elanikke juurde suuremaid linnu ümbritsevad maapiirkonnad — seda nii linnarahvastiku kui ka kaugemalt pärineva maarahvastiku arvel (Marksoo 1992). 1980. aastate lõpus hakati järjest enam kolima suurematest linnadest väikelinnadesse (Marksoo 1990).

Pärast 1991. aastat toimus linnastumine asustuse hierarhias, mis tähendab rahvastiku koondumist maalt ja väikelinnadest Tallinna ja regioonikeskustesse¹. Kõigi maakondade linnaregioonides ilmnis eeslinnastumine, s.t liiguti keskusest tagamaale. Peamine rände sihtkoht oli 1990ndatel Tallinn ja selle tagamaa (Tammaru jt 2003). Eeslinnastumine on 2000. aastatel oluliselt intensiivistunud (Leetmaa 2004). Kõige aktiivsemad rändajad on noored (15–29-aastased) ja nende ränne koondub selgelt suurematesse linnadesse ja nende tagamaale (Jõeveer 2003, Kulu 2005).

**Eesti siseränne
aastatel 2000–2006**

Ajavahemikul 2000–2005 registreeriti rahvastikuregistri andmetel 218 535 omavalitsusüksuse piire ületavat elukoha muutust — neist umbes pooled (110 888) olid maakonnasisesed elukohavahetused. See kajastab Eesti siserännet. Alates 2001. aastast on selle intensiivsus varasema perioodiga võrreldes tunduvalt suurenenud (keskmiselt u 39 000 rändesündmust aastas). Seoses rahvastikuregistri ametliku käivitamisega võib osaliselt olla tegu hilinevad elukohamuutuste fikseerimisega. Samas näitab aktiivne ehitustegevus suuremate linnade lähiümbruses, et elukohavahetuste intensiivsus on igal juhul kasvanud. Perioodikeskmise rahvaarvu rändesündmuste protsent oli 16,1. Naised rändasid mõnevõrra rohkem kui mehed ja vanuse järgi olid aktiivsemad elukohavahetajad eelkooliealised lapsed ja 18–30-aastased noored.

Rändesaldokordaja kõikus omavalitsusüksustes -199⁰/₀₀-st (Püssi linn) +427⁰/₀₀-ni (Viimsi vald) — neist 183 oli negatiivse ja 58 positiivse saldoga (kaart 2 lisas 1). Kõige suurem oli väljaränne suurematest keskustest suhteliselt eemale jäävatest Kesk-Eesti, Lõuna-Eesti piiri äärsetest ja Saaremaa valdadest. Ka enamike linnade väljaränne ületas sisserännet, kuid väga suur väljarändekordaja oli ainult Püssi linnas. Suurimad sisserände saldokordajad olid eelkõige Harju (Viimsi, Kiili ja Harku vald), Pärnu ja Ida-Viru maakonna keskustes ja lähivaldades.

Silma jäi Eesti ühe tähtsama regioonikeskuse Tartu tagamaale rändamise väike intensiivsus. See võib tuleneda registreerimiskohustuse halvast täitmisest, sest nagu teiste suuremate linnade puhul on ka Tartu ümbrusse planeeritud uuselamurajoonid. Kuigi sealne ehitustegevus pole nii elav kui Tallinna ümbruses, on enne järelduste tegemist vaja täpsemalt analüüsida eeslinnastumise olukorda ja põhjusi. Väike (ehkki positiivne) linnaümbrusesse kolimise intensiivsus avaldus peale Tartu ka Kuressaare ja Võru tagamaal. Ülejäänud maakonnakeskuste puhul tuli lähivaldades täheldada keskmisest väiksemat väljarännet võrreldes sisserändega. Võib-olla oli see seotud valla sissekirjutusega

¹ Eestis loetakse regioonikeskusteks Tartu, Pärnu, Jõhvi ja Kohtla-Järve linnad.

kaasnevate takistustega oma lapse töökoha lähedale (ehk siis linna) kooli/lasteaeda panemisel või muude sellelaadsete õiguste/kohustustega, mis takistavad tegeliku elukoha registreerimist.

Suur siserände intensiivsus oli peale keskuste tagamaade ka Ida-Viru maakonna Alajõe ja Lohusuu valdades, mis jäävad linnadest kaugemale ning väikesaartel, kuid absoluutarvudes oli tegemist siiski väikeste liikumistega. Positiivse rändesaldoga olid peamiselt suuremad keskused (Tallinn, Tartu ja Jõhvi) ja nende mõjusfääri jäävad satelliitlinnad. Tabelis 1.1 on esitatud kõigi linnade ja valdade siserände saldod koos sisse- ja väljarändega.

Aktiivses tööeas (25–54-aastaste) olevate inimeste omavalitsusüksuste rändesaldokordaja oli põhimõtteliselt üldiste suundumustega kooskõlas, kuid enamikus üksustes avaldus see intensiivsemalt: väljarände piirkonnas oli suurem väljaränne, sisserände piirkonnas suurem sisseränne (kaart 3 lisas 1). Siiski ei eeslinnastunud registri andmetel ka aktiivsed tööealised.

2000.–2005. aasta omavalitsuste rändesaldo analüüsiga selgusid piirkonnad, kust inimesed lahkusid ja kuhu koondusid. Oluline oli ka rändesuundade täpsustamine ehk see, kust kuhu minnakse. Maakonnasisene elukohavahetuse intensiivsus oli väljarändest suurem maakondades, kus toimus aktiivne eeslinnastumine. Harju maakonnas ületas siserände intensiivsus väljarände lausa kahekordselt, vähemalt võrdne oli see proportsioon ka Pärnu ja Ida-Viru maakonnas. Rapla ja Hiiu maakonnas hõlmas sisemine elukohavahetus väljarändest vaid kolmandiku. Rapla maakonna puhul tuleb ilmselt arvestada ka asjaoluga, et sealne maakonnakeskus on liidetud ümbruse vallaga, mistõttu ei ole sinna kolimine praeguse definitsiooni järgi siserände sündmus. Maakondadevahelise rände puhul oli rändesaldokordaja positiivne ainult Harju ja Tartu maakonnas — seda ilmselt keskuse atraktiivsuse tõttu. Ülejäänud maakonnad kaotasid Eesti-sisese rändes rahvastikku (kaart 12 lisas 1). Kõige suurema väljarändega piirkonnad olid Kesk- ja Lääne-Eesti maakonnad, Hiiu maakonnas oli rändesaldokordaja -70% , mis oli kõrgeim näitaja.

Vaadeldaval perioodil ei ilmnenu maakonnasiseses rändes ühest liikumist linnast maale või maalt linna. Ränne keskusest selle ümbrusesse oli silmatorkavalt suurem vaid kolmes intensiivse eeslinnastumisega maakonnas (Harju, Pärnu ja Ida-Viru) (kaart 12 lisas 1). Esikohal oli Paide linn, järgnesid Rakvere, Valga ja Kärdla. Ilmselt oleks tulemus teine, kui võrrelda maakonnas toimuvaid liikumisi keskuse suhtes eraldi tagamaal ja ääremaal.

Maakondadevahelises rändes domineeris liikumine Harju maakonda. Selle rändesaldo kõigi teiste maakondadega oli positiivne ja kõigist maakondadest lahkus suurim hulk inimesi just Harju maakonda (tabel 1.2). Absoluutarvudes saabus sinna kõige rohkem inimesi Ida-Viru ja Tartu maakonnast (kaart 4 lisas 1), proportsionaalselt lahkus aga sihtkoha maakonnast kõige rohkem Tartu, Lääne ja Pärnu maakonna elanikke. Teine suur tõmbekeskus oli Tartu maakond, mille mõju ei olnud siiski üle-eestiline. Tartu maakond ei olnud küll päris kõigi jaoks tähtsuset teine sihtkoha maakond, kuid selle rändesaldo oli kõigi maakondadega (v.a Harju) positiivne (kaart 5 lisas 1). Tartu suurem mõju ulatus kõigi idapoolsete maakondadeni (Lääne- ja Ida-Viru maakonnast Võru maakonnani, sh Järva ja Viljandi maakond). Kagu-Eesti jaoks oli Tartu maakond peaaegu sama tugev tõmbekeskus kui Harju maakond. Pärnu maakonna mõjuala oli tunduvalt väiksem — peamiselt jäid sinna Tartu mõjupiirkonnast väljapoole jäävad maakonnad (kaart 6 lisas 1). Kolmas regioonikeskuse tähtsusega piirkond Eestis oli Ida-Viru maakond, kuid sellel ei olnud ühegi maakonnaga arvestatavat positiivset rändesaldot. Seega oli Ida-Viru maakond väljarände piirkond kogu Eesti jaoks (kaart 7 lisas 1).

Tallinna-suunaline ränne hõlmas rohkem kui viiendiku kõigist rännetest. Samas oli väljaränne Tallinna tagamaale samuti suur. Rändesaldo oli siiski 11 000 inimesega Tallinna kasuks. Kõige rohkem inimesi saabus pealinna regiooni- ja maakonnakeskustest, kõige rohkem lahkus Viimsi ja Harku valda. Tallinna-suunalise rände kordaja oli negatiivsetest näitajatest väiksem Paide ja Kärdla linnas ning suurim Viimsi, Kiili ja Harku vallas (kaart 8 lisas 1).

Tartu linna rahvastik on 2000.–2005. aastal rände tõttu 844 inimese võrra kasvanud erinevalt enamikest keskustest, kus rahvaarv on pigem kahanenud. Absoluutarvudes saabus kõige rohkem inimesi Tartu maakonna mõjusfääri jäävatest suurematest linnadest, eriti Kagu-Eestist (Võru, Kohtla-Järve, Viljandi ja Valga). Tartu linn kaotas oma rahvastikust

kõige suurema osa Tallinnale (rändesaldo on ligi 2500). Vähemalt 10–20 korda vähem inimesi liikus Viimsi ja Ülenurme valda ning Elva linna. Lähivaldade osatähtsus oli Tartu linna rahvastiku väljarändes neli korda väiksem kui ülejäänud Eesti osatähtsus. Selle põhjus on ilmselt ülikoolilinna ja regioonikeskuse staatus, sest ka saabujate jaoks ei olnud maakonna äärealal suurt tähtsust. Rändesaldokordaja Tartu linnaga oli suurim tagamaa valdades ja Elva linnas, samuti Piirisaares, kus see oli kõrgeim (umbes 150⁰/₁₀₀). Väikseimad negatiivsed saldokordajad (kuni -10⁰/₁₀₀) olid Tartumaa äärealal ja paljudes lähimaakondade omavalitsusüksustes. Ebaloogiline tundub Tähtvere valla kõrgeim (ligi -40⁰/₁₀₀) rahvastiku vähenemise kordaja Tartu linna kasuks, sest Tähtvere asub eeslinnastumiseks soodsas kohas.

Pärnu linn oli uuritud ajavahemikul rände seisukohalt pigem kahaneva rahvastikuga: rändesaldo oli -1476. Üldse oli Pärnu rändekäive kaugemate piirkondadega väike ja 21 omavalitsusüksusega puudus see üldse. Pärnu väiksemat piirkondlikku osatähtsust kinnitas ka tõsiasi, et pooled lahkujatest läksid Pärnu tagamaa omavalitsusüksustesse ja ülejäänud peamiselt Tallinna. Saabujatest kolmandik tuli aga oma maakonna äärealadelt. Pärnu oli ka Viljandi ja Paide linna rahvastiku rände sihtkoht. Rändesaldokordaja näitas, et Pärnu linn oli oluline tõmbekeskus (saldokordaja väiksem kui -10⁰/₁₀₀) peamiselt Pärnu maakonna äärealale ja sellega otseselt piirnevatele naabermaakondade valdadele.

Jõhvi ja Kohtla-Järve linna rahvaarv väheneb: rändesaldo oli -3128. 52 omavalitsusüksuses ränne puudus. Peamine tagamaa, kuhu elanikud kolisid, oli Ida-Viru maakonna linnad, nagu Kiviõli, Püssi ja Narva. Üks kolmandik Jõhvi ja Kohtla-Järve inimestest läksid oma maakonna omavalitsusüksustesse ja kaks kolmandikku liikusid peamiselt Tallinnasse ja Tartusse. Rändesaldokordaja oli madalaim Püssi ja Kiviõli linnaga, kõrgeim Alajõe ja Illuka vallaga.

Præguses analüüsis on peamiselt keskendunud rände koguarvudele, et näidata üldisi suundumusi. Samas puudutab ränne rahvastikurühmi (aluseks sugu, vanus, rahvus, haridustase jms) erinevalt ja neid eraldi analüüsid võib selguda, et mõnes grupis ilmnevad hoopis teised rändesuunad või rände intensiivsuse proportsioonid.

Välisränne

Et selgitada, miks ei ole võimalik välisrände andmeid kasutada, on lisatud mõned näited praegusest rahvastikuregistrist. 2003. aastal registreeris välismaalt Eestisse elama saabumise 129 inimest (nelja maakonda), 2004. aastal 102 inimest (viide maakonda). Kummalgi aastal ei registreeritud ühtegi sisserännet Harju maakonda. Et 2004. aasta suvest on välismaalased kohustatud oma elukohta registreerima, on 2005. aastast olukord märgatavalt paranenud.

UNECE ja Eurostati koostöös valminud uurimuses võrreldi riikide rühmade rändeandmeid (Herm 2006). Selle järgi on Eesti 2000. aastatel Eesti ja Soome vahelist rännet umbes kolm korda alahinnanud. Ränne Soomest Eestisse piirdus Eesti rahvastikuregistri andmetel mõne inimesega, kuid Soome emigratsioonistatistika andmetel kasvas see iga aastaga (2004. aastal rohkem kui 800 inimest). Kui arvestada veel asjaoluga, et väljarännet kiputakse sageli siserändega võrreldes alaarvestama, võis tegelik sisseränne Soomest Eestisse olla veelgi suurem. Ränne Eestist Soome on Eesti rahvastikuregistri arvestuse järgi püsinud stabiilsena, kuid Soome statistika näitas suurt tõusu (2004. aastal rohkem kui 1800 inimest), mis muutis 2000. aasta kahekordse erinevuse 2004. aastal kuuekordseks.

Ränne Venemaalt Eestisse oli Vene statistika andmetel samuti tunduvalt suurem (erinevus üle kolme korra, s.t umbes 300 inimest aastas). Eestist Venemaa suunas liikuvate inimeste arvestus oli enam-vähem sarnane. Rändesaldo erines seetõttu kaks-kolm korda. Norra ja Eesti vaheline ränne oli Eestis registreeritud sündmuste järgi praktiliselt olematu, kuid Norra statistika näitas, et neilt tuleb Eestisse igal aastal umbes poolsada inimest ja lahkub üle saja.

See võrdlus näitab, et Eesti rahvastikuregister ei sisalda usaldusväärseid sisserände andmeid — seetõttu ei ole 2000. aastatel välisrändestatistikat avaldatud. Teades, et rändesündmuste registreerimine on rahvastikurühmades erinev, tuleb alaarvestatud sündmuste analüüsimisel arvestada suurte proportsionaalsete grupisisesest erinevustega. Nii

kogurahvastiku kui ka omavalitsusüksuste rahvastiku koosseisu arvestamisel on vaja teada rändesuundi ja elanike vanuselist struktuuri. Rändevoogude fikseerimiseks ei ole elukoha registreerimisega võrreldavat ja kõiki suundumusi kajastavat statistilist andmeallikat olemas. Seega on andmete kvaliteedi parandamine võimalik vaid registreerimissüsteemi täiustamisega.

Kokkuvõte

Analüüsis esitatud näitajate põhjal võib kokkuvõtvalt öelda, et registreeritud elukoha andmete kvaliteet on halb. Seetõttu tuleb artiklis avaldatud rändeandmetesse suhtuda kriitiliselt, arvestades nende nõrkade külgedega. Et ainsa statistikas kasutatava linnade ja valdade rändeandmete allika ehk rahvastikuregistri elukoha registreerimise andmete usaldusväärsus on väike, on raske toota adekvaatset rändestatistikat ning kindlaks määrata tegelikkusele vastavat piirkondlikku rahvaarvu ja soo-vanuskoosseisu. Olukorda parandaks see, kui muutuksid inimeste hoiakud ja registreeritud tegeliku elukoha osatähtsus oleks ametlikus asjaajamises suurem. Rändesündmuste kvaliteedi parandamiseks on vaja, et elukoha registreerimine ei oleks vaid formaalsus, mille peamine eesmärk on teenida inimeste isiklike poliitilise või majandusliku kasu huve. Oma tegeliku elukoha registreerimine peaks muutuma normiks, mis näitaks inimese lojaalsust Eesti riigile. Rahvastikuandmete statistiliseks töötlemiseks on vaja kasutada ka 2000. aasta rahvaloenduse isikustatud baasi, et rändesündmusi saaks arvestada rahvaloenduseaegse elukohaga seotult.

Rände uurimise seisukohalt raskendab andmete tõlgendamist pidevarvestuse andmete ebaühtlane kvaliteet: kõige sagedamini jääb registreerimata suurematesse linnadesse liikunute, noorte ja meeste ränne (Katus jt 1999, Sjöberg ja Tammaru 1999, Toomse 2003). Et noored on samas ka kõige aktiivsemad elukohavahetajad ja nende rändesuunad on mõneti vanemate inimeste elukohaelistustest erinevad, mõjutab nende liikumise halb kajastatus kõigi rändesuundumuste arvestamist. Küsitlusuuringute analüüsist selgus, et viimastel aastatel on inimeste registreeritud ja tegeliku elukoha erinevus vähenenud. Seega aitaks rahvaloenduse baasi kasutamine parandada rändeandmete kvaliteeti. Püsima jääb aga 20–30-aastaste noorte rände alakaetus.

Registriandmete halvale kvaliteedile vaatamata suudab elukoha registreerimise andmestik edastada olulisemaid rändesuundumusi, kuid ei võimalda anda kvantitatiivseid hinnanguid rände mahtudele ja rändevoogude soo-vanusjaotusele. Harju maakonnas ja mujal, kus on toimunud aktiivne eeslinnastumine, parandaks registreeritud elukoha muutuste andmete lisamine omavalitsusüksuste rahvaarvule 2000.–2005. aasta rahvastikuarvestust. Samas tooks see paljude maakonnakeskuste lähivaldades kaasa rahvastiku liiga väikese kasvu või isegi kahanemise. See aga tundub ebareaalne, sest võib eeldada, et neis piirkondades jätkub 1990. aastatel alanud intensiivne eeslinnastumine. Kui rahvaarvu vähenemine tuleneb alaregistreerimisest, tekib küsimus, kas ka teiste eeslinnastuvate piirkondade rahvastiku kasvu on suuresti alahinnatud. Eriti paistab teiste regioonikeskustega võrreldes silma Tartu linna tagamaa erinevus sealse madala rändesaldo tõttu. Tartu ümbrusesse on planeeritud ja juba ka valmis ehitatud ning asustatud palju uuselamurajoone. Selle analüüsi põhjal ei saa öelda, kas tegemist on elukoha registreerimisega kaasneva bürokraatia tõttu registreerimisest loobumisega või kompenseerib eeslinnastumise valdade kaugematest osadest linna liikumine.

Tööle aitasid kaasa paljud Statistikaameti töötajad: Helen Paut, Aira Veelmaa, Heidi Pellmas, Ülle Valgma ja Anne Herm (Eurostat).

Tabel 1.1 **Omavalitsusüksuste sisse- ja väljaränne, 2000–2005**
 Table 1.1 *Immigration and emigration of local government units, 2000–2005*

Omavalitsusüksus <i>Local government unit</i>	<i>Sisseränne</i> <i>Immigration</i>	<i>Väljaränne</i> <i>Emigration</i>	<i>Rändesaldo</i> <i>Net migration rate</i>	Omavalitsusüksus <i>Local government unit</i>	<i>Sisseränne</i> <i>Immigration</i>	<i>Väljaränne</i> <i>Emigration</i>	<i>Rändesaldo</i> <i>Net migration rate</i>
Harju maakond / county				Jõgeva maakond / county			
Linnad / Cities				Linnad / Cities			
Keila	2 093	1 987	106	Jõgeva	1 437	1 815	-378
Loksa	386	520	-134	Mustvee	335	365	-30
Maardu	4 115	3 180	935	Põltsamaa	802	985	-183
Paldiski	1 242	1 109	133	Vallad / Rural municipalities			
Saue	1 760	1 088	672	Jõgeva	1 117	1 355	-238
Tallinn	46 902	35 802	11 100	Kasepää	241	265	-24
Vallad / Rural municipalities				Pajusi	268	453	-185
Aegviidu	173	223	-50	Pala	131	190	-59
Anija	911	992	-81	Palamuse	403	568	-165
Harku	3 945	1 350	2 595	Puurmani	236	494	-258
Jõelähtme	1 417	1 247	170	Põltsamaa	897	1 009	-112
Keila	1 677	1 341	336	Saare	170	280	-110
Kernu	758	335	423	Tabivere	418	535	-117
Kiili	1 460	377	1 083	Torma	322	506	-184
Kose	979	958	21	Järva maakond / county			
Kuusalu	817	734	83	Linnad / Cities			
Kõue	301	331	-30	Paide	1 904	2 320	-416
Loksa	365	332	33	Türi	1 068	1 365	-297
Nissi	647	694	-47	Vallad / Rural municipalities			
Padise	422	343	79	Albu	297	412	-115
Raasiku	871	700	171	Ambla	420	628	-208
Rae	2 321	1 589	732	Imavere	202	225	-23
Saku	2 389	1 312	1 077	Järva-Jaani	266	421	-155
Saue	2 655	1 851	804	Kabala	172	308	-136
Vasalemma	687	584	103	Kareda	120	249	-129
Viimsi	6 518	2 076	4 442	Koeru	550	570	-20
Hiiu maakond / county				Koigi	257	347	-90
Linn / City				Lehtse	245	394	-149
Kärdla	467	728	-261	Oisu	197	338	-141
Vallad / Rural municipalities				Paide	530	656	-126
Emmaste	255	316	-61	Roosna-Alliku	226	305	-79
Käina	339	431	-92	Türi	605	672	-67
Kõrgessaare	237	364	-127	Väätsa	264	390	-126
Pühalepa	221	383	-162	Lääne maakond / county			
Ida-Viru maakond / county				Linn / City			
Linnad / Cities				Haapsalu	1 889	2 383	-494
Jõhvi	2 601	2 516	85	Vallad / Rural municipalities			
Kiviõli	910	1 539	-629	Hanila	185	396	-211
Kohtla-Järve	3 628	6 841	-3 213	Kullamaa	139	262	-123
Narva	1 972	3 800	-1 828	Lihula	384	532	-148
Narva-Jõesuu	591	611	-20	Martna	144	251	-107
Püssi	341	676	-335	Noarootsi	186	134	52
Sillamäe	1 019	1 689	-670	Nõva	63	101	-38
Vallad / Rural municipalities				Oru	217	230	-13
Alajõe	305	102	203	Ridala	876	946	-70
Aseri	247	348	-101	Risti	189	232	-43
Avinurme	255	303	-48	Taebla	541	767	-226
Iisaku	186	238	-52	Vormsi	67	69	-2
Illuka	294	159	135	Lääne-Viru maakond / county			
Jõhvi	452	476	-24	Linnad / Cities			
Kohtla	440	338	102	Kunda	603	560	43
Kohtla-Nõmme	286	288	-2	Rakvere	3 090	3 210	-120
Lohusuu	273	178	95	Tamsalu	542	664	-122
Lüganuse	377	259	118	Tapa	1 074	1 293	-219
Maidla	193	174	19	Vallad / Rural municipalities			
Mäetaguse	278	220	58	Avanduse	178	229	-51
Sonda	256	334	-78	Haljala	457	658	-201
Toila	510	474	36	Kadrina	992	1 156	-164
Tudulinna	97	165	-68	Laekvere	238	357	-119
Vaivara	544	295	249	Rakke	302	481	-179

Järg — Cont.

Omavalitsusüksus Local government unit	Sisseränne Immigration	Väljaränne Emigration	Rändesaldo Net migration rate	Omavalitsusüksus Local government unit	Sisseränne Immigration	Väljaränne Emigration	Rändesaldo Net migration rate
Rakvere	579	583	-4	Saare maakond / county			
Rägavere	222	233	-11	Linn / City			
Saksi	294	290	4	Kuressaare	2 008	2 744	-736
Sõmeru	738	886	-148	Vallad Rural municipalities			
Tamsalu	326	593	-267	Kaarma	854	744	110
Vihula	344	512	-168	Kihelkonna	102	156	-54
Vinni	1 060	1 406	-346	Kärla	249	229	20
Viru-Nigula	216	328	-112	Laimjala	62	134	-72
Väike-Maarja	624	955	-331	Leisi	219	399	-180
Põlva maakond / county				Lümanda	126	128	-2
Linn / City				Muhu	219	284	-65
Põlva	1 312	1 578	-266	Mustjala	76	185	-109
Vallad / Rural municipalities				Orissaare	275	425	-150
Ahja	185	214	-29	Pihla	235	291	-56
Kanepi	442	423	19	Pöide	132	189	-57
Kõlleste	197	282	-85	Ruhnu	44	24	20
Laheda	254	329	-75	Salme	204	258	-54
Mikitamäe	198	236	-38	Torgu	45	91	-46
Mooste	275	350	-75	Valjala	182	252	-70
Orava	138	208	-70	Tartu maakond / county			
Põlva	872	958	-86	Linnad / Cities			
Räpina	747	1 004	-257	Elva	1 526	1 288	238
Valgjärve	187	284	-97	Kallaste	124	227	-103
Vastse-Kuuste	243	307	-64	Tartu	19 241	18 397	844
Veriora	179	259	-80	Vallad / Rural municipalities			
Värskä	211	268	-57	Alatskivi	289	316	-27
Pärnu maakond / county				Haaslava	502	463	39
Linnad / Cities				Kambja	505	533	-28
Kilingi-Nõmme	305	469	-164	Konguta	300	339	-39
Pärnu	5 713	7 189	-1476	Laeva	242	225	17
Sindi	1 149	862	287	Luunja	700	712	-12
Vallad / Rural municipalities				Meeksi	80	150	-70
Are	234	306	-72	Mäksa	442	378	64
Audru	1 273	986	287	Nõo	982	903	79
Halinga	411	663	-252	Peipsiääre	164	163	1
Häädemeeste	347	477	-130	Piirissaare	27	15	12
Kaisma	79	112	-33	Puhja	495	504	-9
Kihnu	105	71	34	Rannu	317	401	-84
Koonga	178	345	-167	Rõngu	635	739	-104
Lavassaare	136	120	16	Tartu	1 292	1 272	20
Paikuse	1 477	971	506	Tähtvere	711	935	-224
Saarde	325	517	-192	Vara	450	500	-50
Sauga	1 371	755	616	Võnnu	274	286	-12
Surju	254	211	43	Ülenurme	1 664	1 367	297
Tahkuranna	540	324	216	Valga maakond / county			
Tali	129	213	-84	Linnad / Cities			
Tootsi	163	258	-95	Tõrva	614	767	-153
Tori	490	564	-74	Valga	1 513	2 004	-491
Tõstamaa	245	308	-63	Vallad / Rural municipalities			
Varbla	130	205	-75	Helme	449	559	-110
Vändra	485	579	-94	Hummuli	206	292	-86
Vändra alev	501	561	-60	Karula	191	268	-77
Rapla maakond / county				Otepää	569	668	-99
Vallad / Rural municipalities				Palupera	221	223	-2
Juuru	309	329	-20	Puka	310	386	-76
Järvakandi	227	290	-63	Põdrala	162	205	-43
Kaiu	184	361	-177	Sangaste	210	310	-100
Kehtna	956	1 129	-173	Taheva	139	242	-103
Kohila	1 576	1 071	505	Tõlliste	303	388	-85
Käru	115	172	-57	Õru	83	142	-59
Märjamaa	808	1 182	-374	Viljandi maakond / county			
Raikküla	285	340	-55	Linnad / Cities			
Rapla	1 449	1 708	-259	Mõisaküla	139	245	-106
Vigala	170	353	-183	Suure-Jaani	232	279	-47

Järg — *Cont.*

Omavalitsusüksus <i>Local government unit</i>	Sisseränne <i>Immigration</i>	Väljaränne <i>Emigration</i>	Rändesaldo <i>Net migration rate</i>	Omavalitsusüksus <i>Local government unit</i>	Sisseränne <i>Immigration</i>	Väljaränne <i>Emigration</i>	Rändesaldo <i>Net migration rate</i>
Viljandi	3 224	4 051	-827	Võru maakond / county			
Võhma	386	439	-53	Linn / City			
Vallad / Rural municipalities				Võru	2 292	3 059	-767
Abja	367	592	-225	Vallad / Rural municipalities			
Halliste	262	363	-101	Antsla	455	850	-395
Karksi	471	896	-425	Haanja	175	243	-68
Kolga-Jaani	196	391	-195	Lasva	295	364	-69
Kõo	150	262	-112	Meremäe	179	234	-55
Kõpu	148	194	-46	Misso	123	199	-76
Olustvere	209	284	-75	Mõniste	141	212	-71
Paistu	240	339	-99	Rõuge	485	407	78
Pärsti	883	962	-79	Sõmerpalu	367	412	-45
Saarepeedi	245	324	-79	Urvaste	245	332	-87
Suure-Jaani	394	485	-91	Varstu	174	252	-78
Tarvastu	650	940	-290	Vastselliina	313	368	-55
Vastemõisa	191	210	-19	Võru	1 294	1 210	84
Viiratsi	843	919	-76				

Allikas: Tammur, Tammaru ja Tiit 2006
 Source: *Tammur, Tammaru and Tiit 2006*

Tabel 1.2 **Maakondadevahelised rändesaldod**
 Table 1.2 *Net migration rates in the migration between counties*

Maakond <i>County</i>	Harju	Hiiu	Ida- Viru	Jõgeva	Järva	Lääne	Lääne- Viru	Põlva	Pärnu	Rapla	Saare	Tartu	Valga	Viljandi	Võru
Harju	..	631	4 566	1 100	1 921	1 207	2 341	601	2 408	679	1 426	3 857	896	2 177	946
Hiiu	-631	..	-	-2	-5	-26	3	1	-49	3	-3	-28	7	14	13
Ida-Viru	-4 566	-	..	-115	-54	4	-196	-34	-128	-2	-18	-759	-45	-26	-29
Jõgeva	-1 100	2	115	..	-76	-18	-108	26	-94	-12	6	-697	1	-44	-44
Järva	-1 921	5	54	76	..	-12	-46	8	-169	-2	-9	-310	22	-1	28
Lääne	-1 207	26	-4	18	12	..	-31	-16	-151	-3	-31	-47	11	-7	7
Lääne-Viru	-2 341	-3	196	108	46	31	..	-32	-124	67	-35	-405	-12	-33	22
Põlva	-601	-1	34	-26	-8	16	32	..	-69	-11	-10	-525	-42	16	-65
Pärnu	-2 408	49	128	94	169	151	124	69	..	222	66	-156	75	352	39
Rapla	-679	-3	2	12	2	3	-67	11	-222	..	41	-5	3	10	36
Saare	-1 426	3	18	-6	9	31	35	10	-66	-41	..	-101	19	23	-9
Tartu	-3 857	28	759	697	310	47	405	525	156	5	101	..	553	513	607
Valga	-896	-7	45	-1	-22	-11	12	42	-75	-3	-19	-553	..	-13	17
Viljandi	-2 177	-14	26	44	1	7	33	-16	-352	-10	-23	-513	13	..	36
Võru	-946	-13	29	44	-28	-7	-22	65	-39	-36	9	-607	-17	-36	..

Allikas: Tammur, Tammaru ja Tiit 2006
 Source: *Tammur, Tammaru and Tiit 2006*

THE QUALITY OF MIGRATION DATA AND THE TRENDS OF MIGRATION IN ESTONIA IN 2000–2005

Alis Tammur
Statistics Estonia

Tiit Tammaru
University of Tartu

Ene-Margit Tiit
University of Tartu, Statistics Estonia

Introduction

Migration — internal as well as external — together with births and deaths constitute the event statistics necessary for keeping a register of the population. Population registration provides information about the multiplicity of persons, sex and age structure and territorial location, which combined with the statistics of births-deaths, enables to make reliable population prognoses and to plan balanced social and economic policy. From the state's point of view, it is important even to have an idea about the location of labour force and its dynamics. Compared to births and deaths, registration of migration is less accurate, because sometimes it is not considered to be necessary, it involves a delay or is not always clearly identified.

Today, the best source for migration data of population registration in Estonia is the population register, which should in principle register all transfers of residence on local government level and provide information about the demographic features of persons in order to keep a register of population by yearly sex and age structure. Unfortunately, the reality is different. Statistics Estonia has not included migration in its current population registration since 2000. This is related to the coordinated effect of two factors with negative impact on data quality. On the one hand, the registration of residence and thus also the registration of the transfer of residence was voluntary in Estonia until 2005, which is why the migration data is still partly influenced by the little interest of people in registering their residence or by economic considerations. On the other hand, Statistics Estonia cannot specify the data because of the disability to use the personalised database of the 2000 population and housing census; therefore, the migration event cannot be related to the administrative unit of the place of residence of the person at the time of the census, which would significantly improve the quality of the data.

In current population registration, Statistics Estonia updates the size of the population only with births and deaths — this is done on the level of local government units, counties as well as on the level of state. As a result, the size of population is clearly in shift in several regions — especially in the rural municipalities near Tallinn, where active suburbanization and growth of population has taken place since 2000. The problem is even bigger in the case of sex and age structure. It is no longer possible to adequately calculate regional birth and mortality rates of the population and in several regions (particularly in university cities) the age structure is out of balance, because the current population statistics does not take account the immigration of new students and their emigration after the studies.

It is clear that in the registration of the population size, the impact of migration cannot remain disregarded for a long time, as the inaccuracy increases every year. In order to ensure the higher quality of migration statistics and population registration, it is necessary to enable Statistics Estonia to access the database of the 2000 population and housing census. The state has spent hundreds of millions kroons on collecting the data, although it is still impossible to use the collected data for producing the information necessary for making national decisions. If the data of the 2000 census and the data from the population register cannot be combined, an alternative would be the indirect registration of migration, which would actually mean greater importance on adjustments based on estimated migration when calculating the territorial and sex and age structure of the population. However, registration of population that relies to a great extent on adjustments cannot be expressed with the same

degree of territorial accuracy as it has been done so far, i.e. on the level of local government units.

This article is the first step towards the development of new migration statistics methods. Its aim is to give an overview of the situation, available data and its quality as well as improvement possibility. The article focuses mainly on internal migration, but it regards also external migration in parallel, where possible. In the first part the statistics of migration is introduced, the quality of data is evaluated and the systematical errors resulting from the migration registration. The second part relies on registered migration events and gives an overview of migration trends in Estonia in 2000–2005 by local government units and counties. These tendencies are compared to the results of the latest census and selective on migration, with the purpose of drawing consumers' attention to the deficiencies in the interpretation of the data in the population register.

The usage of registred migration events in the registration

The Estonian statistical registration has been based on the size of the population at the last census, to which the births, deaths, immigration and emigration events registered by local government units are added with the precision of yearly sex and age structure. Transfer of residence, at the same time, is deemed to be an event of migration only when it crosses the borders of an administrative unit. In the case of internal migration, the said unit is a city or a rural municipality, and in the case of external migration, a state. Leaving the country or arriving to the country for a short period of time is distinguished from emigration by a time limit — the country of destination must be the person's new residence for at least one year.

One of the aims of the 2000 census was to create a population database to which population events (births, deaths, transfers of residence) can be added on person level in order to keep a current register of population. Linking an event to a specific person is crucial to ensure the quality of the data of the place of residence, as the cases where the registered residence differs from the actual one or where a person does not have a registered residence at all are not rare in Estonia. Therefore, access to the census database would significantly improve the quality of the data, as for it enables to receive information about the permanent residence of a person.

Unfortunately, the processing of the personalised database is not possible by the Population and Housing Census Act, which is open to different interpretations, and the data processing by the Data Protection Inspectorate based on the said Act. Consequently, Statistics Estonia has been updating the regional and sex and age structure of Estonian population after the 2000 census only by adding births and subtracting deaths on the level of local government units and sex and age structure. It is clear that having kept the population register for the last six years without taking account of internal migration, its accuracy on regional level has notably decreased. This concerns particularly several rural municipalities of Harju, Ida-Viru and Pärnu counties due to intensive immigration, and the Central and Western Estonia due to intensive emigration. The absence of migration statistics makes the age structure of the population also illogical. For example, as the migration is disregarded, new students do not come to Tartu and the students enumerated there do not leave; thus, the population gets older and the age structure becomes illogical (Figure 1.1.). However, when adding migration data to the population registration without using the personalised database of the 2000 census, the inaccuracy becomes even higher due to the low quality of the registration data of the previous place of residence. For this reason, it has been avoided.

The data of the census and the data of the population register varied fundamentally also before, because the former registers the actual and the latter the official place of residence. The differences in the two sources have been growing constantly in Estonia since 1992, when registration of the place of residence became optional. From May 2005, every person is obliged to register his place of residence within 30 days of changing his permanent place of residence (State Gazette 2005). In longer perspective this should improve the registration of migration, although changing the habits and attitudes of the people takes time.

On the one hand it is incorrect to add migration events according to the registered places of residence, but on the other hand it is incorrect to ignore migration, because the errors influence all social and economical figures based on population. Therefore, a current

population register should be reanalysed. An alternative to the personalized database of the census could be statistical estimation, which would place greater importance on adjustments based on estimated migration when calculating the structure of population. In a situation where registration of migration cannot be relied on, one way is to use estimated migration in the registration of population. However, the calculation of population that relies to a great extent on estimations cannot be expressed with the same degree of accuracy as it has been done so far; instead, it must be limited to larger areas and age groups. Statistics Estonia gives its best to make the database of the 2000 census accessible and adjustments only supplementary to the calculation of population based on real events.

The problems of internal migration registration

When registering internal migration on the basis of registered places of residence, three trends with a negative impact on the data quality must be taken into account:

- registered places of residence do not coincide with the actual places of residence — incorrect information about the location of population;
- a person changes his place of residence but does not register it — under-registration of migration events;
- a person registers a new place of residence, but does not actually transfer his residence — pseudo-migration.

Statistics Estonia has analysed the quality of address data in the population register in several ways. In 2005, the number of people whose country of residence was unknown, or whose place of residence was given with the precision of the country, county or local government unit only, or who lived in urban areas but the address of the house was undetermined, formed 6% of all the people in the register. The low quality of the data in the register is proven by an extract, where the place of residence of the parents of children born in wedlock was examined. It became evident that the mother and father of a child born in wedlock live at the same street only in 55 % of the cases. Here it must be borne in mind that the migration data is most inaccurate in the case of couples in their reproductive years, i.e. in the case of young people.

The surveys carried out by Statistics Estonia enable also to assess the correspondence of the data on places of residence to the actual situation. The samples of the surveys are drawn from the 15–74-year-old people whose address in the population register is given with the precision of the house number in urban areas or with the precision of the district in rural areas. The interviewer fills out an interview record on each person in the sample, including also the information about whether he found the person in the registered residence or not. The data of the Estonian labour force survey carried out in 2005 revealed that 17.6 % of the respondents (the percentage extrapolated to the entire population) could not be found in their registered residence. In the same age group, the number of people whose address in the register is specified only on the level of local government unit forms nearly 6 %. These percentages are not calculated on the basis of one and the same method and thus it must be taken into account that the total of these percentages does not include some incorrect addresses; nevertheless, it can be said that the data on the place of residence of approximately one fourth of the labour force registered in the population register is incorrect. This indicator varies across regions and age groups.

According to the interview records of the Estonian Social Survey, up to 30 % of the 20–34-year-old people and up to 8 % of the people aged 45 and older did not reside in their registered place of residence. The data of this survey enables to assess the changes in the correspondence between the registered and actual place of residence in time — development can be seen from 2004 to 2006 as the percentage of the people not residing in their registered place of residence has decreased. However, this survey cannot be used for the regional migration under-coverage analysis because it reveals mainly the regions with more people not residing in their registered place of residence, but the actual place of residence is rarely detected.

Due to the low quality of the data on the places of residence, the quality of migration events is also low, because even though people change their places of residence, they do not

register it, or register themselves elsewhere, but the transfer of residence does not actually take place. One source for assessing the quality of migration data is the Estonian labour force survey carried out in 2002, where people were asked both their actual and registered residences between 1989 and 2002. The answers revealed that starting from 1989, the percentage of internal migrants who actually registered their new place of residence decrease every year — dropping with 12 years from 74 % to 45 %. Differences can be detected also across age groups — young people register their actual transfers of residence less often than older people. The main reason for not registering the place of residence was said to be the short-term usage of the dwelling or the fact that the dwelling was a rental. This was the main reason in the age group of 15–24-year-olds. 25–44-year-old people said that the main obstacle was the red tape (Toomse 2003).

The problems of external migration

Differently from the internal migration, if the external migration is not considered the estimates of the Estonian population will change. The absence of the obligation to register the place of residence impaired also the registration of external migration, although immigrants had to apply for a residence permit, most of them did not probably register their place of residence. When comparing the data of the Citizenship and Migration Board on the number of people applying for initial temporary residence permit, the differences with the data of the population register are remarkable. Now that the foreigners are obliged to register their residence (starting from summer 2004), the situation is expected to improve. So far, the percentage of external migration events covered in the population register has been really small; it cannot be used to evaluate the extent and balance of the external migration, the sex and age division of the migration or to evaluate the dominant tendencies. For this reason, migration statistics have not been produced since 2000.

In order to get data on internal migration that would be suitable for publication, Statistics Estonia intends to start using the data of the Citizenship and Migration Board to restore the external migration statistics absent in 2000s (Herm et al. 2003). However, it would cover the migration of the new incomers. This source does not help to specify the migration of Estonian residents nor the ones having a permanent residence permit, because their external migration is often not recorded. Thus the internal migration is also often not recorded. From 1 August 2006 the process of obtaining a residence permit has changed for the residents of the EU. Presently they have the responsibility to register their residence to obtain a temporary residence permit. Therefore the Citizenship and Migration Board is a comparatively reliable source for the identification of one specific group of immigrants, and therefore it has a very important role from the point of view of restoring the migration statistics, especially for the period of 2000–2006.

Collecting data on the emigration from Estonia is also complicated and in this respect we do not differ from many other countries. Unregistered emigration is the result of low motivation of people to register it, but it is also influenced by the fact that after registering the emigration, the emigrated Estonian citizen might lose his right to some benefits (e.g. old-age pension, child benefit).

Analysis of migration trends

Data and methods

For the overall registration of migration events, the data for registering the place of residence are normally used. The analysis of migration events in this article is based on the population register, which is compared to other surveys: the 2000 population census and the migration analyses of recent years. Local government units are regarded as they were before the administrative reform in the second half of 2005, the same way it is still being regarded in current population registration. The studies of internal migration have employed the classical demographic indicators: net migration and net migration rate. Net migration is the difference between the number of immigrants and emigrants of a territorial unit in 2000–2005. Net migration rate (NMR) is the net migration (NM) of the territorial unit under study divided by its average population (P) in the period and expressed in pro mille units (per 1,000 inhabitants of the territorial unit under study):

$$NMR = NM/P \times 1000.$$

A positive net migration rate indicates that the internal migration rate is greater than the external migration rate and a negative value indicates the loss of migration. The period under observation is from 31 March 2000 (from the critical point of the population census) to 1 January 2006 i.e. five years and nine months:

$$P = (N_{2000} + N_{2006} + NM) / 2.$$

Trends of internal migration from 1945 to 2000

When examining the urbanization of Estonia, it must be taken into account that the processes of internal migration are still partly influenced by the Soviet period. Like most of the things, the location of population was also organised under the planned economy model, and thus it takes time before the natural process of migration resumes. According to a general theory, the countries with planned economy model are characterized by under-urbanization, which means that the migration between rural and urban areas is relatively modest (Szelényi 1996). Consequently, there is no suburbanization or the flow of citizens from cities to the neighbouring areas either, which is why the cities of socialist countries are much more compact (Lichtenberger 1998; Sýkora and Čermák 1998; Tammaru 2001a).

This theory was partly applicable to Estonia in Soviet times. The analysis of the trends in internal migration reveals that the migration between rural and urban areas was modest indeed, but at the same time external migration caused the accumulation of the population to the cities and their hinterlands (Katus et al. 1999, Tammaru 2001b, 2001c and 2002). The arrival of immigrants was supported by the politics of the Soviet Union and the rapid development in the (large) city regions, but also the different timing of the population of the country of origin and the country of destination. As the result of which the urban population in Estonia grew rapidly during the Soviet period.

At the beginning of the Soviet period, directly after the World War II, internal migration took place mainly from rural districts to Tallinn, but this trend slowed down in time and in the second half of the 1970s, Tallinn began to lose its population to the rural areas of Harju county (Marksoo 1990). The net migration of the Estonian rural population turned positive in 1983, which was favoured by both natural and controlled developments. The number of new inhabitants was the biggest in rural districts near bigger cities — that at the expense of the population of both the urban areas and more remote rural districts (Marksoo 1992). At the end of 1980s, bigger cities started to lose their population to smaller cities (Marksoo 1990).

After 1991, the urbanization took place in the hierarchy of the settlement, which means the spread of population from rural areas and smaller cities to Tallinn and urban regions of the region centres²; within the urban regions of all counties, suburbanization took place, i.e. moving from the centre to hinterland. The main destination of migration in 1990s was Tallinn with its hinterland (Tammaru et al. 2003). The process of suburbanization has intensified remarkably in 2000s (Leetmaa 2004). The most active migrants are young people (15–29-year-old) and their migration was clearly towards the bigger cities and their hinterlands (Jõeveer 2003, Kulu 2005).

The internal migration in Estonia from 2000 to 2006

According to the population register, 218,535 transfers of residence crossing the borders of local government units were registered in 2000–2005; about half of them (110,888) took place within counties. These transfers of residence reflect the internal migration in Estonia. When compared to the earlier period, the intensity of internal migration has grown considerably since 2001, consisting approximately of 39,000 migration events per year. In connection with the official establishment of population register, some of the events can be seen as the delayed registration of transfers of residence. However, active construction activities nearby bigger cities indicate that the intensity of the transfers of residence must have grown. The migration events account for 16.1 % of the average size of the population in the period. The percentage of women has been slightly bigger than the percentage of men, and the most active migrants by age have been pre-school children and 18–30-year-old people.

The net migration rate varied by local government units from -199 ‰ (the city of Püssi) to +427 ‰ (Viimsi rural municipality) — 183 of them had negative and 58 positive net migration (Map 2 in Annex 1). Proportionally the most extensive emigration has been from

² The regional centres in Estonia are the cities of Tartu, Pärnu and Jõhvi and Kohtla-Järve.

the rural municipalities in Central Estonia, at the southern border of Estonia and in Saare county that are relatively far from bigger centres. Emigration exceeds immigration also in most of the cities, but the city of Püssi has an extremely high emigration rate. The highest immigration rates are mostly in the rural municipalities near the centres of Harju county (Viimsi, Kiili and Harku rural municipalities), Pärnu county and Ida-Viru county.

The low intensity of migration to the hinterland of Tartu — one of the most important region centres in Estonia — is striking, especially when considering the fact that it is much more intense in the hinterlands of two other region centres. This may be the result of the unsatisfactory fulfilment of the obligation to register the place of residence, because new residential areas are planned also near Tartu. Although the intensity of construction activities there is perhaps lower than near Tallinn, the situation and reasons must be analysed more thoroughly before drawing conclusions under the circumstances of overall intensive suburbanization. Low, but nevertheless positive suburbanization is taking place also in the hinterlands of Kuressaare and Võru cities. In the hinterlands of the other county centres, the emigration rate in the nearby rural municipalities is simply lower than the average. This might be related to the difficulties of getting the child a place in a kindergarten or school near the work place (that is, in the city) after registering the place of residence in a rural municipality, or other similar rights/obligations that prevent people from registering their actual place of residence.

In addition to the hinterlands of centres, Alajõe and Lohusuu rural municipalities in Ida-Viru County, which are remote from cities and small islands also, have intensive internal migration. In absolute terms, however, the number of migration events there is small. The cities with positive net migration are mainly the satellite cities in the sphere of influence of bigger centres and the centres themselves (Tallinn, Tartu and Jõhvi). The net internal migration of all cities and rural municipalities together with the immigration and emigration rates are shown in Table 1.1.

The net migration rate of the active working age (25–54-year-old) in local government units was in principle similar to the general trends, although it was always more intensive in most of the local government units: the emigration was more intensive in the emigration areas and the immigration was more intensive in the immigration areas (Map 3 in Annex 1). There are no fundamental differences in the directions of migration, which means that according to the register, the people in active working age do not move to suburbs either.

The analysis of net migration of 2000–2005 on the level of local government units disclosed the regions from where people left and where they accumulated. It was also important to specify the migration trends or the directions of where who goes. The counties where the migration within the county was more intensive than emigration are the ones that also have active suburbanization. The intensity of internal migration in Harju county is twice as big as emigration and this proportion is at least equal also in Pärnu county and Ida-Viru county. In Rapla and Hiiu county internal migration formed only one third of the intensity of emigration, although in the case of Rapla county it should be probably taken into account that the centre of this county has been integrated to the surrounding rural municipality, which is why moving to the rural municipality near the city is not a migration event according to the current definition. The net migration rate in the migration between counties is positive only in Harju and Tartu county — probably due to the attractiveness of their centres. The rest of the counties lost their population in the overall Estonian internal migration (Map 12 in Annex 1). The counties of Central and Western Estonia have the highest rate of emigration. The net migration rate of Hiiu county was -70‰ , which was also the highest one.

In the period under observation, there was no migration within counties headed from rural areas to urban areas or vice versa. Migration from centre to the neighbouring areas was clearly more intensive only in three counties (Harju, Pärnu and Ida-Viru), which have an intensive level suburbanization (Map 12 in Annex 1). The first place was occupied by Paide city, followed by Rakvere, Valga and Kärdla cities. The numbers would probably be different if migration within a county towards the centre would be compared separately in the hinterland of the centre and in the more remote areas at the border of the county.

Migration between counties was dominated by the heading to Harju county. The net migration of Harju county with all the other counties was positive and the majority of migrants moved to Harju county (Table 1.2). In absolute figures the majority of people

arrived there from Ida-Viru and Tartu county (Map 4 in Annex 1), proportionally the inhabitants of Tartu, Lääne and Pärnu county formed the biggest part of the emigrants. Another attractive centre was Tartu county, whose impact was not so great. Tartu county was not the second most important destination for everyone, but its net migration was positive with all the other counties (except Harju county) (Map 5 in Annex 1). The greater impact of Tartu can be seen in case of the counties to the east of the centreline of Estonia (from Viru to Võru county, incl. Järva and Viljandi counties). Tartu county is almost as attractive to the South East Estonia as Harju county. The sphere of influence of Pärnu county is much smaller — it includes mainly the counties out of the sphere of influence of Tartu county (Map 6 in Annex 1). The third region centre of Estonia (Ida-Viru county) does not have positive net migration with any other county and is thus the emigration region for the entire Estonia (Map 7 in Annex 1).

The migration towards Tallinn formed more than one fifth of all migration events. At the same time, emigration to the hinterland of Tallinn was also remarkable. The net migration was nevertheless in favour of Tallinn by 11,000 people. Most of the people came to Tallinn from regional and county centres, the emigrants move mostly to Viimsi and Harku rural municipalities. The rate of migration towards Tallinn was the smallest of the negative indicators in Paide and Kärdla cities, and the highest in Viimsi, Kiili and Harku rural municipalities (Map 8 in Annex 1).

The population of Tartu city in 2000–2005 has grown due to the migration by 844 people, unlike most other cities where the size of population has rather decreased. In absolute terms, the biggest number of people arrived from the cities in the sphere of influence of Tartu county, especially from South East Estonia (Võru, Kohtla-Järve, Viljandi and Valga). Tartu city lost its population mainly to Tallinn (net migration about 2,500). At least 10–20 times less people headed to Viimsi and Ülenurme rural municipalities and to the city of Elva. The share of the nearby rural municipalities in the emigration of the population of Tartu city was four times smaller than the share of the rest of Estonia. This is probably caused by the fact that Tartu is a University City and region centre, because the borderland of the county does not attract the newcomers either. The net migration rate with the city of Tartu was the biggest in the rural municipalities of the hinterland and in the city of Elva, also in Piirissaare, where it was the highest (about 150‰). The smallest negative net migration rates (up to -10‰) are at the borders of Tartu county and in several local government units of the nearby counties. It seems illogical that Tähtvere rural municipality has the highest depopulation rate (about -40‰) in favour of Tartu city, because Tähtvere has a favourable location to be a suburbanization area.

In the period of observation Pärnu city had rather decreasing population: net migration was -1,476. The migration turnover of Pärnu city with more remote areas was smaller and it was completely absent with 21 local government units. The smaller regional share of Pärnu was also demonstrated by the fact that half of its emigrants moved to the local government units of the nearby hinterland and the rest went mainly to Tallinn. One third of the emigrants came from the county borders. Pärnu was also a migration destination for the population of Viljandi and Paide cities. Net migration rate showed that Pärnu was attractive (net migration rate smaller than -10‰) mainly to the borderland of Pärnu county and to the rural municipalities of other counties at the border of Pärnu county.

Jõhvi and Kohtla-Järve cities both are losing population: their net migration is -3,128. There was no migration in 52 local government units. The main hinterlands for migration were the cities in Ida-Viru county, such as Kiviõli, Püssi and Narva. One third of the emigrants from Jõhvi and Kohtla-Järve moved to the local government units of the county and two thirds mainly to Tallinn and Tartu. Net migration rate was the lowest with Püssi and Kiviõli cities, the highest with Alajõe and Illuka rural municipalities.

The current analysis is mainly focused on the totals of migration, which is important from the point of view of general trends. At the same time, migration concerns various population groups (by sex, age, nationality, level of education etc.) and if analysed separately, it may become evident that some population groups have completely different trends or migration intensity proportions.

External migration

To clarify, why it is impossible to use the data on external migration, some examples of the current condition of the population register are added. In 2003, the number of aliens who registered their residence in Estonia was 129 (to four counties). In 2004 the number was 102 (to five counties). In neither of these years, none of the immigrants registered their residence in Harju county. From the summer of 2004 the aliens have to register their residence and therefore the situation has been considerably better since 2005.

A study carried out by UNECE and Eurostat compares the migration data of different groups of countries (Herm 2006). The study revealed that migration between Estonia and Finland in 2000s has been underestimated by Estonia approximately three times. The data of the Estonian population register indicates that only a few people migrated from Finland to Estonia, but according to the emigration statistics of Finland, it increased every year (in 2004 more than 800 people). Considering also the fact that emigration is often underestimated when compared to immigration, the actual number of immigrants from Finland can be even higher. Migration from Estonia to Finland in 2000s has been stable according to the Estonian population register, but Finnish statistics indicates a sharp rise (in 2004 more than 1,800 people), which makes the two-fold difference in 2000 a six-fold difference in 2004.

Migration rate from Russia to Estonia was also much higher according to the statistics of Russia (more than three-fold, i.e. approximately 300 people per year). The statistics on migration from Estonia to Russia was more or less equal. The difference of net migration is thus 2–3-fold. Migration between Norway and Estonia was almost non-existent when looking at the events registered in Estonia, but the statistics of Norway indicated that every year about 50 people emigrate to Estonia and more than 100 newcomers arrive from Estonia.

This comparison shows that the Estonian population register does not include reliable data for immigration — therefore statistics on external migration have not been published in 2000s. Knowing that the extent of registered migration events varies across population groups, the analysis of underestimated events must take account of the great proportional differences across the groups. When calculating the structure of both the entire population and the population of local government units, it is necessary to know the directions of the migration and their age structure. For the statistics on migration flows, there is no better source reflecting all the trends than the registration of residence. Therefore, the data quality can only be improved by improving the system of registration.

Summary

On the basis of the analysis it can be summarized that as the quality of the data on registered places of residence is low, the migration data reported in this article should be viewed critically, being aware of and taking account of the weak aspects. In a situation where the only statistical source for the data on migration in cities and rural municipalities is the low-quality data on places of residence in the population register, it is difficult to produce adequate migration statistics and calculate regional population size and sex-age-specific structure that would correspond to the real situation. Changes in the attitudes towards the registration of the place of residence and the greater importance of the actual residence in bureaucratic procedures would improve the situation. In order to improve the quality of registered migration events, it is necessary that the registration of residence would not be a mere formality serving personal, political or economic interests of the people, but that the registration of the actual place of residence would be useful. The registration of one's actual residence should become a norm, which would show one's loyalty to the Republic of Estonia. For the statistical processing of population data it is also necessary to enable Statistics Estonia to process the personalised database of the 2000 census, so that events could be linked to the place of residence at the time of the census.

From the point of view of studying migration, the interpretation of the data is complicated due to the inconsistent quality of the data of continuous registration: migration to bigger cities and migration of young people and men remain unregistered most often (Katus et al. 1999, Sjöberg and Tammaru 1999, Toomse 2003). Furthermore, as young people change their residence more often and the directions of their migration are somewhat different from

those of the older ones, the poor reflection of their migration affects all migration trends. The analysis of interview records of surveys disclosed that the differences in the actual and registered places of residence have decreased in the recent years. Access to the census database would thus help to improve the quality of migration data. The migration of 20–30-year-old people will still remain under-registered.

It seems that despite the low quality of the data in the register, the data on the registration of residence can still provide information about the most important trends in migration. However, this does not allow any great evaluations on migration extent or on the sex-age division of the migration flows. In Harju county and other counties with active suburbanization, the population registration could be improved by adding the data on transferred places of residence in 2000–2005 to the population of local government units. On the other hand, this would cause a too small or even negative growth of population in several rural municipalities near county centres. This seems unreal, because it could be assumed that the intensive suburbanization that began in these areas in 1990s will continue. If this is the result of under-registration, a question arises whether the growth of population in other regions with active suburbanization has also been greatly underestimated? The difference of the hinterland of Tartu city from other centres of the region is particularly striking due to its low net migration. Many new residential areas are planned near Tartu, the construction of which is already completed and they are also populated. Whether this is the result of the red tape preventing people from registering their place of residence or does the migration from the more remote parts of the communes to the city compensate the suburbanization cannot be concluded on the basis of this analysis only.

This study was carried out with the help of several Statics Estonia workers: Helen Paut, Aira Veelmaa, Heidi Pellmas, Ülle Valgma and Anne Herm (Eurostat).

Kirjandus

- Herm, A. 2006. *UNECE/Eurostat Task Force on Measuring Emigration Using Data Collected by the Receiving Country. Data Analysis Report. Group 4 (Estonia, Finland, Georgia, Kazakhstan, Norway, Russia). Working Paper for Joint UNECE/Eurostat Work Session on Migration Statistics. Edinburgh, UNECE and Eurostat.*
- Herm, A., Jõeveer, J., Senipalu, R. ja Valgma, Ü. 2003. Välisränne. Rahvusvahelise rände andmete meetoodika. [<http://www.stat.ee/files/eva2005/valisranne.ee.pdf>]
- Jõeveer, J. 2003. Siserände vanuserisused. Ränne üleminekuaja Eestis (toim T. Tammaru ja H. Kulu). Statistikaamet, lk 28–47.
- Katus, K., Kupiszewski, M., Rees, P., Sakkeus, L., Herm, A. and Powell, D. 1999. *Internal migration and population dynamics in Estonia. EKDK Rahvastiku-uuringud, seeria B:3.*
- Kulu, H. 2005. Siseränne üleminekuajal: mitmetasandiline analüüs. Asustus ja ränne Eestis. Uurimusi Ann Marksoo 75. sünnipäevaks. TÜ Kirjastus, lk 150–169.
- Leetmaa, K. 2004. Eeslinnastumine Tallinna linnaregioonis sotsialismijärgsel perioodil. Magistritöö. Geograafia Instituudi raamatukogu.
- Lichtenberger, E. 1998. *The geography of transition in East-Central Europe: Society and settlement system. Central Europe After the Fall of Iron Curtain. Geopolitical Perspectives, Spatial Patterns and Trends (Ed. F. Carter, P. Jordan and V. Rey). Frankfurt: Peter Lang, pp 137–152.*
- Marksoo, A. 1990. Tallinn Eesti rahvarände süsteemis. Eesti Geograafia Seltsi Aastaraamat, lk 53–66.
- Marksoo, A. 1992. *Dynamics of rural population in Estonia in 1980s. Estonia: Man and Nature (Ed. J.-M. Punning). Tallinn: Valgus, pp 129–153.*
- Rahvastikuregistri seadus. 2005. Riigi Teataja, I, 25, 192.
- Sjöberg, Ö. and Tammaru, T. 1999. *Transitional statistics: Internal migration patterns and urban growth in post-Soviet Estonia. Europe-Asia Studies 51:5, pp 421–842.*
- Szelényi, I. 1996. *Cities under socialism — and after. Cities After Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies (Ed. G. Andrusz, M. Harloe and I. Szelényi). Oxford: Blackwell Publishers, pp 286–317.*
- Sýkora, L. and Čermák, D. 1998. *City growth and migration patterns in the context of “communist” and “transitory” periods in Prague’s urban development. Espace. Population. Societies 3, pp 405–416.*
- Tammaru, T. 2001a. *Suburban growth and suburbanisation under central planning: the case of Soviet Estonia. Urban Studies 38:8, pp 1314–1357.*
- Tammaru, T. 2001b. *The Soviet Union as a deviant case? Under-urbanization in Soviet Estonia. Urban Geography 22:6, pp 584–603.*
- Tammaru, T. 2001c. Linnastumine ja linnade kasv Eestis nõukogude aastatel. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Tammaru, T. 2002. *Universal and specific features of urbanization in Estonia under socialism: The empirical evidence of the sources of urban and rural population growth. The Professional Geographer 54:4, pp 544–556.*
- Tammaru, T., Kulu, H. ja Kask, I. 2003. Siserände üldsuunad. Ränne üleminekuaja Eestis (toim T. Tammaru ja H. Kulu). Statistikaamet, lk 5–27.
- Tiit, E.-M., Vähi, M., Kutsar, K. 2006. Eesti siserändest aastail 2000–2005. Paide: Eesti Statistikaltsi konverentsi ettekanne.
- Toomse, M. 2003. Eesti tööjõu-uuringu 2002 rände küsimustiku analüüs rände põhjuste kohta. Käsikirjaline materjal.

2. PALGATÖÖTAJA BRUTOTULU OMAVALITSUSÜKSUSTES

Kristi Lehto, Kaja Sõstra
Statistikaamet

Informatsiooni palgatöötajate keskmise palga ja brutotulu kohta on võimalik saada nii Statistikaametist kui ka Maksu- ja Tolliametist. Kahte allikat on viimasel ajal püütud sageli võrrelda ja näidata, milline on "õige" Eesti keskmine palk. Artiklis uuritakse eri allikatest saadud tulemuste erinevuse põhjusi ning keskmist brutotulu ja selle muutust omavalitsusüksustes aastatel 2002–2005.

Ettevõtted, asutused ja organisatsioonid esitavad töötajatele ja avalikele teenistujatele makstud tasude aruanded Maksu- ja Tolliametile ning arvestatud tasude aruanded Statistikaametile. Maksu- ja Tolliametile esitatakse TSD vormi lisas 1 andmed kõigi isikute kohta, kellele maksti aruandekuule eelneva kuu jooksul tasu, millelt on kinni peetud tulumaks ja arvestatud sotsiaalmaks (<http://www.emta.ee/?id=1310>). Aruande peavad esitama kõik juriidilised ja füüsilised isikud, kellel on palgatööjõudu. Statistikaameti igakuisel palgaaruandel märgib ettevõtte, asutus või organisatsioon töötajate arvu aruandekuu lõpus, aruandekuul arvestatud tasu töötatud ja mittetöötatud aja eest, keskmise töötajate arvu kuus jms. Palgaaruande esitavad kõik riigi- ja munitsipaalasutused ning suured ettevõtted (50 ja enam töötajat). Väiksematest ettevõtetest tehakse valik — iga ettevõtte esindab 10–15 sarnast ettevõtet.

Maksu- ja Tolliameti arvutatud palgatöötaja kuukeskmise brutotulu baseerub täielikul andmestikul, mis võimaldab arvutada keskmist brutotulu ka väiksemate üksuste, näiteks omavalitsusüksuste kaupa. Samas on Maksu- ja Tolliameti andmestik võrreldes Statistikaameti poolt kogutavaga küllaltki üldine ega võimalda eristada täis- ja osaajatöötajaid ning erinevaid tasu liike. Statistikaameti arvutatud keskmine brutokuupalk on tegeliku keskmise palga hinnang, sest põhineb osaliselt ettevõtete valimil. Statistikaamet kogub detailsemaid andmeid brutopalga liikide ning täis- ja osaajatöötajate kohta.

Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu (Maksu- ja Tolliameti andmed) ja keskmise brutokuupalga (Statistikaameti andmed) arvutusmetoodika erinevused võib jagada kolme gruppi:

- väljamakse liikide erinevused,
- arvutuseeskirja erinevused,
- piirkondadesse jaotamise erinevused.

Väljamakse liikide erinevus

Maksu- ja Tolliameti TSD vormil näidatakse sotsiaalmaksuga maksustatavad rahalised tasud, mida makstakse töötajale või avalikule teenistujale; stipendiumid, toetused ja pensionid, mida makstakse seoses töö- või teenistussuhtega; seaduse või muu õigusakti alusel töö eest makstavad tasud; samuti muud tasud, mida makstakse isikule pärast töö- või teenistussuhte lõppemist (v.a töölepingu lõpetamisel või teenistusest vabastamisel makstavad hüvitised). Et erinevaid tasu liike pole aruandes detailsemalt välja toodud, saab keskmise brutotulu arvutamiseks kasutada ainult kogusummat.

Töötajatele makstavad summad on Statistikaameti palgaaruandes liikide kaupa täpsemalt esitatud. Keskmise brutokuupalga arvutamise alus on tasu tegelikult töötatud aja ja mittetöötatud aja eest (sh mitterahaline tasu). Tabel 2.1 näitab, millised on brutotulu ja brutokuupalga komponentide erinevused.

Tabel 2.1 Kuukeskmise brutotulu (Maksu- ja Tolliamet) ja brutokuupalga (Statistikaamet) komponendid

Table 2.1 Components of average gross income (Estonian Tax and Customs Board) and monthly gross wages (Statistics Estonia)

Väljamakse liik	Brutotulu (Maksu- ja Tolliamet) <i>Gross income (Estonian Tax and Customs Board)</i>	Brutokuupalk (Statistikaamet) <i>Monthly gross wages (Statistics Estonia)</i>	Märkused <i>Remarks</i>	Type of payment
Tasu tegelikult töötatud aja eest	+	+		<i>Remuneration for the actual amount of time worked</i>
Tasu mittetöötatud aja eest (v.a mitterahaline tasu)	+	+		<i>Remuneration for the actual amount of time not worked (excl. non-monetary remuneration)</i>
Mitterahaline tasu	-	+	Mitterahaline tasu on tavaliselt isikustamata ega kajastu isikule makstud tasude hulgas TSD vormil 1. Statistikaameti palgaaruandes on see eraldi välja toodud. <i>Non-monetary remuneration is usually impersonated and does not resound in the payments of a person on TSD form 1. This is presented separately in the wages statement of Statistics Estonia.</i>	<i>Non-monetary remuneration</i>
Ühekordne toetus juubeli, sünni või surma puhul	+	-	Näidatakse ka Statistikaameti palgaaruandes, kuid ei kuulu brutokuupalga hulka. <i>Also presented in wages statement of Statistics Estonia, although do not belong to the monthly gross wages.</i>	<i>Single support in case of jubilee, birth or death</i>
Stipendiumid, toetused ja pensionid, mida makstakse seoses töö- või teenistussuhtega	+	-	Näidatakse ka Statistikaameti palgaaruandes, kuid ei kuulu brutokuupalga hulka. <i>Also presented in wages statement of Statistics Estonia, although do not belong to the monthly gross wages.</i>	<i>Grants, allowances and pensions, which are paid in connection to the working or service relationship</i>
Muud tasud, mida makstakse isikule pärast töö- või teenistussuhte lõppemist (v.a töölepingu lõpetamisel või teenistusest vabastamisel makstavad hüvitised)	+	-	Näidatakse ka Statistikaameti palgaaruandes, kuid ei kuulu brutokuupalga hulka. <i>Also presented in wages statement of Statistics Estonia, although do not belong to the monthly gross wages.</i>	<i>Other remuneration paid to a person after the employment or service relationship has ended (excl. in case of ending the labour contract or the benefits paid after releasing from service)</i>

Allikas: Sõstra 2006.
Source: Sõstra 2006.

Töötatud ja mittetöötatud aja tasud moodustavad summadest kõige suurema osa. Mitterahaline tasu ja muud tasud moodustavad kogusummast alla 2% ega mõjuta oluliselt tulemusi.

Arvutuseeskirja erinevus

Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu arvutatakse järgmiselt: keskmine väljamakse kuus jagatakse väljamakse saajate kuukeskmise arvuga.

$$\frac{1/12 \sum_k T_k}{1/12 \sum_k A_k}, \text{ kus } T_k \text{ on } k\text{-nda kuu väljamaksed kokku ja } A_k \text{ on } k\text{-nda kuu väljamaksete } T_k \text{ saajate arv.}$$

Brutotulu saaja läheb igas kuus arvesse ühe korra, olenemata tasu maksjate arvust. Kui töötaja saab mingil põhjusel (puhkus, ettevõtte makseraskused) mitme kuu tasu ühe kuu jooksul, läheb ta arvesse ühe korra, olenemata sellest, mitme kuu eest ta tasu sai.

Keskmine brutokuupalk arvutatakse järgmiselt:

$$\frac{B_1 + B_2}{3t_{kv}}, \text{ kus}$$

B_1 on tasu tegelikult töötatud aja eest,

B_2 on tasu mittetöötatud aja eest,

t_{kv} on kuukeskmine töötajate arv kvartalis.

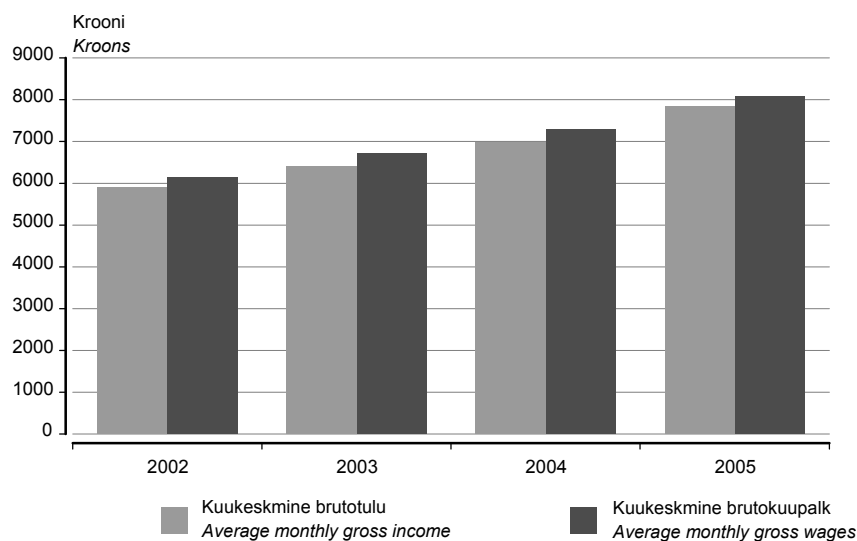
Töötajate keskmine arv taandatakse täistööajale (osalise tööajaga töötajate arv arvestatakse proportsionaalselt töötatud ajaga).

Põhiline arvutuseeskirjade erinevus seisneb selles, et keskmise brutokuupalga arvutamisel kasutatakse täistööaja ekvivalenti, keskmise brutotulu puhul aga ei saa tööaega arvestada. Erinevused tekivad peale osaaajatöö veel sellest, kui töötaja pole mingil põhjusel töötanud tervet kuud (töölt lahkumine või tööle asumine, ajutine töö vms). Osaaajaga töö ja eespool loetletud põhjustel vähem töötamine vähendab keskmist brutotulu võrreldes keskmise brutokuupalgaga. Ajutiste töötajate mõju vähendamiseks on keskmise brutotulu arvutamiseks kasutatud Maksu- ja Tolliameti kuulisi andmeid. Samas suurendab palgatöötaja kuukeskmist brutotulu nii mitmel töökohal töötamine, ebaregulaarne tasu maksmine (mitme kuu eest korraga) kui ka see, kui tööaeg ületab täistööajaga ettenähtut.

Keskmine brutotulu ja keskmine brutokuupalk on ajalises nihkes, sest brutotulu arvestatakse väljamaksukuu järgi, brutokuupalga alus on arvestuskuu (kuutöötasu makstakse tavaliselt välja järgmise kuu alguses). Aastakeskmise arvestuses ajaline nihe erilist mõju ei avalda.

Vaadeldaval perioodil (2002–2005) oli palgatöötaja kuukeskmine brutotulu keskmisest brutokuupalgast alati väiksem. Erinevus oli suhteliselt väike, jäädes vahemikku 3–5% (joonis 2.1). Seega on palgatöötaja keskmine brutotulu kuus võrreldav keskmise brutokuupalga andmetega.

Joonis 2.1 **Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu ja brutokuupalk, 2002–2005**
Figure 2.1 *Average monthly gross income and average monthly gross wages per employee, 2002–2005*

Allikad: Maksu- ja Tolliamet, Statistikaamet.
Sources: Estonian Tax and Customs Board, Statistics Estonia.

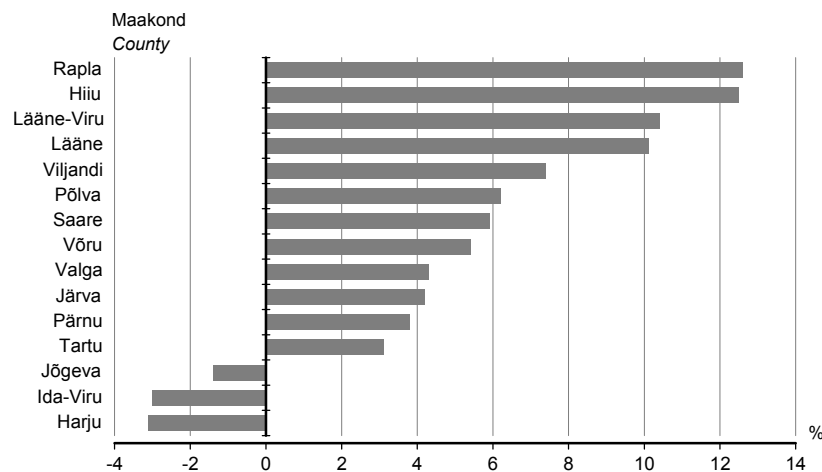
Piirkondadesse jaotamise erinevus

Suurim erinevus vaadeldavate näitajate vahel ilmnis piirkondlikus jaotuses. Keskmine brutokuupalk (Statistikaamet) maakonna järgi arvutatakse ettevõtte postiaadressi alusel. Vaid üksikud suuremad ettevõtted (üle 1000 töötajaga) esitavad aruandeid ka maakonniti. Keskmise brutotulu (Maksu- ja Tolliamet) jaotus omavalitsusüksuse ja maakonna järgi põhineb isiku rahvastikuregistris registreeritud elukohal (aasta alguse seisuga).

Erinev jaotuse printsiip mõjutab tugevalt keskmise brutokuupalga ja keskmise brutotulu maakondlikke erinevusi. Ühelt poolt mõjutab seda inimeste pendelränne — elatakse ühes ja töötatakse teises maakonnas —, teiselt poolt ettevõtete erinevad postiaadressid ja tegutsemiskohad. Pealinnas registreeritud ettevõtted ja asutused suudavad sageli maksta oma teistes piirkondades asuvate filiaalide töötajatele kõrgemat palka kui kohalikud väikeettevõtted. Samas läheb kogu makstud töötasu Harju maakonna arvele.

Selle tõttu oli palgatöötaja kuukeskmine brutotulu enamikes maakondades suurem kui keskmine brutokuupalk, kuigi Eesti keskmiste erinevus on aastati olnud minimaalne (alla 5%). Maakonniti ulatusid erinevused 2005. aastal 13%-ni (joonis 2.2).

Joonis 2.2 **Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ja brutokuupalga erinevus maakonna järgi, 2005**
Figure 2.2 *Difference between the average monthly gross income and the average monthly gross wages per employee by county, 2005*

Allikad: Maksu- ja Tolliamet, Statistikaamet.
Sources: Estonian Tax and Customs Board, Statistics Estonia.

Kõige suuremad erinevused kahe näitaja väärtuses ilmnemid Rapla ja Hiiu maakonnas. Järgnesid Lääne-Viru ja Lääne maakond. Kui Rapla maakonnas oli tõenäoliselt suurim erinevuse põhjus pendelränne kõrgema palgatasemega Harju maakonda, siis teistes maakondades on põhjused ilmselt teistsugused. Statistikaameti isiku-uuringute korraldamisel selgub sageli, et inimesed ei ela registrijärgsel aadressil. Võrreldes tööjõu-uuringu küsitlusega hinnatud mitteregistrijärgsel aadressil elavate isikute hulka maakonniti ja joonisel 2.2 toodud maakondlikke erinevusi, selgus, et need on tugevas korrelatsioonis (0,51). Selle põhjal võib püstitada hüpoteesi, et suurte maakondlike erinevuste üks põhjus võib olla registreerimata siseränne. Aeg-ajalt on uue elukoha registreerimata jätmise ajendiks ka oma endise kodulinna või – valla maksutuludega toetamise soov.

Järgnevalt analüüsitakse palgatöötaja kuukeskmist brutotulu aastatel 2002–2005.

Brutotulu

Eesti palgatöötaja kuukeskmine brutotulu oli 2002. aastal 5893 krooni (joonis 2.1). Palgatöötaja keskmine brutotulu kuus kasvas eelmise aastaga võrreldes igal aastal — 2003. aastal oli see 6392 krooni, 2004. aastal 6974 krooni ja 2005. aastal 7833 krooni. Vaadeldud nelja aasta jooksul kasvas Eesti keskmine brutotulu ligi 2000 krooni ehk 33%.

Aastatel 2002–2005 oli palgatöötaja kuukeskmine brutotulu kõige kõrgem Harju maakonnas ja kõige madalam Ida-Viru maakonnas (tabel 2.2). Harju maakond oli 2002.–2004. aastal ainus maakond, kus palgatöötaja keskmine brutotulu kuus ületas Eesti keskmist. 2005. aastal oli ka Tartu maakonna kuukeskmine palgatöötaja brutotulu Eesti keskmisest kõrgem.

Tabel 2.2 **Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu maakonna järgi, 2002–2005**
Table 2.2 **Average monthly gross income per employee by county, 2002–2005**

	2002		2003		2004		2005
Harju	6 974	Harju	7 480	Harju	8 112	Harju	9 017
						Tartu	7 859
EESTI/ESTONIA	5 893	EESTI/ESTONIA	6 392	EESTI/ESTONIA	6 974	EESTI/ESTONIA	7 833
Tartu	5 763	Tartu	6 287	Tartu	6 909	Hiiu	7 563
Hiiu	5 708	Hiiu	6 059	Rapla	6 665	Rapla	7 499
Rapla	5 539	Rapla	6 049	Hiiu	6 617	Saare	7 347
Saare	5 366	Saare	5 854	Saare	6 503	Järva	7 169
Lääne	5 299	Pärnu	5 805	Pärnu	6 389	Pärnu	7 164
Pärnu	5 276	Järva	5 760	Järva	6 319	Lääne	7 122
Järva	5 258	Lääne	5 754	Lääne	6 305	Lääne-Viru	6 955
Lääne-Viru	5 062	Lääne-Viru	5 532	Lääne-Viru	6 078	Viljandi	6 841
Viljandi	5 048	Viljandi	5 513	Viljandi	6 066	Jõgeva	6 664
Põlva	4 850	Võru	5 339	Võru	5 850	Võru	6 626
Võru	4 830	Põlva	5 326	Põlva	5 835	Põlva	6 596
Jõgeva	4 719	Jõgeva	5 215	Jõgeva	5 772	Valga	6 345
Valga	4 659	Valga	5 133	Valga	5 603	Ida-Viru	5 876
Ida-Viru	4 560	Ida-Viru	4 959	Ida-Viru	5 293		

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.

Source: Estonian Tax and Customs Board.

Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu oli maakonniti erinev. Positiivne on see, et erinevus pole vaadeldud ajal kasvanud: kõigil aastatel erinesid kõrgeima ja madalaima keskmise brutotuluga maakonnad 1,5 korda. Absoluutnumbrites vahe siiski kasvas: 2002. aastal oli see 2414 krooni ja 2005. aastal 3141 krooni.

2005. aastal oli palgatöötaja kuukeskmine brutotulu suurem kui 10 000 krooni kuues omavalitsusüksuses: Viimsi, Harku ja Saue vallas, Saue linnas ning Saku ja Kiili vallas (joonis 26 lisas 1). Eesti keskmisest suuremat brutotulu saadi 27 omavalitsusüksuses, Harju maakonnas oli selliseid üksusi 18, Tartu maakonnas kolm, Rapla maakonnas kaks ja Hiiu, Pärnu, Lääne-Viru ja Saare maakonnas üks. Keskmise brutotulu pingereas olid 15 esimest Harju maakonna omavalitsusüksused, kolm viimast (Piiirissaare ja Peipsiääre vald ning Kallaste linn) Tartu maakonna üksused. Samas maakondade edetabelis oli Tartu maakond teisel kohal (tabel 2.2).

Aastatel 2002–2005 oli kõige kõrgem palgatöötaja kuukeskmine brutotulu Viimsi vallas ja kõige madalam Piiirissaare vallas. Keskmise brutotulu pingereas oli kõigil aastatel esimese viie hulgas Viimsi, Harku, Saue ja Saku vald ning Saue linn.

Omavalitsusüksuste kuukeskmine brutotulu oli väga erinev. 2002. aastal oli kõrgeima ja madalaima brutotuluga omavalitsusüksuse vahe 6441 krooni, 2003. aastal 7320 krooni, 2004. aastal 7750 krooni ja 2005. aastal 8963 krooni. Kordades vahe nii drastiliselt ei suurenenud, sest ka madalaima brutotuluga üksuses keskmine brutotulu kasvas — kuigi absoluutnumbrites oluliselt vähem kui kõrgeima brutotuluga omavalitsusüksuses. 2002. aastal oli kõrgeima ja madalaima brutotuluga üksuse brutotulu erinevus 3,1-kordne, 2005. aastal 3,3-kordne.

Keskmise brutotulu kasvu omavalitsusüksustes nelja aasta jooksul on näha kaartidel 15–18 lisas 1. 2002. aastal oli palgatöötaja kuukeskmine brutotulu üheksas omavalitsusüksuses üle 7000 krooni (2003. aastal vastavalt 12-s, 2004. aastal 27-s ja 2005. aastal 87 omavalitsusüksuses). Samamoodi suurenes igal aastal üksuste hulk, milles keskmine brutotulu jäi 6000–7000 krooni vahele. 5000–6000-kroonise ja alla 5000-kroonise brutotuluga omavalitsusüksuste hulk on aasta-aastalt vähenenud.

Võrreldes eelmise aastaga kasvas 2003. aastal palgatöötaja kuukeskmine brutotulu enam kui 1000 krooni Imavere vallas, 2004. aastal Kihnu, Viimsi, Noarootsi, Muhu ja Saue vallas ning 2005. aastal 41 omavalitsusüksuses. 2003. ja 2004. aastal kahanes palgatöötaja keskmine brutotulu kuus eelmise aastaga võrreldes Lavassaare vallas ning 2004. aastal

Kallaste linnas ja Vormsi vallas. Kõigis teistes omavalitsusüksustes suurenes palgatöötaja kuukeskmise brutotulu igal aastal.

Aastatel 2002–2005 kasvas palgatöötaja kuukeskmise brutotulu rohkem kui 3000 krooni Viimsi, Harku, Saue ja Kiili vallas. Kolmes vallas (Piirissaare, Tootsi ja Lavassaare) oli keskmise brutotulu kasv väiksem kui 1000 krooni.

2003. aastal oli brutotulu kasv protsentides eelmise aastaga võrreldes suurim Öru vallas (21,4%), 2004. aastal Kihnu vallas (24,1%) ja 2005. aastal Meremäe vallas (25,9%). Vähem kui 5% muutus palgatöötaja kuukeskmise brutotulu 2003. aastal 14 omavalitsusüksuses, 2004. aastal 11 omavalitsusüksuses ja 2005. aastal kolmes omavalitsusüksuses.

Aastatel 2002–2005 suurenes palgatöötaja kuukeskmise brutotulu enam kui 50% 12 omavalitsusüksuses: Põdrala, Kõo, Lümända, Tali, Rõngu, Lohusuu, Pala, Meremäe, Hummuli, Mustjala, Palupera ja Haaslava vallas. Alla 20%-ne kasv oli Tootsi (7,0%) ja Lavassaare (2,2%) vallas.

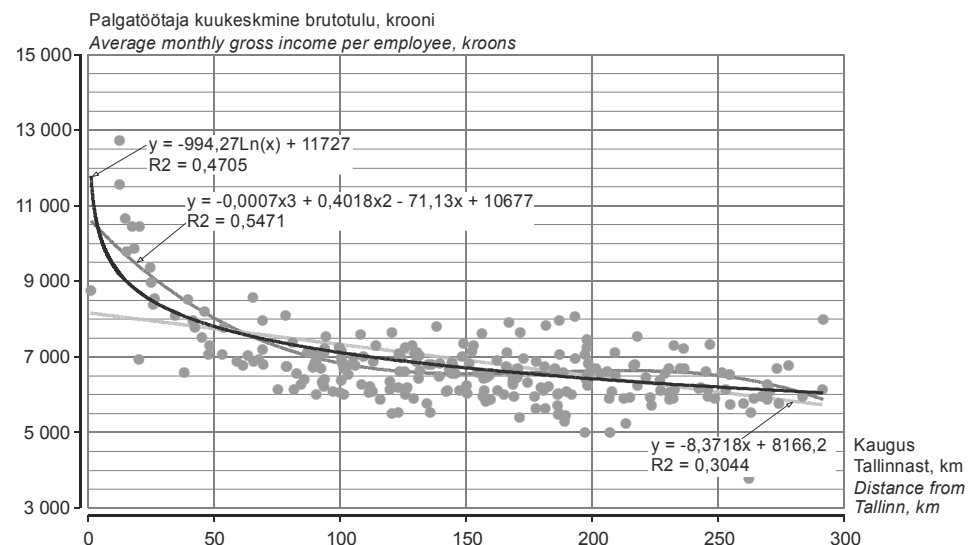
Tabelis 2.3 on peale palgatöötaja kuukeskmise brutotulu näidatud ka võrdlus Eesti keskmisega. Iga omavalitsusüksuse kohta saab teada, kas vastava aasta palgatöötaja kuukeskmise brutotulu oli suurem (>100%) või väiksem (<100%) Eesti keskmisest.

Omavalitsusüksuse kaugus Tallinnast ja brutotulu

Palgatöötaja keskmine brutotulu kuus oli seotud omavalitsusüksuse kaugusega Tallinnast (korrelatsioon -0,55). Keskmise brutotulu muutus oli sellega tunduvalt nõrgemini seotud (korrelatsioon -0,28). Tallinna-lähedastes omavalitsusüksustes oli keskmine brutotulu seega kõrgem kui Tallinnast kaugemal asuvates üksustes, kuid keskmise brutotulu muutus ei sõltunud omavalitsusüksuse asukohast nii suurel määral (kaart 19 lisas 1).

Kõige paremini kirjeldab omavalitsusüksuse keskmise brutotulu ja asukoha (kaugus Tallinnast) vahelist seost kuupmudel ($R^2=0,55$). Ka logaritmiline mudel kirjeldab seda paremini kui lineaarne mudel (R^2 vastavalt 0,47 ja 0,30). Viimati nimetatut kirjeldab halvasti Tallinna lähedal asuvate omavalitsusüksuste keskmist brutotulu, s.t alahindab seda märgatavalt (joonis 2.3). Kõik kolm mudelit iseloomustavad keskmise brutotulu muutust Tallinnast vähemalt 50 kilomeetri kaugusel asuvates omavalitsusüksustes üsna sarnaselt.

Joonis 2.3 **Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ja omavalitsusüksuse kaugus Tallinnast, 2005**
 Figure 2.3 *Average monthly gross income per employee and distance of local government unit from Tallinn, 2005*

Allikad: Maksu- ja Tolliamet, Maanteeamet.
 Sources: Estonian Tax and Customs Board, Estonian Road Administration.

Üksikisiku tulumaks ja brutotulu

Üksikisiku tulumaks ja omavalitsusüksuse brutotulu summa oli kõigil vaadeldud aastail üksüheses seoses: mida suurem oli üksuse summaarne brutotulu, seda suurem oli ka üksikisiku tulumaks. See on igati loogiline, sest brutotulu alusel makstakse üksikisiku tulumaksu.

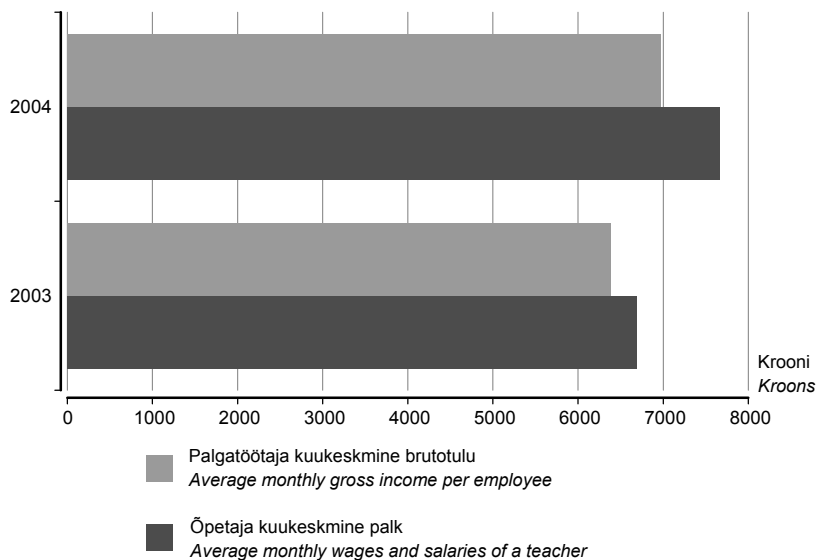
Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu ja üksikisiku tulumaks elaniku kohta olid samuti väga tugevalt seotud (korrelatsioonikordaja >0,92). Ainus erand oli 2003. aasta, mil korrelatsioonikordaja oli 0,75. Samal aastal oli mõnes omavalitsusüksuses üksikisiku tulumaksu tavapäratuid laekumisi. Palgatöötaja keskmine brutotulu kuus ja üksikisiku tulumaks elaniku kohta pole päris üksüheses seoses, sest esimesel juhul on jagamiseks kasutatud brutotulu saajate arvu, teisel juhul aga omavalitsusüksuse kogu elanike arvu.

Keskmine õpetaja palk ja brutotulu

2003.–2004. aasta õpetaja keskmise palga kohta on kasutatud Rahandusministeeriumi andmeid. Andmed puudusid Püssi linna ning Alajõe, Jõhvi, Kohtla, Saksi ja Piirissaare valla puhul. Saksi vallas oli ainult erakool ja selle pedagoogide andmed polnud kättesaadavad. Ülejäänud valdades polnud ühtegi kooli. Järgnevast analüüsist on need omavalitsusüksused välja jäetud.

Eesti õpetaja keskmine kuupalk oli 2003. aastal 6695 krooni ja 2004. aastal 7666 krooni. Mõlemal vaadeldud aastal oli see suurem Eesti keskmisest palgatöötaja brutotulust kuus (joonis 2.4).

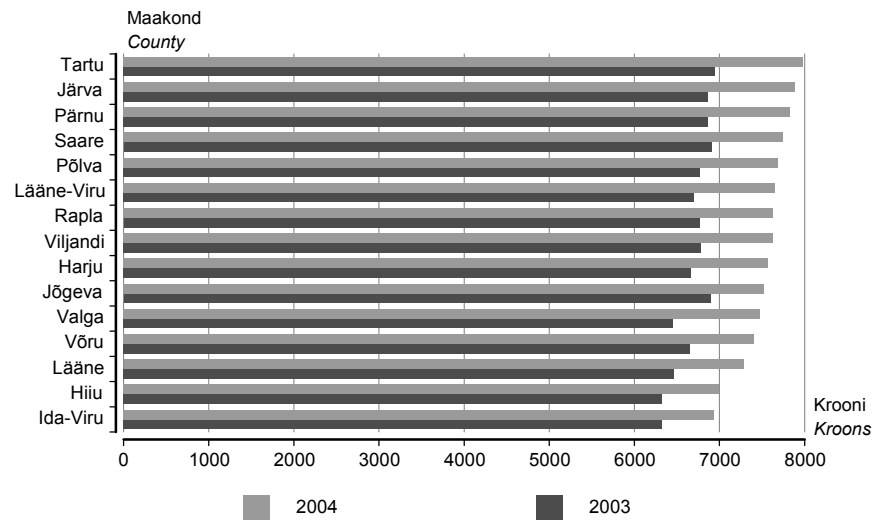
Joonis 2.4 **Õpetaja kuukeskmine palk ja palgatöötaja kuukeskmine brutotulu, 2003–2004**
Figure 2.4 *Average monthly wages and salaries of a teacher and average monthly gross income per employee, 2003–2004*

Allikad: Rahandusministeerium, Maksu- ja Tolliamet.
Sources: Ministry of Finance of the Republic of Estonia, Estonian Tax and Customs Board.

Aastatel 2003–2004 oli õpetaja keskmine palk kõrgeim Tartu maakonnas ja madalaim Ida-Viru maakonnas (joonis 2.5). Õpetaja keskmise palga esikolmikus oli 2003. aastal Tartu (6950 krooni), Saare (6908 krooni) ja Jõgeva (6894 krooni) maakond ning 2004. aastal Tartu (7978 krooni), Järva (7886 krooni) ja Pärnu (7828 krooni) maakond. Harju maakond oli 2003. aastal pingereas kümnes ja 2004. aastal üheksas.

Joonis 2.5 Õpetaja kuukeskmine palk maakonna järgi, 2003–2004
 Figure 2.5 Average monthly wages and salaries of a teacher by county, 2003–2004

Allikas: Rahandusministeerium.

Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

Õpetaja keskmine palk varieerus maakonniti palju vähem kui palgatöötaja kuukeskmine brutotulu. Kõrgeima ja madalaima õpetaja keskmise palgaga maakonna vahe oli 2003. aastal ligikaudu 600 krooni ja 2004. aastal 1000 krooni.

Õpetaja keskmine palk oli keskmisest brutotulust madalam ainult Harju maakonnas — ülejäänud maakondades oli see keskmisest brutotulust suurem. Suurim vahe õpetaja keskmise palga ja brutotulu vahel oli Järva maakonnas, ulatudes 2004. aastal üle 2000 krooni. Õpetaja keskmine palk ja palgatöötaja kuukeskmine brutotulu olid kõige sarnasemad Hiiu maakonnas.

Võrreldes eelmise aastaga kasvas õpetaja keskmine palk 2004. aastal kõigis maakondades rohkem kui 600 krooni. Enam kui 1000 krooni kasvas see Tartu, Valga ja Järva maakonnas.

2003. aastal oli õpetaja keskmine palk kõrgeim Kärla vallas (8281 krooni) ja 2004. aastal Saue vallas (10 664 krooni). Alla 6000-kroonist õpetaja keskmist palka said 2003. aastal 26 omavalitsusüksuse ja 2004. aastal nelja omavalitsusüksuse õpetajad.

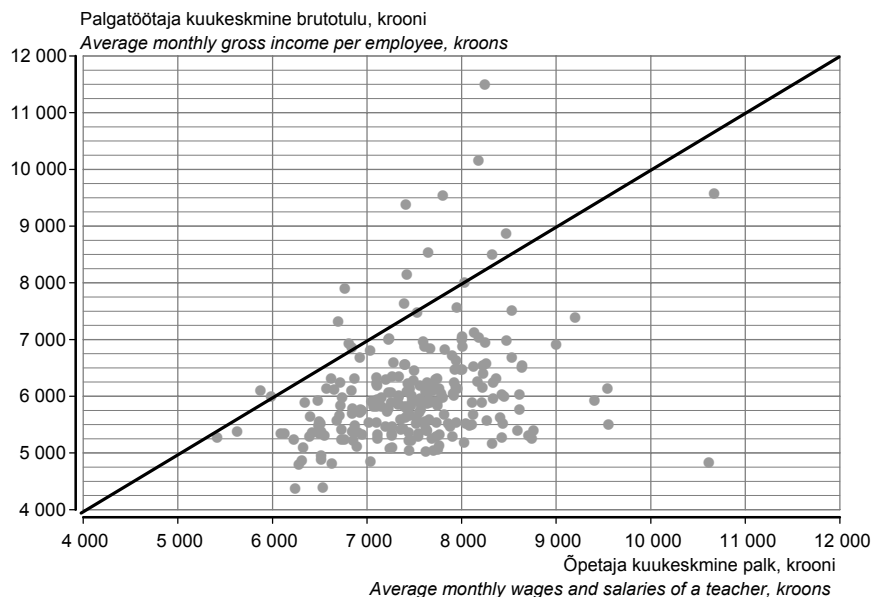
2004. aastal kasvas õpetaja keskmine palk eelmise aastaga võrreldes kõigis omavalitsusüksustes. Rohkem kui 2000 krooni suurenes see kuues üksuses: Kihnu, Saue, Vaivara, Loksa ja Varbla vallas ning Tamsalu linnas. Õpetaja keskmine palk kasvas vähem kui 200 krooni kaheksas omavalitsusüksuses: Narva ja Suure-Jaani linnas ning Maidla, Avanduse, Pärsti, Haaslava, Pühalepa ja Tali vallas.

Aastatel 2003 ja 2004 oli õpetaja keskmine palk palgatöötaja kuukeskmisest brutotulust väiksem vastavalt 20 ja 17 omavalitsusüksuses. Ülejäänud üksuste õpetaja keskmine kuupalk oli keskmisest brutotulust kõrgem. Joonisel 2.6 on esitatud 2004. aasta keskmise brutotulu ja õpetaja keskmise palga hajuvusdiagramm. Ülalpool diagonaali asuvate omavalitsusüksuste palgatöötaja kuukeskmine brutotulu oli kõrgem kui õpetaja keskmine palk, diagonaalist allpool olevate üksuste õpetaja keskmine palk oli kõrgem keskmisest brutotulust. Mida kaugemal asub punkt (omavalitsusüksus) diagonaalist, seda suurem on õpetaja keskmise palga ja keskmise brutotulu vaheline erinevus (kroonides).

2004. aastal oli kõige suurem õpetaja keskmise palga ja brutotulu erinevus Vaivara vallas, kus õpetaja keskmine palk oli 10 608 krooni ja palgatöötaja kuukeskmine brutotulu 4891 krooni.

Joonis 2.6 Õpetaja kuukeskmise palk ja palgatöötaja kuukeskmise brutotulu omavalitsusüksuse järgi, 2004

Figure 2.6 Average monthly wages and salaries of a teacher and average monthly gross income per employee by local government unit, 2004

Allikad: Rahandusministeerium, Maksu- ja Tolliamet.
Sources: Ministry of Finance of the Republic of Estonia, Estonian Tax and Customs Board.

Omavalitsusüksuse asukoha (kaugus Tallinnast) ja õpetaja keskmise palga vaheline korrelatsioon oli 2003. aastal -0,07 ja 2004. aastal -0,14. Seega ei ole õpetaja keskmine palk omavalitsusüksuse asukohaga seotud (kaart 20 lisas 1). Õpetaja keskmine palk võib sõltuda kooli tüübist, õpilaste/klasside arvust jne, kuid selles analüüsis seda ei vaadeldud.

Kokkuvõte

Artiklis analüüsitakse palgatöötaja brutotulu (Maksu- ja Tolliameti andmetel) ja brutokuupalga (Statistikaameti andmetel) arvutusmetoodika erinevusi, vaadeldakse palgatöötaja kuukeskmist brutotulu omavalitsusüksustes aastatel 2002–2005 ja selle muutusi ning võrreldakse keskmist brutotulu ja õpetajate palka.

Informatsiooni palgatöötajate keskmise palga ja brutotulu kohta on võimalik saada kahest allikast: Statistikaametist ning Maksu- ja Tolliametist. Statistikaameti andmed baseeruvad osaliselt valikuuringul, mistõttu saab keskmist brutokuupalga hinnata maakonniti. Maksu- ja Tolliameti andmestik, mis sisaldab infot kõigi palgatöötajate kohta, võimaldab keskmist brutotulu arvutada omavalitsusüksuste kaupa.

Kogutavad andmed on erineva detailsusega ja nende sisu on mõnevõrra erinev. Mõlemad allikad iseloomustavad töötajate sissetulekut ja selle muutust sarnaselt kogu Eestis. Analüüsi järgi oli töötajate sissetulek piirkonniti väga erinev. See lubab püstitada hüpoteesi, et Maksu- ja Tolliameti andmed peegeldavad piirkondlikke sissetulekuid täpsemalt.

Maksu- ja Tolliameti andmed näitavad, et

- palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kasvas aastatel 2002–2005 kõigis omavalitsusüksustes;
- keskmine brutotulu oli seotud omavalitsusüksuse kaugusega Tallinnast. Tallinna lähedal asuvates omavalitsusüksustes oli see kõrgem kui Tallinnast kaugemal asuvates omavalitsusüksustes. Samas polnud keskmise brutotulu muutus omavalitsusüksuse asukohaga seotud;
- Eesti õpetaja keskmine palk oli kõrgem kui palgatöötaja keskmine brutotulu kuus. Ainult Harju maakonnas oli viimati nimetatud suurem kui õpetaja keskmine palk.

Autorid tänavad Maksu- ja Tolliameti töötajaid heatahtliku suhtumise ja artikli kirjutamiseks vajalike andmete väga operatiivse esitamise eest ning Statistikaameti palgastatistika talituse töötajaid kasulike täienduste ja paranduste eest.

Mõisted

Brutokuupalk (Statistikaamet)

Tasu tegelikult töötatud aja eest

Ajatöö- ja tükitööpalk; lisatasu ületundide, õhtuse töö, öötöö ja puhkepäevadel töötamise eest; lisatasu rasketes ja tervisekahjulikes tingimustes töötamise eest; kvalifikatsiooni-, keele- ja staažitasu jm regulaarselt makstav lisatasu. Siia kuulub ka lisatasu ja preemia (kuu-, kvartali- ja aastapreemia, jõulutoetus, elukalliduse kompensatsioon jms), kui selle arvestamise alus on töötatud aeg. Tasu tegelikult töötatud aja eest näidatakse koos tulumaksu, kindlustatu töötuskindlustusmaks ja kohustusliku kogumispensioni maksega.

Tasu mittetöötatud aja eest

Puhkusetasu (puhkuse kompensatsioon) ja –toetus, tööseisakutasu, streigi ja töösulu ajal makstav tasu, osaliselt tasustatava puhkuse tasu töömahu või tellimuse ajutisel vähenemisel, taseme- või tööalasel koolitusel viibimise ajal makstud tasu. Siia kuulub ka lisatasu ja toetus (jõulutoetus, kvartali lisatasu, aasta lisatasu, elukalliduse kompensatsioon jms), kui selle arvestamise alus ei ole töötatud aeg, samuti mitterahaline tasu (loonustasu). Tasu mittetöötatud aja eest näidatakse koos tulumaksu, kindlustatu töötuskindlustusmaks ja kohustusliku kogumispensioni maksega. Siia ei kuulu hüvitised töösuhte lõpetamisel; ühekordne toetus juubeli, sünni või surma puhul; dotatsioon sööklatele ja söögitalongid, profülaktilise toidu ja piima maksumus; töö- ja vormiriietuse kulud; kolimiskulud; soodustused tööle ja töölt koju sõiduks (kuukaardid, bussipiletid jm); isiklikus omanduses oleva või kapitalirendi korras rendile võetud sõiduauto kasutamise hüvitised; täiendav lapsepuhkusetasu jm täiendav puhkepäeva tasu, mis kaetakse riigieelarvest.

Mitterahaline tasu (loonustasu)

Tasu toote või teenusena

Töötaja toidu ja joogi, riietuse ja jalatsite jm kulud; töötaja eluaseme haldus- ja kommunaalteenused (elekter, gaas, vesi, küte, side jm); alandatud hinnaga saadud tooted või teenused (näidatakse hinnavahe); tööandja tasutud tarbekauba ostmise laenuintress.

Tasu majutamise ja eluasemega seotud kulutusteks

Tööandja omanduses olevate majade, korterite haldamisega seotud kulud (hooldusremondi, kindlustuse ja majandamise kulu); toetused oma töötajatele majutamise seotud kulude katteks (rent); eluasemelaenu intressi tasumine.

Tööandja auto kasutamine isiklikuks tarbeks

Tööandja auto kulutuste isikliku tarbimise osa, mida hinnatakse proportsionaalselt kogu auto kasutamisega seotud kulutustest (kütus, remondi-, hooldus- ja rendikulud, kindlustus, parkimine jm).

Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu (Maksu- ja Tolliamet)

Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu

Sotsiaalmaksuga maksustatavad rahalised tasud, mida makstakse töötajale või avalikule teenistujale ("Tulumaksuseaduse" § 13 lõige 1); stipendiumid, toetused ja pensionid, mida makstakse seoses töö- või teenistussuhtega ("Tulumaksuseaduse" § 19 lõige 2, lõike 3 punkt 3); seaduse või muu õigusakti alusel töö eest makstav tasu ("Sotsiaalmaksuseaduse" § 2 lõike 1 punkt 9); samuti muud tasud, mida makstakse isikule pärast töö- või teenistussuhte lõppemist. Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu **ei sisalda** töölepingu lõpetamisel "Eesti Vabariigi töölepingu seaduse" või teenistusest vabastamisel "Avaliku teenistuse seaduse" järgi töötajale või avalikule teenistujale makstavaid hüvitisi, samuti töövõtu-, käsundus- või muu võlaõigusliku lepingu alusel makstavat töö- või teenustasu ega juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liikmele makstavat tasu.

Tulumaksuseaduse § 13. Palgatulu

(1) Tulumaksuga maksustatakse kõik rahalised tasud, mida makstakse töötajale või avalikule teenistujale, sealhulgas palk, lisatasu, juurdemakse, puhkusetasu, avaliku teenistuse seaduse § 46 alusel makstav puhkusetootetus, töölepingu lõpetamisel või teenistusest vabastamisel ettenähtud hüvitis, kohtu või töövaidluskomisjoni poolt väljamõistetud hüvitis või viivis ja puhkuse seaduse § 26 alusel riigi poolt hüvitatav tasu täiendavate puhkepäevade eest. Seoses tööõnnetuse või kutsehaigusega makstav hüvitis maksustatakse tulumaksuga juhul, kui seda ei maksta kindlustushüvitisena. Avalik teenistuja käesoleva seaduse tähenduses on ka avaliku teenistuse seaduse § 12 lõigetes 2 ja 3 nimetatud teenistuja.

Tulumaksuseaduse § 19. Elatis, pensionid, stipendiumid, toetused, preemiad, loteriivõidud, hüvitised

(2) Tulumaksuga maksustatakse saadud pensionid, toetused, stipendiumid, kultuuri-, spordi- ja teaduspreemiad, loteriivõidud, vanemahüvitise seaduse alusel saadud hüvitised ning spordilähetuse hüvitised ja päevaraha.

(3) Tulumaksuga ei maksustata: 3) seaduse alusel või riigieelarvest makstavaid stipendiume ning seaduse alusel makstavaid toetusi, välja arvatud neid stipendiume ja toetusi, mida makstakse seoses ettevõtlusega, töö- või teenistussuhtega, samuti seoses juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liikmeks olekuga.

Sotsiaalmaksuseaduse § 2. Maksuobjekt

(1) Sotsiaalmaksu makstakse: 1) töötajale rahas makstud palgalt ja muudelt tasudelt; 3) avalikule teenistujale makstud palgalt ja muudelt tasudelt. Avalik teenistuja käesoleva seaduse tähenduses on ka avaliku teenistuse seaduse § 12 lõigetes 2 ja 3 nimetatud isik;

4) juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani tulumaksuseaduse § 9 tähenduses liikmele ning füüsilise isiku pankrotimenetluses pankrotihaldurile ja pankrotitoimkonna liikmele makstud tasudelt käesoleva seaduse § 9 lõike 1 punktis 2 sätestatud juhul;

5) füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlusest saadud tulult tulumaksuseaduse § 14 tähenduses, millest on tehtud tulumaksuseaduses lubatud ettevõtlusega seotud mahaarvamised, arvestades käesoleva paragrahvi lõigetes 5, 7 ja 8 sätestatud, kuid mitte rohkem kui maksustamisperioodi kuude palga alammäärade 15-kordselt summalt aastas;

6) füüsilisele isikule töövõtu-, käsundus- või muu teenuse osutamiseks sõlmitud võlaõigusliku lepingu alusel makstud tasudelt käesoleva seaduse § 9 lõike 1 punktis 2 sätestatud juhul;

7) erisoodustustelt tulumaksuseaduse tähenduses, ümberarvestatuna rahasse, ning erisoodustustelt maksmisele kuuluvalt tulumaksult;

8) töötuskindlustuse seaduse alusel makstud hüvitistelt;

9) käesoleva lõike punktides 1–4 ja 6 nimetatamata, seaduse või muu õigusakti alusel töö tegemise eest makstavatelt tasudelt.

Tabel 2.3 **Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu ja võrdlus Eesti keskmisega, 2002–2005**
 Table 2.3 *Average monthly gross income per employee and comparison with Estonian average, 2002–2005*

	2002	%	2003	%	2004	%	2005	%
Linnad / Cities								
Elva	5 418	91,9	6 100	95,4	6 604	94,7	7 635	97,5
Haapsalu	5 709	96,9	6 112	95,6	6 629	95,1	7 411	94,6
Jõgeva	5 228	88,7	5 778	90,4	6 202	88,9	7 030	89,7
Jõhvi	5 483	93,0	5 926	92,7	6 151	88,2	6 916	88,3
Kallaste	3 863	65,6	4 464	69,8	4 437	63,6	5 174	66,1
Kärdla	5 968	101,3	6 426	100,5	6 870	98,5	7 787	99,4
Keila	6 966	118,2	7 582	118,6	8 215	117,8	9 123	116,5
Kilingi-Nõmme	5 024	85,2	5 273	82,5	5 905	84,7	6 868	87,7
Kiviõli	4 481	76,0	4 933	77,2	5 373	77,0	5 940	75,8
Kohtla-Järve	4 587	77,8	5 054	79,1	5 383	77,2	5 974	76,3
Kunda	5 116	86,8	5 455	85,4	6 069	87,0	7 176	91,6
Kuressaare	5 811	98,6	6 283	98,3	6 904	99,0	7 701	98,3
Loksa	5 342	90,6	5 838	91,3	6 378	91,5	7 363	94,0
Maardu	5 543	94,1	6 018	94,2	6 385	91,6	7 107	90,7
Mõisaküla	4 122	69,9	4 498	70,4	4 918	70,5	5 632	71,9
Mustvee	4 100	69,6	4 586	71,8	4 875	69,9	5 560	71,0
Narva	4 349	73,8	4 659	72,9	4 954	71,0	5 412	69,1
Narva-Jõesuu	4 122	69,9	4 726	73,9	5 331	76,4	6 072	77,5
Paide	5 777	98,0	6 252	97,8	6 788	97,3	7 711	98,4
Paldiski	5 273	89,5	5 877	91,9	6 413	92,0	7 229	92,3
Pärnu	5 570	94,5	6 110	95,6	6 741	96,7	7 467	95,3
Põltsamaa	5 096	86,5	5 681	88,9	6 291	90,2	7 255	92,6
Põlva	5 737	97,4	6 274	98,2	6 692	96,0	7 490	95,6
Püssi	4 786	81,2	5 327	83,3	5 737	82,3	6 658	85,0
Rakvere	5 491	93,2	5 995	93,8	6 543	93,8	7 336	93,7
Saue	8 452	143,4	9 121	142,7	9 601	137,7	10 637	135,8
Sillamäe	4 444	75,4	4 842	75,8	5 099	73,1	5 682	72,5
Sindi	5 142	87,3	5 644	88,3	6 155	88,3	6 951	88,7
Suure-Jaani	5 205	88,3	5 675	88,8	6 347	91,0	7 294	93,1
Tallinn	7 012	119,0	7 460	116,7	8 067	115,7	8 929	114,0
Tamsalu	4 894	83,0	5 327	83,3	5 993	85,9	6 969	89,0
Tapa	5 161	87,6	5 681	88,9	6 081	87,2	6 896	88,0
Tartu	6 028	102,3	6 538	102,3	7 183	103,0	8 144	104,0
Tõrva	4 895	83,1	5 372	84,0	5 850	83,9	6 863	87,6
Türi	5 490	93,1	6 010	94,0	6 602	94,7	7 381	94,2
Valga	4 666	79,2	5 082	79,5	5 454	78,2	6 051	77,2
Viljandi	5 444	92,4	5 939	92,9	6 542	93,8	7 309	93,3
Võhma	4 848	82,3	5 289	82,8	5 717	82,0	6 356	81,1
Võru	5 077	86,1	5 548	86,8	6 024	86,4	6 709	85,6
Vallad / Rural municipalities								
Abja	4 602	78,1	4 970	77,7	5 542	79,5	6 168	78,7
Aegviidu	6 338	107,5	7 203	112,7	7 704	110,5	8 752	111,7
Ahja	5 305	90,0	5 711	89,4	6 105	87,5	6 622	84,5
Alajõe	4 120	69,9	4 610	72,1	5 065	72,6	5 664	72,3
Alatskivi	4 713	80,0	5 337	83,5	5 723	82,1	6 422	82,0
Albu	4 636	78,7	5 024	78,6	5 550	79,6	6 297	80,4
Ambla	4 860	82,5	5 278	82,6	5 831	83,6	6 734	86,0
Anija	5 898	100,1	6 419	100,4	7 035	100,9	7 689	98,2
Antsla	4 799	81,4	5 304	83,0	5 908	84,7	6 797	86,8
Are	4 384	74,4	4 851	75,9	5 377	77,1	6 239	79,6
Aseri	5 177	87,8	5 637	88,2	6 163	88,4	6 822	87,1
Audru	5 098	86,5	5 625	88,0	6 047	86,7	6 975	89,0
Avanduse	5 106	86,6	5 328	83,4	5 564	79,8	6 353	81,1
Avinurme	4 667	79,2	5 091	79,6	5 445	78,1	6 104	77,9
Emmaste	6 554	111,2	6 837	107,0	7 382	105,8	8 069	103,0
Häädemeeste	4 531	76,9	5 009	78,4	5 435	77,9	6 435	82,1
Haanja	4 329	73,5	4 913	76,9	5 309	76,1	6 243	79,7
Haaslava	4 649	78,9	5 488	85,9	6 038	86,6	7 003	89,4
Halinga	4 775	81,0	5 278	82,6	5 953	85,4	6 857	87,5
Haljala	4 960	84,2	5 494	86,0	6 149	88,2	7 059	90,1
Halliste	4 635	78,6	5 145	80,5	5 584	80,1	6 370	81,3
Hanila	4 827	81,9	5 404	84,5	5 959	85,4	6 791	86,7
Harku	8 504	144,3	9 225	144,3	10 217	146,5	11 739	149,9
Helme	4 480	76,0	5 119	80,1	5 746	82,4	6 668	85,1
Hummuli	4 029	68,4	4 612	72,2	5 157	73,9	6 099	77,9
Iisaku	4 869	82,6	5 020	78,5	5 389	77,3	6 258	79,9
Illuka	4 191	71,1	4 885	76,4	5 378	77,1	5 895	75,3
Imavere	5 292	89,8	6 419	100,4	7 114	102,0	7 464	95,3

Järg — Cont.

	2002	%	2003	%	2004	%	2005	%
Järva-Jaani	4 666	79,2	5 023	78,6	5 635	80,8	6 492	82,9
Järvakandi	5 970	101,3	6 614	103,5	6 894	98,9	7 555	96,4
Jõelähtme	7 294	123,8	7 897	123,6	8 606	123,4	9 532	121,7
Jõgeva	4 740	80,4	5 229	81,8	5 887	84,4	6 846	87,4
Jõhvi	4 953	84,0	5 249	82,1	5 679	81,4	6 506	83,1
Juuru	5 343	90,7	5 704	89,2	6 356	91,1	7 223	92,2
Kaarma	5 004	84,9	5 298	82,9	6 130	87,9	6 960	88,8
Kabala	4 904	83,2	5 610	87,8	6 208	89,0	7 063	90,2
Kadrina	5 061	85,9	5 721	89,5	6 253	89,7	7 212	92,1
Käina	5 387	91,4	5 881	92,0	6 656	95,4	7 534	96,2
Kaisma	4 705	79,8	5 086	79,6	5 613	80,5	6 879	87,8
Kaiu	4 793	81,3	5 236	81,9	5 977	85,7	6 937	88,6
Kambja	4 741	80,4	5 390	84,3	5 880	84,3	6 739	86,0
Kanepi	4 473	75,9	4 879	76,3	5 460	78,3	6 311	80,6
Kareda	4 766	80,9	5 142	80,5	5 605	80,4	6 254	79,8
Karksi	5 131	87,1	5 595	87,5	5 970	85,6	6 862	87,6
Kärla	4 630	78,6	5 086	79,6	5 568	79,8	6 744	86,1
Käru	4 915	83,4	5 157	80,7	5 596	80,2	6 431	82,1
Karula	4 471	75,9	5 104	79,9	5 417	77,7	6 316	80,6
Kasepää	4 160	70,6	4 683	73,3	5 173	74,2	5 792	73,9
Kehtna	5 168	87,7	5 558	86,9	6 306	90,4	7 208	92,0
Keila	6 000	101,8	6 889	107,8	7 578	108,7	8 550	109,1
Kernu	5 626	95,5	6 468	101,2	7 014	100,6	8 120	103,7
Kihelkonna	4 601	78,1	5 121	80,1	5 696	81,7	6 361	81,2
Kihnu	4 856	82,4	5 003	78,3	6 209	89,0	7 038	89,9
Kiili	7 041	119,5	7 822	122,4	8 555	122,7	10 060	128,4
Koeru	5 212	88,4	5 731	89,7	6 124	87,8	6 949	88,7
Kohila	6 086	103,3	6 638	103,9	7 460	107,0	8 278	105,7
Kohtla	4 654	79,0	5 111	80,0	5 658	81,1	6 639	84,7
Kohtla-Nõmme	5 029	85,3	5 512	86,2	5 994	86,0	6 792	86,7
Koigi	5 011	85,0	5 655	88,5	6 066	87,0	6 965	88,9
Kolga-Jaani	4 946	83,9	5 503	86,1	5 993	85,9	6 740	86,0
Kõlleste	4 469	75,8	4 838	75,7	5 594	80,2	6 549	83,6
Konguta	4 836	82,1	5 627	88,0	5 942	85,2	6 757	86,3
Kõo	3 952	67,1	4 609	72,1	5 405	77,5	6 184	79,0
Koonga	3 964	67,3	4 568	71,5	5 017	71,9	5 668	72,4
Kõpu	4 503	76,4	4 922	77,0	5 352	76,7	6 025	76,9
Kõrgessaare	5 142	87,3	5 239	82,0	5 881	84,3	7 122	90,9
Kose	5 839	99,1	6 376	99,7	6 933	99,4	7 947	101,4
Kõue	5 297	89,9	5 634	88,1	6 206	89,0	7 058	90,1
Kullamaa	4 240	72,0	4 852	75,9	5 316	76,2	6 305	80,5
Kuusalu	5 947	100,9	6 667	104,3	7 627	109,4	8 696	111,0
Laekvere	4 251	72,1	4 550	71,2	4 934	70,8	5 716	73,0
Laeva	5 407	91,7	5 872	91,9	6 460	92,6	7 083	90,4
Laheda	4 260	72,3	4 659	72,9	5 337	76,5	6 106	77,9
Laimjala	4 657	79,0	5 233	81,9	5 945	85,2	6 923	88,4
Lasva	4 114	69,8	4 813	75,3	5 283	75,8	5 925	75,6
Lavassaare	5 566	94,4	5 496	86,0	5 407	77,5	5 689	72,6
Lehtse	5 040	85,5	5 583	87,3	6 108	87,6	6 926	88,4
Leisi	4 927	83,6	5 481	85,8	6 006	86,1	6 763	86,3
Lihula	4 569	77,5	5 052	79,0	5 578	80,0	6 233	79,6
Lohusuu	4 417	74,9	5 179	81,0	6 054	86,8	6 714	85,7
Loksa	5 754	97,6	6 399	100,1	6 977	100,0	8 143	104,0
Lüganuse	4 750	80,6	5 442	85,1	5 957	85,4	7 008	89,5
Lümanda	4 858	82,4	5 611	87,8	6 278	90,0	7 502	95,8
Luunja	5 360	91,0	5 985	93,6	6 522	93,5	7 417	94,7
Mäetaguse	4 409	74,8	4 954	77,5	5 457	78,3	6 122	78,2
Maidla	4 871	82,7	5 386	84,3	5 653	81,1	6 283	80,2
Mäksa	4 698	79,7	5 071	79,3	5 591	80,2	6 786	86,6
Märjamaa	5 035	85,4	5 728	89,6	6 212	89,1	6 976	89,1
Martna	4 649	78,9	4 723	73,9	5 432	77,9	6 404	81,8
Meeksi	4 502	76,4	4 896	76,6	5 164	74,0	6 334	80,9
Meremäe	4 038	68,5	4 381	68,5	4 855	69,6	6 113	78,0
Mikitamäe	4 323	73,4	4 542	71,1	5 108	73,3	5 711	72,9
Misso	4 471	75,9	5 140	80,4	5 603	80,3	6 298	80,4
Mõniste	3 994	67,8	4 511	70,6	5 192	74,5	5 919	75,6
Mooste	4 270	72,5	4 732	74,0	5 362	76,9	6 236	79,6
Muhu	5 090	86,4	5 601	87,6	6 638	95,2	7 485	95,6
Mustjala	4 538	77,0	5 032	78,7	5 642	80,9	6 864	87,6
Nissi	5 398	91,6	6 037	94,4	6 626	95,0	7 471	95,4
Noarootsi	5 464	92,7	5 864	91,8	6 921	99,2	7 751	98,9
Nõo	5 349	90,8	5 822	91,1	6 530	93,6	7 249	92,5
Nõva	5 214	88,5	5 509	86,2	6 399	91,8	6 899	88,1

	Järg — Cont.							
	2002	%	2003	%	2004	%	2005	%
Oisu	5 101	86,6	5 514	86,3	6 160	88,3	7 164	91,5
Olustvere	4 861	82,5	5 494	86,0	5 831	83,6	6 610	84,4
Orava	4 608	78,2	5 370	84,0	5 769	82,7	6 456	82,4
Orissaare	5 211	88,4	5 934	92,8	6 563	94,1	7 304	93,2
Oru	5 305	90,0	5 979	93,5	6 410	91,9	7 300	93,2
Õru	4 211	71,4	5 112	80,0	5 302	76,0	5 889	75,2
Otepää	5 047	85,6	5 524	86,4	6 104	87,5	6 938	88,6
Padise	6 110	103,7	6 752	105,6	7 534	108,0	8 359	106,7
Paide	4 790	81,3	5 161	80,7	5 627	80,7	6 569	83,9
Paikuse	5 806	98,5	6 423	100,5	7 047	101,0	7 969	101,7
Paistu	4 646	78,8	4 952	77,5	5 650	81,0	6 183	78,9
Pajusi	4 909	83,3	5 233	81,9	6 039	86,6	7 216	92,1
Pala	4 089	69,4	4 741	74,2	5 457	78,2	6 193	79,1
Palamuse	4 785	81,2	5 255	82,2	5 742	82,3	6 675	85,2
Palupera	4 160	70,6	4 681	73,2	5 302	76,0	6 269	80,0
Pärsti	4 858	82,4	5 290	82,8	5 798	83,1	6 419	81,9
Peipsiääre	3 705	62,9	4 087	63,9	4 446	63,8	5 184	66,2
Pihlta	5 215	88,5	5 756	90,1	6 226	89,3	7 290	93,1
Piirissaare	3 097	52,6	3 174	49,7	3 808	54,6	3 946	50,4
Pödrala	3 914	66,4	4 615	72,2	5 286	75,8	6 155	78,6
Pöide	4 695	79,7	5 140	80,4	5 847	83,8	6 585	84,1
Põltsamaa	4 127	70,0	4 496	70,3	5 092	73,0	6 059	77,3
Põlva	4 849	82,3	5 406	84,6	6 029	86,5	6 873	87,7
Pühalepa	5 275	89,5	5 444	85,2	5 908	84,7	6 951	88,7
Puhja	4 725	80,2	5 269	82,4	5 837	83,7	6 389	81,6
Puka	4 749	80,6	5 239	82,0	5 822	83,5	6 662	85,0
Puurmani	4 291	72,8	4 830	75,6	5 315	76,2	6 194	79,1
Raasiku	6 449	109,4	7 120	111,4	7 956	114,1	8 713	111,2
Rae	7 602	129,0	8 270	129,4	8 936	128,1	9 974	127,3
Rägavere	4 412	74,9	4 702	73,6	5 124	73,5	6 052	77,3
Raikküla	4 982	84,5	5 484	85,8	6 305	90,4	7 060	90,1
Rakke	4 601	78,1	5 069	79,3	5 528	79,3	6 319	80,7
Rakvere	4 386	74,4	4 894	76,6	5 535	79,4	6 555	83,7
Rannu	4 911	83,3	5 392	84,4	5 879	84,3	6 831	87,2
Räpina	4 546	77,1	4 956	77,5	5 351	76,7	6 055	77,3
Rapla	6 054	102,7	6 540	102,3	7 078	101,5	7 951	101,5
Ridala	5 249	89,1	5 717	89,4	6 219	89,2	7 048	90,0
Risti	4 824	81,8	5 321	83,3	5 975	85,7	7 088	90,5
Rõngu	4 320	73,3	4 896	76,6	5 577	80,0	6 593	84,2
Roosna-Alliku	4 601	78,1	5 135	80,3	5 682	81,5	6 578	84,0
Rõuge	4 555	77,3	4 990	78,1	5 416	77,7	6 134	78,3
Ruhnu	5 591	94,9	6 554	102,5	7 002	100,4	8 158	104,1
Saarde	4 568	77,5	5 097	79,7	5 648	81,0	6 641	84,8
Saare	4 673	79,3	5 227	81,8	5 591	80,2	6 484	82,8
Saarepeedi	4 951	84,0	5 421	84,8	6 028	86,4	7 190	91,8
Saksi	4 799	81,4	5 128	80,2	5 833	83,6	6 523	83,3
Saku	8 097	137,4	8 639	135,2	9 439	135,4	10 633	135,7
Salme	5 218	88,5	5 755	90,0	6 382	91,5	7 389	94,3
Sangaste	4 771	81,0	5 255	82,2	5 784	82,9	6 276	80,1
Saue	7 751	131,5	8 610	134,7	9 640	138,2	10 838	138,4
Sauga	4 988	84,6	5 748	89,9	6 250	89,6	7 265	92,7
Sõmerpalu	5 095	86,5	5 430	85,0	5 975	85,7	6 767	86,4
Sõmeru	5 077	86,1	5 438	85,1	5 969	85,6	6 727	85,9
Sonda	5 039	85,5	5 606	87,7	6 378	91,5	7 407	94,6
Surju	5 199	88,2	5 692	89,1	6 199	88,9	6 991	89,2
Suure-Jaani	5 020	85,2	5 595	87,5	5 938	85,2	7 041	89,9
Tabivere	4 803	81,5	5 374	84,1	5 783	82,9	6 593	84,2
Taebla	5 142	87,3	5 752	90,0	6 352	91,1	7 276	92,9
Taheva	4 545	77,1	4 886	76,4	5 431	77,9	6 309	80,5
Tahkuranna	4 805	81,5	5 633	88,1	5 856	84,0	6 715	85,7
Tähtvere	5 875	99,7	6 472	101,3	7 059	101,2	7 990	102,0
Tali	3 781	64,2	4 403	68,9	5 145	73,8	5 811	74,2
Tamsalu	4 187	71,0	4 516	70,7	5 231	75,0	6 172	78,8
Tartu	5 075	86,1	5 522	86,4	6 170	88,5	7 237	92,4
Tarvastu	4 365	74,1	4 775	74,7	5 397	77,4	6 118	78,1
Toila	5 809	98,6	6 363	99,6	6 941	99,5	7 803	99,6
Tõlliste	4 417	75,0	4 845	75,8	5 409	77,6	6 067	77,5
Tootsi	6 091	103,4	6 114	95,7	6 286	90,1	6 517	83,2
Torgu	4 643	78,8	5 069	79,3	5 287	75,8	6 084	77,7
Tori	5 065	85,9	5 549	86,8	6 069	87,0	6 794	86,7
Torma	4 287	72,7	4 659	72,9	5 527	79,3	6 266	80,0
Tõstamaa	4 469	75,8	5 000	78,2	5 714	81,9	6 603	84,3

	2002		2003		2004		Järg — Cont. 2005	
		%		%		%		%
Tudulinna	4 531	76,9	5 098	79,8	5 400	77,4	6 280	80,2
Türi	4 962	84,2	5 678	88,8	6 313	90,5	7 259	92,7
Ülenurme	5 892	100,0	6 446	100,8	7 099	101,8	8 238	105,2
Urvaste	4 587	77,8	5 326	83,3	5 954	85,4	6 867	87,7
Väätsa	5 260	89,3	5 571	87,2	6 300	90,3	7 001	89,4
Väike-Maarja	4 511	76,5	4 980	77,9	5 572	79,9	6 398	81,7
Vaivara	4 172	70,8	4 567	71,5	4 891	70,1	5 475	69,9
Valgjärve	4 373	74,2	4 961	77,6	5 487	78,7	6 097	77,8
Valjala	5 230	88,7	5 706	89,3	6 320	90,6	7 133	91,1
Vändra alev	5 274	89,5	5 772	90,3	6 592	94,5	7 165	91,5
Vändra	4 225	71,7	4 888	76,5	5 484	78,6	6 225	79,5
Vara	4 446	75,4	5 012	78,4	5 437	78,0	6 266	80,0
Varbla	4 416	74,9	5 182	81,1	5 739	82,3	6 283	80,2
Värskä	4 382	74,4	4 796	75,0	5 242	75,2	6 041	77,1
Varstu	4 783	81,2	5 272	82,5	5 942	85,2	6 863	87,6
Vasalemma	5 298	89,9	5 612	87,8	6 035	86,5	6 767	86,4
Vastemõisa	4 839	82,1	4 917	76,9	5 347	76,7	6 239	79,6
Vastse-Kuuste	4 856	82,4	5 374	84,1	5 889	84,4	6 408	81,8
Vastselliina	4 837	82,1	5 453	85,3	6 099	87,5	6 936	88,5
Veriora	4 286	72,7	4 744	74,2	5 318	76,3	5 907	75,4
Vigala	4 598	78,0	5 004	78,3	5 468	78,4	6 155	78,6
Vihula	5 694	96,6	6 298	98,5	7 065	101,3	8 270	105,6
Viimsi	9 538	161,8	10 493	164,2	11 558	165,7	12 909	164,8
Viiratsi	4 831	82,0	5 284	82,7	5 915	84,8	6 760	86,3
Vinni	4 644	78,8	5 087	79,6	5 543	79,5	6 451	82,4
Viru-Nigula	5 859	99,4	6 262	98,0	6 748	96,8	7 825	99,9
Võnnu	4 690	79,6	4 870	76,2	5 492	78,8	6 068	77,5
Vormsi	5 887	99,9	6 225	97,4	6 186	88,7	7 153	91,3
Võru	4 772	81,0	5 351	83,7	5 833	83,6	6 704	85,6

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
Source: Estonian Tax and Customs Board.

Tabel 2.4 Õpetaja kuukeskmise palk, 2003–2004
 Table 2.4 Average monthly wages and salaries of a teacher, 2003–2004

	2003	2004		2003	2004
Kogu Eesti / Total Estonia	6 695	7 666	Jõgeva maakond / Jõgeva county	6 894	7 520
Harju maakond / Harju county	6 662	7 574	Linnad / Cities		
Linnad / Cities			Jõgeva	7 380	7 951
Keila	6 690	7 415	Mustvee	6 282	6 622
Loksa	6 221	6 612	Põltsamaa	6 770	7 425
Maardu	5 860	6 859	Vallad / Rural municipalities		
Paldiski	6 631	7 329	Jõgeva	6 730	7 092
Saue	6 624	7 796	Kasepää	6 663	6 884
Tallinn	6 690	8 025	Pajusi	6 972	7 797
Vallad / Rural municipalities			Pala	7 386	8 755
Aegviidu	6 256	7 385	Palamuse	6 887	7 810
Anija	6 297	7 585	Puurmani	7 143	7 678
Harku	6 730	8 171	Põltsamaa	7 102	7 615
Jõelähtme	6 981	7 639	Saare	7 086	7 852
Keila	7 682	8 525	Tabivere	6 340	6 919
Kernu	7 102	8 242	Torma	6 480	7 258
Kiili	7 108	8 316	Järva maakond / Järva county	6 864	7 886
Kose	6 758	7 603	Linnad / Cities		
Kuusalu	7 320	7 942	Paide	6 723	7 893
Kõue	5 970	6 565	Türi	7 633	8 636
Loksa	6 675	8 994	Vallad / Rural municipalities		
Nissi	6 785	7 389	Albu	5 626	6 478
Padise	6 868	7 525	Ambla	6 487	7 423
Raasiku	6 285	6 757	Imavere	7 352	8 001
Rae	6 927	8 466	Järva-Jaani	6 913	8 259
Saku	6 754	7 403	Kabala	6 542	7 755
Saue	7 762	10 664	Kareda	7 523	7 937
Vasalemma	6 879	7 327	Koeru	6 636	7 221
Viimsi	7 547	8 240	Koigi	7 254	8 444
Hiiu maakond / Hiiu county	6 328	6 991	Lehtse	6 780	7 778
Linn / City			Oisu	5 490	5 865
Kärdla	6 182	7 025	Paide	6 704	7 608
Vallad / Rural municipalities			Roosna-Alliku	7 288	8 400
Emmaste	6 096	6 686	Türi	7 248	8 327
Kõrgessaare	6 383	7 146	Väätsa	7 218	7 916
Käina	6 570	7 273	Lääne maakond / Lääne county	6 469	7 281
Pühalepa	6 547	6 714	Linn / City		
Ida-Viru maakond / Ida-Viru county	6 322	6 939	Haapsalu	6 579	7 395
Linnad / Cities			Vallad / Rural municipalities		
Jõhvi	6 727	7 613	Hanila	6 094	6 336
Kiviõli	5 800	7 256	Kullamaa	7 426	8 736
Kohtla-Järve	6 090	6 942	Lihula	5 729	6 499
Narva	6 459	6 507	Martna	5 842	6 413
Narva-Jõesuu	5 183	5 406	Noarootsi	6 320	6 832
Püssi	–	–	Nõva	6 065	7 091
Sillamäe	6 154	7 438	Oru	6 280	7 258
Vallad / Rural municipalities			Ridala	7 111	7 640
Alajõe	–	–	Risti	6 859	7 737
Aseri	6 300	6 828	Taebla	6 687	7 715
Avinurme	5 642	6 509	Vormsi	5 283	6 648
Iisaku	7 339	7 760	Lääne-Viru maakond /	6 704	7 648
			Lääne-Viru county		
Illuka	5 871	6 542	Linnad / Cities		
Jõhvi	–	–	Kunda	6 941	7 911
Kohtla	–	–	Rakvere	6 947	7 920
Kohtla-Nõmme	6 741	7 472	Tamsalu	7 367	9 399
Lohusuu	5 659	5 976	Tapa	6 705	7 462
Lüganuse	7 040	8 209	Vallad / Rural municipalities		
Maidla	7 265	7 349	Avanduse	7 464	7 605
Mäetaguse	7 941	8 584	Haljala	6 569	7 423
Sonda	7 046	7 735	Kadrina	6 302	7 552
Toila	6 913	8 003	Laekvere	5 449	6 302
Tudulinna	5 812	6 117	Rakke	6 472	7 187
Vaivara	8 058	10 608	Rakvere	6 943	7 872

Järg — Cont.

	2003	2004		2003	2004
Rägavere	6 890	7 742	Kihelkonna	6 923	7 400
Saksi	–	–	Kärla	8 281	9 548
Sõmeru	6 655	7 656	Laimjala	6 733	7 661
Tamsalu	6 627	8 317	Leisi	6 240	7 098
Vihula	6 313	7 219	Lümanda	6 901	7 678
Vinni	6 490	6 866	Muhu	6 929	8 252
Viru-Nigula	6 083	6 918	Mustjala	6 462	6 675
Väike-Maarja	6 775	8 101	Orissaare	7 284	8 630
Põlva maakond / Põlva county	6 773	7 684	Pihlta	7 214	8 214
Linn / City			Põide	6 401	7 210
Põlva	6 911	7 934	Ruhnu	6 531	6 802
Vallad / Rural municipalities			Salme	6 838	8 360
Ahja	6 841	7 904	Torgu	6 265	7 437
Kanepi	6 399	7 626	Valjala	7 237	8 163
Kõlleste	6 106	7 013	Tartu maakond / Tartu county	6 950	7 978
Laheda	7 256	8 419	Linnad / Cities		
Mikitamäe	6 572	7 697	Elva	7 153	8 219
Mooste	6 874	7 724	Kallaste	5 954	6 234
Orava	6 134	6 836	Tartu	7 015	8 126
Põlva	6 619	7 554	Vallad / Rural municipalities		
Räpina	6 888	7 534	Alatskivi	6 420	7 441
Valgjärve	6 485	7 351	Haaslava	6 995	7 146
Vastse-Kuuste	6 375	7 413	Kambja	6 544	7 387
Veriora	6 553	7 102	Konguta	6 725	7 560
Värskä	7 391	8 023	Laeva	6 723	8 222
Pärnu maakond / Pärnu county	6 867	7 828	Luunja	6 527	7 492
Linnad / Cities			Meeksi	6 028	6 318
Kilingi-Nõmme	6 471	7 738	Mäksa	6 981	7 513
Pärnu	7 437	8 526	Nõo	7 038	7 982
Sindi	6 566	7 415	Peipsiääre	5 691	6 527
Vallad / Rural municipalities			Piirissaare		
Are	6 941	8 700	Puhja	7 029	8 608
Audru	6 432	6 729	Rannu	5 985	7 062
Halinga	6 658	7 249	Rõngu	7 073	8 430
Häädemeeste	5 153	5 620	Tartu	7 443	7 688
Kaisma	6 181	6 488	Tähtvere	7 134	7 993
Kihnu	6 430	9 537	Vara	6 373	6 835
Koonga	6 081	6 506	Võnnu	6 512	7 375
Lavassaare	5 882	6 488	Ülenurme	7 322	8 174
Paikuse	7 550	8 469	Valga maakond / Valga county	6 452	7 479
Saarde	6 625	7 650	Linnad / Cities		
Sauga	6 444	7 097	Tõrva	6 196	6 841
Surju	6 885	7 446	Valga	6 462	7 624
Tahkuranna	6 433	7 218	Vallad / Rural municipalities		
Tali	7 056	7 235	Helme	5 990	7 444
Tootsi	6 212	7 095	Hummuli	6 809	7 258
Tori	6 142	7 330	Karula	6 367	6 899
Tõstamaa	5 595	6 391	Otepää	6 846	8 421
Varbla	6 040	8 115	Palupera	6 429	6 722
Vändra alev	7 099	8 120	Puka	6 219	6 938
Vändra	6 816	7 616	Pödrala	5 526	6 847
Rapla maakond / Rapla county	6 767	7 629	Sangaste	6 602	7 544
Vallad / Rural municipalities			Taheva	6 825	7 436
Juuru	6 590	7 190	Tõlliste	6 603	7 540
Järvakandi	6 858	7 817	Õru	5 955	6 218
Kaiu	6 627	7 707	Viljandi maakond / Viljandi county	6 784	7 629
Kehtna	6 545	7 627	Linnad / Cities		
Kohila	7 929	9 196	Mõisaküla	6 110	7 028
Käru	6 644	7 092	Suure-Jaani	7 346	7 485
Märjamaa	6 677	7 931	Viljandi	7 036	7 999
Raikküla	5 822	6 709	Võhma	6 062	6 702
Rapla	6 787	7 228	Vallad / Rural municipalities		
Vigala	6 123	6 724	Abja	6 709	8 076
Saare maakond / Saare county	6 908	7 745	Halliste	7 389	8 038
Linn / City			Karksi	7 148	7 656
Kuressaare	6 927	7 658	Kolga-Jaani	6 095	6 471
Vallad / Rural municipalities			Kärla	8 281	9 548
Kaarma	6 912	7 249	Laimjala	6 733	7 661

Järg — Cont.

	2003	2004		2003	2004
Leisi	6 240	7 098	Palupera	6 429	6 722
Lümanda	6 901	7 678	Puka	6 219	6 938
Muhu	6 929	8 252	Põdrala	5 526	6 847
Mustjala	6 462	6 675	Sangaste	6 602	7 544
Orissaare	7 284	8 630	Taheva	6 825	7 436
Pihla	7 214	8 214	Tõlliste	6 603	7 540
Põide	6 401	7 210	Õru	5 955	6 218
Ruhnu	6 531	6 802	Viljandi maakond / Viljandi county	6 784	7 629
Salme	6 838	8 360	Linnad / Cities		
Torgu	6 265	7 437	Mõisaküla	6 110	7 028
Valjala	7 237	8 163	Suure-Jaani	7 346	7 485
Tartu maakond / Tartu county	6 950	7 978	Viljandi	7 036	7 999
Linnad / Cities			Võhma	6 062	6 702
Elva	7 153	8 219	Vallad / Rural municipalities		
Kallaste	5 954	6 234	Abja	6 709	8 076
Tartu	7 015	8 126	Halliste	7 389	8 038
Vallad / Rural municipalities			Karksi	7 148	7 656
Alatskivi	6 420	7 441	Kolga-Jaani	6 095	6 471
Haaslava	6 995	7 146	Kõo	6 606	7 257
Kambja	6 544	7 387	Kõpu	6 110	6 386
Konguta	6 725	7 560	Olustvere	6 712	7 562
Laeva	6 723	8 222	Paistu	6 425	7 522
Luunja	6 527	7 492	Pärsti	7 056	7 207
Meeksi	6 028	6 318	Saarepeedi	6 842	8 328
Mäksa	6 981	7 513	Suure-Jaani	6 301	7 628
Nõo	7 038	7 982	Tarvastu	6 278	7 103
Peipsiääre	5 691	6 527	Vastemõisa	6 782	7 898
Piirissaare	-	-	Viiratsi	6 293	7 321
Puhja	7 029	8 608	Võru maakond / Võru county	6 657	7 405
Rannu	5 985	7 062	Linn / City		
Rõngu	7 073	8 430	Võru	6 701	7 640
Tartu	7 443	7 688	Vallad / Rural municipalities		
Tähtvere	7 134	7 993	Antsla	6 674	7 459
Vara	6 373	6 835	Haanja	6 337	6 754
Võnnu	6 512	7 375	Lasva	6 468	7 460
Ülenurme	7 322	8 174	Meremäe	5 825	6 273
Valga maakond / Valga county	6 452	7 479	Misso	7 174	7 730
Linnad / Cities			Mõniste	6 457	7 756
Tõrva	6 196	6 841	Rõuge	5 796	6 082
Valga	6 462	7 624	Sõmerpalu	6 480	7 041
Vallad / Rural municipalities			Urvaste	7 580	8 103
Helme	5 990	7 444	Varstu	6 779	7 322
Hummuli	6 809	7 258	Vastseliina	7 446	8 605
Karula	6 367	6 899	Võru	6 616	6 924
Otepää	6 846	8 421			

Allikas: Rahandusministeerium.

Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

2. GROSS INCOME PER EMPLOYEE IN LOCAL GOVERNMENT UNITS

Kristi Lehto, Kaja Sõstra
Statistics Estonia

Information on average wages and gross income of employees can be obtained from the Estonian Tax and Customs Board and from Statistics Estonia. Recently, efforts have been made to compare the two sources to demonstrate the “true” Estonian average wages. In this article, we analyse the reasons for the discrepancy between the results obtained from different sources, and the average gross income and changes therein in local government units during 2002–2005.

Enterprises, institutions and organizations submit reports on the wages paid to employees and public servants to the Estonian Tax and Customs Board and reports on calculated wages to Statistics Estonia. Annex 1 to form TSD submitted to the Estonian Tax and Customs Board must include information on every person who was paid wages or other remuneration related to work during the month preceding the reference month, from which social tax and value added tax had been deducted (<http://www.emta.ee/?id=1310>). The report must be submitted by all legal and natural persons with paid labour. In the monthly wages report submitted to Statistics Estonia, the enterprise, institution or organization gives the number of its employees at the end of the reference month, wages calculated for the amount of time worked and the amount of time not worked in the reference month, the average number of employees a month, etc.. Wages reports must be submitted by all state authorities and municipal agencies and large enterprises (with 50 employees or more). A selection is made of smaller enterprises, where each enterprise will be the representative of approximately 15 similar enterprises.

The average monthly wages per employee, calculated on the basis of the information of the Estonian Tax and Customs Board, relies entirely on the data that enable to calculate the average wages also for smaller units, for example, local government units. On the other hand, the data of the Estonian Tax and Customs Board are rather general, compared to that collected by Statistics Estonia, and do not allow for the differentiation between full-time and part-time employees and different types of remuneration. Average gross monthly wages calculated on the basis of Statistics Estonia wages report is actually the estimate of actual average wages as it relies partly on the sample of enterprises. Statistics Estonia collects more detailed information on the types of remuneration as well as on full-time and part-time employees.

The differences in the calculation methods of the monthly average gross income per employee (data from the Estonian Tax and Customs Board) and average gross monthly wages (data from Statistics Estonia) can be divided into three groups:

- *differences in the types of payment,*
- *differences in the calculation rules,*
- *differences in the division into regions.*

Differences in types of payment

In the form TSD of the Estonian Tax and Customs Board, emoluments subject to social tax, paid to an employee or public servant; grants, allowances and pensions paid in relation to an employment or service relationship; remuneration for the performance of work paid pursuant to an Act or other legislation as well as other remuneration paid to a person after the employment or service relationship has ended, are all recorded as one sum. As the report does not give a more detailed overview of the different types of remuneration, the average gross income can only be calculated on the basis of the total sum.

The wages report of Statistics Estonia gives a more detailed overview of the types of sums paid to the employees. The average gross monthly wages are calculated on the basis of the remuneration for the actual amount of time worked and the amount of time not worked (incl.

non-monetary remuneration). Table 2.1 shows the differences in the components of gross income and gross monthly wages.

The largest part of the sums is made up by remuneration for the amount of time worked and the amount of time not worked. Non-monetary remuneration and other remuneration form less than 2% of the total sum and do not affect the results significantly.

Difference in the average calculation rule

Average monthly gross income per employee is calculated as follows: taxable monthly average payment divided by the monthly average number of recipients of the payments.

$$\frac{1/12 \sum_k T_k}{1/12 \sum_k A_k}, \text{ where}$$

T_k is the total of the taxable remuneration of month k and

A_k is the number of recipients of payments T_k in month k .

The recipient of gross income is accounted for once irrespective of the number of the payers of remuneration. When the employee receives the remuneration of several months in one month (holiday, solvency problems per enterprise), it accounts only for once regardless of the fact for how many months the remuneration was paid.

Average gross monthly wages are calculated as follows:

$$\frac{B_1 + B_2}{3t_{kv}}, \text{ where}$$

B_1 is remuneration for the actual amount of time worked

B_2 is remuneration for the amount of time not worked

t_{kv} is the monthly average of employees in a calendar quarter

The average number of employees is reduced to full working time (the number of part-time employees is calculated in proportion with the amount of time worked).

The main difference in the calculation rule is the fact that full working time equivalent is used upon calculating average gross monthly wages, upon calculating the gross income per employee it is not possible to take into account the length of the working time of the recipient of remuneration. In addition to part-time work, differences also occur when for some reason the employee has not worked for the entire month: due to illness, leaving employment or commencing work, temporary work, etc. Part-time work and working less for the above-mentioned reasons decreases the average gross income per employee compared to gross monthly wages. To reduce the influence of temporary workers, the monthly data of the Estonian Tax and Customs Board have been used for calculating the average wages. On the other hand, the average gross income per employee increase when employees hold several jobs and when the total working time exceeds full working time.

There is a time shift concerning the average gross income and average gross monthly wages as average gross income is taken into account on the basis of the month of payment, and gross monthly wages on the basis of the reference month (monthly wages are usually paid at the beginning of the next month). The time shift does not have significant influence on the calculation of the annual average.

In the reference period 2002–2005, the monthly average gross income per employee was always smaller than the average gross monthly wages. The difference is relatively small, remaining at about 3–5% (Figure 2.1). The monthly average gross income per employee is thus comparable to the data of the average gross monthly wages.

Difference in the division into regions

The main difference in the observed indicators emerges in regional division. Average gross monthly wages (Statistics Estonia) by county are calculated on the basis of the company's

registration address. Only some larger companies also submit reports on the basis of their location of activities. Division of average gross income (Estonian Tax and Customs Board) by local government unit and county is based on the person's registered place of residence at the beginning of the year according to the Population Register.

The different principle of division strongly affects the county level differences between the average gross monthly wages and the average gross income per employee. On the one hand, it is affected by commuting — people live in one county and work in another, on the other hand, by the companies' different locations of registration and of activities. Companies and agencies registered in the capital are often able to pay higher wages to the employees of their branches located in other regions than local small businesses. However, all wages paid by them are put on the account of Harju county.

Thus, in most counties the monthly average gross income per employee (Estonian Tax and Customs Board) is bigger than the average gross monthly wages (Statistics Estonia), although the discrepancy between Estonian averages over the years has been minimal (less than 5%). By counties the discrepancies reached 13% in 2005 (Figure 2.2).

The biggest differences in the values of the two indicators can be seen in Rapla and Hiiu county, followed by Lääne-Viru and Lääne county. While in Rapla county the main reason for the discrepancy is probably commuting to Harju county whose level of wages is higher, in other counties the reasons are evidently different. Upon carrying out personal surveys of Statistics Estonia it often becomes evident that people do not live at their registered address. Comparing the amount of people not living at their registered address assessed as the result of the Labour Force Survey by counties with the county level differences given in Figure 2.2 it appeared that these were strongly correlated (0.51). Based on this, we can hypothesize that one of the reasons for big discrepancies on county level can be unregistered immigration. From time to time the motive for not registering the new place of residence is the person's wish to support his/her former home town or commune by income from tax.

Below the monthly average gross income per employee in the period of 2002–2005 will be analysed.

Gross income

In 2002, the monthly average gross income per employee in Estonia was 5,893 kroons (Figure 2.1). Compared to the previous year, the monthly average gross income per employee increased every year, being 6,392 kroons in 2003 and 6,974 kroons in 2004. In 2005, the Estonian monthly average gross income per employee was 7,833 kroons. In the observed four years the Estonian average gross income increased by approximately 2,000 kroons, or 33%.

In the period of 2002–2005, the monthly average gross income per employee was the highest in Harju county and the lowest in Ida-Viru county (Table 2.2). In 2002–2004, Harju county was the only county where the monthly average gross income per employee exceeded the Estonian average. In 2005, in addition to Harju county, the monthly average gross income per employee was also higher than the Estonian average in Tartu county.

The monthly average gross income per employee differed by counties. It is positive that the discrepancy did not increase in the observed years. In all years the difference between the counties with the highest and the lowest average gross income was 1.5 times. In absolute numbers the discrepancy did increase: it was 2,414 kroons in 2002 and 3,141 kroons in 2005.

In 2005, the monthly average gross income per employee was more than 10,000 kroons in six local government units: Viimsi, Harku and Saue rural municipalities, city of Saue and in Saku and Kiili rural municipalities (Figure 26 in Annex 1). Gross income exceeding the Estonian average was paid in 27 local governments. By counties these were divided as follows: 18 local governments in Harju county, three in Tartu, two in Rapla and one in Hiiu, Pärnu, Lääne-Viru and Saare counties. The first 15 in the ranking of the average gross income were the local governments of Harju county. The last three (Piiressaare and

Peipsiääre rural municipalities and the city of Kallaste) were the local governments of Tartu county. In the ranking of counties, however, Tartu county held the second place (Table 2.2).

In the period of 2002–2005, the monthly average gross income per employee was the highest in Viimsi rural municipality and the lowest in Piirissaare rural municipality. Every year, the rural municipalities of Viimsi, Harku, Saue and Saku and the city of Saue were among the first five in the ranking of the average gross income.

The local government units' monthly average gross income per employee varied greatly. In 2002, the difference between the local government with the highest and lowest gross income was 6,441 kroons, in 2003 7,320 kroons, in 2004 7,750 kroons and in 2005 8,963 kroons. The manifold difference did not increase so drastically, because the average gross income grew also in the local governments with the lowest gross income; although in absolute terms much less than in local governments with the highest gross income. In 2002, there was a 3.1-fold difference between the gross income of local governments with the highest and the lowest gross income, in 2005 the difference was 3.3-fold.

The change in the average gross income in local governments in four years can be seen in Maps 15–18 in Annex 1. In 2002, the monthly average gross income per employee was more than 7,000 kroons in nine local governments, in 2003 in 12, in 2004 in 27 and in 2005 in 87 local governments. Similarly the number of local governments whose monthly average gross income was between 6,000 and 7,000 kroons increased every year. The number of local governments with average gross income of 5,000–6,000 kroons and below 5,000 kroons decreased every year.

In 2003, compared to the previous year the monthly average gross income per employee increased by more than 1,000 kroons in Imavere rural municipality, in 2004 in Kihnu, Viimsi, Noarootsi, Muhu and Saue rural municipalities and in 2005 in 41 local government units. In 2003 and 2004, compared to the previous year the monthly average gross income per employee decreased in Lavassaare rural municipality and in 2004 in Kallaste city and in Vormsi rural municipality. In all other local government units the monthly average gross income per employee increased every year.

In the period of 2002–2005 the monthly average gross income per employee increased by more than 3,000 kroons in Viimsi, Harku, Saue and Kiili rural municipalities. In three rural municipalities (Piirissaare, Tootsi and Lavassaare) the increase in the monthly average gross income per employee was less than 1,000 kroons.

In 2003, compared to the previous year the increase in average gross income as a percentage was the biggest in Öru rural municipality (21.4%), in 2004 in Kihnu rural municipality (24.1%) and in 2005 in Meremäe rural municipality (25.9%). In 2003, compared to the previous year, the monthly average gross income per employee changed by less than 5% in 14 local governments, in 2004 in 11 local governments and in 2005 in three local governments.

In the period of 2002–2005 the monthly average gross income per employee increased by more than 50% in twelve local governments: Põdrala, Kõo, Lümada, Tali, Rõngu, Lohusuu, Pala, Meremäe, Hummulü, Mustjala, Palupera and Haaslava rural municipalities. An increase of less than 20% took place in Tootsi (7.0%) and Lavassaare (2.2%) rural municipalities.

In addition to the monthly average gross income per employee, Table 2.3 also provides a comparison to the Estonian average. For each local government unit it can be seen whether the monthly average gross income per employee in the respective year was bigger (>100%) or smaller (<100%) than the Estonian average.

Distance of local government units from Tallinn and gross income

The monthly average gross income per employee was related to the local government unit's distance from Tallinn (correlation -0.55). The change in the average gross income was a lot less related to the local government unit's location (distance from Tallinn) (correlation -0.28). This means that the average gross income in the local government units situated near Tallinn was higher than the average gross income in those situated farther away, but the

change in the average gross income does not depend on the location of the local government unit to such a great extent (Map 19 in Annex 1).

The relationship between the average gross income of local government units and their location (distance from Tallinn) is best described by cube model ($R^2=0.55$). A logarithmic model will also give a better description than a linear model (R^2 respectively 0.47 and 0.30). The linear model gives a poor description of the average gross income of the local governments situated near Tallinn, e.g. it underestimates them significantly (Figure 2.3). All three models provide a quite similar description of the change in the average gross income in local government units locating at least 50 km from Tallinn.

Personal income tax and gross income

The sum of personal income tax and gross income in local government units was directly correlated in all observed years. The bigger the total amount of gross income in a local government unit, the bigger the personal income tax. This is logical as personal income tax is paid on the basis of gross income.

The average monthly gross income per employee and personal income tax per capita were also very strongly related (coefficient of correlation >0.92), with the only exception of the year 2003, when the coefficient of correlation was 0.75. The same year saw some unusual receipts of personal income tax in some local government units. The average monthly gross income per employee and personal income tax per capita are not very directly related, as in the first case the division is based on the number of the recipients of the gross income and in the latter case on the total number of residents in a local government unit.

Average wages of a teacher and gross income

The used data regarding the average wages of a teacher in 2003 and 2004 was obtained from the Ministry of Finance of the Republic of Estonia. The data were absent in the case of the city of Püssi and in Alajõe, Jõhvi, Kohtla, Saksi and Piirissaare rural municipalities. In Saksi rural municipality there was only a private school and the data of its teachers were not available. There were no schools in other rural municipalities. The said local government units have been excluded from the following analysis.

In 2003, the Estonian average monthly wages of a teacher were 6,695 kroons and in 2004 7,666 kroons. In both observed years, the Estonian average wages of a teacher were bigger than the Estonian average monthly gross income per employee (Figure 2.4).

By counties, in 2003 and 2004 the average wages of a teacher were the highest in Tartu county and the lowest in Ida-Viru county (Figure 2.5). In 2003, the first three counties in the ranking of the average wages of a teacher were Tartu (6,950 kroons), Saare (6,908 kroons) and Jõgeva (6,894) county and in 2004 Tartu (7,978 kroons), Järva (7,886 kroons) and Pärnu (7,828 kroons) county. Harju county ranked tenth in 2003 and ninth in 2004.

Compared to the average monthly gross income per employee, the average wages of a teacher varied a lot less by counties. The difference between the counties of the highest and the lowest average wages of a teacher was approximately 600 kroons in 2003 and 1,000 kroons in 2004.

The average wages of a teacher were smaller than the average gross income only in Harju county. In all the other counties the average monthly wages of a teacher were bigger than the average gross income. The difference between the average wages of a teacher and the average gross income was the biggest in Järva county, with more than 2,000 kroons in 2004. The difference between the average wages of a teacher and the average monthly gross income per employee was the smallest in Hiiu county.

In 2004, compared to the previous year the average wages of a teacher increased in all counties by more than 600 kroons. The average wages of a teacher increased by more than 1,000 kroons in Tartu, Valga and Järva counties.

By local governments, in 2003 the average wages of a teacher were the highest in Kärla rural municipality (8,281 kroons) and in 2004 in Saue rural municipality (10,664 kroons).

The average wages of a teacher were less than 6,000 kroons in 26 local governments in 2003 and in four local governments in 2004.

In 2004, compared to the previous year the average wages of a teacher increased in all local governments. The average monthly wages of a teacher increased by more than 2,000 kroons in six local government units: Kihnu, Saue, Vaivara, Loksa and Varbla rural municipalities and in Tamsalu city. The average wages of a teacher increased by less than 200 kroons in eight local government units: in the cities of Narva and Suure-Jaani and in Maidla, Avanduse, Pärsti, Haaslava, Pühalepa and Tali rural municipalities.

In 2003 and 2004 the average wages of a teacher were smaller than the average monthly gross income per employee respectively in 20 and 17 local government units. In the rest of the local governments the average monthly wages of a teacher were bigger than the average monthly gross income. Figure 2.6 presents the average monthly gross income and the dispersion diagram of the average wages of a teacher in 2004. The average gross income of the local government units situated above the diagonal was higher than the average wages of a teacher. The average wages of a teacher of the local governments situated below the diagonal were higher than the average gross income. The farther the point (local government unit) from the diagonal, the bigger the discrepancy between the average wages of a teacher and the average gross income in kroons.

The discrepancy between the average wages of a teacher and the average gross income was the biggest in Vaivara rural municipality in 2004, where the average wages of a teacher were 10,608 kroons and the average monthly gross income per employee was 4,891 kroons.

The correlation between the location of the local government (distance from Tallinn) and the average wages of a teacher was -0.07 in 2003 and -0.14 in 2004. Thus, the average wages of a teacher are not related to the location of the local government unit (Map 20 in Annex 1). The average wages of a teacher can depend on school type, number of students/classes, etc., but that is not dealt with in this analysis.

Summary

In the article the differences of the calculation methodology of gross income per employee (Estonian Tax and Customs Board) and monthly wages (Statistics Estonia) are analysed, average monthly gross income in local government units and its changes in 2002–2005 per employee is observed and average gross income and wages and salaries of a teacher compared.

Information on average wages can be obtained from two sources: the Estonian Tax and Customs Board and the Statistics Estonia. Some information is more detailed and thus the information differs somewhat. Both sources describe the residents' income and changes therein similarly for the whole of Estonia. Big differences arise in describing the residents' income by regions. Initial analysis allows believing that in this regard the data of the Estonian Tax and Customs Board are more accurate.

Data of the Estonian Tax and Customs Board show that

- *the average monthly wages per employee increased in all local governments during 2002-2005;*
- *the average wages were related to the local governments' distance from Tallinn. The average wages in the local governments situated near Tallinn were higher than the average wages in those situated farther away but the change in the average wages was not related to the location of the local government;*
- *the Estonian average monthly wages of a teacher were higher than the average monthly wages per employee. The average monthly wages per employee were bigger than the average wages of a teacher only in Harju County.*

The authors wish to thank the employees of the Estonian Tax and Customs Board for their friendly attitude and for the expedient provision of data required for compiling this article. We also wish to thank the employees of the Wages Statistics Service of Statistics Estonia for useful supplements and revision.

DEFINITIONS

Gross monthly income (Statistics Estonia)

Remuneration for actually worked hours

Remuneration for work at time rates and piecework pay, additional remuneration for working overtime, in the evenings, at night and on days off, additional remuneration for working in conditions that are difficult and pose a health hazard, qualification pay, language pay, remuneration for the length of service and other regularly paid additional remuneration. This includes additional remuneration and bonuses (monthly, quarterly and yearly bonus, Christmas bonus, compensation for the cost of living, etc.), if they are calculated on the basis of the amount of time worked. Remuneration for actually worked hours is shown along with income tax, the unemployment insurance premium of the insured and along with the contribution to mandatory funded pension of the obligated person.

Remuneration for the amount of hours not worked

Holiday pays (holiday compensations) and allowances, work stoppage pays, remuneration paid during strikes and lock-outs, remuneration for partly paid leave in the case of the temporary decrease in the volume of work or orders, remuneration paid during formal education acquired within the adult education system or vocational training. This includes additional remuneration and bonuses (Christmas bonus, quarterly and yearly bonus, compensation for the cost of living, etc.), if they are not calculated on the basis of the amount of time worked. This also includes non-monetary remuneration (remuneration in kind). Remuneration for the amount of hours not worked is shown along with income tax, the unemployment insurance premium of the insured and along with the contribution to mandatory funded pension of the obligated person. This does not include benefits at the termination of the employment relationship; single benefits for jubilees, births and deaths; subsidies to canteens and luncheon vouchers, cost of prophylactic food and milk; working clothing and uniform; moving costs; benefits for transportation to and from work (monthly passes, bus tickets, etc.); benefit for the use of a personal automobile or one leased on the basis of a finance lease contract; additional remuneration for child care leave and other remuneration for additional days off that are paid from the funds of the state budget.

Non-monetary remuneration (remuneration in kind)

Remuneration in products or services

Food and beverages for the employee; clothing and footwear, etc.; administrative services and public utilities related to the employee's housing (electricity, gas, water, heating, communications, etc.); if the employee has acquired the product or service at discount price the price difference must be shown; loan interest of consumer goods purchased by the employer.

Remuneration to employees for expenses related to accommodation and housing

The expenditure on the administration of houses and apartments owned by the employer (expenditure on maintenance and repair, insurance and management); allowances for own employees to cover the expenses related to accommodation (rent); payment of the interest of housing loan.

Use of the employer's car for personal purposes

The personal consumption part of the expenses on the employer's car, which are calculated as a proportional part of all the expenses related to the use of the car (fuel, repair, maintenance and lease, insurance, parking, etc.).

Monthly gross income per employee (Estonian Tax and Customs Board)

Monthly gross income per employee

Remuneration subject to social tax, paid to the employee or public servant ("Income Tax Act" § 13 (1)), scholarships, allowances and pensions paid in relation to an employment or service relationship ("Income Tax Act" § 19 (2) and (3) 3)), remuneration paid for the performance of work paid pursuant to an Act or other legislation ("Social Tax Act" § 9 (1) 2)), as well as other remuneration paid to a person after the end per employment or service relationship; **does not include** benefits paid to the employee or public servant upon the termination of contract of employment pursuant to "Republic of Estonia Employment Contracts Act " or upon removal from post pursuant to "Public Service Act"; remuneration or service fee paid pursuant to a contract of services, authorization agreement or other contract under the law of obligations nor remuneration paid to the member of a management or control body of a legal person.

Income Tax Act § 13. Income from employment

(1) *Income tax is charged on all emoluments paid to an employee or public servant, including wages and salaries, additional remuneration, additional payments, holiday pay, holiday benefit paid pursuant to § 46 of the Public Service Act, compensation prescribed upon termination of the employment contract or upon release from service, compensation or fines for delay ordered by a court or a labour dispute committee, and pay for additional holidays compensated by the state pursuant to § 26 of the Holidays Act. Income tax shall be charged on compensation paid in connection with an accident at work or an occupational disease, unless such compensation is paid as insurance indemnity. For the purposes of this Act, servants specified in § 12 (2) and (3) of the Public Service Act are also public servants.*

Income Tax Act § 19. Maintenance support, pensions, stipends and allowances, bonuses, lottery prizes and benefits

(2) *Income tax is charged on all pensions, allowances, stipends, cultural, sports and scientific awards, lottery prizes and benefits received pursuant to the Parental Benefit Act as well as on benefits and daily allowances of sports trips.*

(3) *Income tax is not charged on:*

3) *stipends paid pursuant to law or from the state budget, and allowances paid pursuant to law, except for stipends and allowances which are paid in connection with business or an employment or service relationship or with membership of the management or control body of a legal person;*

Social Tax Act § 2. Object of tax

(1) *Social tax shall be paid:*

1) *on wages and other remuneration paid to employees in money; 3) on wages and other remuneration paid to public servants. For the purposes of this Act, "public servant" means a person specified in § 12 (2) and (3) of the Public Service Act;*

4) *on remuneration paid to members of the management or controlling bodies of legal persons within the meaning of § 9 of the Income Tax Act, and to the trustee in bankruptcy and members of the bankruptcy committee in the bankruptcy proceedings of a natural person, in the case provided in § 9 (1) 2) of this Act;*

5) *on the business income of sole proprietors, as defined in § 14 of the Income Tax Act, after deductions relating to enterprise and permitted in the Income Tax Act have been made, taking into consideration the provisions of subsections (5), (7) and (8) of this section, but annually on an amount not more than fifteen times the sum of the minimum monthly wages for the taxable period;*

6) *on remuneration paid to natural persons on the basis of contracts for services, authorisation agreements or contracts under the law of obligations entered into for the provision of other services, the cases provided for in § 9 (1) 2) of this Act;*

7) *on fringe benefits within the meaning of the Income Tax Act, expressed in monetary terms, and on income tax payable on fringe benefits;*

8) *on benefits paid pursuant to the Unemployment Insurance Act;*

9) *on remuneration which is not specified in clauses 1)-4) and 6) of this subsection and which is paid pursuant to an Act or other legislation for the performance of work.*

3. OMAVALITSUSÜKSUSTE ARENGUMUSTRID AASTATEL 2000–2004

Arno Lõo

Sissejuhatus

Euroopa Liidus (EL) on statistilise klassifikaatori NUTS teisel tasemel 254 statistilist piirkonda (Euroopa Komisjon 2004), Eesti on ELi kontekstis perifeerne ala. Vastavalt Euroopa Nõukogu määrusega nr 1260/1999 kehtestatud kriteeriumidele kuulub kogu Eesti ELi regionaalpoliitika esimesse sihtalasse, mille struktuuripoliitika eesmärk on arengus mahajäänud piirkondade arendamine. Vastav toetus on suunatud sellistele piirkondadele, kus sisemajanduse koguprodukt (SKP) ühe elaniku kohta on alla 75% ELi keskmisest.

Artiklis on vaatluse all Eesti sotsiaalterritoriaalne mitmekesisus. Üldistades mitme analüüsi tulemusi, püütakse regiomeetrilisest vaatenurgast lähtudes välja selgitada, millised on Eesti ühiskonna lühiajalised arengumustrid ja neid kirjeldada. Ökonomeetria on majandusteaduse osa, mille majanduslikke seaduspärasusi uuritakse kvantitatiivsete mudelite ja meetoditega. Samuti saab regiomeetrikaks nimetada teadussuunda, mille asjakohaste muutujate ja indikaatorite seoseid kirjeldavate matemaatiliste mudelitega uuritakse regionaalarengut (Alajev 1983: 267).

Artiklis analüüsitakse regiomeetrilist andmestikku, mis iseloomustab Eesti valdade ja linnade sotsiaalmajanduslikku arengusituatsiooni aastatel 2000–2004. Andmeid käsitletakse sotsiaalse välja ja kapitalide kontseptsioonist (Bourdieu 2003) ning keskuse-perifeeria vastanduse üldteoreetilisest mudelist lähtudes. Uuritakse kommunitaarsel ehk omavalitsusüksuste tasandil ühiskonna sotsiaal- ja majanduselus toimuva seoseid.

Artikli üldeesmärk on omavalitsusüksuste positsiooni ja dünaamiliste arengutüüpide iseloomustamine nii Eesti kui ka Euroopa Liidu tasandil. Uuritakse seega, milliste ajalisruumiliste mustrite järgi positsioneeruvad Eesti omavalitsusüksused kommunitaarse majandusvälja keskuse või perifeeria segmentidesse. Sellise uurimisülesande lahendamiseks tuleb omavalitsusüksused klassifitseerida ja tüüpidesse jagada. Kõigepealt tuleb autori arendatud regiomeetrilise analüüsimudeliga määratleda omavalitsusüksuste klassifitseerimise tunnused ja mõõta nende väärtused. Kolm põhilist dimensiooni (vektorit), mille jõuväljas vallad ja linnad positsioneeruvad, on järgmised:

- üksuse tegelik tulustaatus,
- heaolupotentsiaal kui kohalikku struktuurkapitali iseloomustavate tegurite koostoime hinnang,
- funktsionaalne edukus.

Piirkondliku tasakaalustatuse ja ühtekuuluvuse tagamiseks ning vastava poliitika sisendite ja väljundite edukuse hindamiseks on vaja omavalitsusüksuste seisundit ja arenguhooni objektiivselt mõõta. Eri tüüpi piirkonnad vajavad arengu toetamiseks erinevaid meetmeid. Koos näitajate hulga suurenemisega Statistikaameti regionaalarengu andmebaasis on kasvanud huvi sünteesimise ja koondnäitajate moodustamise vastu. Eestis on välja töötatud erinevaid omavalitsusüksuste toimetuleku ja suutlikkuse hindamise mudeleid. Eesti omavalitsusüksuste arenguvõime süsteemset hindamisstrateegiat ja sellise tegevuse institutsionaliseerimise vajadust on korduvalt arutatud Eesti Teadlaste Liidu ümarlual (Kala 2001). Ometi võib väita, et seni puudub üldtunnustatud hindamismetoodika, sest indikaatorid pole piisavalt selgesti määratletud ja regionaalpoliitika eesmärgid muutuvad pidevalt. Võib-olla polegi ühtse ja igapäevaste vajadustele sobiva analüütilise vahendi kujundamine võimalik ja vajalik, kuid mingi riigis kokku lepitud vaatenurk on siiski otstarbekas.

Nii maakondlike arenguerinevuste kui ka omavalitsusüksuste toimetuleku ja suutlikkuse hindamiseks kasutatakse Eestis peamiselt reitingu põhimõttel koostatud indekstunnuseid. Näiteks selleks, et kirjeldada sotsiaal-majandusliku olukorra aspekte ja arengut maakondade kaupa, on arendatud mitmesuguseid analüütilisi vahendeid: sotsiaalse kapitali hinnang majanduskasvu tegurina (Kaldaru jt 2005), üldise heaolu indeks (Kaasa 2003) jms. Vabariigi Valitsuse dokumendis „Eesti riiklik arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks — ühtne programmdokument 2003–2006” mõõdeti maakondlikke

arenguerinevusi viimatinimetatud indeksiga. Arenguindeks on üksuste pingeridade kohapunktide summa kolme näitaja järgi:

- ettevõtete netokäive elaniku kohta,
- leibkonnaliikme kuusissetulek,
- töötuse määr (Maakonnad arvudes 2004: 6).

Statistikaametis arutati 2003. aasta andmete põhjal analoogiline indeks iga omavalitsusüksuse kohta. Valdade ja linnade arenguindeks on kolme näitaja pingeridade kohapunktide summa:

- ettevõtete netokäive elaniku kohta,
- tulumaksu laekumine elaniku kohta,
- registreeritud töötuse määr (Linnad ja vallad arvudes 2004: 72).

Rahandusministeeriumi kohalike omavalitsuste talituse 2001. aasta õiendis esitatakse 247 omavalitsusüksuse toimetuleku koondhinded, mis varieeruvad vahemikus 0,7–6,9 palli (keskmiselt 3,48). Toimetulekuhinde määramisel arvestati seitset näitajat: elanike arv, tööealiste osatähtsus, üksikisiku tulumaks elaniku kohta, eelarve maht (maksutulud ja toetusfond), omatulude osatähtsus eelarves, halduskulu elaniku kohta, halduskulude osatähtsus omatuludes (Rahandusministeerium 2001).

Eesti inimarengu 1996. aasta aruandes on omavalitsusüksuste sotsiaal-majandusliku olukorra hindamise meetodina kasutatud taandatud suhtelist koondindeksit, mille puhul võeti erinevate kaalude abil arvesse kolme 1994. aasta näitajat: üksikisiku tulumaksu, tööpuudust ning 25–44-aastaste ja pensioniealiste suhtarvu (Eesti inimarengu aruanne 1996: 103–118).

Ka kolm järgmist analüütilist vahendit on sisuliselt reitingupõhised indekstunnused, ehkki nende nimetuses või arvutuslikus selgituses on viide mingi potentsiaali mõõtmisele, kindlate ühikute olemasolule vms.

Siseministeeriumi tellitud rakendusuringu järgi mõõdab omavalitsusüksuse toimetulekuvõimet (sotsiaal-majanduslikku potentsiaali) kompleksnäitaja, mis on saadud viie teguri hindepunktide summeerimisel. 1997.–1999. aasta keskmiste andmete põhjal moodustatud lähtenäitajad olid järgmised:

- elanike arv, mis näitab üksuse suurust;
- üksuse asukohaindeks Maa-ameti järgi;
- eel- ja järeltööealiste suhtarv ning 10–19-aastaste tööturule tulijate ja sealt 55–64-aastaselt lahkujate suhtarv (iseloomustavad vanusstruktuuri ja demograafilist potentsiaali);
- tulumaksu aastakeskmine laekumine elaniku kohta (iseloomustab majanduslikku aktiivsust ja hõivet);
- omatulude ning valitsemis- ja sotsiaalkulude suhe (iseloomustab üksuse suhtelist iseseisvust).

Iga alg tunnust hinnati kolmepallisel skaalal (3 = hea, 2 = keskmine, 1 = nõrk, halb) (Suvil 2001).

2002. aastal analüüsiti Eesti linnaregioonide arengupotentsiaali Siseministeeriumi tellitud uurimuses üheksa reitingupõhise indikaatoriga: inim- ja finantsressursi, kommunikatiivsuse, oskuste, majanduspotentsiaali, sidususe, sotsiaalse elukvaliteedi, rahvusvahelistumise ja institutsioonilise suutlikkuse näitajaga (OÜ EURREG 2002).

Statistikaametis arutati 2003. aasta andmete järgi kaheksa demograafilise ja majandusliku teguri põhjal iga Eesti omavalitsusüksuse **elujõulisuse indeks** ning moodustati vastav pingerida (Sõstra 2004). Elujõulisuse koondindeks koosneb viiest osaindeksist:

- rahvastik — rahvaarvu muutus ning laste ja tööealiste osatähtsus rahvaarvus;
- töö ja toimetulek — tulumaksu laekumine elaniku kohta ja registreeritud töötuse määr;
- kohaliku omavalitsuse rahalised vahendid — eelarve tulud elaniku kohta;
- oskused ja innovatiivsus — kõrgharidusega elanike osatähtsus ja äriühingute arv 1000 elaniku kohta;

- majandustegevuse mitmekülgsus — majandusüksuste tegevusalade arv.
- Elujõulisuse koordineks arvutati komponentide aritmeetilise keskmisena. Osaindekseid mõõdeti teisendatud suhteskaalaga, mille iga komponendi keskmine väärtus oli 100 ühikut.

Kokkuvõttes võib öelda, et reitingupõhised indekstunnused, millega hinnatakse omavalitsusüksuste suutlikkust või arenguvõimet, sisaldavad lähtenäitajatena nii sõltuvaid kui ka sõltumatuid muutujaid. Näiteks kuulub kõigi vaadeldud arenguindeksite lähtetegurite hulka üksikisiku tulumaksu laekumine kohalikku eelarvesse elaniku kohta, mis on heaolutaseme indikaator ja Eesti regionaalarengu strateegia keskne tulemusnäitaja. Ülejäänud algnäitajad toimivad pigem sõltumatute muutujatena, mille koosmõjust sõltub üksuse heaolutaseme näitaja.

Võrreldes arengu-, elujõulisuse vms indeksi tavakäsitlusega, kus kõik oluline püütakse mahutada ühte näitajasse, pakub autor mõneti uudsema ja produktiivsema lähenemise, kasutades korraga kolme tegurit (Lõo 2001, 2004).

Keerukas on potentsiaali hindamine, mille väärtus kehtib vähemalt viis aastat ja mida võib arvutada mitmel moel. Muud meetodika rakendamise sammud on lihtsad. Igal aastal tuleb koguda piiratud hulk uusi andmeid, need valemitesse panna ja analüütilised järeldused teha. Omavalitsusüksuse tegeliku tulustaatuse ja arvestusliku heaolupotentsiaali võrdlemisega saab hinnata funktsionaalset edukust, s.t seda, mil määral suudetakse elanike elujärje hoidmiseks ja edendamiseks ära kasutada olemasolevaid ressursse ja tingimusi.

Järgnevalt esitatakse autori vaatenurk, millest lähtub kommunitaarse heaolu regiomeetriline uurimine, kirjeldatakse lühidalt uuringus kasutatud andmestikke ning Eesti omavalitsusüksuste heaolupotentsiaali ja funktsionaalse edukuse mõõtmismetoodikat ja -tulemusi. Artikli põhiosas uuritakse Eesti omavalitsusüksuste ajalis-ruumilisi arengumustreid ja tüpiseeritakse omavalitsusüksused sotsiaal-majanduslikul keskuseperifeeria skaalal. Artikli lõpuosas kõrvutatakse saadud üldistavat tüpoloogiat teiste uuringute tulemustega, mille puhul saab kasutada keskuse ja perifeeria vastandust (Eesti regionaalarengu strateegia ... 2005; Ainsaar 2003; Sõstra 2004 jt).

Ühiskonna struktuurkapital piirkondliku heaolu determinandina

Piirkondlikku heaolu saab käsitleda kui inimkapitali tootlikkuse ja ühiskonna struktuurkapitali koosmõju tulemust. Elanike ainelise heaolu keskmine tase omavalitsusüksuses sõltub kahest asjast: hõivatute osatähtsusest rahvaarvus ja teenimisvõimest ehk ühe struktuuriindikaatori kordistavast mõjust teisele funktsionaalsele näitajale. Samamoodi saab kahest asjast — pere tulutoojate arvust ja sissetulekust ühe tulutooja kohta — sõltuvana kirjeldada leibkonna materiaalsel heaolu.

Majandussotsioloogia otsene aines on ühiskonna sotsiaalsest struktuurist sõltuva majanduskäitumise uurimine. Majanduse sotsiaalne mehhanism kujutab endast püsivat majandussubjektide tegevuse ja käitumise koostoime süsteemi oma tulude teenimisel ning kasutamisel ehk majandusprotsessidest osavõttu.

Uurimisandmete analüüsimisel ja tõlgendamisel kasutatakse järgmist skeemi:

- lokaalne struktuurkapital (omavalitsusüksuse sotsiaal-majandusliku potentsiaali tegurite koostoime) määrab suuresti selle, milline on kohalike tööealiste elanike jaotumine majandusliku seisukorra ja teiste sotsiaalsete tunnuste järgi;
- subjektide positsioon sotsiaalsetes struktuurides määrab grupi huvid, ootused, lootused, eelistused jne;
- need omakorda tingivad gruppide interaktsiooni ja indiviidide majandusliku käitumise;
- gruppide tegelikust käitumisest, ühistegevusest, juhtimisstiilist ja muudest interaktsioonidest sõltub üksuse (või muu kollektiivsubjekti) funktsionaalne edukus;
- sellega on omakorda seotud nii indiviidi kui ka omavalitsusüksuse staatus, selle püsimine ja muutused;
- ring sulgub — tekib kas tõusu- või allakäiguspiraal.

Mõistagi on selles mudelis lihtsustusi, sest korraga vaadeldakse ikkagi vaid teatud fragmenti mingis terviklikus seosemehhanismis.

Uurimisandmete analüüsikogemus kinnitab järgmist seoseloogikat nelja liiki sotsiaalsete muutujate vahel: makrotasandi struktuuritingimused (1) mõjutavad indiviidi tasandi kognitiivseid faktoreid ja muid tunnuseid (2); üksikisiku inimkapitalist sõltub individuaalne produktiivsus (3); individuaalefektide koostoimes tekivad aga nii makrotasandi lisandväärtus kui ka muud kollektiivsed efektid (4).

Ühiskonnateadustes on üha mitmetähenduslikumalt hakatud kasutama kapitali mõistet. Pool sajandit tagasi, mil majanduskasvu tavateooria ei suutnud enam piisavalt hästi seletada riikidevahelisi suurenevaid arenguerinevusi, muutus inimkapitali roll majandusarengut mõjutava tegurina aktuaalseks uurimisobjektiks. Viimasel kümnendil on toimunud midagi analoogset ühiskonna struktuurkapitali mõistega.

Eri tüüpi kapitalid indiviidi tasandil on inimese enda potentsiaal ja tema käsutuses olev vara, mida ta kasutab või saab kasutada oma elujärje paremaks muutmisel. Indiviidi erisugused kapitalid on üsna hästi mõõdetavad. Probleeme tekib kollektiivsubjekti kapitali modelleerimisel. Eristatakse viit liiki kapitali. Füüsiline (psühhofüsioloogilise energia tagavara, tervis), kultuuriline (sotsialiseerumisega omandatud väärtusnormid) ja inimkapital (produktiivvõimed teadmise, oskuse ja kogemusena) on valdavalt indiviidi atribuudid. Majanduslik (materiaalsed ja rahalised väärtused) ja sotsiaalne kapital (osalus ja kaasatus vastastikuse toetuse võrgustikus, moraaliökonoomia) on valdavalt perekonna tunnused.

Iga indiviid on vähemalt ühe liigi, s.t füüsilise kapitali omanik. Aga omamine ei tähenda kaugeltki alati ka olemist — ainuüksi kapitali ja individuaalse tööjõu omamisest ei piisa selleks, et olla kapitalist. Kapitalist on nimelt see, kellel on võimalik organisatsiooni kaudu ekspluateerida mingit sotsiosünergeetilist fenomeni, s.o sotsiaalset jõudu.

Ühiskonna struktuurkapitali mõistet kasutatakse selleks, et hinnata kollektiivsubjektide (valdade või linnade, organisatsioonide) potentsiaali kui sotsiaalset jõudu.

Riikide rahvusliku rikkuse võrdleval hindamisel liigitab Maailmapank varad kolme suurde alajaotusse:

- looduslik kapital — maavarad, kõlvikud;
- toodetud kapital — infrastruktuurid, riistvara, linnamaa;
- mittemateriaalne kapital — haridus, riigi haldamine, õiguskord jms.

Mida arenenum on riik, seda suurema osa rahvuslikust kogurikkusest hõlmab mittemateriaalne kapital ja seda efektiivsemalt suudetakse seda kasutada. Mittemateriaalsel kapitalil (tööjõu oskused ja teadmised, ühiskonna struktuur jms) puudub ühik — seetõttu saab seda mõõta vaid kaudselt. Kui rahvuslikku kogurikkust mõõdetakse tulevase tarbimise väärtusega teatud ajamomendil, siis mittemateriaalset kapitali mõõdetakse nii, et rahvuslikust kogurikkusest lahutatakse nii loodusliku kui ka toodetud kapitali väärtus.

Struktuurkapital on teadmismajanduse käsitluse keskne mõiste ja ettevõtetmajanduse abstraktne kategooria. See hõlmab pikaajalise toimega tegureid, millest sõltub ettevõtte püsiv konkurentsivõime. "Peidetud varast" ehk intellektuaalsest kapitalist on saamas asutuste tulevikuvõimekuse hindamise olulisim näitaja. See on peidetud vara, sest ettevõtte bilansiaruanne seda ei kajasta. Intellektuaalse kapitali väärtus leitakse nn kirvereegliga — firma turuväärtusest lahutatakse finantsvarade väärtus. Firma turuväärtus koosneb kahest osast:

- finantskapital, mis esineb kas sularaha, pangahoiuste, aktsiate või väärtpaberite kujul (firma rahalised väärtused, mis paiknevad ettevõtte aktivates);
- intellektuaalne kapital, mis jaguneb inimkapitaliks (ettevõtte töötajate omadused — kompetentsus, oskused, õppimis- ja kohanemisevõime, loovus ja hoiakud, vaimne ärksus ja töösse suhtumine) ja struktuurkapitaliks (ettevõtte kultuur ja organisatsiooni struktuur, andmebaasid, suhete süsteem klientide, tarnijate ja koostööpartneritega, intellektuaalne omand, töömeetodid ja -protsesside kirjeldused, tulevikuplaanid, uued projektid).

Intellektuaalse kapitali mõõtmiseks ei ole kindlat ühikut. Seega meenutavad inim- ja struktuurkapital pigem potentsiaali kui rahas mõõdetavat varandust. Struktuurkapital on firma omand, mille väärtuse loovad inimesed, kes seal töötavad. Inimkapitali saab ettevõtte

küll rentida, kuid mitte omandada. Et organisatsioonil ei ole võimalik inimkapitali otseselt omandada, siis seda olulisem on inimestes peituva potentsiaali ärakasutamine ning nende teadmiste ja oskuste salvestamine organisatsiooni struktuurkapitali kujul. Viimati nimetatu on intellektuaalne omand, mis jääb ettevõttesse alles ka siis, kui töötajad on lahkunud (Edvinsson 2003: 113)

Inimkapital saab edukalt toimida ainult juhul, kui selleks on loodud vajalik struktuur. Üksikult võttes on mõlemad kasutud. Oluliseks väljavaateks nii uurimis- kui ka arendustegevuses on inimpotentsiaali ja struktuurkapitali ühine multiplikaatormõju. Selle võib lihtsustatult esitada järgmise valemiga: $\text{struktuurkapital} \times \text{inimkapital} = \text{intellektuaalne kapital}$ (Edvinsson 2003: 114). Struktuurkapital on seega organisatsiooni potentsiaal, mis seisneb üksikinimete tööpotentsiaali rakendamises ja kordistava sotsiaalse jõu tekitamises. Väärtuse (heaolu, rikkuse) looja on inimene, kuid see luuakse struktuurisiseselt. Kui inimkapital on indiviidi atribuut (ei kuulu ettevõttele), siis struktuurkapital on kollektiivsubjekti karakteristik. Individuaalse jõudluse ja kollektiivse struktuurkapitali vahel toimib multiplikatiiviefekt ja leiavad aset vahetusprotsessid, mille tulemusena võimendub nii individuaalse kui ka kollektiivse subjekti funktsionaalne suutlikkus.

Ettevõtte väärtusloomes toimib struktuurkapital multiplikaatorina, avaldades inimkapitali tootlikkusele kordistavat mõju. Rahva rikkuse loob ühiskonna struktuurkapitali karakteristikute kordistav mõju majandustegevuse tootlikkusele. Seda seost on kasutatud analüüsi indikaatorite valikul.

Ühiskonna tasandil võib struktuurkapitali tõlgendada analoogiliselt organisatsiooni või ettevõttega — ka siin on tegemist ühiskonna peidetud varaga, millest sõltub ühiskonna areng ja mida saab kasutada inimeste elujärje edendamiseks.

Ühiskonna struktuurkapitali all võib mõista neid makrotasandi sotsiaalseid aspekte, mida mõõdetakse struktuuriindikaatoritega ja millele pannakse majandusarengu uuemates käsitlustes üha suuremat rõhku (inimeste heaolu ja valikuvõimaluste suurenemine, sotsiaalne sidusus ja tulujaotuse ühtlus, ressursikasutuse jätkusuutlikkus, haridus- ja muude teenuste kättesaadavus). 2000. aasta märtsis vastu võetud Lissaboni strateegias püstitas Euroopa Liit 2010. aastaks eesmärgi saada kõige konkurentsivõimelisemaks ja dünaamilisemaks teadmispõhiseks majandusruumiks maailmas, olles võimeline jätkusuutlikuks majanduskasvuks koos rohkemate ja paremate töökohtadega ning suurema sotsiaalse sidususega. Nende eesmärkide saavutamise hindamiseks koostab Eurostat pidevalt vastavat näitajate nimistut —struktuuriindikaatoreid, mille fookuses on majandusliku suutlikkuse määratlemine ehk konkurentsivõime. Samasugust nimekirja kasutatakse analüütilise vahendina näiteks Euroopa Liidu säästva arengu strateegia ja "Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007–2013" protsesside seires.

Majandusarengu üks peamisi näitajaid on sisemajanduse koguprodukt (SKP). Riigi tasandil mõõdetakse elanike materiaalse heaolu taset enamasti SKPga elaniku kohta. Riigisiseste piirkondade puhul mõõdab seda majandussektorites toodetud lisandväärtus (LV) elaniku kohta. Omavalitsusüksustes SKP-d ja lisandväärtust otse mõõta ei saa.

Füüsiliste isikute aasta jooksul teenitud maksustatava tulu kogusummast üheksandik (FIT) laekub otse kohalikesse eelarvetesse. Suhtarvuga $H = \text{FIT}/\text{elanik}$ saab hinnata heaolutaset kommunitaarsel tasandil. Heaolutaseme üldnäitaja H sisaldab kahte tegurit: tootlikkust ($T = \text{FIT}$ ühe hõivatu kohta) ja majanduslikku sidusust kaasatuse mõttes ($S = \text{töötajate osatähtsus üksuse rahvaarvus}$). Majanduslik sidusus on struktuurkapitali näitajaid, mis väljendab inimeste ligipääsu esmastulu teenimisvõimalustele, turvalisi töösuhteid ja pöördvõrdeliselt ka sõltuvate määra elanikkonnas.

Seega avaldub heaolutase multiplikatiiviefekti tehtena $H = T \times S$. Inimkapitali tootlikkuse ja majandusliku sidususe kui kommunitaarse heaolu kahe indikaatori järgi jaotuvad vallad ja linnad nelja heaoluklassi vahel: keskme, lähikeskuse, lähiperifeeria ja perifeeria üksused (Lõo 2004). Selle põhimõtte järgi, et heaolutaseme üldnäitaja H sisaldab nii käitumuslikku näitajat (nt keskmist individuaalset tootlikkust T) kui ka sellele kordistavat mõju avaldavat struktuurkapitali tegurit S, saab omavalitsusüksusi heaoluklassidesse jaotada veel mitme indikaatoripaari järgi.

Andmeallikad

Regiomeetriliste analüüside algnäitajad moodustati, kombineerides 2000. aasta rahvaloenduse ja teisi Statistikaameti regionaalarengu andmebaasis avaldatud andmeid omavalitsusüksuste 2000.–2004. aasta tulude ja kulude ning rahvaarvu, koosseisu jms andmetega. Arvutused on tehtud 227 omavalitsusüksuse kohta. Parema ajalise võrreldavuse saavutamiseks on kõik artiklis kasutatud indikaatorid ümber arvutatud, lähtudes Eesti haldusjaotuse sellest seisust, mis kehtib alates 2005. aasta 1. novembrist.

Omavalitsusüksuste kolme põhinäitaja, s.t tegeliku tulustaatuse, heaolupotentsiaali ja funktsionaalse edukuse arvutustes on kasutatud järgmiste andmeallikate põhjal moodustatud näitajaid:

- üksikisiku tulumaksu laekumine kohaliku omavalitsuse eelarvesse haldusüksuse järgi, 2000–2004 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/> (12/09/2005);
- rahvastik soo, vanuse ja haldusüksuse järgi, 1. jaanuar 2001–2005 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RV0241&ti> (05/12/2005);
- valik andmeid kohalike omavalitsusüksuste kohta — Linnad ja vallad arvudes. 2004. *Cities and Rural Municipalities in Figures*. Tallinn: Statistikaamet (2004: 120–151);
- rahvastik elukoha ja vanuse järgi, 31. märts 2000 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/> (01/03/2002);
- rahvastik elukoha ja haridustaseme järgi, 31. märts 2000 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/> (15/03/2002);
- rahvastik elukoha, tööalase ja sotsiaalmajandusliku staatuse järgi, 31. märts 2000 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> (24/05/2002);
- töötav rahvastik elukoha ja ametiala järgi, 31. märts 2000 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/> (28/08/2003);
- töötav rahvastik elukoha ja tegevusala järgi, 31. märts 2000 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/> (28/08/2003);
- rahvastik elukoha ja elatusallikate järgi, 31. märts 2000 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/> (22/03/2002);
- rahvastik elukoha, leibkonna liigi ja isiku staatuse järgi, 31. märts 2000 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/> (24/05/2002);
- tavaleibkonnad elukoha ja suuruse järgi, 31. märts 2000 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/> (24/05/2002);
- Äriregistris registreeritud ettevõtjad õigusliku vormi ja haldusüksuse järgi, 2002 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=Er62&ti> (11/02/2003).

Omavalitsusüksuste olukorra ja arengumustrite võrdlevaks iseloomustamiseks on artiklis kasutatud järgmiste andmeallikate põhjal moodustatud lisanäitajaid:

- kohalike eelarvete tulud haldusüksuse järgi, 2000–2004 — regionaalarengu andmebaas: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=Rr10&ti> (12/09/2005);
- kohalike eelarvete kulud haldusüksuse järgi, 2000–2004 — regionaalarengu andmebaas: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=Rr11&ti> (12/09/2005);
- statistilisse profiili kuuluvad ettevõtjad haldusüksuse ja ettevõtte tegevusala järgi, 1. jaanuar 2004 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/> (06/06/2005);
- statistilisse profiili kuuluvad majandusüksused õigusliku vormi ja haldusüksuse järgi, 1. jaanuar 2004 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/> (06/06/2005);
- registreeritud töötud haldusüksuse järgi, 2000–2004 — regionaalarengu andmebaas: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> (18/04/2006);
- toimetulekutoetused haldusüksuse järgi, 2000–2004 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=Sk212r&ti> (06/06/2005);
- toimetulekutoetust saanud perekondade arv toetuse saamise kordade ja haldusüksuse järgi, 2000–2004 — <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/> (06/06/2005);

- kohalike omavalitsuste võlakooormus 31. detsembri seisuga — regionaalarengu andmebaas: [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/\(12/09/2005\);](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/(12/09/2005);)
- riigieelarve toetusfond haldusüksuse järgi, 2000–2004 — regionaalarengu andmebaas: [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/\(12/09/2005\);](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/(12/09/2005);)
- investeringute eraldised ja sihtotstarbelised riigieelarve eraldised haldusüksuse järgi, 2000–2004 — [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/\(12/09/2005\);](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/(12/09/2005);)
- kohaliku omavalitsuse volikogude valimised 16. oktoobril 2005. aastal — <http://www.vvk.ee/k05/tulemus.html>;
- kohaliku omavalitsuse volikogude valimised 20. oktoobril 2002. aastal — <http://www.vvk.ee/k02/tulemus/>;
- Riigikogu valimised 2. märtsil 2003. aastal — [http://www.vvk.ee/r03/tulemus/](http://www.vvk.ee/r03/tulemus;);
- Euroopa Parlamendi valimised 13. juunil 2004. aastal — <http://www.vvk.ee/ep04/tulemus.html>;
- õpilased ja klassikomplektid üldhariduse päevaõppes klassi ja haldusüksuse järgi — [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=Ht51&ti\(12/12/2005\);](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=Ht51&ti(12/12/2005);)
- üldhariduse päevaõppekoolid tüübi, õppekeele ja haldusüksuse järgi — [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=Ht52&ti\(12/12/2005\);](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=Ht52&ti(12/12/2005);)
- elamufond haldusüksuse järgi — regionaalarengu andmebaas: [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=KVE75&ti\(10/04/2006\);](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=KVE75&ti(10/04/2006);)
- kasutusse lubatud eluruumid elamu tüübi ja haldusüksuse järgi — regionaalarengu andmebaas: [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=EH46&ti\(10/04/2006\);](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=EH46&ti(10/04/2006);)
- kasutusse lubatud mitteeluhooned liigi ja haldusüksuse järgi — regionaalarengu andmebaas: [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=EH47&ti\(10/04/2006\);](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=EH47&ti(10/04/2006);)

Omavalitsusüksuse heaolupotentsiaal ja funktsionaalne edukus

Üksikisiku tulumaksu laekumine kohalikkude eelarvesse omavalitsusüksuse ühe elaniku kohta on Eesti regionaalarengu strateegia keskne tulemusnäitaja. Pole raske märgata, et selle indikaatori puhul on tegemist kahe teguri multiplikatiivse efektiga: $H = T \times S$, kus T tähistab tööealiste elanike keskmist individuaalset tootlikkust ehk teenimisvõimet ja S tähistab tööealiste (18–62/57-aastaste) elanike kui potentsiaalsete maksumaksjate osatähtsust üksuse rahvaarvus. See tähendab, et elanike keskmine heaolutase on seda kõrgem, mida suurem on täistööealiste ehk esmastulusaajate teenimisvõime ning mida vähem on sõltuvaid (lapsi, koolinoori, järeltööealisi) ühe iseseisva tööealise kohta.

Uurimuses on mitme meetodilise idee eeskujuks Majandusmatemaatika Keskinstituudi Eesti filiaali omaaegsed uuringud, millega tegeldi 1970-ndatel ja 1980-ndatel (Tiivel 1978; Tein 1986).

Potentsiaal on organisatsiooni arvestuslik-normatiivne tegevustulemus, mis määratakse näiteks regressioonimudeli või tootmisfunktsioonide põhjal, lähtudes paljude ressursside ja tegutsemistingimuste koosmõjust. Tootmisfunktsiooni abil määratava potentsiaaliga mõõdetakse tulemusnäitaja maksimaalset taset, mida on võimalik saavutada antud struktuuri ja sisendnäitajate (sõltumatute tegurite) kombinatsiooniga. See näitab ka seda, kuidas ühe või teise sõltumatu sisendteguri muutus mõjutab sõltuva väljundnäitaja suurust.

Üksuse heaolupotentsiaal on oodatav tegevustulemus, mida mõõdab kohtkindla struktuurkapitali tegurite koosmõju koondhinnang. Potentsiaal on üksuse toimimisvõime või jõuvaru, mis sõltub eri väljade sisestruktuurist, asendist ja positsioonist ning mida iseloomustab teatud funktsioontunnuse (ehk tulemusnäitaja) oodatav, kindla mudeli põhjal määratav teoreetiline väärtus. Potentsiaali arvuline väärtus on ühelt poolt hinnang-normatiiv, mis ühismõõdistab tegurite (ressursside ja tingimuste) mõju tegevustulemusele, teiselt poolt aga annab teoreetilise suuruse, mis iseloomustab reaalselt võimalikku tulemust, samuti võimalikku olemasoleva potentsiaali kasutamise efekti mingil normaalintensiivsuse tasemel.

Funktsionaalset suutlikkust ehk seda, kuidas üksuse potentsiaali suudetakse ära kasutada, mõõdab teatud tulemusnäitaja tegeliku ja oodatava väärtuse suhe või aktuaalse ja potentsiaalse väärtuse vahe.

Kasutades kuut näitajat iga omavalitsusüksuse kohta, koostas A. Hirno (2004) regressioonianalüüsi põhjal omavalitsusüksuse sotsiaal-majandusliku potentsiaali mudeli, mille järgi on füüsilise isiku tulumaksu laekumine elaniku kohta (sõltuva muutujana) üldiselt seda suurem, mida madalam on töötuse tase ja ülalpeetavate määr omavalitsusüksuses, mida suurem on asustustihedus ja omatulude osatähtsus omavalitsuse eelarve kogutuludes ning mida lähemal asub üksus pealinnale.

Selles uuringus kasutatakse omavalitsusüksuste tegeliku tulustaatuse mõõtmiseks näitajat T_t , mis on kohaliku eelarvesse laekuva üksikisiku tulumaksu aastamaht ühe tööealise elaniku kohta. Kõige paremini sobib tegeliku tulustaatuse mõõtmiseks kuukeskmine brutotulu (TSD-deklaratsiooni järgi) ühe maksumaksja kohta, kuid paraku polnud need andmed vajalikul ajal täies ulatuses kättesaadavad.

Omaavalitsusüksuse heaolupotentsiaali arvutamiseks valiti kõigepealt asjakohane funktsioontunnus $T' = 1000 \times T/\bar{X}_T$, kus sõltuv muutuja T' on üksikisiku tulumaksu viie aasta laekumistase, mis on üldkogumis normitud näitude aritmeetilise keskmisega.

T tähistab GEOMEANI ($T_{2000}, T_{2001}, T_{2002}, T_{2003}, T_{2004}$), kus T_t on aasta jooksul üksusele laekunud tulumaks ühe 18–62/57-aastase elaniku kohta aasta lõpu seisuga (et ühe ja sama indikaatori väärtus võib aasta-aastalt ning omavalitsusüksuste kaupa üsna suures ulatuses varieeruda, kasutatakse uuringus asjakohaste näitajate 2000.–2004. aasta geomeetrilisi keskmisi). Edasi selgitati analüüsiga välja need tegurid (sõltumatud muutujad X_i), mis mõjutavad valla või linna tulustaatust. Omavalitsusüksuse heaolupotentsiaali arvutustes kasutati 14 indikaatori mõjususe hinnanguid. Valemiga $E_i = a_i + b_i \times X_i$ saab teada, kuidas mingi asjaolu x_i mõjutab tööealiste elanike keskmist teenimismõimet T' — seda eeldusel, et ülejäänud tingimused on n -õ keskmisel tasemel. Esiteks oli näitajate valiku aluseks teoreetiline lähenemisviis, mille järgi on otstarbekas väljundnäitaja (heaolutaseme T) puhul eristada vähemalt nelja sisendnäitajat: asukohta, demograafilist olukorda, majandusstruktuuri ja hõivet. Teiseks lähtuti sisend- ja väljundnäitajate empiirilise lineaarsest seosest ja kolmandaks andmete kättesaadavusest avalikust andmebaasist.

Üksuse heaolupotentsiaal sõltub kaht liiki struktuuriteguritest. Ühelt poolt on see seotud seitsme näitajaga, mis varieeruvad üksuste kaupa küllalt suures ulatuses, ent iga valla või linna seisukohalt on aasta-aastalt pigem konstantsed suurused, s.t pole lühiajaliste pingutustega kuigivõrd muudetavad. Teiselt poolt sõltub heaolupotentsiaal seitsmest tegurist, mis on elanike endi ja kohaliku võimu tegutsemise abil mingil määral muudetavad ning varieeruvad suuresti nii paigast paika kui ka aastast aastasse. Tegurite rühmi eraldi hinnates on mudelite alusel välja arvestatud kaks osapotentsiaali indikaatorit.

Algnäitajate kirjeldus on tabelites 3.1 ja 3.2. Iga mõõdetud algtegurit on arvesse võetud mõjususe või tähtsuse järgi — seda mõõdab vastav regressioonikordaja. Näitajate ühismõõdustamiseks on iga mudelisse võetud tegur teisendatud ühtsele võrreldavale suhteskaalale vastavalt (näitude keskmine on 1000 ühikut).

Algtegurite aritmeetilised keskmised on arvatud rühmade kaupa. Seejärel on kahes alajaotises leitud kaks üldisemat näitajat geomeetriliste keskmistena. Lõpuks on kahe osapotentsiaali harmoonilise keskmisena arvatud iga omavalitsusüksuse üldist heaolupotentsiaali kirjeldav indekstunnus.

Esimene osapotentsiaal P_{DEM} iseloomustab peamiselt üksuse asustust ja demograafilist olukorda. Selle osapotentsiaaliga üldistatakse järgmiste tegurite mõjususe hinnangud (E_i):

- üksuse kaugus Tallinnast ja asula tüüp (asustusüksuste kaalutud keskmine);
- tööealiste 18–57-aastaste naiste osatähtsus rahvaarvus;
- sõltuvate ealine määr (laste, kooliealiste ja vanurite arv saja 19–64-aastase elaniku kohta);
- kolmanda haridustasemega isikute osatähtsus vähemalt 15-aastaste elanike hulgas;
- valgekraede osatähtsus tööhõives ja palgatöötajate osatähtsus hõivatute koguarvus.

Tabel 3.1 **Valla või linna arenguolude indikaatorite x_i ja E_i üldkirjeldus**
 Table 3.1 *General description of development indicators x_i ja E_i of rural municipality or city*

Lähteindikaatorid, x_i	\bar{X}^*	Valla/linna arengutegurite mõjususe hinnangud, E_i <i>Development factors of rural municipality/city estimations of effectiveness, E_i</i>	Basic indicators, x_i
y Tegelik tulustaatus, T' (isiku tulumaksu laekumine, 2000–2004)	1000	-	Actual income status, T' (received into personal income tax, 2000–2004)
x1 Üksuse kaugus Tallinnast, km	149,4	$E_1 = -2,74 \cdot X_1 + 1414$	Distance of unit from Tallinn, km
x2 Asustuse tüüp (1 = küla, 2 = alevik, 3 = linn, alev)	1,73	$E_2 = +189,2 \cdot X_2 + 672,2$	Type of settlement (1 = village, 2 = small town, 3 = city)
x4 Tööealiste 18–57-aastaste naiste osatähtsus rahvaarvus, % (1.01.2004)	28,8	$E_4 = +52,4 \cdot X_4 - 302,2$	Share of female labour force aged 18–57 in population, % (1.01.2004)
x7 Sõltuvaid saja 19–64-aastase elaniku kohta (1.01.2004)	62,6	$E_7 = -11,9 \cdot X_7 + 1894$	Dependants per hundred population aged 19–64 (1.01.2004)
x5 Kolmanda haridustasemega isikute osatähtsus vähemalt 15-aastaste elanike hulgas, % (31.03.2000)	23,7	$E_5 = +38,4 \cdot X_5 + 451,7$	Share of persons with third educational level among population at least 15-year-old, % (31.03.2000)
x6 Valgekraede osatähtsus tööhõives, % (31.03.2000)	44,5	$E_6 = +25,9 \cdot X_6 + 77,7$	Share of white-collar employees in employment, % (31.03.2000)
x10 Palgatöötajate osatähtsus hõivatute koguarvus, % (31.03.2000)	89,4	$E_{10} = +13,6 \cdot X_{10} - 185,8$	Share of salaried employees in the total number of employees, % (31.03.2000)

* \bar{X} — lähtenäitajate kaalutud keskmised üksuste üldkogumi kohta.

* \bar{X} — weighted averages of basic indicators per population of units.

Allikas: Lõo 2006.

Source: Lõo 2006.

Osapotentiaal P_{dem} on arvatud tabelis esitatud elementarpotentiaalide E_1 – E_{10} aritmeetiliste keskmiste geomeetrilise keskmisena:

$$P_{dem} = \sqrt[3]{[(E_1 + E_2)/2]} \times [(E_4 + E_7)/2] \times [(E_5 + E_6 + E_{10})/3]$$

Füüsilise isiku tulumaksu laekumine täistööealise elaniku kohta (sõltuva muutujana) on üldiselt seda kõrgem,

- mida suurem on tööealiste naiste osatähtsus omavalitsuse rahvaarvus,
- mida väiksem on sõltuvate määr,
- mida suurem on valgekraede ja palgatöötajate osatähtsus tööhõives,
- mida suurem on keskeri- ja kõrgharidusega elanike osatähtsus omavalitsuses,
- mida linnalisem on üksuse asustuspilt,
- mida lähemal asub omavalitsusüksus Tallinnale.

Teine osapotentiaal P_{EMP} iseloomustab peamiselt seda, kuidas on võimalik üksuse inimkapitali rakendada. Selle näitajaga üldistatakse järgmiste tegurite mõjususe hinnangud (E_i):

- tööhõive määr ILO (Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni) definitsiooni järgi;
- esmastulu saajate osatähtsus rahvaarvus (esmastulu allikad on järgmised: palk, töötasu, ettevõtja-, omandi-, kapitali- ja talupidamise tulu);
- majandusüksuste tegevusalade arv Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) kahekohalise koodi järgi;
- mittetulundusühingute arv tuhande elaniku kohta (näitab kodanikuühiskonna arengu taset);
- turuteenuste sektori osa tööhõives;
- industriaalsektori osa tööhõives;
- agraarsektori füüsilisest isikust ettevõtjate arv saja tavaleibkonna kohta.

Tabel 3.2 **Valla või linna arenguolude indikaatorite x_i ja E_i üldkirjeldus**
 Table 3.2 *General description of development indicators x_i ja E_i of rural municipality or city*

	Lähteindikaatorid, x_i	\bar{X}^*	Valla/linna arengutegurite mõjususe hinnangud, E_i <i>Development factors of rural municipality/city estimations of effectiveness, E_i</i>	Basic indicators, x_i
y	Tegelik tulustaatus, T' (isiku tulumaksu laekumine, 2000–2004)	1000	-	Actual income status, T' (received into personal income tax, 2000–2004)
x_{11}	Tööhõive määr, % (31.03.2000)	52,3	$E_{11} = + 30,1 \cdot x_{11} - 366$	Employment rate, % (31.03.2000)
x_{12}	Esmastulu saajate osatähtsus tavaleibkonna liikmete arvus, % (31.03.2000)	39,9	$E_{12} = + 41,0 \cdot x_{12} - 372,4$	Share of persons receiving primary income in the number of members in private household, % (31.03.2000)
x_{15}	Tegevusalade arv EMTAKI kahekohalise koodi järgi, 2003	19,9	$E_{15} = + 19,2 \cdot x_{15} + 611$	The number of activities according to the EMTAK two-digit code, 2003
x_{17}	Mittetulundusühinguid tuhande elaniku kohta, 2003	14,0	$E_{17} = + 21,8 \cdot x_{17} + 754,2$	Non-profit associations per thousand population, 2003
x_{23}	Turuteenuste sektori osa tööhõives, % (31.03.2000)	34,2	$E_{23} = + 25,6 \cdot x_{23} + 378,2$	Share of market services sector in employment, % (31.03.2000)
x_{24}	Industriaalsektori osa tööhõives, % (31.03.2000)	31,9	$E_{24} = + 10,3 \cdot x_{24} + 692,4$	Share of industrial sector in employment, % (31.03.2000)
x_{25}	Agraarsektori füüsilisest isikust ettevõtjaid saja tavaleibkonna kohta, 2002	2,11	$E_{25} = - 21,4 \cdot x_{25} + 1144$	Sole proprietors of agrarian sector per hundred private households, 2002

* \bar{X} — lähtenäitajate kaalutud keskmised üksuste üldkogumi kohta.
 * \bar{X} — weighted averages of basic indicators per population of units.

Allikas: Lõo 2006.
 Source: Lõo 2006.

Osapotentiaal P_{emp} on arvatud tabelis esitatud elementaarpotentsiaalide E_{11} – E_{25} aritmeetiliste keskmiste geomeetrilise keskmisena:

$$P_{emp} = \sqrt[3]{[(E_{11} + E_{12})/2] \times [(E_{15} + E_{17})/2] \times [(E_{23} + E_{24} + E_{25})/3]}$$

Füüsilise isiku tulumaksu laekumine täistööealise elaniku kohta (sõltuva muutujana) on üldiselt seda suurem,

- mida suurem on omavalitsusüksuse tööhõive,
- mida kõrgem on omavalitsusüksuse majandusliku sidususe määr,
- mida madalam on talumajandusliku ettevõtluse määr,
- mida suurem on industriaalsektori osatähtsus tööhõives,
- mida suurem on turuteenuste sektori osatähtsus tööhõives,
- mida mitmekülgsem on kohalik ettevõtlus,
- mida rohkem on paikkonnas mittetulundusühinguid.

Valla/linna struktuursete arengutingimuste koondhinnang on potentiaal P_{sum} , mis on arvatud osapotentiaalide P_{dem} ja P_{emp} harmoonilise keskmisena järgmiselt:

$$P_{sum} = 2 \times [(P_{emp})^{-1} + (P_{dem})^{-1}]^{-1},$$

kus näitaja P_{dem} üldistab hinnanguid E_1 – E_{10} ja näitaja P_{emp} üldistab hinnanguid E_{11} – E_{25} .

Kommunitaarset sotsiaalarengut raamiva ja mõjutava tegurite kompleksi kompaktsama kirjelduse saab nimetatud indikaatorite faktoranalüüsiga, mille pööramata lahendist selgub, et ühiskonna struktuur- ja inimkapitali koosmõjude hindamiseks sobib valla/linna heaolupotentiaali arväärtus P_{sum} .

Valla/linna funktsionaalse edukuse näitaja

Funktsionaalse edukuse näitaja mõõdab, mil määral suudab omavalitsusüksus oma mõlemat osapotentiaali realiseerida. Seda arvutatakse järgmise valemiga:

$$EDU = 2 \times [(Pv/Pc)^{-1} + EF^{-1}]^{-1},$$

kus $EF = (T'/P_{sum}) \times 100$ ja $Pv/Pc = (P_{emp}/P_{dem}) \times 100$.

Funktsionaalne edukus, s.o potentiaali kasutamise ulatus, sõltub kohaliku võimu tegutsemisstiilist ja juhtimise efektiivsusest ning elanike suutlikkusest kohanedes makrotasandi muutustega.

Majandusvälja areenid

Sotsiaalstatistikas peetakse suhtelise vaesuse piiriks (SVP) 60% tulumediaanist — sellest lähtub näiteks Euroopa Liidu statistikaamet. Suhtelise vaesuse piir ehk 60% leibkonnaliikmete sissetuleku mediaanist oli Eestis 2000. aastal 1149 krooni, 2001. aastal 1196 krooni ja 2002. aastal (sõltuvalt tulude klassifitseerimisest) 1290–1313 krooni tarbimisühiku kohta (Leibkonna elujärg 2003: 38). Absoluutseks vaesuspiiriks (AVP) peeti Eestis 2000. aastal 1454 krooni, 2001. aastal 1538 krooni, 2002. aastal 1593 krooni, 2003. aastal 1614 krooni ja 2004. aastal 1662 krooni leibkonna esimese liikme kohta kuus (Leibkonna elujärg 2003: 39). Et Eesti SVP on kesktlābi 80% AVP-st, on elanike tulumediaan $5/3 \times SVP \approx 4/3 \times AVP$. Seega piisab nii indiviidide/leibkondade kui ka valdade/linnade tulupositsiooni hindamiseks ja vaesusriskide arutamiseks sellest, kui mõõta vastava näitaja mediaan. Arvutused tehti 227 üksuse kohta. Üksikisiku tulumaksu laekumise mediaansuurus ühe tööealise 18–62/57-aastase elaniku kohta oli 2000. aastal valdades/linnades 3132 krooni, 2001. aastal 3524 krooni, 2002. aastal 4183 krooni, 2003. aastal 4799 krooni ja 2004. aastal 5706 krooni. Nende tulumediaanide geomeetriline keskmine (T_{me}) ongi käesolevas uurimuses valdade ja linnade rühmitamiskaala kriteerium.

Omaavalitsusüksuse tegeliku tulustaatus (elanike heaolu näitaja) skaala koosneb kuuest vahemikust. Sümmeetriliste skaalapunktide geomeetriline keskmine on mediaan T_{me} . Skaala kaks alumist jaotist vastavad Eesti vaesuskihtide määratlusele.

- Elanike otsese vaesusega on tegemist üksustes, kus tulutase on $<3/5T_{me}$. 2000.–2004. aasta keskmise näidu järgi oli selliseid omaavalitsusüksusi kaheksa.
- Suhteliselt vaesed on üksused, kus tulutase on $\leq 3/5-3/4T_{me}$. 2000.–2004. aasta keskmise näidu järgi oli selliseid linnasid/valdasid 25.
- Alumise (teatava vaesusriskiga) normaalkihi üksuste puhul on tulutase $\leq 3/4-1T_{me}$. 2000.–2004. aasta keskmise näidu järgi oli selliseid omaavalitsusüksusi 80.
- Ülemise normaalkihi moodustavad üksused, kus elanike tulutase on $\leq 1-4/3T_{me}$. 2000.–2004. aasta keskmise näidu järgi oli selliseid linnasid/valdasid 75.
- Elanike suhtelise jõukusega on tegemist üksustes, mille puhul on tulutase $\leq 4/3-5/3T_{me}$. 2000.–2004. aasta keskmise näidu järgi oli selliseid omaavalitsusüksusi 24.
- Elanike otsese jõukusega üksuste puhul on tulutase $\geq 5/3 T_{me}$. 2000.–2004. aasta keskmise näidu järgi oli selliseid linnasid/valdasid 15.

Valdade/linnade rühmitamise teine alus on funktsionaalse edukuse jaotuvus skaalal. Kuue jaotisega skaala moodustati samal põhimõttel nagu tulutaseme puhul. Sümmeetriliste skaalapunktide geomeetriline keskmine on edumediaan E_{me} .

- Probleemaatilise või kriisiolukorras üksusega oli tegemist siis, kui 2000.–2004. aasta keskmine funktsionaalne edukus oli $<3/4E_{me}$. Sellesse jaotisse kuulus viis üksust.
- Teatava kriisriskiga olid üksused, kus 2000.–2004. aasta keskmine funktsionaalne edukus oli $\leq 3/4-7/8E_{me}$. Sellesse jaotisse kuulus 25 omaavalitsusüksust.
- Alumise normaalkihi moodustavad üksused, kus 2000.–2004. aasta keskmine funktsionaalne edukus oli $\leq 7/8-1E_{me}$. Sellesse jaotisse kuulus 83 linna/valda.
- Ülemise normaalkihi üksuste 2000.–2004. aasta keskmine funktsionaalse edukus oli $\leq 1-8/7E_{me}$. Sellesse jaotisse kuulus 80 omaavalitsusüksust.
- Suhtelise jõukuse ja eduga oli tegemist üksustes, mille 2000.–2004. aasta keskmine funktsionaalse edukus oli $\leq 8/7-4/3E_{me}$. Siia jaotisse kuulus 29 üksust.
- Otseselt jõukad ja edukad olid üksused, kus 2000.–2004. aasta keskmine funktsionaalse edukus oli $\geq 4/3 E_{me}$. Sellesse jaotisse kuulus viis linna/valda.

Esimese ja teise skaalajaotise, s.t problemaatiliste/kriisiolukorras ja kriisriskiga üksuste eralduspiiriks võeti 75% edumediaanist. Nii Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitikas kui ka Eesti regionaalarengu strateegias kasutatakse perifeersuskriisiks üksuse ühe määratlusena sama suurust: $<75\%$ keskmisest.

Joonisel 3.1 eristatakse kahemõõtmelise majandusvälja nelja areeni. Joonise horisontaalne mõõde näitab üksuse positsiooni tegeliku tulustaatuse T järgi aastatel 2000–2004 ja vertikaalne mõõde üksuse asendit funktsionaalse edukuse E järgi. Skaala on kas tulu- või edumediaani ühikutes — esimene neist iseloomustab individuaalsete kapitalide tulusust ja töötajate teenimisvõimet, teine inimkapitali ja struktuurkapitali koosmõju tõhusust omavalitsusüksuses.

Joonis 3.1 **Neli areeni kommunitaarsel majandusväljal, 2000–2004***
 Figure 3.1 **Four arenas in communitarian economic field, 2000–2004***

↑ E **Funktsionaalne edukus** (edumediaani vahemikud)
 ↑ E **Functional performance** (intervals of progress median)

≥8/7	-	-	5	29
1–8/7	-	8	62	10
7/8–1	7	68	8	-
<7/8	26	4	-	-
	<3/4	3/4–1	1–4/3	≥4/3

Tegelik tulustaatus (tulumediaani vahemikud) T →
Actual income status (intervals of progress median)

* N = 227, valdade ja linnade ühisjaotuse sagedused kahe näitaja järgi.

* N = 227, frequencies of joint distributions of rural municipalities and cities on the basis of two indicators.

Allikas: Lõo 2006.
 Source: Lõo 2006.

Jooniselt nähtub, et 44 omavalitsusüksust asuvad **A**-areenil ehk joonise kirdesegmendis (otsese või suhtelise edu piirkonnad), 70 **B**-areenil ehk joonise ülemises kesksegmendis (ülemine normaalkiht), 76 omavalitsusüksust on **C**-areenil ehk joonise alumises kesksegmendis (alumine normaalkiht) ja 37 **D**-areenil ehk joonise edelasegmendis (vaesuse, kriisi või kriisiriski piirkonnad).

Omavalitsusüksuste vastav tüpoloogia iga üksiku vaadeldud aasta andmete järgi on koostatud samamoodi kui 2000.–2004. aasta keskmiste andmete puhul. Eduka jõukuse areenil paiknes viis aastat järjest 31 üksust ja 2000.–2004. aasta jooksul vähemalt korra 66 omavalitsusüksust. Kriisiriski areenil oli viis aastat järjest 23 linna/valda ja vähemalt korra viie aasta kestel 62 üksust. 227 omavalitsusüksusest 139 positsioneerusid 2004. aastal samale areenile, kus nad olid ka 2000. aastal.

Mobiilsuse (sisse- ja väljavoolu vahe) tõttu suurenes mõlema areeni normaalkihi üksuste hulk 30 võrra ja tunduvalt kahanes nii kriisiriski kui ka eduka jõukuse areenil paiknevate omavalitsusüksuste hulk.

Arengumustrid

Eesti ühiskonna kommunitaarsete arengumustrite ja praeguse olukorra kirjeldamisel sobib kasutada kronotoobi mõistet (Bahtin 1987), mida saab seostada P. Bourdieu' väljade ja trajektooriga. Matemaatikas on väli operaator, mis seab iga ruumi (muutkonna) punkti vastavusse teatava matemaatilise suurusega. Bourdieu' (2003) järgi on väli "konstrueeritud sotsiaalne ruum, jõudude ruum, milles domineerivad ja domineeritavad, selles ruumis pidevalt toimivad, püsivad ebavõrdsussuhted". Kuivõrd tegemist on jõududega, on sotsiaalne väli järelikult vektorväli. Kui vektorite omadused (skalaar, siht ja suund) on teada, saab nendega tehteid sooritada. Kahe vektori korrutis on teatavasti maatriks. Selle uuringu puhul tähendab see üksuste sagedusjaotuse tabelite koostamist sotsiaalsete muutujate paari järgi. Regiomeetrilises plaanis tähendab kronotoop mitmemõõtmelist ajalis-ruumilist mustrit kommunitaarsel majandusväljal.

Joonisel 3.2 eristuvad viis selgepiirilist kronotoopi. Joonise horisontaalne mõõde jaotab üksused majandusvälja nelja areeni (A, B, C ja D) vahel, vertikaalne mõõde näitab, kuidas jaotuvad omavalitsusüksused positsiooni muutuste diskreetse trajektoori järgi aastatel 2000–2004.

Üksuse järjestuskoha muutuste skaala (detsiilides) oli 2000.–2004. aastal järgmine:

- tugev langus — funktsionaalne edukus ja/või elanike tulutase langes enam kui ühe detsiili,
- kerge langus — koht langes funktsionaalse edukuse järgi vähem kui ühe detsiili,
- kerge tõus — samal kohal püsimine või tõus funktsionaalse edukuse järgi vähem kui ühe detsiili võrra,
- tugev tõus — funktsionaalse edukuse ja/või elanike tulutaseme tõus enam kui ühe detsiili ulatuses.

Joonis 3.2 **Valdade ja linnade arengu viis kronotoopi, 2000–2004***
 Figure 3.2 *Five chronotopes of the development of rural municipalities and cities, 2000–2004**

↑ **Trajektoori** (positsiooni muutused majandusväljal)
Trajectory (changes of position in economic field)

Tugev tõus <i>Strong rise</i>	4	21	19	4
Kerge tõus <i>Light rise</i>	15	21	14	15
Kerge langus <i>Light fall</i>	10	14	19	18
Tugev langus <i>Strong fall</i>	8	20	18	7
	D	C	B	A

Majandusvälja neli areeni →
Four arenas of economic field

* N = 227, D — vaesuse ja kriisi või kriisiriski piirkonnad, C — alumine normaalkiht, B — ülemine normaalkiht, A — otsese või suhtelise edu piirkonnad.
 * N = 227, D — areas of poverty and crisis or crisis risk, C — lower standard stratum, B — upper standard stratum, A — areas of direct or relative success.

Allikas: Lõo 2006.
 Source: Lõo 2006.

Viis kommunitaarse majandusvälja kronotoopi on järgmised:

- 38 üksust joonise edelasegmendis — suhtelise vaesuse lisandumine,
- 40 üksust joonise loodesegmendis — suhtelise vaesuse kahanemine,
- 68 üksust joonise kesksegmendis — stabiilne normaalpositsioon,
- 43 üksust joonise kagusegmendis — suhtelise edukuse kahanemine,
- 38 üksust joonise kirdesegmendis — suhtelise jõukuse lisandumine.

Kohalike omavalitsusüksuste jaotumist kommunitaarse majandusvälja segmentidesse Eesti piirkondades näitavad tabelid 3.3 ja 3.4.

Tabel 3.3 **Omavalitsusüksused majandusvälja areeni ja piirkonna järgi, 2000–2004***
 Table 3.3 *Local government units by arena in economic field and area, 2000–2004**

Majandusvälja areenid	Põhja-Eesti <i>North Estonia</i>	Kesk-Eesti <i>Central Estonia</i>	Kirde-Eesti <i>Northeast Estonia</i>	Lääne-Eesti <i>West Estonia</i>	Lõuna-Eesti <i>South Estonia</i>	Kokku <i>Total</i>	Arenas in economic field
Otsese või suhtelise edu piirkonnad	19	7	1	17	-	44	<i>Areas of direct or relative success</i>
Ülemise normaalkihi piirkonnad	3	18	6	23	20	70	<i>Areas of upper standard stratum</i>
Alumise normaalkihi piirkonnad	1	11	7	11	46	76	<i>Areas of lower standard stratum</i>
Vaesuse ja kriisi või kriisiriski piirkonnad	1	1	8	3	24	37	<i>Areas of poverty and crisis or crisis risk</i>
Üksuste arv kokku	24	37	22	54	90	227	<i>Units in total</i>

* Põhja-Eesti — Harju maakond (sh Tallinn); Kirde-Eesti — Ida-Viru maakond; Lääne-Eesti — Hiiu, Lääne, Pärnu ja Saare maakond; Kesk-Eesti — Järva, Lääne-Viru ja Rapla maakond; Lõuna-Eesti — Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maakond.

* *North Estonia — Harju county (incl. Tallinn); Northeast Estonia — Ida-Viru county; West Estonia — Hiiu, Lääne, Pärnu and Saare county; Central Estonia — Järva, Lääne-Viru and Rapla county; South Estonia — Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi and Võru county.*

Allikas: Lõo 2006.
 Source: Lõo 2006.

Tabel 3.4 **Omavalitsusüksused arengumustri ja piirkonna järgi, 2000–2004***
 Table 3.4 *Local government units by development pattern and area, 2000–2004**

Arengumustrid ehk kronotoobid	Põhja-Eesti <i>North Estonia</i>	Kesk-Eesti <i>Central Estonia</i>	Kirde-Eesti <i>Northeast Estonia</i>	Lääne-Eesti <i>West Estonia</i>	Lõuna-Eesti <i>South Estonia</i>	Kokku <i>Total</i>	Development patterns or chronotopes
Jõukuse lisandumine	11	8	1	16	2	38	<i>Increase of wealth</i>
Jõukuse kahanemine	10	9	4	11	9	43	<i>Decrease of wealth</i>
Stabiilne keskpositsioon	1	16	2	17	32	68	<i>Stable central position</i>
Vaesuse kahanemine	-	1	5	9	25	40	<i>Decrease of poverty</i>
Vaesuse lisandumine	2	3	10	1	22	38	<i>Increase of poverty</i>
Üksuste arv kokku	24	37	22	54	90	227	<i>Number of units in total</i>

* Põhja-Eesti — Harju maakond (sh Tallinn); Kirde-Eesti — Ida-Viru maakond; Lääne-Eesti — Hiiu, Lääne, Pärnu ja Saare maakond; Kesk-Eesti — Järva, Lääne-Viru ja Rapla maakond; Lõuna-Eesti — Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maakond.

* *North Estonia — Harju county (incl. Tallinn); Northeast Estonia — Ida-Viru county; West Estonia — Hiiu, Lääne, Pärnu and Saare county; Central Estonia — Järva, Lääne-Viru and Rapla county; South Estonia — Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi and Võru county.*

Allikas: Lõo 2006.
 Source: Lõo 2006.

Omavalitsusüksuste arengutüübid

Vallad ja linnad on neljaks rühmaks jaotatud kahe integraalnäitaja, potentsiaali ja 2000.–2004. aasta keskmise funktsionaalse edukuse järgi. Omavalitsusüksused jagunevad arengutüüpide kaupa järgmiselt:

- 59 tugevat üksust — mitmekülgne edukas areng (mõlema näitaja järgi kas kõrgeimasse või neljandasse järjestuskvintiili kuulumine);
- 56 seisakuüksust — nõrgavõitu tulemused, ehkki olud on üsna head (suhteline edukus on keskmine või madal, arengutingimused head või keskmised);
- 53 arenevat üksust — suhteline tublidus kehavõitu oludest hoolimata (suhteline edukus on suur või keskmine, arengutingimused keskmised või halvad);
- 59 nõrka üksust — tagasimine ja perifeersus, jätkusuutlikkus on kadumas (mõlema näitaja järgi kas madalaimasse või teise järjestuskvintiili kuulumine).

Nõrkade valdade/linnade halvemus võrreldes tugevatega avaldub demograafilises olukorras ja tööhõives, ettevõtluse ja töökohtade struktuuris ning asukoha- ja asustustingimustes. Kui tugevad omavalitsusüksused oskavad oma suurt potentsiaali küllalt edukalt rakendada, siis

nõrgad oskavad oma niigi väiksemat potentsiaali halvemini kasutada. Maavaldadest kuulub nõrkade või arenevate hulka 109 üksust ja seisakus või tugevad on neist 63. Linnadest, alevitest ja liitvaldadest on arenevad või nõrgad kolm üksust ning tugevad või seisakus 52. Samamoodi nagu 2000.–2004. aasta keskmiste andmete põhjal, leiti omavalitsusüksuste arengutüüpidesse jagunemine ka igal vaadeldud aastal eraldi.

Üksuste jagunemine arengutüüpidesse N, A, S ja T oleks teoreetiliselt pidanud vastama normaaljaotusele ($\approx 36 : 78 : 77 : 36$) — seda kahe rühmitamisnäidu statistilise sõltumatus korral. Tegelikult oli nii nõrku (tüüp N) kui ka tugevaid piirkondi (tüüp T) 1,6 korda oodatust rohkem ning vahepealseid (tüübid A ja S) 1,4 korda vähem. See on seletatav ruumilise sõltuvusega näitajate P ja EDU vahel: kõige suurema potentsiaaliga üksused on enamasti ka funktsionaalselt edukamad ja vastupidi. Omavalitsusüksuste tüüpidesse jaotumise proportsioon $N : A : S : T \approx 1 : 1 : 1 : 1$ osutab sellele, et esmapilgul on tegemist ebastabiilse kvantitatiivse struktuuriga, millel kindel tuum puudub. Tegelikult on see siiski olemas. Maakonnad jaotati kahte rühma vastavalt Liivimaa ja Eestimaa kubermangu sajanditagusele ligikaudsele piirile. Nii saadi valdade/linnade kaks sümmeetriliselt vastandlikku tüpoloogiat, kusjuures mõlemas on nii oma tüüpiline enamus kui ka erandlikum vähemus. Seda, et loode-kagu-suunaline lõhe on Eesti regionaalarengu püsidentinant, kinnitavad üksuste liitklasside (tugevad + seisakus ja nõrgad + arenevad) proportsioonid: seitsme lõunapoolse maakonna puhul vastavalt $\{T + S\} : \{N + A\} = 46 : 65$, kaheksa põhjapoolse maakonna korral $\{T + S\} : \{N + A\} = 69 : 47$.

Omavalitsusüksuste tüpiseerimine keskuse-perifeeria skaalal

Eesti kommunitaarsel majandusväljal saab eristada kolme ajalis-ruumilist mustrit ehk kronotoopi, mille regiomeetriselised määratlused on seotud kindlate regionaalpoliitiliste muutujate ja sotsiokultuuriliste mõõtetega. Ajalis-ruumiliste mustrite uurimiseks ja kirjeldamiseks võeti kasutusele indekstunnused, mille abil uuriti, mitu korda sattus omavalitsusüksus vaadeldud viie aasta jooksul kommunitaarse majandusvälja eri segmentidesse.

Linnade ja valdade klassifitseerimiseks **keskuse-perifeeria skaalal** moodustati loendusindeksid L_1 , L_2 ja L_3 . Neil võis olla kaheksa väärtust, s.t nad muutusid vahemikus nullist seitsmeni. L_1 mõõtis üksuse kuuluvust perifeeriasse, L_2 keskuse piirkonda. Indekstunnuse regiomeetriselised algnäitajad kirjeldasid omavalitsusüksuse positsiooni — sattumist majandusvälja kindlale areenile kas keskme, perifeeria või vahepealsesse piirkonda — vaadeldud ajavahemiku (2000–2004) igal aastal. Peale selle võeti iga linna/valla puhul arvesse selle kuuluvust teatud arengutüüpi — seda nii vaatlusvahemiku algus- kui ka lõpuaastal.

Perifeersuse indeks L_1 oli maksimaalse väärtusega siis, kui omavalitsusüksus kuulus nii 2000. kui ka 2004. aastal nõrkade üksuste hulka ning sattus viis aastat järjest majandusvälja D-areenile (vaesuse või kriisiriski piirkond).

Keskmesse kuuluvuse indeks L_2 oli maksimaalse väärtusega siis, kui omavalitsusüksus kuulus nii 2000. kui ka 2004. aastal tugevate üksuste hulka ning sattus viis aastat järjest majandusvälja A-areenile (otsese või suhtelise edu piirkond).

Üksuse kuuluvust vahepealsete piirkondade hulka mõõtis indeks $L_3 = 7 - (L_1 + L_2)$.

Järgnevalt moodustati viie jaotisega skaala, kus n-õ puhaste rühmade tuvastamise alus oli suhtarv 5/8, mis sobis kuldloikelise enamuse eraldamiseks erandlikumast vähemusest.

- **Täisperifeeria** moodustasid need üksused, mille puhul $L_1 = 5-7$.
- **Poolperifeeria** moodustasid üksused, kus $L_1 > L_2$ ja $L_3 > 0$.
- **Vahepealse enamuse** hulka kuulusid üksused, mille puhul $L_3 = 5-7$.
- **Poolkeskuse** moodustasid üksused, kus $L_2 > L_1$ ja $L_3 > 0$.
- **Täiskeskuse** moodustasid üksused, mille puhul $L_2 = 5-7$.

Statistilises tähenduses sarnanesid vahepealse enamuse üksused sagedamini perifeeria ja harvemini keskuse üksustega. Sellest saab järeldada, et Eesti kommunitaarse arengu üldiseks kirjeldamiseks piisab omavalitsusüksuste jaotamisest keskme ja n-õ laia perifeeria vahel.

Tabel 3.5 Omavalitsusüksuste tüübid keskuse-perifeeria skaala järgi, 2000–2004
Table 3.5 Types of local government units by the scale of centre-periphery, 2000–2004

Põhinäitajate keskmised koos usalduspiiridega p = 0,05 tasemel	Täis-perifeeria <i>Full-periphery</i>	Pool-perifeeria <i>Semi-periphery</i>	Vahepealne enamuse <i>Interim majority</i>	Poolkeskus <i>Semicentre</i>	Täis-keskus <i>Full centre</i>	Rühmi kokku <i>Groups in total</i>	Averages of main indicators with confidence limits p = 0,05 level
Tegelik tulustaatus	614	743	934	1173	1583	1000	Actual income status
	±31	±19	±22	±44	±108	±45	
Funktsionaalne edukus	78.9	86.9	97.1	106.9	119.8	98.2	Functional performance
	±2.5	±1.4	±1.1	±2.4	±3.3	±1.8	
Heaolupotentsiaal	861	932	982	1079	1141	994	Well-being potential
	±29	±49	±15	±63	±33	±16	
Üksuste arv	34	17	121	16	39	227	Number of units
maavallad	31	14	95	9	23	172	rural municipalities
liitvallad	–	–	13	–	3	16	compound rural municipalities
linnad, alevid	3	3	13	7	13	39	cities, towns

Allikas: Lõo 2006.
Source: Lõo 2006.

Tabel 3.6 Omavalitsusüksuste jaotumine keskuse-perifeeria skaala ja piirkonna järgi, 2000–2004*
Table 3.6 Division of local government units by the scale of centre-periphery and area, 2000–2004*

Perifeersus	Põhja-Eesti <i>North Estonia</i>	Kesk-Eesti <i>Central Estonia</i>	Kirde-Eesti <i>Notheast Estonia</i>	Lääne-Eesti <i>West Estonia</i>	Lõuna-Eesti <i>South Estonia</i>	Kokku (arv) <i>Total (number)</i>	Periphery
Täisperifeeria	1	1	5	3	24	34	Full periphery
Poolperifeeria	–	1	4	2	10	17	Semi-periphery
Vahepealne enamuse	2	26	12	29	52	121	Interim majority
Poolkeskus	2	5	–	5	4	16	Semicentre
Täis-keskus	19	4	1	15	–	39	Full centre
Üksuste arv	24	37	22	54	90	227	Number of units

* Põhja-Eesti — Harju maakond (sh Tallinn); Kirde-Eesti — Ida-Viru maakond; Lääne-Eesti — Hiiumaa, Lääne, Pärnu ja Saare maakond; Kesk-Eesti — Järva, Lääne-Viru ja Rapla maakond; Lõuna-Eesti — Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maakond.

* North Estonia — Harju county (incl. Tallinn); Northeast Estonia — Ida-Viru county; West Estonia — Hiiumaa, Lääne, Pärnu and Saare county; Central Estonia — Järva, Lääne-Viru and Rapla county; South Estonia — Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi and Võru county.

Allikas: Lõo 2006.
Source: Lõo 2006.

Ehkki keskmisele kuulub vaid 22%, s.t alla veerandi omavalitsusüksustest, on neisse koondunud Eesti üldise arengu määrava mõjuga ressursid:

- 58% rahvaarvust ja 59% tööealistest vanuses 19–62/58;
- 67% üldhariduse gümnaasiumiastme õpilaskohtadest ja 54% gümnaasiumiealistest noortest vanuses 16–18;
- 70% kohalike eelarvete omaressurssidest (omavalitsusüksuse kogukulud, millest on lahutatud riigieelarve siirdetulud);
- 75% sihtasutustest ja 68% mittetulundusühingutest;
- 72% viie aasta jooksul kasutusse lubatud mitteiluruumide pinnast, 86% kasutusse lubatud eluruumide arvust ja 55% olemasolevate eluruumide üldpinnast;
- 80% registreeritud äriühingutest ja 85% nende juurdekasvust;
- 62% palgatöötajatest ja 61% esmastulu saajatest (2000. aastal);
- 68% töötavatest valgekraedest ja 68% kolmanda haridustasemega isikutest;
- 71% turuteenuste sektori hõivatutest (2000. aastal).

Kõige ilmekamalt näitavad loode-kagu-suunalist lõhet Eesti regionaalarengu püsidieterminandina üksuste liitklasside (keskus + ülemine vahekiht ja perifeeria + alumine vahekiht) arvukuse proportsioonid: seitsmes lõunapoolses maakonnas vastavalt $\{K + \ddot{U}V\} : \{P + AV\} = 31 : 80$, kaheksa põhjapoolse maakonna puhul $\{K + \ddot{U}V\} : \{P + AV\} = 83 : 33$.

Seda, et perifeersuse eri ilmingud võivad mingil moel puudutada kuni kolmveerandit vaadeldud omavalitsusüksustest, saab järeldada ka omaressursside (OR = kogukulud miinus riigieelarve sihteraldiste ja toetusfondi siirdetulud) osatähtsuse vähenemisest kohaliku eelarve kogukuludes. Perifeeria üksuste OR oli 2000. aastal 66,4%, 2004. aastal 48,9% (kasv nelja aastaga 1,18 korda). Alumise vahekihi üksuste OR oli 2000. aastal 69,6%, 2004. aastal 50,8% (kasv 1,14 korda), ülemise vahekihi üksustel vastavalt 73,0% ja 51,0% (kasv 1,19 korda). Keskme üksuste OR oli 2000. aastal 94,5% ja 2004. aastal 74,5% (kasv 1,35 korda).

Heaolutaseme üks lihtsamini tõlgendatav näitaja on kuukeskmine deklareeritud brutotulu omavalitsusüksuse elaniku kohta. Pole raske märgata, et selle indikaatori puhul on tegemist kahe teguri multiplikatiivse efektiga: $H = T \times S$. T tähistab maksumaksjate keskmist individuaalset tootlikkust ehk teenimisvõimet ja S maksumaksjate osatähtsust üksuse rahvaarvus. Kui keskme üksustes on keskmine S Statistikaameti hinnangu järgi 46,6% ja kuusissetulek maksumaksja kohta 9541 krooni, siis perifeeria üksustes vastavalt 36,1% ja 6187 krooni. Kokkuvõttes tähendab see seda, et perifeeria üksustes on elanike keskmine heaolutase (brutotulu 2231 krooni ühe elaniku kohta) kaks korda madalam kui keskme üksuste elanikel (4442 krooni elaniku kohta). Selline keskuse-perifeeria lõhe püsib ja süveneb.

- 2006. aasta alguskuudel koondus keskme üksustesse rahvastikuregistri järgi 58% rahvaarvust, 63% maksumaksjatest ja 70% nende deklareeritud brutotulust (2003. aastal vastavalt 56,9%, 61,6% ja 68,8%).
- Perifeeria üksustesse koondus 2006. aasta algul rahvastikuregistri järgi 14,8% rahvaarvust, 12,7% maksumaksjatest ja 9,2% nende teenitud brutotulust TSD-deklaratsioonide järgi (2003. aastal vastavalt 15,2%, 13,2% ja 9,9%).

Perifeeria piirkondi iseloomustab odav tööjõud ja väike hõivatus ning nn vana restitutsioonipõhise majanduse suhteline kontsentratsioon. Sotsiaal-majanduslikult perifeersed üksused paiknevad enamasti geograafilises äärealas. Struktuurkapitali tunnustest on neile omane talumajanduse suurim hõiveosa, palgatöö oluliselt väiksem osatähtsus ja tööealiste 18–57-aastaste naiste oluliselt väiksem osatähtsus rahvaarvus. Perifeeria tüüpi üksustesse on koondunud

- 15,1% rahvaarvust, 16,9% sõltuvatest elanikest ja 22,1% riigi pindalast;
- 18% füüsilisest isikust ettevõtjatest ja 20% agraarsektori ettevõtjatest;
- 25,6% registreeritud töötutest aastatel 2000–2004;
- 25,4% peredest, kellele 2000.–2004. aastal maksti toimetulekutoetusi ja
- 26,6% inimestest, kes kuuluvad toimetulekutoetust saanud peredesse;
- 29,9% vaesusest, s.t toimetulekutoetuste kõigist väljamaksetest;
- 40,7% vaesusest, mis on seotud pikaajalise ja/või registreerimata töötusega.

Vahepealsete piirkondade majandust iseloomustab mõnetine modernisatsiooni lõpetamatus ning sinikraede suhteline kontsentratsioon. Struktuurkapitali tunnustest iseloomustab neid üksusi industriaalsektori suurim hõiveosa ja väiksem äriühingute tihedus (s.t ettevõtted on keskmisest suuremad).

Keskme piirkondadele on omane kallim tööjõud ja suurem hõivatus ning nn uue teadmuspõhise majanduse eelduste suhteline kontsentratsioon. Enamiku kohtkindla struktuurkapitali karakteristikute puhul on keskme üksustel olulised arengueelised. Kõige tähtsam ja diferentseerivam tunnus on seotud sellega, kas tegemist on Tallinna linnaga või kui kaugel paikneb omavalitsusüksus pealinnast.

Kõige tugevamini on keskuse-perifeeria skaalaga seotud ettevõtluse iseloomu ning elanikkonna majandusliku sidususe ja haridustaseme tunnused.

Peale meetriliste objektiivnäitajate on ka paljud subjektiivsed rahuloluhinnangud ja majanduspoliitilised hoiakud 1997.–2003. aasta küsitlusuuringutes selges korrelatsioonis

keskuse-perifeeria skaalaga. Majanduskultuuri marginaalsemad suundumused ja mallid aktualiseeruvad eriti ilmekalt perifeersetes mahajäänud (kriisi)piirkondades ja riskikooskondades (tabel 3.13).

Eesti piirkondade positsioon Euroopa Liidu majandusruumis

Eesti regionaalpoliitika eesmärk on olnud riigi regionaalarengu tasakaalustamine kohalike arengueelduste tugevdamise ja maksimaalse ärakasutamise kaudu ning see on suunatud elanike stabiilselt kõrge elukvaliteedi saavutamisele kõigis piirkondades. Valitsuses 1999. aastal heaks kiidetud regionaalarengu strateegia rakendamise esimene oodatav tulemus aastaks 2003 oli regionaalarengu tasakaalustatus sellisel tasemel, et ühegi maakonna keskmine elatustase (mõõdetuna leibkonnaliikme keskmise sissetulekuna) poleks madalam kui 75% Eesti keskmisest. Ehkki Eesti-siseselt saab elanike ainelise heaolu näitajate järgi fikseerida võrdlemisi suurt (mõnel aastal ka suurenevat) keskuse-perifeeria konflikti omavalitsusüksuste kaupa, tuleks rõhutada, et perifeersus Eesti mõõtkavas tähendab astendatud, s.o kolmanda-neljanda astme perifeersust Euroopa Liidu mõõtkavas. Vaid väike osa Eesti keskuse tüüpi üksustest on mitteperifeersed ka siis, kui võtta aluseks 75% Euroopa Liidu 25 liikmesriigi keskmisest (tabel 3.7).

Tabel 3.7 **Omavalitsusüksuste jaotumine elanike tulutaseme vahemikesse Euroopa Liidu regioonide keskmise mõõtkava ja Eesti piirkonna järgi, 2000–2004***

Table 3.7 *Division of local government units to the intervals of income level by the average scale of the European Union regions and the area of Estonia, 2000–2004**

Perifeersus EL-254 skaalal	Põhja-Eesti <i>North Estonia</i>	Kesk-Eesti <i>Central Estonia</i>	Kirde-Eesti <i>Northeast Estonia</i>	Lääne-Eesti <i>West Estonia</i>	Lõuna-Eesti <i>South Estonia</i>	Kokku (arv) <i>Total (number)</i>	Periphery on scale EL-254
Null-aste	3	–	–	–	–	3	<i>Zero degree</i>
Esimene aste	6	–	–	3	–	9	<i>First degree</i>
Teine aste	11	7	1	11	5	35	<i>Second degree</i>
Kolmas aste	3	20	8	20	14	65	<i>Third degree</i>
Neljas aste	–	10	6	16	39	71	<i>Fourth degree</i>
Viies aste	1	–	7	4	32	44	<i>Fifth degree</i>
Üksuste arv	24	37	22	54	90	227	<i>Number of units</i>

* Põhja-Eesti — Harju maakond (sh Tallinn); Kirde-Eesti — Ida-Viru maakond; Lääne-Eesti — Hiiumaa, Lääne, Pärnu ja Saare maakond; Kesk-Eesti — Järva, Lääne-Viru ja Rapla maakond; Lõuna-Eesti — Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maakond.

* *North Estonia — Harju county (incl. Tallinn); Northeast Estonia — Ida-Viru county; West Estonia — Hiiumaa, Lääne, Pärnu and Saare county; Central Estonia — Järva, Lääne-Viru and Rapla county; South Estonia — Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi and Võru county.*

Allikas: Lõo 2006.

Source: Lõo 2006.

Eesti piirkondade positsioneerumist Euroopa Liidu majandusruumis iseloomustatakse asjakohase näitaja suhtelise tasemega — seda mõõdab protsent Euroopa Liidu 25 liikmesmaa regioonide (EL-254) vastava näidu keskmisest 2000.–2004. aastal. Eesti SKP ühe elaniku kohta oli 2000.–2004. aastal 45,6% EL25 keskmisest, SKP hõivatu kohta vastavalt 46,1% (*Structural Indicators* 2005). Füüsiliste isikute tulude ja maksude arvestus toimub elukoha haldusüksuse järgi. Rahvamajanduse arvepidamises arvestatakse SKP-d ja regionaalset lisandväärtust ettevõtete ja organisatsioonide asukoha järgi. Sellest hoolimata on mõistlik arvata, et suuremate rühmade puhul kehtivad elanike individuaaltulude jaotumises (üksikisiku tulumaksu laekumine omavalitsusüksuse elaniku kohta) enam-vähem samad territoriaalsed proportsioonid kui SKP ja lisandväärtuse puhul.

2000.–2004. aastal oli vaid kolm Eesti omavalitsusüksust — Saue linn ning Viimsi ja Harku vald — EL-254 mõõtkava järgi mitteperifeersed, s.t elanike materiaalne heaolu oli Sloveenia tasemel ehk üle 75% EL-254 keskmisest. Veel üheksa üksust (peamiselt Tallinn ja selle lähiümbrus) olid elanike tulutaseme poolest vahemikus 62,4–71,2% EL-254 keskmisest, mis on perifeersuse esimene aste (tabel 3.7).

Eurostati hinnangul oli 2000. aastal Eesti SKP ühe elaniku kohta 41,1% EL25 keskmisest, 2007. aasta prognoosi järgi on see 61,2%. Eesti tööjõu tootlikkuseks hinnati

2000. aastal 42,4% EL25 keskmisest, 2007. aastaks prognoositakse vastavalt 60,1% (Eurostat 2006). Järelikult peaks mõne aasta pärast olema järjest enam Eesti elanikke, kes on seotud tasulise tööga (2000. aastal vastavalt 96,9% ja 2007. aastal 101,8% EL25 keskmisest), mis on aga tõenäoline vaid siis, kui eeltööealiste või rahva koguarv väheneb. Kui Euroopa Liidus varieerub sõltuvate ja töötavate elanike suhtarv oluliselt vähem kui tööjõu tootlikkus, siis Eesti omavalitsusüksustes on olukord vastupidine. See tähendab, et Eesti ühiskonna struktuurkapital nn võrdsete võimaluste allikana võib jaotuda isegi ebavõrdsemalt kui inimkapitali tootlikkus majandustegevuses.

Majandusvälja ja ühtekuuluvuspoliitika seosed

Nii elanike heaolu kui ka poliitilise käitumise näitajate puhul on viimastel aastatel tegu piirkondliku konvergentsi ilmingutega. Ühtsel suhteskaalal on kohalike valijate toetust iseloomustatud kolme paremliberaalse ja kolme (vasak)tsentristliku erakonna võrdlemisega oktoobris 2002, märtsis 2003, juunis 2004 ja oktoobris 2005.

Valijate poliitilises käitumises sai aastatel 2002–2004 fikseerida paikkondliku sigma-konvergentsi, mida mõõdab valijate valdavate eelistuste üldnäitaja variatsioonikordaja VC. 2002. aasta oktoobris oli see 51,9%, 2003. aasta märtsis 33,9%, 2004. aasta juunis 26,4%, kuid 2005. aasta oktoobris oli see 49,7% — sama, mis kolm aastat varemgi.

Paikkondlik toetus paremliberaalsetele erakondadele varieerub tugevamini (VC = 60,1%) kui toetus vasaktsentristidele (VC = 42,7%), mis on üsna kohtkindel ja ajas püsivam. Valimisliitude ja väikeparteide või üksikkandidaatide kogutoetuse ulatus varieerub üksuste kaupa kõige rohkem (VC = 79,3%).

- Kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel 20.10.2002 anti vasaktsentristlikele (VT) parteidele 37,9% ja paremliberaalsetele (PL) erakondadele 31,8% ning valimisliitudele, väikeparteidele või üksikkandidaatidele 30,3% häältest (PL–VT suurus oli perifeerias –39,2%, vahepiirkondades –18,0% ja keskmes +8,7%).
- Riigikogu valimistel 2.03.2003 anti VT parteidele 45,6% ja PL erakondadele 49,5% ning väikeparteidele või üksikkandidaatidele 4,9% häältest.
- Euroopa Parlamendi kuue liikme valimistel 14.06.2004 anti Eesti valdades ja linnades VT erakondadele 62,5% ja PL parteidele 29,2% ning väikeparteidele või üksikkandidaatidele 8,3% häältest.
- Kohalike omavalitsuste volikogude valimistel 16.10.2005 anti VT parteidele 44,4% ja PL erakondadele 34,0% ning valimisliitudele, väikeparteidele või üksikkandidaatidele 21,7% häältest (PL–VT suurus oli perifeerias –29,9%, vahepiirkondades –19,3% ja keskmes –0,1%).

Sõltuvalt ühe või teise erakonna mõjujõust paikkonnas on kohalikul poliitikal ehk heaoluressursside kasutamisel teatavad erijooned. Regionaalset heaolu ja vaesust mõõdab ka kohalike omavalitsuste käsutada olevate omaressursside (samuti kulutuste eri liikide) aastane maht tavaleibkonna kohta. Omavahendid on valla/linna eelarvelised kogukulud, millest on maha arvestatud riigieelarve toetusfondi ning sihteraldiste ja -investeeringute siirdetulu. Heaoluressursside kasutamise tunnuseid tõlgendatakse kui kohaliku poliitika latentseid muutujaid.

Kui paremliberaalsed erakonnad avaldavad mõju eeskätt jõukamate, iseseisvalt toimetulevate piirkondade arengule ja Keskerakond mõjutab kohalikku poliitikat peamiselt linnades, siis vastandina Reformierakonnale tegeleb näiteks Rahvaliit eelkõige vaesuvate maapiirkondade majandusliku ellujäämise küsimustega ja riigiabi menetlemisega laenuriske vältides. Sõltuvalt heaoluressursi liigist ja käitlusviisist on sellel erinev kvantitatiivne mõjuefekt regionaalse heaolutaseme võimalikule ühtlustumisele. Iseregulatiivne “omaabi” (laenuriskide võtmine) annab piirkondliku kohesiooni kindlustamiseks mitu korda suurema efekti kui otsene riigiabi ehk riigieelarve toetusfondi tulu.

Sõltuvalt üksuse kommunitaarse majandusvälja positsioonist toetati vasaktsentristlikke (VT) ja paremliberaalseid (PL) erakondasid 2002., 2003. ja 2005. aasta valimistel erinevalt:

- perifeeria tüüpi piirkondades — VT = 53,7%, PL = 18,9%;
- alumise vahekihi piirkondades — VT = 49,9%, PL = 26,6%;

- ülemise vahekihi piirkondades — VT = 42,5%, PL = 30,9%;
- keskuse tüüpi piirkondades — VT = 37,9%, PL = 47,7%.

Kohalikku poliitikat iseloomustati selle kaudu, kui suure osa volikogu mandaatidest omandas 2002. ja 2005. aasta valimistel üks või teine poliitiline jõud. Kahtedel valimistel sai Rahvaliit mandaate 175 omavalitsusüksuses, kuid suurima mõjuvõimu (üle poole mandaatidest) 42 üksuses. Keskerakond sai võimuosaluse 147 üksuses ning suurim mõjuvõim oli tal 20 omavalitsusüksuses. Ülejäänud erakondade paikkondlik mõjujõud oli oluliselt nõrgem. Res Publica osales 112 ja Reformierakond 104 üksuse volikogu töös. Isamaaliidul oli võimuosalus 60 üksuses ning Sotsiaaldemokraatlikul Erakonnal vaid 48 omavalitsusüksuses.

Kokkuvõttes iseloomustas Eesti kohalikku poliitikat kolm mõjuallikat:

- vasaktsentristid saavutasid võimuosaluse 213 üksuses ja enamusvõimu (vähemalt poole mandaatidest) 92 omavalitsusüksuses;
- paremliberaalid saavutasid võimuosaluse 167 üksuses ja enamusvõimu (vähemalt poole mandaatidest) 33 omavalitsusüksuses;
- kolmas jõud (valimisliidud koos väikeparteide ja üksikkandidaatidega) sai mandaate 175 üksuses, sealhulgas 78 omavalitsusüksuses saavutati rohkem kui pool mandaatidest.

Omavalitsusüksuste tüpiseerimise paikapidavus keskuse-perifeeria skaalal

Eespool käsitleti Eesti omavalitsusüksuste ajalis-ruumilisi arengumustreid ning esitati nende üldtüübid sotsiaal-majanduslikul keskuse-perifeeria skaalal. Uurimistulemusi üldistades jaotati omavalitsusüksused seitsme algnäidu abil nelja heaoluklassi: keskuse, ülemise ja alumise vahekihi ning perifeeria piirkondadeks. Ülemise ja alumise vahekihi piirkonna eristamiseks kasutati omavalitsusüksuse 2000.–2004. aasta keskmise funktsionaalse edukuse mediaani.

Kontrolli mõttes kasutati veel teist omavalitsusüksuste tüpiseerimist sotsiaal-majanduslikul keskuse-perifeeria skaalal. Üksuste rühmitamiseks loendusindeksite abil täiendati asjakohaste algnäitude hulka kaheksa võrra (kokku 15). Teise grupeerimise tulemuse põhjal korrigeeriti seitsme üksuse algset arengumustrijärgset positsiooni ehk teatavasse heaoluklassi kuuluvust järgmiselt:

- perifeeria tüüpi piirkondadest $51 - 3 = 48$ üksust,
- alumise vahekihi piirkondadest $62 + 3 = 65$ üksust,
- ülemise vahekihi piirkondadest $59 + 4 = 63$ üksust,
- keskuse tüüpi piirkondadest $55 - 4 = 51$ üksust.

Regiomeetrilise analüüsi mõned põhinäitajad omavalitsusüksuste kohta on esitatud artikli tabelis 3.8 (vt ka kaarte 23–26).

Järgmises osas hinnatakse omavalitsusüksuste rühmitamise paikapidavust sotsiaal-majanduslikul keskuse-perifeeria skaalal. Seejärel kõrvutatakse seda teiste uuringute tulemustega, mille puhul saab kasutada keskuse ja perifeeria vastandust.

Uurimistulemuste kehtivuse hindamiseks kasutati logistilise regressiooni analüüsimudelit, mille keskne idee seisneb selles, et mingi sündmuse (näiteks üksuse perifeeriasse kuuluvuse) ja tema vastandsündmuse tõenäosuste suhet $[p/(1-p)]$ jälgitakse sõltuva muutujana. Selle suhtarvu tähistamiseks kasutatakse ka termineid „šanss” ja „riskisuhe”. Logistilise regressioonimudeli kõige hõlpsamini tõlgendatav näitaja on prognoositäpsus protsentides. Selle analüüsi eesmärk on leida need tegurid, mis on šansside kujunemiseks olulised, ja anda hinnang, kuivõrd mõjutab mingi teguri muutumine (skaalaühiku võrra) šansside vahekorra muutumist (kordades).

Mudelitest K1 (sõltuv muutuja — üksuse keskmisse kuuluvus) ja P1 (sõltuv muutuja — üksuse perifeeriasse kuuluvus) selgub, et omavalitsusüksuse positsiooni määramiseks

sotsiaal-majanduslikul keskuse–perifeeria skaalal piisab kahe põhiindikaatori, healupotentsiaali ja funktsionaalse edukuse väärtuse teadmisest. Õigete ennustuste protsent on nende põhjal koguni 90–94 (tabelid 3.9 ja 3.10).

Mudelite K1 ja P1 abil leiti ka omavalitsusüksuste teoreetiliselt oodatav jaotumus sotsiaal-majanduslikul keskuse–perifeeria skaalal nende positsiooni järgi. Vaid 14 üksuse empiiriline ja oodatav arengumustrijärgne positsioon ei ühtinud. Perifeeria üksustest oli õigesti klassifitseeritud 45 (48-st, kolm üksust kuulus pigem alumisse vahekihti). Alumise vahekihi üksustest oli õigesti klassifitseeritud 61 (65-st, neli üksust kuulus pigem perifeeriasse). Keskuse üksustest oli õigesti klassifitseeritud 46 (51-st, viis üksust kuulus pigem ülemisse vahekihti). Ülemise vahekihi üksustest oli õigesti klassifitseeritud 61 (63-st, kaks üksust kuulus pigem keskmesse). Omavalitsusüksuste empiirilise ja oodatava jaotumuse tugevat seost ja ühtivust näitas Crameri kordaja $V = 0,922$ (Crameri seosekordajat V kasutatakse kategoriaalsete mitteamvuliste tunnuste puhul).

Omavalitsusüksuste õnnestunud tüpiseerimist sotsiaal-majanduslikul keskuse–perifeeria skaalal näitavad mudelid K2 (funktsioontunnus — üksuse keskmesse kuuluvus) ja P2 (sõltuv muutuja — perifeeriasse kuuluvus), kus rakendati kahte kontrollindikaatorit: maksumaksjate osatähtsust rahvaarvus ja nende teenimisvõimet. Õigete ennustuste protsent oli 75–84 (tabelid 3.11 ja 3.12).

Omavalitsusüksuste mitmemõõtmelise rühmitamise tulemus sotsiaal-majanduslikul keskuse–perifeeria skaalal sõltub ka sellest, milliseid andmeallikaid suhtarvuliste algnäitajate moodustamisel rohkem usaldada. Omavalitsusüksuste 2000.–2004. aasta rahvaarvu ja vanuskoosseisu indikaatorite moodustamisel kasutati Statistikaameti avaliku andmebaasi andmeid, mis aga mõne üksuse puhul lahkesid oluliselt rahvastikuregistri andmetest.

Maksu- ja Tolliameti andmed maksumaksjate arvu ja nende brutotulu kohta omavalitsuste kaupa (Rahandusministeerium 2006) ühilduvad arvatavasti täpsemini just rahvastikuregistri rahvaarvuga. Näiteks Vasalemma vallas on elanike arv rahvastikuregistri järgi kaks korda väiksem kui Statistikaameti järgi ja Viimsi vallas vastupidi, s.t elanikke on poolteist korda rohkem.

Üksuse tulupositsioon võib üldises järjestuses (tabel 3.8) oluliselt muutuda sõltuvalt sellest, millise andmeallika põhjal ja näitajaga elanike healutaset jm mõõdetakse. Umbes viie üksuse (eeskätt Vasalemma) arengumustrijärgne positsioon võib oluliselt tõusta ja kümnekonna üksuse (Ruhnu, Vormsi, Alajõe, Noarootsi jt) oma langeda, kui indikaatorites kasutada rahvastikuregistri andmeid.

Dokumendi „Eesti regionaalarengu strateegia 2005.–2015. aastal” seletuskirjas jaotatakse Eesti omavalitsusüksused 44 tõmbekeskuseks ja neid ümbritsevateks tagamaadeks. **Tõmbekeskus** on (linnaline) asustusüksus, kus käib töö ning mille teenuseid tarbib arvestatav osa tagamaa omavalitsusüksuste inimestest. **Tööjõuareali** moodustavad tõmbekeskus ja tema tagamaa omavalitsusüksused, kust käib tõmbekeskusesse tööle arvestatav osa mõjuala töötajatest. **Tagamaa** on keskust ümbritsev mõjuala (Eesti regionaalarengu strateegia ... 2005). On arusaadav, et näiteks Lihula tõmbejõud ja mõjuala võib olla kümneid kordi väiksem kui Tallinna oma. Vähem kui pooled tõmbekeskused on seepärast keskused ka sotsiaal-majanduslikul skaalal. Kahe klassifikatsiooni seos oli olemas, kuid see oli üsna nõrk (Crameri $V = 0,227$).

Riigi regionaalpoliitika meetmestiku üldeesmärgi poole liikumise jälgimiseks kasutatakse uue strateegia järgi nelja 2015. aasta sihtseisundi indikaatorit:

- keskmine elatustase (mõõdetuna leibkonnaliikme keskmise sissetulekuna) ei tohiks üheski maakonnas olla madalam kui 61% kõrgeimast maakondlikust näitajast;
- aastakeskmine tööhõive määr (mõõdetuna Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni meetoodika järgi) ei tohiks üheski maakonnas olla madalam kui 45% kõrgeimast maakondlikust näitajast;
- Põhja-Eesti sisemajanduse kogutoodangu osatähtsuse kasv pidurdub ega ületa 70% Eesti sisemajanduse kogutoodangust;
- Harju maakonna rahvastiku osatähtsus püsib alla 41% Eesti elanikkonnast.

Eesti regionaalarengu uue strateegia järgi „hakkab just kasvupiirkondades toimuv edaspidi peaasjalikult mõjutama piirkondade arengu pikemaajalist jätkusuutlikkust ning piirkondade

majanduse rahvusvahelist konkurentsivõimet". **Kasvukeskus** on linnaline asustusüksus, mille majandus ja/või rahvaarv kasvab kiiresti kas oma tagamaa või muude piirkondade toel. **Kasvupiirkond** koosneb kasvukeskusest ja seda ümbritsevast mõjualast (tagamaast), mis on omavahel tihedalt seotud pendelrände ja teenuste tarbimise tõttu. See on vähemalt 20 000 elanikuga piirkond (Eesti regionaalarengu strateegia ... 2005). Enam kui pool nn kasvukeskustest olid keskused ka sotsiaal-majanduslikul skaalal. Kahe klassifikatsiooni seos oli nõrk (Crameri $V = 0,227$).

Eesti regionaalarengu strateegia seletuskirja järgi võib öelda, et **perifeeria** moodustavad kõik probleemsed ja muud hajaasustuslikud üksused, mis jäävad kasvupiirkonnast väljapoole, kapitali ja inimeste peamistest liikumisteedest kõrvale. Probleempiirkonnad regionaalarengu eelmise strateegia tähenduses olid need üksused, kus keskmine elatustase oli madalam kui 75% Eesti keskmisest, kus tööpuudus ületas 35% Eesti keskmisest või kus kohalike omavalitsuste maksutulude laekumine oli madalam kui 75% Eesti keskmisest, millest oli välja arvatud Tallinn. Väljaspool nn kasvupiirkondasid, s.t Eesti regionaalarengu strateegia tähenduses ääremaadel, paiknes sotsiaal-majandusliku skaala järgi enamik (83%) perifeeria üksustest. Kahe klassifikatsiooni vahel oli nõrk seos (Crameri $V = 0,271$).

Demograaf M. Ainsaar (2003) jaotas Eesti omavalitsusüksused nende funktsionaalhierarhilise positsiooni ja transpordiasendi alusel kaheksasse rühma. Vastandina linnalistele keskustele nimetab Ainsaar **perifeeriaks** kõiki neid üksusi (peamiselt maavaldasid), mis ei kuulu mõne tõmbekeskuse tagamaale või mille territooriumil ei ole suuri maanteid ega ka raudteeliiklust. Vaid kolmandik oma asendi poolest perifeerisetest üksustest kuulus ka sotsiaal-majanduslikul skaalal perifeeria üksuste hulka. Seos kahe klassifikatsiooni vahel oli üsna nõrk (Crameri $V = 0,222$).

Asukohaindeksi järgi jaotati omavalitsusüksused nelja klassi. Kui 70% ülemise veerandi üksustest (asukohaindeksi väärtus ≥ 130) kuulus sotsiaal-majanduslikul skaalal keskmise üksuste hulka, siis vaid 38% alumise veerandi üksustest (asukohaindeksi väärtus < 90) olid perifeeria üksused. Kahe klassifikatsiooni seos oli küllalt selge ja keskmise tugevusega (Crameri $V = 0,314$).

Kümme aastat tagasi avaldatud arenguindeksi (Eesti inimarengu aruanne 1996) järgi jaotati omavalitsusüksused viide rühma. Kui 72% ülemise ehk edukaima viiendiku üksustest (indeksi väärtus $\geq 1,72$) kuulus sotsiaal-majanduslikul skaalal praeguste keskmise üksuste hulka, siis perifeeriasse kuulus vastavalt 48% varem alumisse viiendikku kuulunud üksustest (arenguindeksi väärtus $< 0,7$). Kahe klassifikatsiooni vahel oli küllalt selge ja tugev seos (Crameri $V = 0,416$).

Statistikaameti arvatud arenguindeksi (Linnad ja vallad arvudes 2004) järgi jaotati omavalitsusüksused nelja rühma. Kui 82% esimese ehk edukaima veerandi üksustest (indeksi väärtus vahemikus 16–180) kuulus sotsiaal-majanduslikul skaalal praeguste keskmise üksuste hulka, siis perifeerias oli vastavalt 56% viimasesse veerandisse (arenguindeksi väärtus ≥ 546) kuuluvatest üksustest. Kahe klassifikatsiooni vahel oli küllalt selge ja üsna tugev seos (Crameri $V = 0,484$).

Viis aastat tagasi avaldatud toimetulekuhinde (Rahandusministeerium 2001) järgi jaotati omavalitsusüksused viide rühma. Kui 76% esimese ehk tugevaima viiendiku üksustest (toimetulekuhinne 5,5–6,9 palli) kuulus sotsiaal-majanduslikul skaalal praeguste keskmise üksuste hulka, siis 48% varem viimasesse viiendikku (toimetulekuhinne 0,7–2,6 palli) kuulunud üksustest kuulus perifeeriasse. Kahe klassifikatsiooni vahel oli küllalt selge ja tugev seos (Crameri $V = 0,414$).

Statistikaametis koostatud elujõulisuse indeksi (Sõstra 2004) väärtuse järgi jaotati omavalitsusüksused viide rühma. Kui 69% ülemise ehk edukaima viiendiku üksustest (elujõulisuse indeksi väärtus vahemikus 115–201) kuulus sotsiaal-majanduslikul skaalal praeguste keskmise üksuste hulka, siis 55% alumise, kõige madalama elujõuga viiendiku (indeksi väärtus vahemikus 39–83) üksustest kuulus käesoleva uuringu tulemuste järgi perifeeria üksuste hulka. Kahe klassifikatsiooni vahel oli üsna tugev ja selge seos (Crameri $V = 0,451$).

Kokkuvõttes saab järeldada, et varasemate ja siin võrdluseks kasutatud regionaaluuringu tulemuste abil saab küllaltki rahuldavalt prognoosida omavalitsusüksuse kuuluvust (ja ühtlasi mittekuuluvust) keskuse tüüpi piirkondade hulka. Sellest aga ei piisa omavalitsusüksuste

kolme ülejäänud arengumustri analüütiliseks eristamiseks sotsiaal-majanduslikul keskuse-perifeeria skaalal.

Kokkuvõte

Umbes tosin aastat tagasi toimunud muutuste tõttu liigub Eesti seniselt agraarindustriaalse ühiskonna arengurajalt postmodernse infoühiskonna poole. Sotsiaalteadlased väidavad, et Eesti on oma ühiskondlikus arengus läbinud kolm transitsioonietappi ja aastatuhandevahetusest peale on meil tegemist siirdeaja lõpuperioodiga, mis seisneb arengukriisis ja uue konsensuse otsingutes (Vihalemm 2004). Keskuse-perifeeria konfliktidel on ühiskonna arengule määrav mõju ja tähendus.

Eesti regionaalne sotsiaalareng kulgeb ühiskonna eraldusjoonte mõjuväljas: rikas-vaene, suurem-väiksem, põhi-lõuna, suured linnad-maakondlik Eesti, tugevad-nõrgad või arenevad-seisakuüksused. Valla või linna positsiooni määramiseks keskuse-perifeeria teljel sobib mitmedimensiooniline skaala, mis antud juhul avaldub maa- ja linnaliste üksuste erinevustena n-õ astendatud kujul: perifeersus = sotsiaalne tõrjutus + kaugus mõjukeskustest + agraarsus + ruraalsus. Kasutades regiomeetrilist analüüsimudelit, üldistas autor klassifikatsiooni, mis kirjeldas Eesti ühiskonna kommunitaarsete arengumustrite erijooni keskuse ja perifeeria piirkondades.

Autor järeldeb, et Eesti ühiskonnas on kommunitaarse majandusvälja segmentides korraka mitu arengukriisi. Keskuse piirkondades avaldub sotsiaalsete konvergentsi protsesside algusjärg Euroopa Liidu regioonide keskmise taseme suhtes. Et vahepealse Eesti arengulõhe keskme piirkondade suhtes pigem kasvab kui kahaneb, on perifeersed ja vahepealse enamuse üksused omavahel taksonoomiliselt sarnastumas. Vahepealse ja nn esimese keskme arengutrajektoride ühtimiseks on suhteliselt vähem eeldusi võrreldes võimalusega, et tekib ühine vahepealse ja perifeerse Eesti koosarengu muster. Koos ühiskonna struktuurkapitali tugevdamise vajadusega peakski piirkondliku ühtekuuluvuspoliitika sihiseade olema lähitulevikus teise paralleelse arengukriisi ennetav ületamine ja ühiskonna kõiki kooskondi kaasava arengutrajektoori kujundamine.

Tabel 3.8 Eesti omavalitsusüksuste seisundi ja arengumustri indikaatorid, 2000–2004
 Table 3.8 Indicators of the condition and development pattern of Estonian local government units, 2000–2004

	Healupotentsiaal <i>Well-being potential</i>	Tegelik tulustaatus <i>Actual income status</i>	Funktsionaalne edukus (%) <i>Functional performance (%)</i>	Positsioon arengumustri järgi <i>Position by development pattern</i>
Harju maakond / Harju county				
Linnad / Cities				
Keila	1 298	1 737	117,2	keskus/centre
Loksa	1 166	1 285	105,1	keskus/centre
Maardu	1 276	1 130	94,0	alumine vahekiht/ lower interim stratum
Paldiski	1 212	1 199	97,8	keskus/centre
Saue	1 305	2 301	127,2	keskus/centre
Tallinn	1 341	1 624	109,5	keskus/centre
Vallad / Rural municipalities				
Aegviidu	1 053	1 714	124,2	keskus/centre
Anija	1 122	1 391	113,6	keskus/centre
Harku	1 301	2 022	127,2	keskus/centre
Jõelähtme	1 197	1 858	124,9	keskus/centre
Keila	1 175	1 376	111,7	keskus/centre
Kernu	1 055	1 211	114,0	ülemine vahekiht/ upper interim stratum
Kiili	1 165	1 481	114,1	keskus/centre
Kose	1 130	1 271	108,6	keskus/centre
Kuusalu	1 125	1 368	114,3	keskus/centre
Kõue	1 024	1 133	107,8	keskus/centre
Nissi	1 061	1 146	107,3	ülemine vahekiht/ upper interim stratus
Padise	1 005	1 535	121,7	keskus/centre
Raasiku	1 147	1 552	120,2	keskus/centre
Rae	1 243	1 720	119,5	keskus/centre
Saku	1 265	1 939	124,0	keskus/centre
Saue	1 251	1 835	120,8	keskus/centre
Vasalemma	992	454	60,7	perifeeria/periphery
Viimsi	1 313	2 722	138,9	keskus/centre
Hiiu maakond / Hiiumaa county				
Linn / City				
Kärdla	1 199	1 551	120,2	keskus/centre
Vallad / Rural municipalities				
Emmaste	969	1 685	140,0	keskus/centre
Kõrgessaare	995	1 350	124,4	keskus/centre
Käina	1 057	1 314	115,6	keskus/centre
Pühalepa	1 029	1 080	104,1	ülemine vahekiht/ upper interim stratum
Ida-Viru maakond / Ida-Viru county				
Linnad / Cities				
Kiviõli	1 044	886	87,9	alumine vahekiht/lower interim stratum
Kohtla-Järve	1 143	810	81,8	alumine vahekiht/lower interim stratum
Narva	1 147	822	83,9	alumine vahekiht/lower interim stratum
Narva-Jõesuu	1 029	645	71,2	perifeeria/periphery
Püssi	1 118	971	88,1	alumine vahekiht/lower interim stratum
Sillamäe	1 119	822	82,8	alumine vahekiht/lower interim stratum
Vallad / Rural municipalities				
Alajõe	809	755	102,9	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Aseri	1 009	1 096	104,2	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Avinurme	926	729	86,6	perifeeria/periphery
Iisaku	937	840	92,8	alumine vahekiht/lower interim stratum
Illuka	858	673	79,5	perifeeria/periphery
Jõhvi	1 150	1 122	99,6	ülemine vahekiht/upper interim stratum

Järg — Cont.

	Healupotentsiaal <i>Well-being potential</i>	Tegelik tulustaatus <i>Actual income status</i>	Funktsionaalne edukus (%) <i>Functional performance (%)</i>	Positsioon arengumustri järgi <i>Position by development pattern</i>
Kohtla	1 057	911	92,7	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Kohtla-Nõmme	1 004	1 179	107,5	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Lohusuu	857	686	81,2	perifeeria/ <i>periphery</i>
Lüganuse	972	934	96,0	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Maidla	923	1 031	106,8	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Mäetaguse	910	768	88,2	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Sonda	948	1 081	102,6	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Toila	1 114	1 355	111,9	keskus/ <i>centre</i>
Tudulinna	808	591	81,8	perifeeria/ <i>periphery</i>
Vaivara	902	661	81,9	perifeeria/ <i>periphery</i>
Jõgeva maakond / Jõgeva county				
Linnad/Cities				
Jõgeva	1 183	1 001	92,3	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Mustvee	967	634	75,9	perifeeria/ <i>periphery</i>
Põltsamaa	1 114	1 135	101,7	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Vallad / Rural municipalities				
Jõgeva	1 007	870	91,2	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Kasepää	850	492	68,2	Perifeeria/ <i>periphery</i>
Pajusi	886	817	92,8	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Pala	853	544	75,8	perifeeria/ <i>periphery</i>
Palamuse	967	816	88,4	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Puurmani	902	757	86,4	perifeeria/ <i>periphery</i>
Põltsamaa	942	658	78,4	perifeeria/ <i>periphery</i>
Saare	794	565	76,8	perifeeria/ <i>periphery</i>
Tabivere	965	759	86,1	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Torma	898	655	80,6	perifeeria/ <i>periphery</i>
Järva maakond / Järva county				
Linn/city				
Paide	1 199	1 280	102,8	keskus/ <i>centre</i>
Vallad / Rural municipalities				
Albu	967	971	98,9	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Ambla	1 038	1 098	101,5	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Imavere	943	1 156	109,8	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Järva-Jaani	997	1 021	102,0	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Kareda	961	977	98,1	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Koeru	954	1 026	101,3	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Koigi	914	1 056	101,0	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Paide	1 027	998	100,3	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Roosna-Alliku	980	883	90,7	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Türi	1 086	1 125	103,3	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Väätsa	1 051	1 185	106,4	keskus/ <i>centre</i>
Lääne maakond / Lääne county				
Linn/City				
Haapsalu	1 211	1 338	106,5	keskus/ <i>centre</i>
Vallad / Rural municipalities				
Hanila	1 003	1 000	103,7	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Kullamaa	902	678	76,8	perifeeria/ <i>periphery</i>
Lihula	1 054	1 053	105,1	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>

Järg — Cont.

	Heaolupotentsiaal <i>Well-being potential</i>	Tegelik tulustaatus <i>Actual income status</i>	Funktsionaalne edukus (%) <i>Functional performance (%)</i>	Positsioon arengumustri järgi <i>Position by development pattern</i>
Martna	885	807	92,0	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Noarootsi	978	1 291	114,9	keskus/ <i>centre</i>
Nõva	999	1 061	102,0	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Oru	1 020	1 162	109,4	keskus/ <i>centre</i>
Ridala	1 075	1 051	102,3	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Risti	978	1 199	109,8	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Taebla	1 104	1 077	101,8	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Vormsi	1 026	1 376	116,2	keskus/ <i>centre</i>
Lääne-Viru maakond / Lääne-Viru county				
Linnad/Cities				
Kunda	1 134	1 225	108,3	keskus/ <i>centre</i>
Rakvere	1 214	1 252	104,3	keskus/ <i>centre</i>
Vallad / Rural municipalities				
Haljala	1 083	1 098	102,1	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Kadrina	1 075	1 037	98,3	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Laekvere	900	726	87,1	perifeeria/ <i>periphery</i>
Rakke	934	860	93,9	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Rakvere	1001	798	87,2	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Rägavere	923	805	90,4	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Sõmeru	1 123	1 026	98,8	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Tamsalu	1 021	909	92,0	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Tapa	1 095	1 064	100,5	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Vihula	999	1 233	112,1	keskus/ <i>centre</i>
Vinni	1 038	875	90,7	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Viru-Nigula	954	1 287	117,4	keskus/ <i>centre</i>
Väike-Maarja	1 000	845	89,9	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Põlva maakond / Põlva county				
Linn/City				
Põlva	1 189	1 160	101,0	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Vallad / Rural municipalities				
Ahja				alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
	853	854	94,8	
Kanepi	876	756	89,5	perifeeria/ <i>periphery</i>
Kõlleste	921	779	92,2	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Laheda	881	733	91,7	perifeeria/ <i>periphery</i>
Mikitamäe	737	620	83,3	perifeeria/ <i>periphery</i>
Mooste	881	639	80,2	perifeeria/ <i>periphery</i>
Orava	806	730	93,0	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Põlva	964	948	99,1	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Räpina	971	730	85,5	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Valgjärve	894	666	86,5	perifeeria/ <i>periphery</i>
	954	850	95,4	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Vastse-Kuuste				alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Veriora	869	688	87,2	perifeeria/ <i>periphery</i>
	885	805	94,6	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Värskä				alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Pärnu maakond / Pärnu county				
Linnad/Cities				
Pärnu	1 206	1 287	108,1	keskus/ <i>centre</i>
Sindi	1 085	1 162	104,5	keskus/ <i>centre</i>

Järg — Cont.

	Heaolupotentsiaal <i>Well-being potential</i>	Tegelik tulustaatus <i>Actual income status</i>	Funktsionaalne edukus (%) <i>Functional performance (%)</i>	Positsioon arengumustri järgi <i>Position by development pattern</i>
Vallad / Rural municipalities				
Are	956	716	85,7	alumine vahekiht/lower interim stratum
Audru	1 042	968	99,6	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Halinga	1 053	994	100,0	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Häädemeeste	967	864	97,2	alumine vahekiht/lower interim stratum
Kaisma	919	757	84,0	perifeeria/periphery
Kihnu	812	807	97,2	alumine vahekiht/lower interim stratum
Koonga	901	624	76,7	perifeeria/periphery
Lavassaare	1 028	2 137	143,6	keskus/centre
Paikuse	1 139	1 311	110,4	keskus/centre
Saarde	982	789	88,8	alumine vahekiht/lower interim stratum
Sauga	1 100	1 064	103,7	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Surju	915	1 012	102,7	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Tahkuranna	1 036	848	90,0	alumine vahekiht/lower interim stratum
Tootsi	1 095	2 248	145,3	keskus/centre
Tori	1 016	1 056	103,2	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Tõstamaa	923	714	86,6	perifeeria/periphery
Varbla	871	732	89,6	perifeeria/periphery
Vändra (alev/town)	1 153	1 441	117,0	keskus/centre
Vändra	932	856	97,1	alumine vahekiht/lower interim stratum
Rapla maakond / Rapla county				
Vallad / Rural municipalities				
Juuru	1 022	1 101	103,1	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Järvakandi	1 065	1 582	122,1	keskus/centre
Kaiu	1 031	996	101,7	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Kehtna	1 052	997	95,9	alumine vahekiht/lower interim stratum
Kohila	1 136	1 323	108,6	keskus/centre
Käru	965	836	93,4	alumine vahekiht/lower interim stratum
Märjamaa	1 049	948	95,3	alumine vahekiht/lower interim stratum
Raikküla	1 001	980	98,6	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Rapla	1 211	1 410	111,3	keskus/centre
Vigala	951	690	80,2	perifeeria/periphery
Saare maakond / Saare county				
Linn/City				
Kuressaare	1 203	1 401	115,4	keskus/centre
Vallad / Rural municipalities				
Kaarma	1 009	1 092	109,8	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Kihelkonna	946	922	102,7	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Kärla	922	791	91,6	alumine vahekiht/lower interim stratum
Laimjala	894	886	97,8	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Leisi	907	989	106,1	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Lümanda	885	988	111,1	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Muhu	910	1 100	112,7	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Mustjala	839	797	94,1	alumine vahekiht/lower interim stratum
Orissaare	1 008	1 141	110,1	ülemine vahekiht/upper interim stratum

Järg — Cont.

	Heaolupotentsiaal <i>Well-being potential</i>	Tegelik tulustaatus <i>Actual income status</i>	Funktsionaalne edukus (%) <i>Functional performance (%)</i>	Positsioon arengumustri järgi <i>Position by development pattern</i>
Pihlta	917	1 037	109,1	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Pöide	878	975	105,6	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Ruhnu	1 115	1 867	146,6	keskus/ <i>centre</i>
Salme	979	1 246	120,4	keskus/ <i>centre</i>
Torgu	813	958	116,9	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Valjala	929	1 046	107,7	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Tartu maakond / Tartu county				
Linnad/Cities				
Elva	1 095	1 186	105,2	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Kallaste	984	512	64,9	perifeeria/ <i>periphery</i>
Tartu	1 239	1 237	101,1	keskus/ <i>centre</i>
Vallad / Rural municipalities				
Alatskivi	872	770	87,6	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Haaslava	961	815	91,5	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Kambja	938	805	91,6	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Konguta	901	729	86,9	perifeeria/ <i>periphery</i>
Laeva	989	993	104,3	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Luunja	1 057	1 018	98,6	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Meeksi	732	585	80,6	perifeeria/ <i>periphery</i>
Mäksa	968	821	90,3	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Nõo	1062	1 085	102,5	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Peipsiääre	715	345	58,5	perifeeria/ <i>periphery</i>
Piirissaare	631	410	87,8	perifeeria/ <i>periphery</i>
Puhja	985	881	94,1	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Rannu	915	904	97,2	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Rõngu	942	785	90,8	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Tartu	1 010	871	94,1	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Tähtvere	1 133	1 212	104,9	keskus/ <i>centre</i>
Vara	900	685	84,9	perifeeria/ <i>periphery</i>
Võnnu	940	757	89,9	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Ülenurme	1 149	1 191	104,4	keskus/ <i>centre</i>
Valga maakond / Valga county				
Linnad/Cities				
Tõrva	1 101	1 025	100,4	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Valga	1 108	924	92,9	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Vallad / Rural municipalities				
Helme	951	680	83,1	perifeeria/ <i>periphery</i>
Hummuli	886	705	86,3	perifeeria/ <i>periphery</i>
Karula	854	692	86,4	perifeeria/ <i>periphery</i>
Otepää	1 059	1 014	102,3	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Palupera	884	585	78,3	perifeeria/ <i>periphery</i>
Puka	897	843	98,3	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Põdrala	836	724	90,0	perifeeria/ <i>periphery</i>
Sangaste	901	832	97,4	ülemine vahekiht/ <i>upper interim stratum</i>
Taheva	791	734	91,7	alumine vahekiht/ <i>lower interim stratum</i>
Tõlliste	922	718	85,5	perifeeria/ <i>periphery</i>

Järg — Cont.

	Healupotentsiaal <i>Well-being potential</i>	Tegelik tulustaatus <i>Actual income status</i>	Funktsionaalne edukus (%) <i>Functional performance (%)</i>	Positsioon arengumustri järgi <i>Position by development pattern</i>
Õru	773	537	74,4	perifeeria/periphery
Viljandi maakond / Viljandi county				
Linnad/Cities				
Mõisaküla	901	804	93,7	alumine vahekiht/lower interim stratum
Viljandi	1193	1 243	105,4	keskus/centre
Võhma	975	957	92,0	alumine vahekiht/lower interim stratum
Vallad / Rural municipalities				
Abja	911	805	89,8	alumine vahekiht/lower interim stratum
Halliste	850	579	73,7	perifeeria/periphery
Karksi	1 011	1 029	100,9	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Kolga-Jaani	830	700	86,6	perifeeria/periphery
Kõo	887	756	87,9	perifeeria/periphery
Kõpu	902	878	97,3	alumine vahekiht/lower interim stratum
Paistu	928	781	90,3	alumine vahekiht/lower interim stratum
Pärsti	1 020	937	96,6	alumine vahekiht/lower interim stratum
Saarepeedi	945	814	91,0	alumine vahekiht/lower interim stratum
Suure-Jaani	966	840	89,7	alumine vahekiht/lower interim stratum
Tarvastu	908	784	90,5	alumine vahekiht/lower interim stratum
Viiratsi	1 033	939	94,9	alumine vahekiht/lower interim stratum
Võru maakond / Võru county				
Linn/City				
Võru	1 135	1 009	98,5	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Vallad / Rural municipalities				
Antsla	948	802	91,7	alumine vahekiht/lower interim stratum
Haanja	837	722	89,2	perifeeria/periphery
Lasva	869	687	88,2	perifeeria/periphery
Meremäe	742	532	77,6	perifeeria/periphery
Misso	843	848	98,9	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Mõniste	804	644	85,9	perifeeria/periphery
Rõuge	866	767	93,4	alumine vahekiht/lower interim stratum
Sõmerpalu	881	900	101,1	ülemine vahekiht/upper interim stratum
Urvaste	824	745	89,9	perifeeria/periphery
Varstu	836	753	90,7	alumine vahekiht/lower interim stratum
Vastseliina	852	813	96,8	alumine vahekiht/lower interim stratum
Võru	1 006	910	97,9	ülemine vahekiht/upper interim stratum

Allikas: Lõo 2006.
Source: Lõo 2006.

Multinomiaalse logistilise regressiooni mudelid

Logistilise regressioonimudeli rakendamise eesmärk on leida võimalikult hea sõltumatute tunnuste komplekt selleks, et prognoosida ja kirjeldada uurimiselise sündmuse asetleidmise tõenäosust. Kõige hõlpsamini interpreteeritav näitaja on siinjuures prognoositäpsus protsentides, mille abil selgubki erinevate mudelite headus.

Logistilise regressioonanalüüsi korral on funktsioontunnuseks mingi sündmuse toimumise tõenäosus (lineaarse regressioonanalüüsi sõltuv muutuja on arvuline tunnus).

Selle mudeli keskne idee seisneb selles, et mingi sündmuse ja tema vastandsündmuse tõenäosuste suhet $[p/(1-p)]$ jälgitakse sõltuva muutujana. Selle suhtarvu tähistamiseks kasutatakse ka terminit "šanss" ja "riskisuhe". Riskisuhe näitab, mitu korda on sündmuse toimumise tõenäosus suurem sündmuse mittetoimumise tõenäosusest.

Logistilise regressioonanalüüsi ülesandeks on leida need tegurid, mis on šansside kujunemiseks olulised ja anda hinnang, kuivõrd mingi teguri muutumine (ühiku võrra) mõjutab šansside vahekorra muutumist (kordades).

Logistilise regressiooni kordajad (B) näitavad argumenttunnuste mõju tugevust ja suunda sündmuse toimumise tõenäosusele — täpsemini öeldes riskisuhte $[p/(1-p)]$ logaritmile.

Logistilise regressioonimudeli parameetrite kaudu antakse kõikidele analüüsitavaale sõltumatutele teguritele nende mõju statistilise olulisuse ja ka mõjukaalu hinnangud. Nende mõjukaalude ehk mõjuefekti suuruste $Exp(B)$ abil saabki iseloomustada mingi uuritava sündmuse šansi muutumist.

Kui mingi teguri väärtuse muutumisel ühe skaalaühiku võrra (juhul, kui ülejäänud argumenttunnuste väärtused jäävad samaks) kasvab teatud sündmuse riskisuhte logaritm (näiteks $B = 0,236$, s.t riskisuhte kasv on "e astmes 0,236" võrra), siis seda väljendabki mõjuefekti suurus $Exp(B) = 1,266$.

Tabel 3.9 Omavalitsusüksuse keskmesse kuuluvuse prognoos (I)*
Table 3.9 Prognosis of relevance to the centre of local government unit (I)*

Erisuse kovariaadid	Mudeli K1 parameetrid Parameters of model K1				Exp(B) 95% usalduspiirid Exp(B) 95% confidence limits		Specialty covariates
	B	Std Error	Sig**	Exp(B)**	alumine lower	ülemine upper	
Healupotentsiaal	+0,038	0,009	0,000	1,038	1,019	1,058	Well-being potential
Funktsionaalne edukus	+0,646	0,162	0,000	1,909	1,391	2,619	Functional performance
Mudeli vabaliige	-109,48	26,27	0,000	-	-	-	Absolute term of model
Mudeli lähteandmetega sobitumine, χ^2 [df]p					206,6 [2] p < 0,000		Adaptation to primary data of model, χ^2 [df]p
Õiged ennustused, %					90,2 (96,9)		Correct predictions, %
R ² (McFadden)					0,854		R ² (McFadden)

* Logistilise regressioonimudeli sõltuv muutuja on üksuse keskmesse kuuluvus.

** Sig = Wald-statistiku olulisus.

*** Exp(B) = Mõjuefekti suurus.

Allikas: Lõo 2006 — Source: Lõo 2006.

* Dependent variable of logistic regression model is the relevance to the centre of the unit.

** Sig = Relevance of Wald-statistics.

*** Exp(B) = Quantity of influence effect.

Tabel 3.10 Omavalitsusüksuse perifeeriasse kuuluvuse prognoos (I)*
Table 3.10 Prognosis of relevance to periphery of local government unit (I)*

Erisuse kovariaadid	Mudeli K1 parameetrid Parameters of model K1				Exp(B) 95% usalduspiirid Exp(B) 95% confidence limits		Specialty covariates
	B	Std Error	Sig**	Exp(B)**	alumine lower	ülemine upper	
Healupotentsiaal	-0,048	0,014	0,001	0,953	0,928	0,980	Well-being potential
Funktsionaalne edukus	-0,120	0,317	0,000	0,326	0,175	0,607	Functional performance
Mudeli vabaliige	+141,76	38,44	0,000	-	-	-	Absolute term of model
Mudeli lähteandmetega sobitumine, χ^2 [df]p					203,7 [2] p < 0,000		Adaptation to primary data of model, χ^2 [df]p
Õiged ennustused, %					93,8 (96,9)		Correct predictions, %
R ² (McFadden)					0,870		R ² (McFadden)

* Logistilise regressioonimudeli sõltuv muutuja on üksuse perifeeriasse kuuluvus.

** Sig = Wald-statistiku olulisus.

*** Exp(B) = Mõjuefekti suurus.

Allikas: Lõo 2006 — Source: Lõo 2006.

* Dependent variable of logistic regression model is the relevance to the periphery of the unit.

** Sig = Relevance of Wald-statistics.

*** Exp(B) = Quantity of influence effect.

Mudelitest K1 ja P1 selgub, et omavalitsusüksuse positsiooni määratlemiseks sotsiaalmajanduslikul keskuse–perifeeria skaalal piisab kahe põhiindikaatori, heaolu-potentsiaali ja funktsionaalse edukuse väärtuse teadmisest. Õigete ennustuste protsent oli koguni 90–94.

Tabel 3.11 Omavalitsusüksuse keskmesse kuuluvuse prognoos (II)*
Table 3.11 Prognosis of relevance to the centre of local government unit (II)*

Erisuse kovariaadid	Mudeli K1 parameetrid <i>Parameters of model K1</i>				Exp(B) 95% usalduspiirid <i>Exp(B) 95% confidence limits</i>		Specialty covariates
	B	Std Error	Sig**	Exp(B)**	alumine <i>lower</i>	ülemine <i>upper</i>	
Maksumaksja keskmine kuusissetulek, kr (TSD-deklaratsioonide järgi)	+0,003	0,001	0,000	1,003	1,002	1,005	Average monthly income of taxpayer, kroons (by the TSD declarations)
Maksumaksjate osatähtsus üksuse rahvaarvus, %	+0,424	0,115	0,000	1,528	1,219	1,914	Share of taxpayers in the population of unit, %
Mudeli vabaliige	-40,32	6,932	0,000	-	-	-	Absolute term of model
Mudeli lähteandmetega sobitumine, χ^2 Chi-Square [df]p					169,8 [2] p < 0,000		Adaptation to primary data of model, χ^2 [df]p
Õiged ennustused, %					84,3 (94,3)		Correct predictions, %
R ² (McFadden)					0,702		R ² (McFadden)

* Logistilise regressioonimudeli sõltuv muutuja on üksuse keskmesse kuuluvus.
 * Dependent variable of logistic regression model is the relevance to the centre of the unit.
 ** Sig = Wald-statistiku olulisus.
 ** Sig = Relevance of Wald-statistics.
 *** Exp(B) = Mõjuefekti suurus.
 *** Exp(B) = Quantity of influence effect .

Allikas: Lõo 2006.
Source: Lõo 2006.

Tabel 3.12 Omavalitsusüksuse perifeeriasse kuuluvuse prognoos (II)*
Table 3.12 Prognosis of relevance to periphery of local government unit (II)*

Erisuse kovariaadid	Mudeli K1 parameetrid <i>Parameters of model K1</i>				Exp(B) 95% usalduspiirid <i>Exp(B) 95% confidence limits</i>		Specialty covariates
	B	Std Error	Sig**	Exp(B)**	alumine <i>lower</i>	ülemine <i>upper</i>	
Maksumaksja keskmine kuusissetulek, kr (TSD-deklaratsioonide järgi)	-0,004	0,001	0,000	0,996	0,994	0,998	Average monthly income of taxpayer, kroons (by the TSD declarations)
Maksumaksjate osatähtsus üksuse rahvaarvus, %	-0,475	0,097	0,000	0,622	0,514	0,751	Share of taxpayers in the population of unit, %
Mudeli vabaliige	+38,14	7,142	0,000	-	-	-	Absolute term of model
Mudeli lähteandmetega sobitumine, χ^2 Chi-Square [df]p					140,4 [2] p < 0,000		Adaptation to primary data of model, χ^2 [df]p
Õiged ennustused, %					75,0 (91,2)		Correct predictions, %
R ² (McFadden)					0,600		R ² (McFadden)

* Logistilise regressioonimudeli sõltuv muutuja on üksuse perifeeriasse kuuluvus.
 * Dependent variable of logistic regression model is the relevance to the periphery of the unit.
 ** Sig = Wald-statistiku olulisus.
 ** Sig = Relevance of Wald-statistics.
 *** Exp(B) = Mõjuefekti suurus.
 *** Exp(B) = Quantity of influence effect .

Allikas: Lõo 2006.
Source: Lõo 2006.

Õnnestunud omavalitsusüksuste tüpiseerimist sotsiaalmajanduslikul keskuse–perifeeria skaalal näitavad mudelid K2 ja P2, kus rakendati kahte kontrollindikaatorit: maksumaksjate teenimisvõimet ja nende osatähtsust rahvaarvus. Õigete ennustuste protsent oli 75–84.

Tabel 3.13 **Omavalitsusüksuse perifeeriasse kuuluvuse prognoos (III)***
 Table 3.13 *Prognosis of relevance to periphery of local government unit (III)**

Argumenttunnused	Mudeli P4 parameetrid <i>Parameters of model P4</i>				Exp(B) 95% usalduspiirid <i>Exp(B) 95% confidence limits</i>		Argument features
	B	Std Error	Sig**	Exp(B) ***	alumine <i>lower</i>	ülemine <i>upper</i>	
Paremliberaalse poliitika ja "valgekraede" mõjujõud	-2,358	0,148	0,000	0,095	0,071	0,126	<i>Influence of right-liberal politics and white-collar employees</i>
Üksuse demograafiline elujõud ja tööhõive tase	-0,734	0,103	0,000	0,480	0,392	0,587	<i>Demographic vitality and the level of employment in a unit</i>
Asustuse ja ettevõtluse tegevusalade linnalisus	+0,268	0,107	0,013	1,307	1,059	1,613	<i>Urbanity of the activities of enterprise and entrepreneurship</i>
Respondendi kaitsehoiak traditsioonilisema majanduskorra suhtes	+0,415	0,143	0,004	1,514	1,145	2,003	<i>Defensive attitude of respondent in relation to the more traditional economic situation</i>
Mudeli vabaliige	+3,729	0,767	0,000	–	–	–	<i>Absolute term of model</i>
Mudeli lähteandmetega sobitumine, χ^2 [df]p					1028,7 [4] p<0,000		<i>Adaptation to primary data of model, χ^2 [df]p</i>
Õiged ennustused, %					82,6 (90,4)		<i>Correct predictions, %</i>
R ² (McFadden)					0,582		<i>R² (McFadden)</i>

* Logistilise regressiooni sõltuv muutuja: respondent elab perifeeria üksuses.

* *Dependent variable of logistic regression: respondent lives in the unit of periphery.*

** Sig = Wald-statistiku olulisus.

** *Sig = Relevance of Wald-statistics.*

*** Exp(B) = Mõjuefekti suurus.

*** *Exp(B) = Quantity of influence effect.*

Allikas: Lõo 2006.

Source: Lõo 2006.

Mudelis P4 kasutatud sõltumatute muutujate kirjeldus:

- paremliberaalse poliitika ja "valgekraede" mõjujõud üksuses — viie jaotisega skaala (madalaim viiendik = 1, kõrgeim viiendik = 5);
- üksuse demograafiline elujõud ja tööhõive tase — samuti viie jaotisega skaala;
- asustuse ja ettevõtluse tegevusalade linnalisus — samuti viie jaotisega skaala;
- respondendi kaitsehoiak traditsioonilisema majanduskorra suhtes — viie jaotisega skaala (minimaalne, puudulik = 1, maksimaalne = 5).

Kolm esimest näitajat on andmesisult asjakohaste indikaatorite faktoranalüüsi tulemus — nad kirjeldavad 72,9% lähtetunnuste varieeruvusest. Neljas argumenttunnus moodustati küsitlusuuringute andmestike põhjal. Autori uuringu kava järgi küsitleti 1990. aastate lõpus ja 2000. aastate alguses 32 omavalitsusüksuses 1716 respondenti, kellest 21% elasid perifeeria tüüpi üksustes.

DEVELOPMENT PATTERNS OF LOCAL GOVERNMENT UNITS IN 2000–2004

Summary

Arno Lõo

According to the criteria of Council Regulation No. 1260/1999, Estonia qualifies under the first objective of the European Union regional policy; the aim of the structural policy of this objective is to promote the development and structural adjustment of the regions whose development is lagging behind.

The article examines the socio-territorial diversity in Estonia. The author generalises the results of several different analyses and describes the short-term development patterns in the Estonian society from a regional metrics point of view. Specific data is analysed that characterizes the socio-economic development situation of Estonian cities and rural municipalities in 2000–2004. The data under examination are considered in terms of the social field and concept of capital (Bourdieu 2003) as well as of the model of centre-periphery opposition.

The regional metrics model of analysis developed by the author determines the feature of classifying the local government units. Thereafter, their values will be measured. According to the author, the cities and rural municipalities are mainly subject to the sphere of influence of three vectors:

- actual income status,
- well-being potential,
- functional performance.

The main part of the article is devoted to the analysis of space-time development patterns of Estonian local government units and to their typifying on the socio-economic centre-periphery scale. This generalizing typology is then compared to the results of other studies.

The outcome of the analysis includes the indicators of the status and development patterns of local government units, which are shown in Table 1 and on Maps 23–26 in the annex to the article.

In the conclusion, the author states that regional development in Estonia is affected by several dividing lines existing in the society: “north”/“south”, strong/weak or developing/stagnant units. The author draws some conclusions about the general development logic of the society, using the analysis of centre and periphery regions as the basis.

Radical changes in the Estonian economy have taken place only within a couple of years (1992–1994) — in some other countries, it has taken about twenty years. Estonian society is about to change from an agro-industrial society into a post-modern information society (Lõo 1995). Social scientists claim that in its overall social development, Estonia has passed three transitional phases and from the turn of the millennium, we are in the final stage of the transition period, which is characterized by both, the search of new goals and a **development crisis** (Vihalemm 2004). The analysis shows that in the Estonian society, there are several simultaneous crises in different segments of the communitarian economic field:

1) in the centre regions, the social convergence processes are at the initial stage when compared to the average level of the European Union regions;

2) the Estonian development gap between interim and centre regions is increasing rather than decreasing — thus, the periphery and interim units are becoming taxonomically more similar.

The situation where the development paths of the interim and “first” centre units become similar is not as likely as the possibility that there will be a co-development pattern for Estonian interim and periphery regions. Along with the strengthening of the structure capital, the objective of Estonia in the regional cohesion policy should be the prevention of another parallel development crisis.

Kirjandus

Bibliography

2000. aasta rahva ja eluruumide loendus. I. Faktiline ja alaline rahvastik, rahvastiku paiknemine, soo- ja vanuskoosseis. *2000 Population and Housing Census. I. Population de facto and Usual Resident Population, Location of the Population, Population Sex and Age Structure*. 2001. Tallinn: Statistikaamet.
2000. aasta rahva ja eluruumide loendus. IV. Haridus. Usk. *2000 Population and Housing Census. IV. Education. Religion*. 2002. Tallinn: Statistikaamet.
2000. aasta rahva ja eluruumide loendus. VI. Leibkond. *2000 Population and Housing Census. VI. Household*. 2002. Tallinn: Statistikaamet.
2000. aasta rahva ja eluruumide loendus. VIII. Elatusallikad. Tööalane ja sotsiaalmajanduslik staatus. *2000 Population and Housing Census. VIII. Sources of Subsistence. Employment and Socio-Economic Status*. 2003. [www.stat.ee]
2000. aasta rahva ja eluruumide loendus. IX. Majanduslikult aktiivne rahvastik. *2000 Population and Housing Census. IX. Economically Active Population*. 2003. [www.stat.ee]
2000. aasta rahva ja eluruumide loendus. XII. Vallaasulate rahvastik. *2000 Population and Housing Census. XII. Population in Settlements of Rural Municipalities*. 2004. [www.stat.ee]
- Ainsaar, M. 2003. Ränne ja vaesus kohalikes omavalitsusüksustes 1990. aastatel. Linnad ja vallad arvudes. 2003. Tallinn: Statistikaamet, lk 9–27.
- Алаев, Э. Б. 1983. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь. Москва: Мысль.
- Bahtin, M. 1987. Valitud töid. Tallinn: Eesti Raamat.
- Bourdieu, P. 2003. Praktilised põhjused. Teoteooriast. Tallinn: Tänapäev.
- Edvinsson, L. 2003. Ettevõtluse pikkuskraadid. Avastusretk teadusmajandusse. Tallinn: Pegasus.
- Eesti inimarengu aruanne. 1996. Tallinn: ÜRO arenguprogramm.
- Eesti piirkondlik statistika 2004. *Regional Statistics of Estonia*. 2005. [www.stat.ee]
- Eesti regionaalarengu strateegia 2005–2015. aastal. 2005. Siseministeerium. [http://www.sisemin.gov.ee/atp/?id=5370]
- Eesti riiklik arengukava struktuurifondide kasutuselevõtuks — ühtne programmdokument 2004–2006. (RAK) Kinnitatud Vabariigi Valitsuse 28. jaanuari 2004. a korraldusega nr 37-k. RTL 2004, 19, 312.
- GDP in Purchasing Power Standards per person employed, EU-25=100*. 2006. Eurostat. [http://epp.eurostat.cec.eu.int/]
- Hirmo, A. 2004. Eesti kohalike omavalitsuste sotsiaalmajandusliku potentsiaali analüüs. Magistripjekt. Tartu Ülikooli majandusteaduskond.
- Kaasa, A. 2003. Regionaalsed erinevused Eesti sotsiaalmajanduslikus arengus. Eesti majanduspoliitika teel Euroopa Liitu. XI teadus- ja koolituskonverentsi ettekanded–artiklid. Berlin, Tallinn: BWV * Berliner Wissenschafts-Verlag GmbH, Mattimar OÜ, lk 417–428.
- Kala, H. (koost) 2001. Eesti konkurentsivõime hindamine. Teadlaste Ümarlaura 2001 materjale. Tallinn: Eesti Teadlaste Liit.
- Kaldaru, H. (toim) 2003. Eesti regionaalarengu sotsiaalmajanduslik käsitlus. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kaldaru, H. (toim) 2006. Sotsiaalkapital, majandusareng ja ühiskondlik vastutus. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kaldaru, H., Päll, A., Freiberg, A. 2005. Sotsiaalne kapital ja jätkusuutlik majandusareng Eesti maakondades. XIII majanduspoliitika teaduskonverents. Berlin, Tallinn: BWV * Berliner Wissenschafts-Verlag GmbH, Mattimar OÜ, lk 365–376.

- Kaldaru, H., Tamm, K. 2003. Sotsiaalne kapital ja jätkusuutlik majandusareng. Eesti majanduspoliitika teel Euroopa Liitu. XI teadus- ja koolituskonverentsi ettekanded–artiklid. Berlin, Tallinn: BWV * Berliner Wissenschafts-Verlag GmbH, Mattimar OÜ, lk 227–237.
- Kohalike omavalitsuste toimetulekuhinded 2001. aastal. Rahandusministeerium. Postimees, 29.05.2001.
- Leibkonna elujärg. 2002. Aastakogumik. 2003. Tallinn: Statistikaamet.
- Linnad ja vallad arvudes. 2004. *Cities and Rural Municipalities in Figures*. 2004. Tallinn: Statistikaamet.
- Lõo, A. 1995. Eesti põllumajanduse tööpotsiaali sotsiaalne areng aastatel 1977–1993. Magistritöö. Tartu Ülikooli Sotsiaalteaduskond, sotsioloogia osakond.
- Lõo, A. 2001. Poliitiline geomeetria. Riigikogu Toimetised 4. [<http://www.riigikogu.ee/rva/toimetised/rito4/artiklid/35loo.htm>]
- Lõo, A. 2004. Kommunitaarse sotsiaalarengu mustrid Eestis // Eesti Euroopa teel. *Arenev majanduskeskkond ja uuenevad identiteedid. Estonia on the Way to Europe. Developing Economic Environment and Changing Identities*. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, lk 68–88.
- Lõo, A. 2004. Ühiskonna struktuurkapitali ja inimkapitali koosmõju Eesti kommunitaarses arengus. Eesti sotsiaalteaduste V aastakonverentsi ettekanded. *Estonian Social Science ONLINE, No 3*. [www.sotsioloogia.ee/esso3/7/arno_loo.htm]
- Lõo, A. 2005. *Patterns of Rural and Agricultural Development in Estonia: 1985–2003. Transactions of Estonian Agricultural University. No 221*. Tartu, pp 121–132.
- Maakonnad arvudes. 1999–2003. *Counties in Figures*. 2004. Tallinn: Statistikaamet.
- Maksumaksjate brutotulude andmed omavalitsuste lõikes 2002–2005. aastal. 2006. Rahandusministeerium. [<http://www.fin.ee/doc.php?13298>]
- OÜ EURREG. Eesti linnaregioonide arengupotsiaali analüüs. Siseministeerium. 2002. [www.sisemin.gov.ee/atp/index.php?id=840]
- Päll, A. 2005. Sotsiaalne kapital majanduskasvu tegurina. *ESTONIAN SOCIAL SCIENCE ONLINE, No 3*. [www.sotsioloogia.ee/esso3/2/annemari_pall.htm]
- Regionaalarengu andmebaas. 2002–2005. Statistikaamet. [www.stat.ee]
- Structural Indicators*. 2005. Eurostat. [<http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos>]
- Suvi, L. 2001. Eesti omavalitsused. Sotsiaalmajanduslik seisund 1997–1999. [<http://www.sisemin.gov.ee/atp/dokumendid/suviprin.pdf>]
- Sõstra, K. 2004. Elujõulisuse indeks ja kohalike omavalitsuste elujõulisus. Linnad ja vallad arvudes. 2004. *Cities and Rural Municipalities in Figures*. Tallinn: Statistikaamet, lk 8–29.
- Tein, V. 1986. Normatiivhinnangute süsteemi täiustamise metodoloogilised küsimused. Käsikiri. Majanduse Instituut.
- Tiivel, R. 1978. Objektivsete majandamistingimuste kompleksne hindamine, Eesti Põllumajanduse Akadeemia teaduslike tööde kogumik, 121. Tartu, lk 84–97.
- Uus ühtekuuluvus, lähenemine, konkurentsivõime, koostöö: kolmas aruanne majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse kohta. 18.02.2004. Euroopa Komisjon. Luxembourg: Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitus.
- Vabariigi Valimiskomisjon. 2002–2005. [www.vvk.ee]
- Valik andmeid kohalike omavalitsusüksuste kohta. 2004. Linnad ja vallad arvudes. 2004. *Cities and Rural Municipalities in Figures*. Tallinn: Statistikaamet, lk 120–151.
- Vihalemm, P. (toim) 2004. Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965–2004. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

4. ULATA ÖNG JA ÕPETA SEDA KASUTAMA

**Merli Mäger, Mihkel Servinski,
Garri Raagmaa, Andrus Saar, Kadri Koreinik**

Kagu-Eesti piiriäärsed vallad on otsinud võimalusi, kuidas teha ennast nähtavaks ja arendada oma piirkonda ebasoodsast asukohast ning tagasihoidlikust majanduslikust potentsiaalist hoolimata. Selleks, et olemasolevat situatsiooni paremini tundma õppida ja edasiminekku võimalusi leida, korraldas MTÜ Setomaa Valdade Liit koostöös Statistikaametiga 1. septembrist kuni 15. oktoobrini 2005. aastal ulatusliku elanike küsitluse (edaspidi *uuring*) Riigikantselei tellimusel. Uuringus osales kolm Seto valda – Meremäe, Mikitamäe ja Värskä –, kaks Setomaa naabervalda Orava ja Vastseliina ning Misso, mida poolitab seto kultuuriruum (edaspidi *uuringupiirkond*). Uuringuga küsitleti 2005. aasta novembris ka Venemaa aladele jääva Petserimaa (täpsemalt Ida-Petserimaa) setodega seotud elanikke kultuurilise ja sotsiaalmajandusliku olukorra kaardistamiseks. Selles artiklis käsitletakse Eesti valdades leitud tulemusi.

Uuringu eesmärk oli Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Vastseliina ja Värskä valla sotsiaalse, kultuurilise ja majandusliku jätkusuutlikkusega seotud probleemide kohta ülevaate saamine ning saadud teadmisele tuginedes rahvastiku majandusliku olukorra parandamise abinõude kavandamine, et selle kaudu luua eeldused uuringupiirkonna pärandkultuuri säilimiseks ja edasiarendamiseks. Antud kontekstis vaadeldi seto kultuuri nii sotsiaalmajandusliku keskkonna parandamise vahendina kui ka kogukondliku identiteedi säilimise ja arendamise meetmena. Et uuringu algatas Setomaa Valdade Liit ja selle üks oluline osa oli ka täpsustatud andmete kogumine seto keele ja kultuuri kohta, siis osade küsimustega pöörati suuremat tähelepanu Setomaale.

Küsitlusankeedi koostas Andrus Saare juhitud töögrupp. Küsitluse korraldasid selleks värvatud kohalikud inimesed — osal neist oli 2000. aasta rahva- ja eluruumide loenduse kogemus olemas. Andmed puhastas Merli Mägeri juhitud töögrupp ja neid laiendas Kristi Lehto. Laiendamise kvaliteedi kontrollimiseks oluks vaja rohkem taustinformatsiooni, mida aga ette antud ajaga saada ei õnnestunud.

Uuringuga küsitleti piirkonna iga leibkonna¹ ühte liiget. Leibkonna esindaja valiti juhuvaliku teel, kasutades sünnipäevameetodit: küsitleti 15–64-aastast inimest, kellel on esimesena sünnipäev pärast 1. septembrit. Kui leibkonnas polnud 15–64-aastast isikut, võeti uuringusse vanem liige sama meetodit kasutades. Juhul, kui ühes elukohas oli mitu eraldi leibkonda, küsitleti ühte esindajat igast leibkonnast.

Vanusepiirang seati selleks, et suunata põhitähelepanu tööalasele probleematikale, mis võimaldaks kaardistada piirkonna jätkusuutlikkust eelkõige tööealiste elanike aspektist. Üle 65-aastaste inimeste küsitlemist ei peetud otstarbekaks limiteeritud vahendite tõttu. Sellise piiranguga sai esindusliku pildi 15–64-aastaste inimeste majanduslikust olukorrast, hoiakutest ja väärtushinnangutest, mis on seetõttu üldistatav kogu uuritava populatsiooni kohta.

Statistikaametist saadud leibkondade loetelus oli 3764 kirjet. Intervjuu tehti 3002 leibkonnas. Küsitluse mittetoimumise peamine põhjus oli see, et küsitletavat ei saadud kätte. Suur osa väljalangemisprotokollidest tuli teha seetõttu, et paljud majad olid tühjaks jäänud ja/või elamiskõlbmatuks muutunud. Vaid väike osa küsitletavatest keeldus vastamast. Intervjueeritud leibkondades oli 6500 inimest. Laiendatud inimeste arv ehk uuringus osalenud valdade elanike arv oli hinnanguliselt 6909.

Küsitlusankeet jagunes neljaks osaks: sotsiaal-demograafiline, tööturu, leibkonna ja kultuuri blokk. Peamine tähelepanu oli suunatud majanduslikule jätkusuutlikkusele. Andmete analüüsi eksperdid olid Andrus Saar (OÜ Saar Poll), Garri Raagmaa (Tartu Ülikool), Mihkel Servinski (Statistikaamet) ja Kadri Koreinik (Tartu Ülikool, Võru Instituut). Uuringu materjalid jagati erinevate uurijate vahel. Analüüsivate tunnuste jaotus ei kattunud täpselt ankeedi osadega. Üldjoontes jagati küsimused järgmiste teemagruppide kaupa:

¹ Leibkonna moodustavad ühel aadressil koos elavad isikud, keda seob ühine kodune majapidamine (ühine eelarve ja ühine toit). Ka üksinda elav inimene on eraldi leibkond. Leibkonna liikmete vahelised sugulussidemed ei ole tingimata vajalikud.

- leibkonna ja sotsiaal-demograafiline blokk — Mihkel Servinski;
- hoiakud ja identiteet — Andrus Saar;
- ettevõtluse ja noortega seotud teemad — Garri Raagmaa;
- kultuur — Kadri Koreinik.

Praegune artikkel on kirjutatud nimetatud inimeste analüüside baasil.

Andmete analüüsimisel oli peatähelepanu 15–64-aastastel. Nende hoiakute, soovide ja tegemiste uurimise kaudu otsiti võimalusi piirkonna tööturu jätkusuutlikumaks muutmiseks. Eraldi analüüsiti töötuid ja 15–19-aastaseid noori, kes on regiooni potentsiaalne ressurss, mida tuleb oskuslikult kasutada.

Eelkõige otsiti vastust küsimustele, missuguses olukorras on uuringupiirkonna vallad, kuidas on olukord muutunud võrreldes viimase rahvaloendusega ja muude varasemate andmetega ning kuidas saab olukorda parandada inimeste hoiakuid ja suhtumisi arvestades.

Tegemist on väga mahuka uuringuga, millega töö jätkub ka edaspidi, sest paljud saadud tulemused tõstatavad uusi küsimusi, millele üritatakse leida vastuseid. Koostatud analüüsid ja tulemused avalikustatakse veebilehel www.setomaa.ee. Samuti ollakse valmis uuringu tulemuste edasiseks analüüsiks uute küsimuste tekkimisel.

Järgnevalt on toodud mõned uuringu tulemused.

Rahvastik

Rahvastiku arengu jälgimise muudab Eestis keerukaks usaldusväärse rändestatistika puudumine. Põhimõtteliselt on võimalik kasutada kolme andmeallikat: riiklik statistika, rahvastikuregister ja eriuuringud — ükski neist ei ole aga probleemivaba. Riikliku statistika puudus on see, et alates 2000. aastast ei arvesta jooksev rahvastikustatistika rändega. Rahvastikunäitajate arvutamiseks kasutakse 2000. aasta rahvaloenduse andmeid, mida korrigeeritakse sündide-surmade andmetega. Rahvastikuregistri andmed pole hinnanguliselt piisavalt täpsed rände arvestamiseks. Eriuuringute puhul — praegust uuringut võib sellena käsitleda — on keeruline ühildada saadud andmeid riikliku statistika ja rahvastikuregistri andmetega.

Rahvaarv

1989. aasta rahvaloenduse ajal elas uuringus osalenud valdades 9579 alalist elanikku. 2000. aasta rahvaloenduse ajaks oli uuringupiirkonna rahvaarv vähenenud 8102-ni — teisisõnu on elanike arv vähenenud 15,4%. Kogu Eestis vähenes rahvaarv rahvaloendustevahelisel perioodil 12,5% — seega oli uuringupiirkonna rahvaarvu vähenemine Eesti keskmisest kiirem (rahvastiku paiknemist uuringupiirkonnas näitab kaart 14 lisa 1).

Tabel 4.1 **Uuringupiirkonna rahvaarv, 2005**
Table 4.1 *Population of the area of the survey, 2005*

Rahvaarv	Kokku	Mehed	Naised	Sugu teadmata	Võrreldes eelmise perioodiga, %	Võrreldes eelmise perioodiga, inimest	Population
	Total	Males	Females	Sex unknown	Compared to previous period, %	Compared to previous period, persons	
1989 (rahvaloendus, alaline rahvastik)	9579	4513	5066	-	1989 (population census, permanent population)
2000 (rahvaloendus, alaline rahvastik)	8102	3856	4246	-	84,58	-1477	2000 (population census, permanent population)
2005 (1. jaanuar)	7553	3616	3937	-	93,22	-549	2005 (1 January)
Uuring	6909	3271	3624	15	85,28	-1193	Survey

Allikad: Statistikaamet, Setomaa uuring.
Sources: Statistics Estonia, survey of Setomaa.

Statistikaameti jooksva rahvastikuarvestuse järgi elas 1. jaanuaril 2005. aastal uuringupiirkonnas 7553 elanikku. See arv on selgelt ülehinnatud, sest selle leidmisel ei arvestatud rändeandmetega ja pole mingit põhjust arvata, et piirkonna ränne ei olnud negatiivne. Uurimisperioodil elas piirkonnas hinnanguliselt 6909 inimest, aga ka selle puhul tuleb kindlasti arvestada veahinnanguga. Samas on selge, et võrreldes Eesti keskmisega kahaneb uuringupiirkonna rahvaarv kiiremini, vähenemise tempo aga kasvab (tabel 4.1).

Paiksus

Uuringus esitati küsimus vastaja ja tema perekonnaliikmete sünnikoha kohta (tabel 4.2). Valdav osa uuringupiirkonna rahvastikust (63,34%) oli sündinud samas regioonis — sellele hinnangu andmiseks tuleb vaadata 2000. aasta rahvaloenduse tulemusi. Rahvaloenduse andmetel oli uuringupiirkonnas elava ja seal sündinud elanike osatähtsus kogu piirkonna rahvastikus 61,32% — kogu Eesti rahvastikus oli see 44,14%. Peaaegu 40%-l vastanutest oli Setomaaga sidemeid veel kaugemalt kui vanavanemate tasandilt.

Võib kindlalt väita, et uuringupiirkonna elanikud on Eesti keskmisest oluliselt paiksemad. Kas selle põhjus on elanike suurem kodukoha armastus, väiksem võime mujal eluga toime tulla, piirkonna vähene atraktiivsus, mis ei meelita sinna võõraid elama asumata, või midagi muud, see uuringust ei selgu ning sellele küsimusele uurijad vastust anda ei oska. Piirkonna arengukava koostamisel on siiski otstarbekas paiksuse teema juurde naasta, sest suur erinevus Eesti keskmisest võib tähendada ka seda, et uuringupiirkonnas ei toimi mujal Eestis sobivad meetmed elanike teistsuguste hoiakute tõttu.

Tabel 4.2 **Uuringupiirkonna rahvastik sünnikoha järgi, 2005**
 Table 4.2 *Population of survey area by place of birth, 2005*

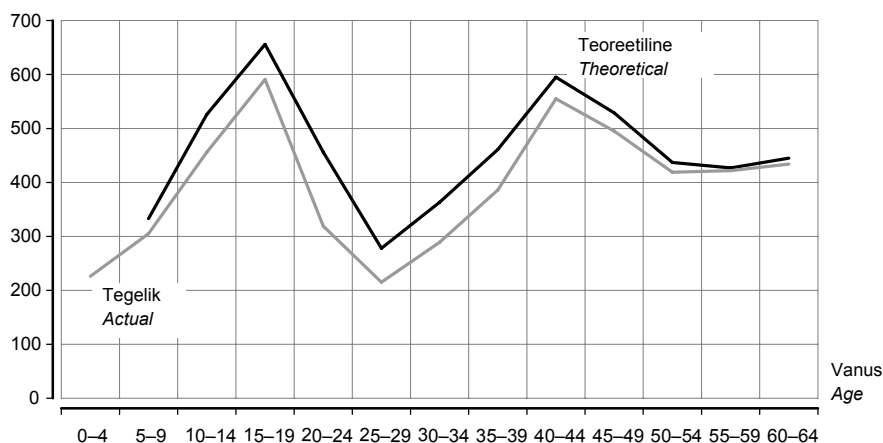
Sünnikoht	Mehed <i>Males</i>	Naised <i>Females</i>	Sugu teadmata <i>Sex unknown</i>	Kokku <i>Total</i>	Osatähtsus, % <i>Share, %</i>	Place of birth
Uuringupiirkonnas	2197	2172	7	4376	63,34	<i>In survey area</i>
Mujal Põlva või Võru maakonnas	462	606	3	1071	15,51	<i>Elsewhere in Põlva or Võru county</i>
Mujal Eestis	364	466	3	832	12,05	<i>Elsewhere in Estonia</i>
Ida-Petserimaal	173	255	-	428	6,20	<i>In the east of Petseri</i>
Mujal välismaal	71	123	1	196	2,83	<i>Elsewhere in abroad</i>
Ei oska öelda	3	2	-	5	0,07	<i>Do not know</i>
Kokku	3271	3624	15	6909	100,00	<i>Total</i>

Allikas: Setomaa uuring.
 Source: *Survey of Setomaa.*

Soo-vanuskoosseis

2000. aasta rahvaloenduse ja 2005. aasta uuringu vahele jääb viis aastat. Graafikule on kantud uuringupiirkonna elanike tegelik vanusstruktuur uuringu ajal ja sellele võrdluseks sama piirkonna teoreetiline vanusstruktuur, nihutades 2000. aasta rahvaloenduse vanuskoosseisu viieaastase sammu võrra. See oleks vanusstruktuur, mis oleks uuringupiirkonnas siis, kui 2000. aasta sealsed inimesed elanuksid nimetatud alal ka uuringu ajal ja uuringupiirkonda poleks asunud elama ühtegi uut inimest (joonis 4.1). Selgelt on näha, et uuringupiirkonna tegeliku rahvastiku suurus oli igas vaadeldavas vanuserühmas väiksem kui see teoreetiliselt võinuks olla. Kui vanuserühmades 50–54, 55–59 ja 60–64 võib seda vahet põhjendada surmadega, siis nooremates vanusegruppides on lõhe kindlasti suurem kui surmadest tingitud vahe — järelikult sai see olla tingitud vaid negatiivsest rändeibbest. Koostatud joonis ei asenda usaldusväärset rändestatistikat, kuid tõestab kindlalt, et suur negatiivne rändeiive esines kõigis vanuserühmades kuni 50. eluaastani. Suurim oli teoreetilise ja tegeliku rahvaarvu lõhe 20–24-aastaste vanuserühmas, kuid siin tuleb arvestada asjaoluga, et rahvaloendus toimus märtsi lõpus ja uuring septembris (rahvaloenduse aastal polnud mujale õppima asujad piirkonnast veel lahkunud).

Joonis 4.1 Uuringupiirkonna rahvastiku teoreetiline ja tegelik vanusstruktuur, 2005
 Figure 4.1 Theoretical and actual structure of age of the population in the survey area, 2005

Allikad: Statistikaamet, Setomaa uuring.
 Sources: Statistics Estonia, survey of Setomaa.

Järgnevalt analüüsitakse uuringupiirkonna rahvastiku vanuskoosseisu kahe vanusstruktuuri iseloomustava indeksiga ja võrreldakse neid kogu Eesti näitajatega (tabel 4.3).

Ülalpeetavate määr arvutati järgmiselt:

ülalpeetavate määr = ((rahvastik vanuses 0–14) + (rahvastik vanuses 65+)) / (rahvastik vanuses 15–64)*100.

Sisuliselt näitab ülalpeetavate määr seda, mitu last ja tööeast väljas vanemat inimest oli ühe tööealise elaniku kohta. Uuringupiirkonnas oli selle näitaja väärtus 2000. aasta rahvaloenduse ja uuringu toimumise vahelisel ajal oluliselt vähenenud. Rahvastiku suurenemise tingimustes on selline muutus piirkonna arengule positiivne (vähemalt lühiajalises plaanis), sest otseselt tulu tootvate inimeste osatähtsus on suurem ning sotsiaalsed ja hariduskuludeks peab suhteliselt vähem kulutama. Rahvaarvu vähenemise tingimustes, mil töötajate absoluutarv väheneb, on olukord keerulisem, kuigi väga kitsast perspektiivist vaadatuna on tegemist positiivse suundumusega. Uuringupiirkonnas, kus ülalpeetavate määra langus tulenes sisuliselt vaid laste arvu vähenemisest, oleks ülalpeetavate määra languse käsitlemine positiivsena muidugi nonsens.

Tabel 4.3 Ülalpeetavate määr ja demograafiline tööturusurveindeks Eestis ja uuringupiirkonnas, 2005

Table 4.3 Dependant ratio and demographic labour market pressure index in Estonia and in survey area, 2005

	Eesti Estonia		Uuringupiirkond Survey area		
	31.03.2000	01.01.2005	31.03.2000	09.2005	
Ülalpeetavate määr, %	49,52	46,97	78,20	67,53	Dependant ratio, %
lapsed (0–14)	27,13	22,70	33,33	23,94	children (0–14)
vanemaealised (65+)	22,40	24,26	44,87	43,58	elderly (65+)
Demograafiline tööturusurveindeks	1,19	0,96	1,18	0,89	Demographic labour market pressure index

Allikad: Statistikaamet, Setomaa uuring.
 Sources: Statistics Estonia, survey of Setomaa.

Teine oluline rahvastiku vanusestruktuuri iseloomustav indeks on demograafiline tööturusurveindeks, mis võimaldab prognoosida demograafiliste protsesside tulemusena tööturul tekkida võivad pingeid. Demograafiline tööturusurveindeks arvutati järgnevalt:

demograafiline tööturusurveindeks = (rahvastik vanuses 5–14) / (rahvastik vanuses 55–64).

Seega mõõdab demograafiline tööturusurveindeks eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte ja sealt vanuse tõttu väljalangevate inimeste suhet. Kui indeks on ühest suurem, siseneb järgmisel kümnendil tööturule rohkem inimesi, kui sealt vanuse tõttu potentsiaalselt välja langeb. Selline olukord loob head eeldused majanduse arenguks, kuid

võib raskendada noorte tööturule minekut. Kui indeks on väiksem kui üks, peaks noortele töömaailma sisenemine olema küll lihtsam, kuid selline olukord võib takistada majanduse arengut, sest võib tekkida töajapuudus.

Uuringupiirkonnas oli demograafiline töötururindeindeks langenud ühest oluliselt allapoole nagu ka kogu Eestis — seetõttu rändab üha enam tööjõudu uuringupiirkonnast aladele, kus pakutavad tingimused on soodsamad.

Uuringupiirkonna majandusarengu kavandamisel tuleb kindlasti arvestada olukorra muutusega tööturul. Kõigepealt on vaja vastata küsimusele, kuidas vältida olemasoleva ettevõtluse väljasuremist töajapuuduse tõttu. Nimelt ei pääse ettevõtluse arendamise planeerimisel kindlasti mööda ka küsimusest, kust võtta loodavasse ettevõttesse tööjõudu. Pole mingit põhjust arvata, et selline olukord on lühiajaline. Kui piirkond ei suuda leida lahendust, kuidas kahaneva tööjõuressursi tingimustes ellu jääda, ei ole seal positiivset majandusarengut paraku loota.

Kindlasti võib väita, et pinged tööturul suurendavad elanike äravoolu. Uuring näitas selgelt, et kohalikud elanikud on valmis piirkonnast lahkuma ja usk selle arenguvõimalustesse ei ole eriti kõrge. Seda kinnitavad nii tabeli 4.4. andmed kui ka vastused küsimusele, mis tingimustel võiksid noored kodukohta tagasi pöörduda: “Ei tule mingil tingimusel, minagi läheks siit ära, kui saaks”, “Ainult sunniviisiliselt või vanemas eas”, “Ainult saatuse ja juhuse tahtel”, “Ainult pensionär võib siin elada”, “Ainult suvitama”. Selliseid vastuseid oli palju.

Tabel 4.4 **Leibkonna esindajate hinnang uuringupiirkonda jäävate laste tulevikuvõimalustele, 2005**

Table 4.4 *Evaluation of the future opportunities of the children living in survey area made by the household representatives, 2005*

Hinnang	Kokku Total	Osatähtsus leibkondades, % Share in households, %	Evaluation
Palju võimalusi	75	2,37	Many opportunities
Keskmiselt võimalusi	921	28,85	Opportunities on average
Väga vähe võimalusi	1921	60,19	Very few opportunities
Ei oska öelda	274	8,59	Do not know
Kokku	3191	100,00	Total

Allikas: Setomaa uuring.
Source: Survey of Setomaa.

Ränne

Eespool väideti, et rände arvestamise täpsus Eestis jätab soovida. Soo-vanuskooosseisust lähtus, et uuringupiirkonna rändeiive oli negatiivne (see tuleb ilmsiks ka rahvaarvu muutumise ja sünni-surma statistika võrdlemisel) ning sellega võiks ehk ka teema lõpetada. Ometi on piirkonna rändes üks oluline detail ja ehkki andmete täpsus ei võimalda olukorda piisavalt täpselt analüüsida, on kindlasti mõtlemisainet.

Rahvastikuregistri andmed ei kinnita eelmise alapunkti ülipessimistlikku seisu. Need näitavad, et hulgaliselt leidub inimesi, kes seovad oma edasise elu uuringupiirkonnaga. 2005. aastal asus rahvastikuregistri andmetel uuringupiirkonda elama 217 inimest, väljaränne oli samal ajal 244 inimest. Rändesaldo oli -27 inimest, mis ei ole väga halb tulemus. Kui võrrelda samu näitajaid 2004. aastaga — 158 saabujat, 239 lahkujat ja rändesaldo -81 inimest —, võiks ju isegi loota, et asjad hakkavad minema paremuse poole. Samas peab siinkohal küsima, kas saabujad on seto kultuuri levitajad ja kuidas neist vajadusel teha selle kultuuri edasikandjad (rahvastikuregistril põhinevad rändesuundumused kaardil 13 lisas 1).

Uuringuga saadud pessimistlikud vastused inimeste võimaluste kohta piirkonnas püsivalt elada ja samas arvestatav hulk piirkonda saabujaid viib järeldusele, et töö piirkonna atraktiivsuse suurendamisel on olnud edukam kui perspektiivide kättenäitamine alalistele elanikele. Võib-olla peaks kaaluma seniste prioriteetide muutmist, sest asjakohane oleks vaeva näha piirkonna elanike hoiakute muutmisega. Uuringupiirkonnas oli muidugi ka positiivseid näiteid, nagu Nopri talu, Setomaa turismitalu jne.

Sünnid, surmad ja loomulik iive

Uuringupiirkonna sündide, surmade ja loomuliku iibe näitajad on koondatud tabelisse 4.5. Perioodil 1989–2004 on sündide arv langenud rohkem kui kolm korda. Kui oleks vaja välja tuua vaid üks tegur piirkonna arengu iseloomustamiseks, oleks see sündide arvu langus. Kui oleks vaja konstrueerida indikaator, mis näitaks, kas kasutusele võetud meetmed toimivad ka sisuliselt, ei ole selleks uuringupiirkonna puhul vaja palju vaeva näha: kui sündide arv (oluliselt) tõusma ei hakka, ei saa rääkida rakendatud abinõude erilist efektiivsusest.

Tabel 4.5 **Uuringupiirkonna sünnid, surmad ja loomulik iive, 1989–2004**
 Table 4.5 *Births, deaths and natural increase of the survey area, 1989–2004*

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Sünnid	134	131	120	119	100	106	108	86	73	68	67	44	56	51	65	41	<i>Births</i>
Surmad	166	202	199	178	235	223	198	198	193	216	208	175	165	160	182	171	<i>Deaths</i>
Loomulik iive	-32	-71	-79	-59	-135	-117	-90	-112	-120	-148	-141	-131	-109	-109	-117	-130	<i>Natural increase</i>

Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

Rahvastik tööalase ja sotsiaalmajandusliku staatuse järgi

Uuringupiirkonna elanike jagunemine tööalase ja sotsiaalmajandusliku staatuse järgi on toodud tabelis 4.6. Selle põhjal arvatud tööturu indikaatorid olid järgmised: 15–64-aastaste töajõus osalemise määr oli 57,1%, tööhõive määr 47,2% ja töötuse määr 17,1% — need näitavad uuringupiirkonna tööturu selgelt halvemat olukorda Eesti keskmisega võrreldes. Näiteks oli Eestis 2005. aastal töötuse määr 15–64-aastaste vanuserühmas 8,1% ehk rohkem kui kaks korda madalam kui uuringupiirkonnas. Töötuse määramise meetodilised erinevused uuringus ja Statistikaameti töajõu-uuringus on olemas ja kindlasti mõjutavad tulemust, kuid uuringupiirkonna vahe Eesti keskmisega on igal juhul suur.

Tabelit uurides äratub tähelepanu pensionäride ja haiguse tõttu töövõimetute isikute suur osatähtsus uuringupiirkonna 15–64-aastaste elanike seas (20,6%) — seda tendentsi on kindlasti vaja edasi uurida.

Artikli soo-vanuskooesseisu käsitlevas osas mainiti, et oluline on tähelepanu pöörata sellele, kust saada uuringupiirkonna ettevõtetesse töajõudu. Arvestades piirkonna madalat hõive määra ja kõrget töötuse protsenti, võib tunduda, et selline küsimuse püstitus pole asjakohane, sest vastus on ju ilmselge: hõivet tuleb tõsta ja tööpuudust vähendada. Loomulikult tuleb sellega tegeleda. Praegu on see uuringupiirkonna arengu mõistes kõige tähtsam teema, kuid perspektiivis tuleb arvestada ka sellega, et demograafilised protsessid on pika toimega.

Tabel 4.6 **Uuringupiirkonna rahvastik tööalase ja sotsiaalmajandusliku staatuse järgi, 2005**
 Table 4.6 *Population of survey area by labour and socio-economic status, 2005*

Staatus	Vanusegrupp													Kokku 15+	Osatähtsus 15+, %	Status
	Age group															
	15–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54	55–59	60–64	65–69	70–74	75+	Total 15+	Share in population 15+, %	
Majanduslikult aktiivsed	40	147	158	236	318	470	385	294	209	98	12	6	2	2376	40,1	<i>Economically active</i>
Hõivatud	28	126	142	208	267	396	303	226	163	88	11	6	1	1966	33,2	<i>Employed persons</i>
palgatöölised	19	105	119	147	210	319	243	171	134	69	7	5	1	1551	26,2	<i>salaried employees</i>
ettevõtjad	..	3	12	34	35	48	35	31	18	13	3	1	..	233	3,9	<i>entrepreneurs</i>
isikud, kes töötavad	1	3	3	10	4	4	11	13	7	3	60	1,0	<i>unpaid persons working in a family enterprise/farm</i>
juhutöölised	7	15	9	18	17	26	14	12	3	3	123	2,1	<i>casual labourers</i>
Töötud	13	20	16	28	51	73	82	68	47	10	1	..	1	409	6,9	<i>Unemployed persons</i>
Majanduslikult mitteaktiivsed	550	172	56	53	68	85	111	124	213	336	453	497	827	3545	59,9	<i>Economically inactive persons</i>
pensionärid või haiguse tõttu töövõimetud isikud	4	11	15	20	26	60	77	104	200	333	453	497	826	2624	44,3	<i>retired persons or persons incapable to work due to illness</i>
õpilased	422	10	1	1	1	435	7,3	<i>pupils</i>
kutsekooli õpilased	68	27	95	1,6	<i>students of vocational school</i>
üliõpilased	44	80	5	3	132	2,2	<i>students</i>
ajateenijad	5	11	16	0,3	<i>military servants</i>
kodused, kes hoolitsevad laste ja majapidamise eest	6	35	35	30	41	24	32	17	12	3	1	237	4,0	<i>persons at home taking care of children and household</i>
muud mittetöötavad	1	..	1	3	1	6	0,1	<i>other unemployed persons</i>
Ei oska öelda	1	1	0,0	<i>Do not know</i>
Kokku	591	319	215	289	386	555	495	419	422	434	465	504	829	5922	100,0	<i>Total</i>

Allikas: Setomaa uuring.
 Source: Survey of Setomaa.

Tööturg

Uuringupiirkonna elanikest 26% olid palgatöölised, umbes neli protsenti ütles end olevat ettevõtjad. Ligikaudu 14% oli ressurss, mida saaks märksa paremini ettevõtluses ära kasutada, s.t töötud, juhutöö tegijad, pereettevõttes või talus tasuta töötajad ja kodused.

Töötavad küsitletud tegelesid valdavalt põllumajandusega. Sellele järgnesid avalik sektor, koolid ning tööstus ja kaubandus. Valdav osa tööturu näitajaid oli iseloomulik taanduvale agraarpiirkonnale, kus noortel ei ole töökohti ja toimub aktiivsemate nooremaeliste elanike väljaränne. Võib väita, et kui uuringupiirkonnas ei teki uusi töökohti tootvas ja teenindussektoris, ei õnnestu ka noorte väljarännet peatada. Arvestades edasisi võimalusi, oleks laienemiseks ruumi ka näiteks laonduse ja puhkemajanduse valdkonnas.

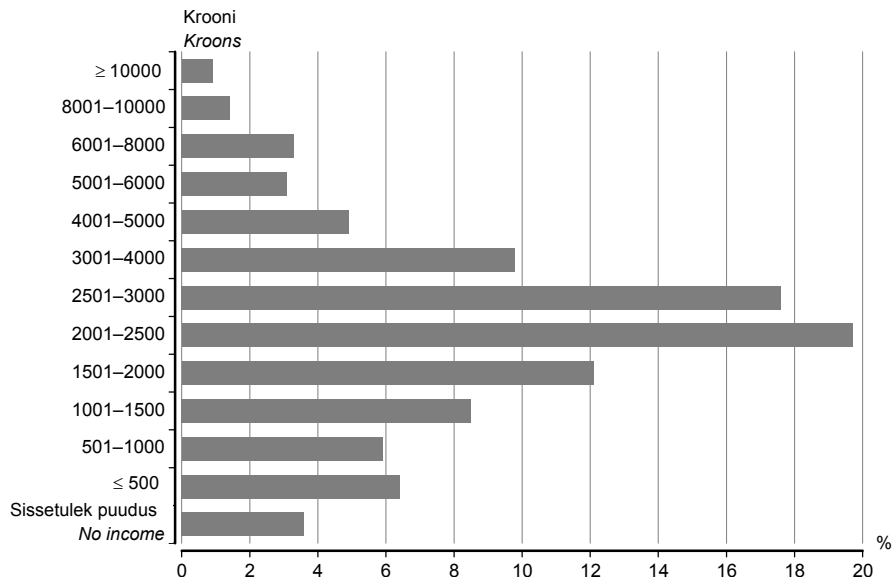
Probleem (nagu mujalgi Eesti maapiirkondades) on elanike vähene mobiilsus: kohapeal on töökohad kadunud, kuid inimesed ei saa kehva bussiliikluse, autojuhilubade puudumise või auto pidamise kulukuse tõttu kaugemal asuval töökohale ligi. 75% töötutest ütles, et ei ole saanud pakutud tööd vastu võtta selle kauguse (puudulik transport) või transpordi kulukuse tõttu.

65% uuringupiirkonna elanikest töötas kodus või koduvallas, ligi 25% naabervallas või mujal samas maakonnas. Mujal Eestis ja välismaal töötas pendelrändajatena ligi 10% küsitletud töötajast, kuid suure tõenäosusega võib see osatähtsus olla veelgi suurem, sest pendelrändajad võisid küsitlemise ajal kodust ära olla.

Kolmveerand töötutest olid pikaajalised töötud. See näitab, et piirkonnas on senisest oluliselt rohkem vaja tegeleda ümberõppe, täienduskoolituse ja rehabilitatsiooniteenuse pakkumisega. Samas on viimasel kahel aastal täienduskoolitusest osa saanud 18% rahvastikust — seda ei saa sugugi väikeseks arvuks pidada. Võib-olla tuleb tõsisemalt suhtuda täienduskoolituse programmidesse või jälgida seda, et koolitust saaksid eelkõige need, kellele seda sisuliselt kõige rohkem ka vaja on.

Motivatsioon kaugemal töötamiseks ja piirkonnast lahkumiseks tuleneb ka piirkonna elanike madalast sissetulekust (joonis 4.2).

Joonis 4.2 **Küsitletud viimase aasta keskmise kuusissetuleku järgi, 2005**
 Figure 4.2 *Persons interviewed according to the average monthly income of the previous year, 2005*

Allikas: Setomaa uuring.
 Source: Survey of Setomaa.

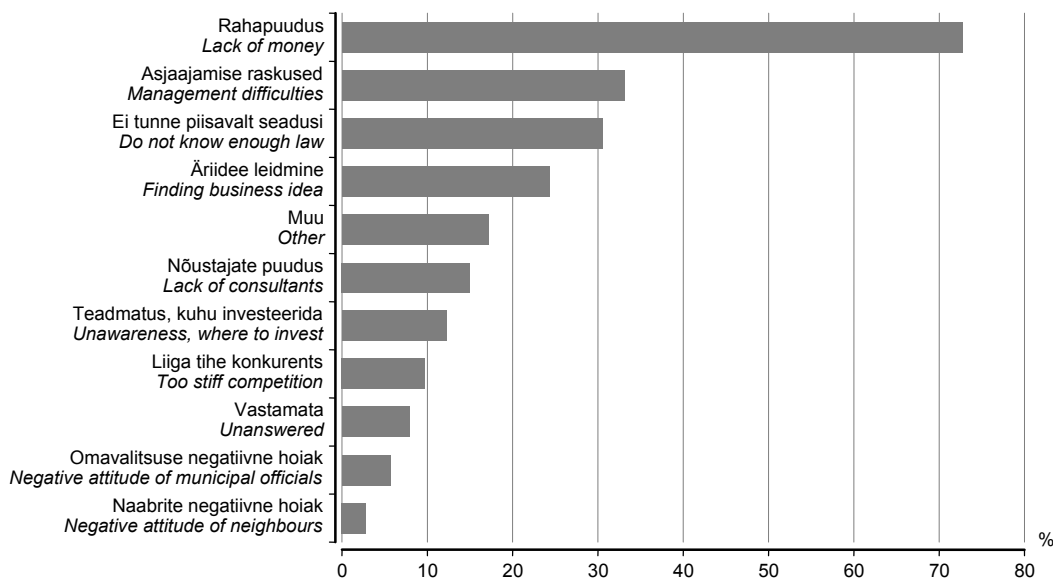
Ettevõtlus

4,1% küsitletutest nimetas end ettevõtjaks. Kõige rohkem oli neid 30–44-aastaste uuringupiirkonna elanike seas — selles vanuserühmas ulatus ettevõtjate osatähtsus 10%-ni. Noorte seas oli ettevõtjaid vähe — see näitab võimaluste ja motivatsiooni vähesust. Ettevõtjad olid enamjaolt talupidajad, kes ei olnud tööandjad. Valdav osa (78%) olid füüsilised isikud. Võib arvata, et paljud neist on end ettevõtjaks registreerinud toetuse saamise eesmärgil ning neil ei ole erilist motivatsiooni uute ja kiiresti kasvavate ettevõtete loomiseks.

Uuringu käigus selgus, et 1,3%-l vastanutest oli kindel plaan alustada oma ettevõttega ja 11,2% vastanutest oli sellist võimalust kaalunud. Protsendid ei ole küll väga suured, kuid näitavad, et piirkonnas on olemas arvestatav potentsiaalselt alustavate ettevõtjate grupp, kellega tuleks tööd alustada või jätkata. Sellistest inimestest saaks moodustada kolm kuni viis gruppi esialgse äriidee ning ettevalmistatuse astme järgi.

Uuringuga küsiti inimestelt ka seda, mis on nende arvates ettevõtluse kõige suuremad takistused (joonis 4.3). Üks vastaja võis välja pakkuda ka mitu vastust. Suurimaks takistuseks peeti raha, aga päris palju oli ka neid, kes kartsid asjaajamisraskusi või arvasid, et ei tunne piisavalt seadusi. Elanike arusaamad ei peegelda kõige realsemaid ettevõtlusega seotud probleeme, mis tähendab, et on vaja nõustamist. Töö potentsiaalsete ettevõtjatega peaks lähiajal olema uuringupiirkonna üks prioriteete. Kui kohalikud inimesed saavutavad edu, aitab see kindlasti kaasa pessimismi kadumisele.

Joonis 4.3 **Olulisemad ettevõtluse alustamist takistavad tegurid, 2005**
 Figure 4.3 *The most significant factors obstructing the beginning of business activity, 2005*

Allikas: Setomaa uuring.
 Source: *Survey of Setomaa*.

Keel

Emakeel ja teised keeled

Keele ja kultuuri analüüsimisel on mõttekas vaadata eraldi ajaloolist Setomaa piirkonda (Mikitamäe, Meremäe ja Värska vald) ja ligikaudseid ajaloolise Vastseliina kihelkonna alasid (Misso², Orava ja Vastseliina vald).

36% Seto valdade elanikest pidas oma emakeeleks või esimeseks keeleks (keel, mida õpitakse esimesena rääkima) seto keelt (tabel 4.7). Umbes sama palju inimesi nimetas

² Kuigi Misso vald kuulub Setomaa Valdade liitu, on ta analüüsis jäetud Vastseliina kihelkonna hulka, sest hinnanguliselt kuulus tänasest Misso vallast ¼ Setomaale. 1997. aastal Setomaal tehtud uuring käsitles samuti ainult kolme põlist Seto valda ja tulemused on seetõttu paremini võrreldavad.

kohalikuks keeleks seto/setu keelt. Spekulatiivselt võib oletada, et ligi kolmandik pidaski seto/setu keelt omaette keeleks. Ka vanus diferentseeris vastuseid. Kui alla 35-aastaste seas oli emakeeleks valdavalt eesti keel (87%), siis üle 35-aastased pidasid eesti ja setu keelt emakeeleks üsna võrdselt (vastavalt 47% ja 40%). Vastused soost ei sõltunud.

Tabel 4.7 **Emakeel Seto valdades ja Vastseliina kihelkonnas, 2005**
 Table 4.7 *Mother tongue in Seto rural municipalities and in Vastseliina parish, 2005*

Emakeel	Setomaa vallad		Vastseliina kihelkonna vallad		<i>Mother tongue</i>
	<i>Rural municipalities of Setomaa</i>		<i>Rural municipalities of Vastseliina parish</i>		
	kokku	%	kokku	%	
	<i>total</i>		<i>total</i>		
Eesti	1280	51	1751	74	<i>Estonian</i>
Seto	916	36	54	2	<i>Seto</i>
Vene	213	8	66	3	<i>Russian</i>
Muu	113	5	497	21	<i>Other</i>
Ei oska öelda	4	0	<i>Do not know</i>
Kokku	2526	100	2368	100	<i>Total</i>

Allikas: Setomaa uuring.
 Source: *Survey of Setomaa.*

Praeguste Misso, Orava ja Vastseliina elanike hulgast 74% pidas eesti keelt esimeseks või emakeeleks, viiendik nimetas midagi muud — viimaste hulgast omakorda 30% pidas oma esimeseks keeleks võro/võru keelt, murret või murrakut.

Tabel 4.8 **Peale emakeele räägitavad keeled, 2005**
 Table 4.8 *Languages spoken besides the mother tongue, 2005*
 (protsenti — *percentage*)

Keel	15–34-aastased	35–64-aastased	<i>Language</i>
	<i>Aged 15–34</i>	<i>Aged 35–64</i>	
Seto	35	38	<i>Seto</i>
Vene	68	88	<i>Russian</i>
Inglise	48	12	<i>English</i>
Saksa	18	13	<i>German</i>
Soome	10	7	<i>Finnish</i>
Muu	12	19	<i>Other</i>

Allikas: Setomaa uuring.
 Source: *Survey of Setomaa.*

Nii noorema kui ka vanema vanuserühma võõrkeeleoskus on peamiselt seotud vene keelega — vanematel rohkem, noorematel vähem. Alla 35-aastastest väitsid peaaegu pooled, et oskasid ka inglise keelt igapäevatasemel.

Seto keele kasutus

Üle poole Seto valdade 15–64-aastastest väitis, et kasutas seto keelt pidevalt, üle viiendiku oli neid, kes kõnelesid seda vahetevahel. Pisut üle kümnendiku (12%) keeleoskus oli passiivne. Vähe (neli protsenti) oli neid, kes väidetavalt sellest aru ei saa. Võrreldes keelekasutuse sageduse osatähtsust 18–64-aastaste seas 1997. aasta uuringu sama vanuserühma tulemustega, selgub, et kaheksa aasta jooksul pole hinnangud kohaliku keele kasutamisele oluliselt muutunud. Siiski ei saa sellest teha järeldusi tegeliku keelekasutuse ja selle püsimise kohta. Keelehinnanguid diferentseerib sugu ning naised, noored ja pikema haridustega inimesed on harilikult tundlikumad keele prestiiži suhtes. See kajastub ka praeguses uuringus: pidevalt väitis end seto keeles kõnelevat 56% meestest ja 49% naistest, vahetevahel vastavalt 19% ja neljandik.

Tabel 4.9 Seto keele kõnelemine vanuse järgi, 1997, 2005

Table 4.9 Speaking Seto language by age, 1997, 2005

(protsenti — percentage)

	18–34-aastased		35–64-aastased		18–64-aastased		
	Aged 18–34		Aged 35–64		Aged 18–64		
	2005	1997	2005	1997	2005	1997	
Kõnelen pidevalt	16	19	59	55	49	44	Speak constantly
Kõnelen vahetevahel	35	42	22	21	25	27	Speak sometimes
Kõnelen väga harva	23	14	6	7	10	9	Speak rarely
Saan aru, aga ei kõnele	25	17	8	13	12	14	Understand but do not speak
Ei saa sellest aru	2	8	5	5	4	6	Do not understand

Allikad: Setomaa uuring, Võru Instituut.

Sources: Survey of Setomaa, the Võro Institute.

Võrreldes 2005. aasta tulemusi 1997. aasta omadega vanuserühmade kaupa, selgub, et suurem muutus on toimunud nooremas vanusegrupis (tabel 4.9). Vähemaks on jäänud nii neid, kes väidavad, et kõnelevad pidevalt seto keelt kui ka neid, kes oma sõnul räägivad seda vahetevahel. Kuivõrd see peegeldab tegelikke muutusi keelekasutuses, on raske hinnata.

Tabel 4.10 Seto keele kasutamissagedus valla järgi, 2005

Table 4.10 Frequency of usage of Seto language by rural municipality, 2005

(protsenti — percentage)

	Setomaa vallad			Vastseliina kihelkonna vallad			
	Rural municipalities of Setomaa			Rural municipalities of Vastseliina parish			
	Meremäe	Mikitamäe	Värskä	Misso	Orava	Vastseliina	
Kõnelen pidevalt	54	52	51	39	14	3	Speak constantly
Kõnelen vahetevahel	22	18	26	30	9	8	Speak sometimes
Kõnelen väga harva	9	8	10	9	8	9	Speak rarely
Saan aru, aga ei kõnele	12	15	10	13	52	52	Understand but do not speak
Ei saa sellest aru	3	7	3	4	17	28	Do not understand
Vastamata	5	Unanswered

Allikas: Setomaa uuring.

Source: Survey of Setomaa.

Tabeli 4.10. puhul on tähelepanuväärne poolte Orava ja Vastseliina vähemalt 15-aastaste elanike kindel veendumus, et nad küll saavad seto keelest aru, ent ei kõnele seda. Et seto ja võro keel on keeleliselt väga lähedased, on siin ilmselt tegemist identiteediküsimusega (meie versus nemad). Sama tendentsi võivad peegeldada ka Orava ja Vastseliina valla need elanikud, kes väitsid, et ei saa seto keelest aru. Ilmselt oli kõigis valdades keelekeskkonda sisse rännanud inimesi vähe ja see asjaolu ei tohiks tulemusi mõjutada. Selline selge eristumine keelelise identiteedi mõttes muudab küsitavaks need keelepoliitika meetmed ja diskursused (akadeemiline, avalik), mis üritavad keeli (nt võro, seto) vms nendega seonduvat ühendada.

Kokkuvõte

Setomaa ja kogu uuringupiirkonna olukord on keeruline: rahvaarv väheneb, rahvastik vananeb, ettevõtlus pole just kõige edukam, elanikud on pessimistlikud — need on tõsised probleemid. Samas ei ole olukord lootusetu — ka tehtud uuring kinnitab seda. Probleemide lahendamine algab nende tunnistamisest ja see on oluliselt kergem, kui kitsaskohti paremini tuntakse. Eestis ei ole palju piirkondi, kes tahaksid ja suudaksid analoogset uuringut korraldada. Kui suudetakse objektiivselt fikseerida oma olukord, võib loota, et suudetakse ka probleemid lahendada.

Setomaa on suutnud end ülejäänud Eestile hästi teadvustada. Uuringupiirkonnas on hulk inimesi, kellel on kindel soov rajada oma ettevõtte. Paljud inimesed tulevad Setomaale — enamik esialgu küll "Taarka" etendust vaatama või kauneid paiku imetlema. Aga paljud lähevad sinna ka selleks, et jääda: rahvastikuregistri andmetel tuli 2005. aastal uuringupiirkonda elama üle 200 inimese. Võib tuua mitmeid eduka ettevõtluse näiteid

Setomaal. Au sees on seto kultuur ja piirkonna identiteet on tugevam kui mujal Eestis. Need on üksikud Setomaa ja kogu uuringupiirkonna positiivsed näited.

Samas on selge, et uuringupiirkond vajab toetamist. 22. septembril 2006 toimus Värskas Setomaa ettevõtlusfoorum, kus Põlva maavanem Urmas Klaas ütles, et piirkond vajab õnge ja õpetust, kuidas seda kasutada. Selle mõttekäiguga on sobiv artikkel lõpetada, sest praegu on uuringupiirkonnas olemas inimesed, kellele õng ulatada ja keda seda kasutama õpetada — nad on selleks võimelised ja soovivad seda.

4. TEACH A MAN TO FISH

**Merli Mäger, Mihkel Servinski,
Garri Raagmaa, Andrus Saar, Kadri Koreinik**

The rural municipalities of South-East Estonia located near the border have been trying to find opportunities to make themselves noticeable and develop their region despite their unfavourable location and modest economic potential. To get a better picture of the current situation and find options for improving, the Union of Rural Municipalities of Setomaa in cooperation with Statistics Estonia organised an extensive opinion poll among the residents (hereinafter referred to as survey) on the order of State Chancellery from 1 September to 15 October 2005. The survey covered the residents of three Seto rural municipalities — Meremäe, Mikitamäe and Värskä — and two of its neighbouring rural municipalities Orava and Vastseliina as well as Misso rural municipality divided by Seto cultural space (hereinafter referred to as survey area). In the course of the survey, in November 2005, the residents related to Seto people living in the part of Petserimaa located in Russia (East-Petserimaa) were also interviewed in order to map the cultural and socio-economic situation. This article deals with the results of Estonian rural municipalities.

The aim of the survey was to get an overview of the problems of Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Vastseliina and Värskä rural municipalities regarding social, cultural and economic sustainability, and based on the received knowledge, decide on the measures to be taken to improve the population's economic situation and so create prerequisites for the preservation and development of cultural heritage in the survey area. In this context, Seto culture is observed both as the means to improve the socio-economic environment and separately as the means to preserve and develop community identity. As the survey was initiated by the Union of Rural Municipalities of Setomaa and a relevant part of the survey included gathering specified information on Seto language and culture, some questions focused specially on Setomaa.

The questionnaire was compiled by a working group under the direction of Andrus Saar. The survey was carried out by local people employed for that reason, a part of whom had previous work experience from the 2000 Population and Housing Census. Data were cleaned by a working group under the direction of Merli Mäger and the cleaned data were extrapolated by Kristi Lehto. In order to check the quality of extrapolation, more background information was needed but that was not possible to collect in the set period of time.

In the course of the survey one member of each household¹ was questioned. The choice of the person to represent the household was made by random selection, using birthday method: the survey questioned the person of the age group of 15 to 64 who was the first to have a birthday after 1 September. If the household did not have people aged between 15 and 64, the eldest person was questioned (using the same date of birth method). If one residence had several households living in it, a representative of each household was questioned.

Age limit was established to focus mainly on the problems pertaining to work, which would enable to map the region's sustainability first and foremost from the aspect of working age population. Questioning of people over 65 years of age was not considered expedient in the context of limited means. Such limit provides a representative picture of the economic situation, attitudes and values of people aged 15 to 64, and can thus be generalised regarding the entire surveyed population.

There were 3,764 entries in the list of households provided by Statistics Estonia. An interview was carried out in 3,002 households. The main reason why an interview could not be carried out was that it was impossible to reach the respondent. Most of the withdrawal protocols were filled in because many houses were empty and/or had become unfit for living. Only a small number of persons questioned refused to respond to the questionnaire. The interviewed households had a total of 6,500 people living in them. The expanded number of people, i.e. the number of residents in the rural municipalities participating in the survey is approximately 6,909.

¹ A household is formed by people living together at the same address, connected by a common use of all available household facilities (common budget and common food). A person living alone is also regarded as a household. Members of the household do not have to be related to each other.

The questionnaire consisted of four sections — household section, socio-demographic section, labour market section and culture section. Main focus was on economic sustainability. The team of expert analysing the data included Andrus Saar (OÜ Saar Poll), Garri Raagmaa (University of Tartu), Mihkel Servinski (Statistics Estonia) and Kadri Koreinik (University of Tartu, Võru Institute). The examination of survey materials was divided between different researchers, the division of analysed indicators did not correspond exactly to the sections of the questionnaire. Generally, the questions were divided by the following topics:

- household and socio-demographic section — Mihkel Servinski;
- attitudes and identity — Andrus Saar;
- topics regarding business and the youth — Garri Raagmaa;
- culture — Kadri Koreinik.

This article has been written on the basis of the analyses of the above mentioned people.

Upon analysing data the main focus was on people aged 15 to 64. By analysing their attitudes, wishes and activities opportunities were looked for to increase the sustainability of the region's labour market. Data on unemployed persons and people in the age group of 15 to 19, who are the region's potential resource whose development has to be guided skilfully, were analysed separately.

When analysing the data, the experts were first and foremost trying to find answers to questions showing the situation of the rural municipalities of the survey area, how the situation had changed compared to the last census and other earlier data, and how the situation can be improved (considering the residents' attitudes).

It is a very extensive survey and work on it will continue in the future as many results raise new questions that need answers. Compiled analyses and received results will be disclosed in the web site www.setomaa.ee. Also, if new questions should be raised, we are prepared to further analyse the survey's results.

Some results of the survey are given below.

Population

Due to the absence of reliable migration statistics it is complicated to monitor the development of population in Estonia. Basically, it is possible to use three sources of information: official statistics, population register and special studies. None of these sources is free of problems. The flaw of the official statistics is that, since 2000, current official statistics do not take migration into account. The data of the 2000 Population and Housing Census are used to calculate population indicators, which are revised with data on births and deaths. The data of the population register are not precise enough to calculate migration. In the case of specific studies — this survey can be regarded as one — methodical unification of data with the information of official statistics and population register can be complicated.

Population

During the 1989 Population Census there were 9,579 permanent residents living in the rural municipalities participating in the survey. By the time of the 2000 Population Census, the number of residents in the same region had decreased to 8,102 permanent residents. In other words, the number of residents in said region had decreased by 15.4% in-between the two censuses. In Estonia as a whole the population decreased by 12.5% in the period between the censuses. Thus it can be said that the decrease in the said region's population in-between the censuses was faster than the Estonian average (the location of the population is presented on Map 14 in Annex 1).

According to the current population registration of Statistics Estonia there were 7,553 residents living in the survey area on 1 January 2005. This figure is clearly overrated as migration data are not taken into consideration upon its calculation and there is no reason to doubt that the region's migration is negative. According to the survey, an estimate of 6,909 people lived in the region during the time of the survey, but that figure also needs error estimation. At the same time it is clear that the region's population decreases faster

than the Estonian average and the pace of decrease is increasing, compared to the Estonian average (Table 4.1).

Residency

In the course of the survey the respondent was asked about his and his family members' birthplace (Table 4.2). Most of the population (63.34%) living in the survey area was born in the same region. To assess this figure let us have a look at the results of the 2000 Population Census. According to the 2000 Census, the population living in the survey area who had also been born there accounted for 61.32% of the population of the entire region. 44.14% of the population of Estonia lived in the area of the same local government where they had been born. Almost 40% of the respondents had connections with Setomaa on a further level than their grandparents.

It can be stated for certain that the population of the survey area is significantly more resident than the Estonian average. Whether the reason for it is this region's residents' greater love for their homes, their smaller capability to cope with life elsewhere, the fact that the region does not appeal to the strangers enough for them to move there, or something else, this is not clear from the survey and we cannot answer this question. However, in drawing up the area's development plan it is expedient to return to this question, because big disparity from the country's average can also mean that means that are suitable on the average do not work in the survey area due to the residents' different attitudes.

Sex and age structure

There are five years between the 2000 Population Census and the 2005 survey. Let us draw a diagram with the survey area's population's age structure at the time of the survey, and as a comparison to that, the theoretical age structure of the same area, which is obtained by moving the 2000 Census age structure by five years. This would be the age structure of the survey area, if the people living in the area in 2000 lived in the same region also at the time of the survey and if no new people had moved there (Figure 4.1). It can be clearly seen that the survey area's actual population is in every observed age group smaller than it could theoretically be. While in age groups 50–54, 55–59 and 60–64 the difference can be explained by deaths, in younger age groups the disparity is definitely bigger than could be caused by deaths. Therefore, such a disparity can only be caused by net migration. The compiled graphic does not replace reliable migration statistics but clearly states a large net migration in all age groups up to age 50. The greatest disparity between the theoretical and actual number of population is in the 20–24 age group, but here it has to be taken into account that the census was carried out as at the end of March and the survey took place in September, meaning that in the year of the census the people who started their studies elsewhere had not yet left from the area, but they had done so in the year of the survey.

Let us analyse the age composition of the population in the survey area by an index characterizing two age structures and compare these indices to the indicators of Estonia (Table 4.3).

The dependant ratio is calculated as follows:

$$\text{dependant ratio} = ((\text{population aged } 0-14) + (\text{population aged } 65+)) / (\text{population aged } 15-64) * 100$$

Basically, the dependant ratio shows how many children and people older than working age are there for one working age person. In the survey area, the value of this indicator has significantly decreased during the time of the 2000 Census and the survey. In the conditions of population growth, this change is positive from the viewpoint of the region's development — in the short-term perspective, at least — as the proportion of people directly producing income is bigger and a relatively smaller amount has to be spent on social and educational expenditure. The situation is more complex in the conditions of population decline, where the absolute number of employees decreases, although from a very small and narrow aspect it is a positive trend. In the survey area, where the decrease in dependant ratio is basically caused by the decrease in the number of children, regarding the decrease in dependant ratio as a positive trend is surely nonsense.

Another important index characterizing population age structure is the demographic labour market pressure index that enables to predict the tensions caused in the labour market as a result of demographic processes. Demographic labour market pressure index is calculated as follows:

demographic labour market pressure index = (population aged 5–14) / (population aged 55–64).

Thus, the demographic labour market pressure index measures the ratio of young people entering the labour market in the decade to come and of the ones leaving the market because of their age. If the index is bigger than one, more people will enter the labour market within the next decade than will potentially leave due to age. This situation creates prerequisites for the development of the economy but can make the young people's entry into the labour market difficult. If the index is less than one, the young people's entry into the labour market should be easier, but that kind of situation can impede the development of the economy as it may bring along a lack of labour force.

In the survey area, the demographic labour market pressure index has dropped significantly below one. In Estonia, the demographic labour market pressure index has also dropped below one, which has increased the pressure on the labour force emigrating from the survey areas to regions where the conditions for the labour force are more suitable for them.

Upon planning the survey area's economic development, the situation's change in the labour market definitely has to be taken into account. Upon planning the economic development it is first necessary to answer the question on how to keep the current business from dying out as the result of the lack of labour force. Upon planning the economic development the question of from where to get labour force into a planned business can certainly be not ignored. There is no reason to believe that such a situation is a short-term situation. If the region cannot find a solution to the problem regarding the survival in the conditions of the decrease in labour force, there is no positive economic growth to be hoped for in said region.

It can certainly be said that tensions in the labour market increase the pressure on emigration from the survey area. And such pressure falls into fertile ground as the survey clearly stated that local people are prepared to leave the region and their faith in the area's development opportunities is not very high. This opinion is supported by the data of Table 4.4 and a selection of responses to the question on what conditions would the young people return to their homestead: "On no conditions, I would leave as well if I could", "Only if I had to, or when I'm older", "Only if fate and chance wished this way", "Only a retired person could live here", "I'd return only for the summer". There were many similar responses.

Migration

We mentioned before that the precision of the calculation of migration in Estonia could be better. Speaking of sex and age structure — this can also be seen while comparing the change in population and the statistics of birth-death — we showed that the area's net migration was negative and with that we could conclude this subject. However, there is an important detail regarding the area's migration. The precision of data does not allow to analyse the situation accurately enough but there is definitely room for thinking.

The data of the population register do not confirm the very pessimistic state of the previous subsection. These data show that there are a great number of people whose lives are connected with the survey area. According to the population register, 217 persons moved to live to the survey area in 2005. During the same period 244 persons emigrated. Net migration was -27 persons, which is not a very bad result. When comparing these indicators to those of 2004 — 158 newcomers and 239 persons who left, with net migration of -81 persons, it is possible to hope that things may start to improve. However, we have to ask whether the newcomers are the ones to preserve the Seto culture and how to make them preserve this culture (Map 13 in Annex 1).

Pessimistic responses received in the course of the survey regarding the people's opportunity to permanently live in the area and at the same time a considerable number of newcomers lead to the conclusion that work on making the area attractive to people has been significantly more successful than on pointing out their opportunities to permanent residents. Maybe this is the time to think and perhaps also change the priorities? It is relevant to work on changing the attitudes of the area's residents. There are also positive examples in the region, such as Nopri farm, Setomaa Tourism Farm, etc.

Births, deaths and natural increase

Indicators of the survey area's births, deaths and natural increase are given in Table 4.5. In the period of 1989–2004, the number of births decreased in the area more than three times. If we had to point out only one indicator to characterize the region's development, it

Population by labour and socio-economic status

would be the decrease in the number of births. If we had to design an indicator which would show whether the taken measures actually function, we wouldn't have much trouble doing that for this area — if the number of births will not increase (significantly), we cannot talk about the effectiveness of implemented measures.

The survey area's population's division by labour status and socio-economic status on the basis of the conducted survey is given in Table 4.6. Labour market indicators calculated on the basis of the table are as follows: participation rate of 15–64-year olds in labour force was 57.1%, employment rate 47.2% and unemployment rate 17.1%. Calculated indicators clearly show a worse situation in the labour market of the survey area than the Estonian average. For example, the unemployment rate in the 15–64 age group in 2005 was 8.1% in Estonia, which is over two times lower than in the survey area. Upon determining unemployed persons there exist methodical differences in the survey conducted in the survey area and in the Labour Force Survey of Statistics Estonia which certainly affect the result, but the disparity between the survey area and the Estonian average is in any case large.

Upon the examination of the table, the large proportion of retired people and those incapacitated for work because of an illness is noticeable among the residents aged 15–64 — 20.6%. Data of the survey do not enable to develop this topic but definitely needs further examination.

In the section of the article dealing with the sex and age structure of the survey area we mentioned that in the area it is important to pay attention to from where to get labour force into the businesses of the area. Taking into consideration the low employment rate in the region and high unemployment rate, it may seem that this question is not relevant — the answer is clear: by increasing employment and decreasing unemployment. Naturally, the increase of employment and elimination of unemployment must be tackled already today. Today this is the most important topic in the region's development, but it must be taken into account in the faraway perspective that demographic processes take time.

Labour market

26% of the residents of the survey area are salaried workers; approximately 4% described themselves as entrepreneurs. About 14% form a resource that could be used in business in a much better way, i.e. unemployed persons, intermittent employees, free workers in a family business or farm, and those staying at home.

Employed respondents are mostly engaged in agriculture, followed by public sector and schools, and industry and trade. Most of the labour market indicators are characteristic of a receding agrarian region, where there are no jobs for the young and the more active and younger residents emigrate. It can be said that if the survey area is not able to create new jobs in product and tertiary sector, it is not possible to stop the young people from emigrating. Taking into account the further possibilities there is room for the expansion of storage and recreation economy.

One of the problems there, as elsewhere in Estonian rural areas, is the residents' poor mobility: there are no jobs on the spot but people cannot access jobs that are located away from home due to poor bus service, absence of a driving licence or the cost of keeping a car. 75% of unemployed persons said that they had not been able to accept a job offered to them due to its distance (poor transport) or the cost of transport.

65% work at home or in their home rural municipality, almost 25% work in a neighbouring rural municipality or elsewhere in the same county. 10% of the respondents work as commuters in some place else in Estonia or abroad, but that figure is likely to be larger as the commuters might have been away from home during the time of the survey.

Two thirds of the unemployed persons are long-term unemployed. This indicates that this region has to pay significantly more attention to the provision of retraining, in-service training and rehabilitation service. At the same time, 18% of the population has participated in in-service training over the past two years. This is not a small figure. Perhaps more attention should be paid to the programmes of in-service training or check that training would be provided first and foremost to the people who need it the most.

Motive for working away from home and leaving the region is also based on the residents' low income. Figure 4.2 gives the respondents' assessment of the size of their income. These numbers are certainly not attractive for young people.

Business

4.1% of the respondents described themselves as entrepreneurs. The number of entrepreneurs was the biggest among the age group of 30–44 of the residents of the survey area. The proportion of entrepreneurs in this age group reached 10%. There are not many entrepreneurs among young people. This indicates the scarcity of business opportunities and motivation. Entrepreneurs are mostly farmers who are not employers. Most of the entrepreneurs are natural persons (78%). It can be concluded that many of the region's entrepreneurs have registered themselves as entrepreneurs for the purpose of receiving support and that they do not have any special motives for establishing new and fast-growing businesses.

In the course of the survey it appeared that 1.3% of the respondents plan to start their own business and 11.2% of the respondents have considered that option. Proportions are not very large but indicate that the region has a considerable group of potential entrepreneurs with whom it is possible to start or continue cooperation. The people, who mentioned having a plan to start their own business, can be divided into 3 to 5 groups, by their initial business plan and stage of preparation.

In the course of the survey people were also asked what do they think is the biggest impediment for business (Figure 4.3). As one respondent could also suggest several answers, the answers do not form 100%. Money was named as the biggest impediment but there are also many people who are afraid of bureaucracy or think they are not familiar with the legislation. The residents' beliefs do not reflect the most realistic problems regarding the impediments for business, which means that counselling is needed. In the near future, work with potential entrepreneurs should be one of the priorities in that region. Local people's success will definitely help to eliminate pessimism from the region.

Language

Mother tongue and other languages

Upon analysing the language and culture it is reasonable to observe the regions of historic Setomaa (Mikitamäe, Meremäe and Värskä rural municipalities) separately from the approximate historic regions of Vastseliina parish (Misso², Orava and Vastseliina rural municipalities).

36% of the inhabitants of Seto rural municipalities consider the Seto language to be their mother tongue or first language (the first language you learned to speak (Table 4.7). The proportion of such assessments is similar to the proportion of those who named the Seto/Setu language to be the local language. It can be speculated that approximately a third of the people does consider the Seto/Setu language to be an independent language. The responses are also differentiated by the people's age. People under 35 years of age mainly said their mother tongue to be Estonian (87%), but people over 35 years of age consider both Estonian and Seto language as their mother tongue (respectively 47% and 40%). Sex does not differentiate the responses.

74% of the residents of today's Misso, Orava and Vastseliina consider Estonian as their first language or mother tongue, one fifth mentions other language and 30% of those consider their first language to be the Võro/Võru language, dialect or sub-dialect.

The foreign language skills of both younger and older age group are mainly related to Russian, more so among older and less among younger people. Almost half the residents who are under 35 years of age claim that they can also speak everyday English.

² Although the Misso rural municipality belongs to the Union of Rural Municipalities of Setomaa, in the survey it is regarded as a part of Vastseliina parish, as from today's Misso rural municipality an estimate of ¼ belonged to Setomaa. Also, the 1997 survey conducted in Setomaa dealt with only three ancient Seto rural municipalities as well, and the results are thus easier to compare.

Use of the Seto language

More than half of the 15–64-year-olds in Setomaa rural municipalities claim that they use the Seto language all the time, there are more than one fifth of those who speak the language every now and then. A bit more than one tenth (12%) claim their language skills are passive. There are few (4%) of those who say they do not understand the language. Comparing the proportion of the use of language skills among people 18–64 years of age to the results of the same age group in the 1997 survey, it appears that the assessments regarding the use of the local language have not changed significantly over the past eight years. However, this cannot be used as a basis for making conclusions on the actual use of language and its preservation. Sex differentiates language assessments, women, young and more educated people are usually more sensitive when the language's prestige is concerned. This is also what happens here: 56% of men and 49% of women claim they speak the Seto language all the time, respectively 19% and one fourth claim they do it sometimes.

The comparison of the results of 2005 by age groups with the results of 1997 shows that the change has been bigger in the assessments of the younger age group (Table 4.9). The number of people claiming that they speak the language all the time has dropped as has the number of those who say they speak the language sometimes. It is hard to say as to what extent this reflects actual changes in the use of the language.

As regards Table 4.10 it is significant to point out the conviction of one half of the residents of Orava and Vastseliina who are 15+ years of age that they understand the Seto language but do not speak it themselves. As the Seto and Võro languages are linguistically very similar South-Estonian varieties, it is probably a question of identity: us versus them. The same can be reflected by the proportion of those residents of Orava and Vastseliina rural municipalities who claim they do not understand the Seto language. Apparently there are not many people in all rural municipalities who have migrated into language environment and that fact should not affect the results. Such differentiation of a clear language identity once again questions the measures and discourses (academic, public) of language policy that try to join languages (e.g. Võro-Seto) or other related issues.

Summary

The situation of Setomaa and of the entire survey area is complicated. Reduction and ageing of the population, not the best economic performance, the population's pessimism — these are serious problems. However, everything is not hopeless. This survey confirms it too. Solving problems can begin as soon as the problem has been acknowledged. It is much easier to solve the problems once they have been learned. There are not many regions in Estonia that would like and be able to conduct a similar survey. If the area succeeds in determining its situation objectively, there is hope that the problems can also be solved.

Setomaa has been able to promote itself to the rest of Estonia. There are a number of people in the survey area who have a firm intention to start their own business. Many people come to Setomaa — most of them, however, only to see the performance of "Taarka" or admire the beautiful scenery. But many also move here: according to the population register, over 200 people moved to the survey area in 2005. There are many examples of successful businesses in the region. The Seto culture is upheld. The region's identity is stronger than that of most Estonian regions. These are some positive examples of Setomaa and the entire survey area.

But it is also clear that the survey area needs support. The Setomaa Business Forum took place in Värskas on 22 September 2006, where the Põlva County Governor, Urmas Klaas said that the region needs a fishing rod and instructions how to use it. This idea is perfect for completing this article because today there are people in the survey area whom this fishing rod can be handed and who can be taught to use it, people who are capable of learning and willing to do so.

5. ÕNNE JA RAHULOLU REGIONAALSED ERINEVUSED

Mare Ainsaar

Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond

Võib väita, et nii rahulolu kui ka õnn on viimastel aastatel vaheldumisi uurijate huviorbiidis. Sellealasel uurimistööl on palju praktilisi väljundeid, sest rahulolematuse ja õnnetu olemine põhjustavad nii demograafilisi, tervise-, töö- kui ka muid probleeme. Seega on kõik asjaolud, mis suurendavad inimeste rahulolu- ja õnnetunnet, olulised ka probleemide ennetamisel. Regionaalsete eluga rahulolu erinevuste põhjal saab näiteks prognoosida rändevoogusid.

Rahulolu on sotsiaalteadustes inimese üldise elutaseme hindamisel üks levinumaid elukvaliteedi näitajaid. Klassikaliselt on seda kasutatud eelkõige subjektiivse heaolu mõistes. Viimasel ajal on aga järjest populaarsemaks muutunud õnne uuringud — tihti analüüsitakse seda rahuloluga koos. Vahel on kogu subjektiivse heaolu mõõtmiseks kasutatud õnne ja eluga rahulolu liitmise võtet (Haller ja Hadler 2006). Et õnn ei tulene alati õnnetuse puudumisest, on õnne vahel jagatud positiivseks ja negatiivseks komponendiks ning subjektiivset heaolu on mõõdetud kolme parameetriga: eluga rahulolu, meeldivad ja ebameeldivad emotsioonid (Diener ja Suh 1997).

Kuigi õnne ja üldise eluga rahulolu näitajad on tugevas korrelatsioonis (Haller ja Hadler 2006), tehakse tihtipeale kahel mõistel selget vahet. Enamikus sellekohases kirjanduses toetatakse mõtet, et õnn on pigem emotsioon ja rohkem seotud igapäeva elu toimingutega, kuigi tegurid, mis inimese õnne või rahulolu mõjutavad, on sageli sarnased. Näiteks H. Hajiran (2006) käsitleb õnne kui elu suurimat eesmärki — seetõttu on elukvaliteet või rahulolu lihtsalt selle saavutamise vahend. Sellest tulenevalt võiks õnne pidada tähtsamaks indikaatoriks kui rahulolu. M. Haller ja M. Hadler (2006) toovad välja viis seni kõige enam levinud õnne käsitlust:

- õnn kui inimese isiksusejoon,
- õnn kui objektiivse elusituatsiooni tulemus,
- õnn kui subjektiivselt, peamiselt majandusnäitajate poolt mõjutatud näitaja,
- õnn kui referentühmaga võrdluse tulemus,
- õnn kui pidev rahvuslik-kultuuriline näitaja.

Samas tuleb tõdeda, et vahel ei tehta uurimustes kahel mõistel väga selget vahet ja nii õnne kui ka rahulolu käsitletakse võrdselt inimese heaolu näitajana. Keskne tees on, et mõlemad on individuaalsete omaduste ja sotsiaalsete suhete ning makrotasandi struktuuride tulemus, kuigi teatud mõjutegurite erinevused võivad siiski olla. Näiteks M. Haller ja M. Hadler (2006) väidavad, et eluga rahulolu on eelkõige materiaalsele sotsiaalsetele sihtidele ja nende saavutamisele antud hinnangu tulemus, õnn aga seotud eelkõige lähedaste personaalsete suhetega. Oma uuringus leidsid nad, et 34 riigis oli õnnetunne seotud inimeste soo, vanuse, otsustusvabaduse, tervise, perekonnaseisu, töölase staatuse ja majandusliku toimetuleku hinnanguga. Ka senised uuringud Eestis (Ainsaar 2005) lubavad oletada, et rahulolu sõltub vanusest, soost, majanduslikust toimetulekust ja töölase staatusest (aktiivne/passiivne). V. Cramer jt (2004) väidavad samuti, et õnn on seotud soo, sissetuleku, perekonnaseisu ja tervisega. Seega on kõige sagedamini leitud, et õnn ja rahulolu on seotud inimeste individuaalsete soodumuste, soo, vanuse, majandusliku toimetuleku, tervise ja partneri olemasoluga.

Uurimused näitavad ka seda, et nii õnne kui ka rahulolu näitajad tunduvad olevat küllaltki stabiilsed nii kultuuriti kui ka eluperiooditi (Diener ja Suh 1997, Ventegodt jt 2005, Haller ja Hadler 2006, Schilling 2006). O. Schilling (2006) leidis, et kuigi eluga rahulolu hinnang on elu jooksul suhteliselt püsiv, vanuse suurenedes rahulolematuse ikkagi kasvab — see võib olla seotud inimese kohanemisvõime muutusega. Näiteks S. M. Suldo ja E. S. Huebner (2006) väidavad, et suur eluga rahulolu seondub inimeste individuaalse kohanemisvõimega, mis vananedes väheneb. S. Ventegodt jt (2005) leidsid Taani elukvaliteedi uuringus, millest ühe osa moodustas ka õnnelikkuse hinnang, et elukvaliteedil on seos individuaalse elufilosoofiaga, kuid peale selle on tervis, suhted sõpradega ja perekond teised olulised tegurid. Seega on õnnetunne ja rahulolu kahtlemata ühel ja samal ajal seotud terve hulga erinevate näitajatega.

Et maa ja linna elukeskkond on erinev, on ootuspärane, et erinevused esinevad ka õnne- ja rahulolutundes. Samas, kui erinevate vajaduste ja huvidega inimesed saavad vabalt valida elukohta, võib ka suurte regionaalsete erinevuste puhul olla tulemuseks võrdne rahulolu — ilmneb seleksioon elukoha võimaluste järgi. Näiteks kiiret elulaadi eelistavad inimesed koonduvad linnadesse ja looduse nautlejad kaunitesse maapiirkondadesse. Ehkki mingis muus keskkonnas oleksid need inimesed rahulolematud, tagab just valitud asukoht rahulolu. Seega nendes riikides, kus on olulised erinevused maal ja linnas elavate inimeste rahulolu hinnangus, võivad põhjuseks olla nii regionaalsed erinevused kui ka suured rändebarjäärid. Riikides, kus regionaalseid erinevusi pole, on võimalikke seletusi mitmeid: (1) regionaalsete erinevuste puudumine, (2) inimeste kõrgem rändeaktiivsus, mis võimaldab valida eelistatuma keskkonna, (3) inimeste kohanemisvõime.

Õnne ja rahulolu hinnang erineb ka riikide ja riigisiseste piirkondade vahel. Senised empiirilised uuringud on näidanud, et regionaalsed erinevused õnne- ja rahulolutundes sõltuvad nii ühiskonna majanduslikust olukorrast, asustuse tihedusest kui ka inimeste individuaalsetest omadustest. Näiteks leiti Norras, et madalama tihedusega Oslo piirkonnas oli kõrgem üldine elukvaliteet — üks uuritavatest komponentidest oli ka õnn (Cramer jt 2004). Õnn oli seotud soo, sissetuleku, perekonnaseisu, tervise ja piirkonna asustustihedusega. M. Ainsaare (2004) uuringust selgus, et Eesti inimesed on eluga palju rohkem rahul pärast elukoha vahetust.

Nagu öeldud, võib oluline regionaalset rahulolu ja õnne mõjutav tegur olla majanduslik toimetulek. Nimelt näitavad näiteks J. P. Leveri jt (2005) uuringud, et see mõjutab rahulolu nii otse kui ka kaudselt toimetuleku ja konkurentsivõime muutuste kaudu. Ka S. M. Suldo ja E. S. Huebner (2006) leidsid, et riikide keskmised rahulolu näitajad on seotud riigi majandusliku arengu parameetritega. Samas ilmnas, et kõrgeimaid eluga rahulolu näitajaid esineb väga erineva SKP tasemega riikides. Objektiivsest SKP-st tähtsam on majandusliku progressi tegur, mis viitab sellele, et inimeste optimismil võib olla oluline mõju õnne ja rahulolu hinnangule.

D. M. Crider jt (1991) leidsid, et kuigi õnnetunne ei olnud seotud elukohaga, olid Pennsylvania maainimesed mõnevõrra enam oma eluga rahul kui linnainimesed — seejuures mõjutas sissetuleku suurus enam linna- kui maa-asukaid. Viimati nimetatutele oli seevastu rohkem tähtis sõprade arv ja olemasolu.

Et Eesti on senini olnud maailma üks õnnetumaid riike (Haller ja Hadler 2006), on huvitav võrrelda Eesti ja teiste riikide õnne ning rahulolu erinevusi. Selles artiklis on rõhuasetus eelkõige maa ja linna erinevustel ning seda mõjutavatel asjaoludel.

Andmed ja meetodika

Elukvaliteedi mõõtmisel tehakse vahet objektiivsetel ja subjektiivsetel mõõtmistel. Eluga rahulolu- ja õnnetunne on alati subjektiivsed, s.t neid ei ole võimalik mõõta „objektiivsete“ inimesest sõltumatute indikaatoritega. Tegemist on subjektiivsete näitajatega, mida arvatavasti osaliselt mõjutab ka objektiivne olukord. Enamasti mõõdetakse neid otseste küsimustega õnne- ja rahulolutunde kohta.

Artiklis kasutatakse Euroopa Sotsiaaluuringu 2004. aasta andmestikku, mis on esinduslik 15-aastaste ja vanemate inimeste puhul. Peamiselt pakuvad huvi vastused küsimustele „Kuivõrd rahul olete oma eluga tervikuna?“ ja „Kui õnnelik Te olete?“. Mõlemat tunnust mõõdeti kümne punkti skaalal. Kõigil inimestel paluti ankeedis märkida enda elukoht: suur linn, suure linna ääremaa, keskmine või väike linn, küla, talu. Selles analüüsis on kõik linnalised asulad liigitatud linnadeks ning külad ja talud maakohtadeks. Tausttunnustest võeti arvesse sugu, vanust, partneri olemasolu, tervisega rahulolu ja seda, kuidas inimene hindas oma sissetulekut toimetuleku seisukohast.

Õnn ja rahulolu eri riikides

21 riigist kaheksas hindasid inimesed statistiliselt oluliselt erinevalt oma eluga rahulolu ja õnnelikkust linnas ja maal (tabel 5.1). Teistes riikides olid maaelanike ja linlaste rahulolu ja õnne näitajad sarnasemad. Kuues riigis (Austria, Saksamaa, Suurbritannia, Iirimaa, Holland, Belgia) olid maainimesed rahulolevamad ja õnnelikumad kui linnaelanikud — erandid olid Portugal ja Slovakkia, kus linlased tundsid ennast maa-asukatega võrreldes paremini. Eestis olid rahulolu ja õnne näitajad nii linlaste kui ka maaelanike puhul üllatavalt sarnased. Õnnelikke oli Eesti linnades küll rohkem, kuid erinevused maaga võrreldes ei olnud statistiliselt olulised.

Tabel 5.1 **Eluga rahulolu ja õnnelikkus linnas ja maal***
Table 5.1 **Satisfaction with life and happiness in urban and rural areas***

Riik	Rahulolu			Õnn			State
	linn	maa	riik	linn	maa	riik	
	urban	rural	state	urban	rural	state	
Austria	7,31**	7,74**	7,5	7,44**	7,78**	7,6	Austria
Belgia	7,33**	7,53**	7,4	7,66**	7,84**	7,7	Belgium
Eesti	5,89	5,89	5,9	6,32	6,13	6,3	Estonia
Hispaania	7,13	7,13	7,1	7,34	7,29	7,3	Spain
Holland	7,31**	7,74**	7,5	7,44**	7,77**	7,6	Netherlands
Iirimaa	7,61**	7,85**	7,7	7,84**	8,15**	7,9	Ireland
Kreeka	6,42	6,40	6,4	6,79	6,79	6,8	Greece
Norra	7,61	7,72	7,7	7,86	7,96	7,9	Norway
Poola	6,15	6,38	6,2	6,75	6,69	6,7	Poland
Portugal	5,79**	5,52**	5,7	6,66**	6,36**	6,5	Portugal
Prantsusmaa	6,43	6,46	6,4	7,31	7,31	7,3	France
Rootsi	7,82	7,89	7,8	7,83	7,86	7,8	Sweden
Saksamaa	6,74**	6,93**	6,8	7,04	7,14	7,1	Germany
Slovakkia	5,64**	5,47**	5,6	6,37**	6,07**	6,2	Slovakia
Sloveenia	6,88	6,81	6,9	7,24	7,12	7,2	Slovenia
Soome	8,02	7,94	7,9	8,09	8,00	8,1	Finland
Suurbritannia	7,04**	7,38**	7,1	7,39**	7,75**	7,5	United Kingdom
Šveits	7,98	7,99	8,1	8,03	8,14	8,1	Switzerland
Taani	8,45	8,49	8,5	8,28	8,39	8,3	Denmark
Tšehhi	6,51	6,58	6,5	6,89	7,08	6,9	Czech Republic

* Keskmiised näitajad (keskmiste erinevuste mõõdikuks oli ANOVA, kus 1 = äärmiselt rahulolematu, õnnetu, 10 = äärmiselt rahul, õnnelik).

* Average indicators (the measurement device used was ANOVA, where 1 = extremely dissatisfied, unhappy, 10 = extremely satisfied, happy).

** Statistiliselt oluline erinevus (tõenäosus 95%).

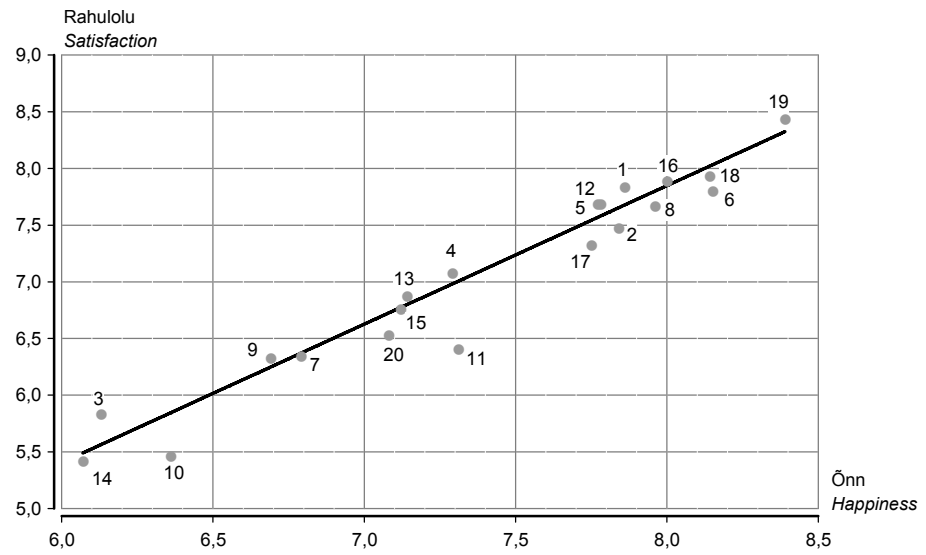
** Statistically relevant difference (probability 95%).

Allikas: Ainsaar 2006.

Source: Ainsaar 2006.

Uuringu järgi olid õnnelikumad skandinaavlased ning õnnetumad Ida- ja Lõuna-Euroopa inimesed. Kõige rahulolevamad inimesed elasid Taani, Soome ja Šveitsi linnades ja maakohdades. Kuigi Eestis oli õnnelikke enam kui rahulolevaid, olid eestlaste näitajad Euroopa kehvemaid. Õnnetumad olid vaid Slovakkia inimesed ning rahulolematumad portugallased ja slovakiid. Õnn ja rahulolu on omavahel tihedalt seotud (joonised 5.1 ja 5.2). Kui eeldada, et eksisteerib kindel seos õnne ja rahulolu vahel, olid eestlased oma Euroopa naabritest mõnevõrra õnnetumad, kui rahulolu taseme järgi võinuks oodata, aga prantslased jälle tunduvalt õnnelikumad oma rahulolu tasemega võrreldes.

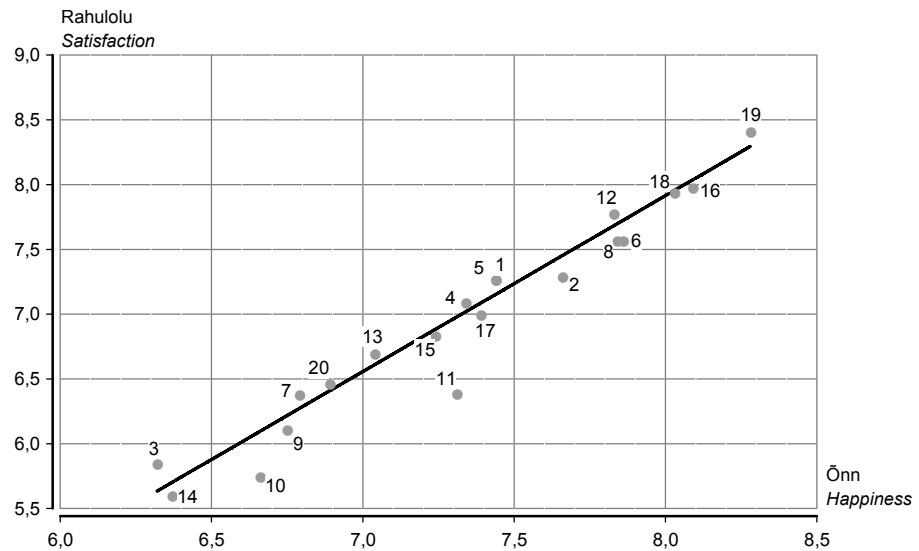
Joonis 5.1 **Rahulolu ja õnn maapiirkonnas**
 Figure 5.1 **Satisfaction and happiness in rural areas**

1 — Austria — Austria	8 — Kreeka — Greece	15 — Sloveenia — Slovenia
2 — Belgia — Belgium	9 — Norra — Norway	16 — Soome — Finland
3 — Eesti — Estonia	10 — Poola — Poland	17 — Suurbritannia — United Kingdom
4 — Hispaania — Spain	11 — Portugal — Portugal	18 — Šveits — Switzerland
5 — Holland — Netherlands	12 — Rootsi — Sweden	19 — Taani — Denmark
6 — Iirimaa — Ireland	13 — Saksamaa — Germany	20 — Tšehhi — Czech Republic
7 — Island — Iceland	14 — Slovakkia — Slovakia	

Allikas: Ainsaar 2006.
 Source: Ainsaar 2006.

Joonis 5.2 **Rahulolu ja õnn linnas**
 Figure 5.2 **Satisfaction and happiness in urban areas**

1 — Austria — Austria	8 — Kreeka — Greece	15 — Sloveenia — Slovenia
2 — Belgia — Belgium	9 — Norra — Norway	16 — Soome — Finland
3 — Eesti — Estonia	10 — Poola — Poland	17 — Suurbritannia — United Kingdom
4 — Hispaania — Spain	11 — Portugal — Portugal	18 — Šveits — Switzerland
5 — Holland — Netherlands	12 — Rootsi — Sweden	19 — Taani — Denmark
6 — Iirimaa — Ireland	13 — Saksamaa — Germany	20 — Tšehhi — Czech Republic
7 — Island — Iceland	14 — Slovakkia — Slovakia	

Allikas: Ainsaar 2006.
 Source: Ainsaar 2006.

Õnne ja rahulolu mõjutavad tegurid

Järgmise etapina analüüsiti, kuidas inimese sugu, vanus, partneri olemasolu, tervis, sissetulek ja elukoht linnas või maal mõjutab õnne- ja rahulolutunnet eri riikides. Et kõik need tunnused võivad esineda koosmõjus, on analüüsis kasutatud lineaarset regressiooni (tabel 5.2).

Tabel 5.2 **Rahulolu ja õnne mõjutavad tegurid (lineaarne regressioon)**
Table 5.2 *Influencing factors of satisfaction and happiness (linear regression)*

	Sugu Sex	Vanus Age	Partner Partner	Tervis Health	Sissetulek Income	Linn/maa Urban/ rural	R2 R2	
Rahulolu								Satisfaction
Austria	0,064	0,081	-0,094	-0,300	0,064	0,081	17,4	Austria
Belgia	0,055	0,097	-0,049	-0,241	-0,302	0,027*	17,7	Belgium
Eesti	0,082	-0,036*	0,010*	-0,268	-0,398	0,028*	30,1	Estonia
Hispaania	-0,001*	-0,058	-0,114	-0,144	-0,228	0,016*	9,9	Spain
Holland	0,043	0,039*	0,043	-0,233	-0,275	0,046	16,1	Netherlands
Iirimaa	0,039	0,129	-0,108	-0,231	-0,200	0,051	12,9	Ireland
Island	0,037	0,022	-0,071	-0,216	-0,295	-0,037	14,5	Iceland
Kreeka	0,018*	0,011*	-0,099	-0,289	-0,261	0,075	17,8	Greece
Norra	0,037*	0,043*	-0,090	-0,328	-0,228	0,029	19,6	Norway
Poola	0,059	-0,008*	-0,050	-0,246	-0,347	0,064	23,4	Poland
Portugal	0,006*	-0,042*	-0,003*	-0,110	-0,249	-0,039*	10,0	Portugal
Rootsi	0,047	0,064	-0,122	-0,338	-0,228	0,025*	22,0	Sweden
Saksamaa	0,052	0,075	-0,090	-0,283	-0,356	0,060	24,5	Germany
Slovakkia	0,032*	0,064	0,027*	-0,235	-0,325	0,034*	17,8	Slovakia
Sloveenia	0,092	-0,107	-0,025*	-0,204	-0,284	0,064	19,0	Slovenia
Soome	0,076	0,081	-0,086	-0,288	-0,261	0,003*	18,1	Finland
Suurbritannia	0,002*	0,105	-0,068	-0,197	-0,263	0,028*	14,2	United Kingdom
Šveits	0,058	0,105	-0,106	-0,248	-0,249	0,028*	15,8	Switzerland
Taani	-0,003*	0,164	-0,110	-0,222	-0,154	0,003*	12,2	Denmark
Tšehhi	0,020*	0,031*	-0,055	-0,269	-0,248	0,023*	15,3	Czech Republic
Õnn								Happiness
Austria	0,063	0,023*	-0,125	-0,290	-0,221	0,067	17,2	Austria
Belgia	0,059	0,056	-0,108	-0,243	-0,223	0,031*	14,1	Belgium
Eesti	0,103	-0,118	-0,118	-0,280	-0,289	-0,009*	28,2	Estonia
Hispaania	0,002*	-0,162	-0,164	-0,129	-0,129	0,008*	8,8	Spain
Holland	0,042*	-0,002*	-0,142	-0,214	-0,192	0,064	13,1	Netherlands
Iirimaa	0,055	0,104	-0,103	-0,241	-0,187	0,078	12,9	Ireland
Island	0,077*	0,078*	-0,084	-0,178	-0,304	-0,071*	14,2	Iceland
Kreeka	0,016*	-0,101	-0,165	-0,250	-0,197	0,072	16,5	Greece
Norra	0,057	0,015*	-0,177	-0,270	-0,183	0,021*	16,5	Norway
Poola	0,085	-0,051*	-0,119	-0,271	-0,243	0,007*	20	Poland
Portugal	-0,015*	-0,109	-0,089	-0,231	-0,209	-0,037*	17,5	Portugal
Rootsi	0,079	0,011*	-0,199	-0,308	-0,183	0,012*	20,4	Sweden
Saksamaa	0,020*	-0,003*	-0,174	-0,308	-0,293	0,039	24,2	Germany
Slovakkia	0,024*	-0,016*	-0,093	-0,326	-0,255	-0,005*	21,9	Slovakia
Sloveenia	0,054	-0,190	-0,160	-0,206	-0,190	-0,002*	18,4	Slovenia
Soome	0,116	0,021*	-0,144	-0,254	-0,171	-0,002*	14,1	Finland
Suurbritannia	0,022*	0,131	-0,122	-0,218	-0,200	0,036*	13,7	United Kingdom
Šveits	0,053	0,029*	-0,139	-0,203	-0,199	0,029*	11,5	Switzerland
Taani	-0,004*	0,085	-0,181	-0,193	-0,149	0,018*	11,9	Denmark
Tšehhi	0,005*	-0,012*	-0,099	-0,281	-0,177	0,036*	14,2	Czech Republic

* Statistiliselt oluline erinevus (tõenäosus 95%).
* Statistically relevant difference (probability 95%).

Allikas: Ainsaar 2006.
Source: Ainsaar 2006.

Enamikus riikides oli nimetatud tunnuste kombinatsiooni abil kergem kirjeldada rahulolu kui õnne muutuvust. Siiski on õnne ja rahulolu tugeva koosmõju tõttu mudelite kirjeldusjõud väga sarnane. Vaid Portugalis ja Slovakkias sai selle mudeliga paremini selgitada õnne variatiivsust rahuloluga võrreldes, s.t nimetatud tunnuste kombinatsioon sobis õnne jaoks paremini. Tähelepanuväärne on, et Eestis sai nimetatud tunnustega kirjeldada koguni 30% inimeste rahulolu ja 28% õnnelikkuse hinnangutest — see on vaadeldud riikide parim tulemus.

Linna ja maa erinevused olid sugu, vanust, tervislikku seisundit, partneri olemasolu ja sissetulekule antud hinnangut arvestades olulised vaid mõnedes riikides. **Oma eluga rahulolu oli suurem** Austria, Saksamaa, Kreeka, Iirimaa, Hollandi, Norra, Poola ja Sloveenia maapiirkondades. Eestis ja kümnes teises Euroopa riigis statistilisi erinevusi maa- ja linnainimeste rahulolutundes ei leitud. Märkimisväärne erand oli Island, kus linlased olid oma eluga palju enam rahul kui maainimesed. Tausttunnused olid eriti tähtsad Belgia, Suurbritannia, Kreeka, Islandi, Norra, Poola, Portugali ja Sloveenia puhul, sest need mõjutasid oluliselt maa- ja linnainimeste rahulolutunde tulemusi — kõige suurem mõju oli oma sissetulekule ja tervisele antud hinnangutel. Mida enam oldi rahul enda tervise ja leibkonna majandusliku toimetulekuga, seda kõrgem oli ka eluga rahulolu tase. See kehtib ka Eesti puhul, kus sissetuleku mõju rahulolutundele oli eriti suur — suurim analüüsitud riikide seas.

Kõikides riikides olid naised oma eluga märksa rohkem rahul kui mehed. Naiste rahulolu oli statistiliselt oluliselt suurem ka Eestis. Ootuspäraselt olid enamikes riikides partneriga koos elavad inimesed eluga enam rahul kui need, kes olid üksikud. Erand oli vaid Holland, kus üksikult elavad inimesed olid rahulolevamad. Eestis puudusid erinevused partneriga või üksi elavate inimeste vahel. Huvitav tegur oli vanus. Nimelt arvestati analüüsis tervise, partnerluse ja sissetuleku näitajaid — seega pidanuks kajastuma vanuse „puhas mõju“. Kahekümnest riigist seitsmes (sh Eestis) ei olnud vanuse erinevused sellistel tingimustel statistiliselt olulised, kuid 11 riigis olid eakad ning Hispaanias ja Sloveenias noored rahulolevamad võrreldes teiste vanuserühmadega.

Kui eluga rahulolu sõltus üheksas riigis linnas või maal elamisest, siis **õnnelikkuse tase** oli maal ja linnas erinev vaid kuues riigis: Austrias, Tšehhis, Saksamaal, Kreekas, Iirimaa ja Hollandis. Eestis ei olnud elukohal õnnetundele mõju — küll aga mõjutas seda nii sugu, vanus, partneri olemasolu, tervis kui ka sissetulek. Samaselt rahuloluga avaldas õnnele kõige enam mõju tervisele ja sissetulekule antud hinnang. Eestis olid uuringu järgi õnnelikumad naised, pigem noored kui vanad, partneriga koos elavad, ennast terveks ja majanduslikult paremini toime tulevaks hindavad inimesed. Ka teistes riikides olid seosed sarnased, v.a õnne ja vanuse suhte puhul. Nimelt olid noored õnnelikumad nii Eestis, Hispaanias, Kreekas, Portugalis kui ka Sloveenias. Samas olid Kesk-Euroopas — Belgias, Taanis, Inglismaal, Iirimaa — õnnelikumad pigem eakamad inimesed.

Arvestades, et õnnetunnet mõjutasid ka vanus, sugu, partnerlus, tervis ja sissetuleku suurus, kadusid Belgias, Suurbritannias, Islandil, Portugalis ja Slovakkias statistilised erinevused maa ja linna vahel, sest seal olid õnnetunde erinevused mõjutatud eelkõige just nendest näitajatest. Samas ilmnes kahes riigis — Saksamaal ja Kreekas — elukoha mõju pärast tausttunnuste arvestamist.

Kokkuvõte

Mitmes riigis mõjutavad regionaalseid erinevusi maa- ja linnarahvastiku demograafiline ja sotsiaalmajanduslik struktuur. Umbes pooltes analüüsitud Euroopa riikides valitsesid erinevused linna- ja maainimeste rahulolutundes, kui arvestada ka vanuse, soo, partnerluse, tervise ja sissetuleku mõju. Õnnetunde puhul oli regionaalseid erinevusi vähem. Uuring näitas, et Eestis puudusid statistiliselt olulised erinevused linlaste ja maa-asukate rahulolutundes — see võib olla seotud suhteliselt suure mobiilsusega. Õnnelikkuse ja rahulolu taseme määras eelkõige tervis ja see, kuidas inimene hindas oma sissetulekut toimetuleku seisukohast.

5. REGIONAL DIFFERENCES OF HAPPINESS AND SATISFACTION

Mare Ainsaar

University of Tartu, Department of Sociology and Social Policy

Satisfaction as well as happiness have been the object of growing scientific interest during the last years. The research of happiness and life satisfaction has also many practical applications, because dissatisfaction and being unhappy causes demographical, health, work and other problems. Consequently, all known aspects that cause satisfaction and happiness are also relevant in preventing the problems. Regional differences of satisfaction with life is one factor for predicting migration flows.

Satisfaction has been one of the most popular indicator showing the life quality, when evaluating the general level of people's life in social sciences. Satisfaction is used as a subjective indicator of welfare. Also the studies of happiness have become more popular lately — satisfaction and happiness are often examined together. Sometimes, the index on of happiness and satisfaction has been used to measure subjective welfare nowadays (Haller and Hadler 2006). As happiness does not always result from the lack of misfortune, it is sometimes divided to a positive and a negative component and subjective welfare is measured with three parameters: satisfaction with life, pleasant and unpleasant emotions (Diener and Suh 1997).

Although the indicators of happiness and general satisfaction with life have strong correlation with each other (Haller and Hadler 2006), the two concepts are substantially different. The majority of corresponding literature supports the idea that happiness is mainly an emotion connected to everyday life, although the factors, which influence people's happiness and satisfaction, are often similar. For example, H. Hajiran (2006) handles happiness as the most important goal of life and therefore, the quality of life and satisfaction is just a tool to reach it. Consequently, happiness should be considered more important indicator than satisfaction. Haller and Hadler (2006) point out five most widespread handlings of happiness:

- *happiness as a characteristic of a person,*
- *happiness as the result of objective life situation,*
- *happiness as an indicator influenced subjectively, mainly by economic indicators,*
- *happiness as the result of comparison with reference group,*
- *happiness as continuous national-cultural indicator.*

It must be claimed that sometimes the two concepts in research are not clearly distinguished and happiness as well as satisfaction are handled equally as the factors of person's welfare. The central thesis is that happiness and satisfaction are both the results of individual characteristics, social relations and macrolevel structures, although there could be certain differences. For example, Haller and Hadler (2006) argue that the satisfaction with life is particularly the result of the evaluation process of material social goals and subjective evaluation of their attainment. Happiness, however, is particularly a matter of close personal relations of familiar people. In their research they found that happiness in 34 countries were dependent on gender, age, freedom of decision making, health, marital status and economic status. Also, former research in Estonia and other places (Ainsaar 2005, Cramer et al 2004) allow to assume that the satisfaction with life depends on the age, gender, economic and labour status (active/passive).

The analyses also reveal that the indicators of happiness as well as the indicators of satisfaction appear to be quite stable in a certain culture and in case of people through different life periods (Diener and Suh 1997, Ventegodt et al 2005, Haller and Hadler 2006, Schilling 2006). However, O. Schilling (2006) found that although the evaluation of satisfaction is relatively stable through life, it decreased with the increase of age. This could be connected to the changes of people's adaptability skills. For example, S. M. Suldo and E. S. Huebner (2006) claim that the contentment with life is connected to the individual adaptability of people, which decreases as the person gets older. S. Ventegodt et al (2005) found in the survey of Danish quality of life (a part of which was the evaluation of being

happy) that the quality of life had connections with individual philosophy of life, health, relations with friends, and family. Therefore, happiness and satisfaction are undoubtedly connected to a great deal of different factors at the same time.

As the environment of rural and urban regions is different, we can presume differences also in life satisfaction and happiness. However, when people with different needs and interests are sufficiently free and mobile to choose suitable living environment (selection through migration), the result could be equal satisfaction even in case of big regional differences. For example people who prefer fast life concentrate in cities and those enjoying the beauty of nature go to live in rural areas. Consequently, in those countries where there are significant differences of life satisfaction in rural and urban areas, they can be the results of regional differences as well as of great migration barriers. In the countries without regional differences in life satisfaction there can be several possible explanations: (1) lack of regional differences, (2) higher migration activity of people which enables to choose the most preferred environment, (3) higher adaptability of people.

Assessment of happiness and satisfaction also differentiates between countries and internal regions of countries. The empirical research have shown that regional differences in satisfaction and happiness depend on the economic situation of the society, density of population indicators and also on the individual characteristics of people. For example, in Norway it was found that in the area of Oslo, where the population density was lower, there was higher general quality of life compared to the rest of Oslo, as one of the components of the quality being happiness (Cramer et al 2004). Happiness was related to gender, level of income, marital status, health and density of population. The research by M. Ainsaar (2004) revealed that people in Estonia are more satisfied with their life after they have changed the place of residence.

As mentioned before, another important factor influencing happiness and satisfaction could be economic wellbeing. For example, J. P. Lever et al (2005) show that the income level influences the satisfaction directly as well as through the coping mechanisms and the changes of competitiveness. Also S. M. Suldo and E. S. Huebner (2006) found that the average indicators of life satisfaction were related to the state level parameters of economic development. At the same time it appeared that the highest indicators of the satisfaction with life appeared in the countries with very different level of GDP. The indicator of economic progress was more important than the objective indicator of GDP, which shows that the optimism of people can largely influence the evaluation of happiness and satisfaction.

D. M. Crider et al (1991) found that although the feeling of happiness was not related to the place of residence, people from rural areas of Pennsylvania were somewhat more satisfied with their life than the people living in urban areas. At the same time, the level of income influenced more the people living in urban areas than the people of rural areas. Rural people valued the number and the presence of friends the most.

As the destiny of Estonia has been to be one of the most miserable countries in the world (Haller and Hadler 2006), it is interesting to compare the differences of happiness and life satisfaction in Estonia and in other countries. In this article the emphasis has been laid first and foremost on the differences of rural and urban people and factors influencing their happiness and life satisfaction.

Data and methodology

When measuring the quality of life, objective and subjective measuring are differentiated. The satisfaction with life and happiness is always subjective — it is impossible to measure them with the 'objective' indicators which are not influenced by a person. However subjective indicators are presumably partly influenced by the objective situation. Often the satisfaction and happiness are measured by direct questions about satisfaction and happiness in surveys.

In the article the data of European Social Survey 2004 have been used. The survey is representative for 15-year-old and older people. The main interests of research are the answers to two questions: "How satisfied are you with your life in general?" and "How happy are you?". Both features were measured on a scale of ten. All people were asked to mark their place of residence in the questionnaire: city, hinterland of a city, middle or small town,

village, farm. In the analysis all urban settlements are classified to towns, villages and farms to rural areas. From the background indicators gender, age, the presence of a partner, satisfaction with health and the evaluation of the level of income were taken into account.

Happiness and satisfaction in different countries

In eight countries out of 21 people evaluated statistically considerably differently their satisfaction with life and happiness in urban and rural areas (Table 5.1). In other countries the indicators of satisfaction and happiness of the people living in urban and rural areas were relatively more similar. In six countries: Austria, Germany, United Kingdom, Ireland, Netherlands and Belgium people were more satisfied and happy in rural areas than in urban areas. The exceptions among countries were Portugal and Slovakia, where urban people felt more happy and satisfied than rural people. In Estonia the indicators of satisfaction and happiness of the people living in rural and urban areas were surprisingly similar. Although there were more happy people in Estonian cities, the differences with rural areas were not statistically important.

Regionally, Scandinavian people were happier and the people of Eastern and Southern Europe more miserable. The most satisfied people lived in rural and urban areas of Denmark, Finland and Switzerland. Although there were more happy than satisfied people in Estonia, the indicators of Estonians were one of the worst in Europe. Only the people of Slovakia were more unhappy and the people of Portugal and Slovakia more dissatisfied. Happiness and satisfaction are closely related (Figures 5.1 and 5.2). Presuming that there is a certain connection between happiness and satisfaction, then compared to the level of satisfaction Estonians were somewhat unhappier than their neighbours and the French were considerably happier.

Factors influencing happiness and satisfaction

For the next stage it was analysed how gender, age, presence of a partner, assessment to health, income and place of residence in rural or urban areas influence the feeling of satisfaction and happiness in different countries. As all those features can influence the outcome simultaneously, linear regression is used here for analyses (Table 5.2).

The combination of listed indicators describes better the change of satisfaction than happiness in most of the countries. However, due to the strong coefficient of happiness and satisfaction, the power of the models is similar. Only in Portugal and Slovakia the model of happiness has better power of description than satisfaction, that means that the combination of mentioned features suits better for happiness. It is noticeable that in Estonia the model describes entirely 30% of people's satisfaction and 28% of happiness. This is the best result among the surveyed countries.

The differences between rural and urban areas are significant only in some of the countries when taking into account the influence of gender, age, health condition and income. **Satisfaction with life was bigger** in the rural areas of Austria, Germany, Greece, Ireland, the Netherlands, Poland and Slovenia. In Estonia, as well as in ten other European countries there were no statistical differences in the satisfaction between the people living in rural and urban areas. Remarkable exception was Iceland, where people living in urban areas were noticeably more satisfied with their life than the people living in rural areas. The model takes into account the coinfluence of gender, age, presence of partner, health condition, and income. This coinfluence was especially important in the cases of Belgium, England, Greece, Iceland, Norway, Poland, Portugal and Slovenia, where those background features significantly influenced the results of the differences of satisfaction between the people living in rural and urban areas. Among the background features the most influential to the satisfaction is the assessment of the level of income and health. The more people are satisfied with their health and the level of their income, the higher is the satisfaction with life. This is also true in Estonia. In Estonia, the influence of income on satisfaction was remarkably high, the highest in the observed countries.

In all of the countries, women tend to assess the satisfaction with life considerably more than men. The satisfaction of women was statistically considerably higher also in Estonia. As expected, in most of the countries people living together with their partners were more satisfied with their life than single people. The only exception was the Netherlands, where single people were more satisfied. In Estonia, there were no differences between the people living together with partner or not. An interesting factor was age. The model takes into account the indicators of health, partnership and income related to the age, therefore, age-related 'clear influence' should resound. In seven countries out of twenty, incl. Estonia, the differences of age in those conditions were not statistically relevant, in eleven countries elderly people were more satisfied and in Spain and Slovenia younger people were more satisfied with their life.

While in nine countries the satisfaction with life depended on living in rural or urban areas, the level of happiness was different in rural and urban areas only in six countries: Austria, Czech Republic, Germany, Greece, Ireland and the Netherlands. In Estonia people living in rural and urban areas were similarly happy, but the indicators of gender, age, partner, health condition and income influenced the feeling of happiness. Equally with satisfaction happiness was most influenced by the assessment of health and income. The happiest in Estonia were women, rather young than old, living together with partner, assessing themselves healthy and economically secure. In other countries the background indicators had the similar effect, except the relationship between happiness and age. Young people were happier in Estonia, Spain, Greece, Portugal and Slovenia. At the same time in Central Europe: in Belgium, Denmark, England, Ireland elderly people were happier.

When taking into account that the level of happiness is also influenced by age, gender, partnership, level of health and income, statistical differences between rural and urban areas disappeared in Belgium, England, Iceland, Portugal and Slovakia, as in these countries the differences of happiness were influenced particularly by those indicators. At the same time, in two countries: in Germany and Greece regional place of habitation appeared after taking into account the background features.

Summary

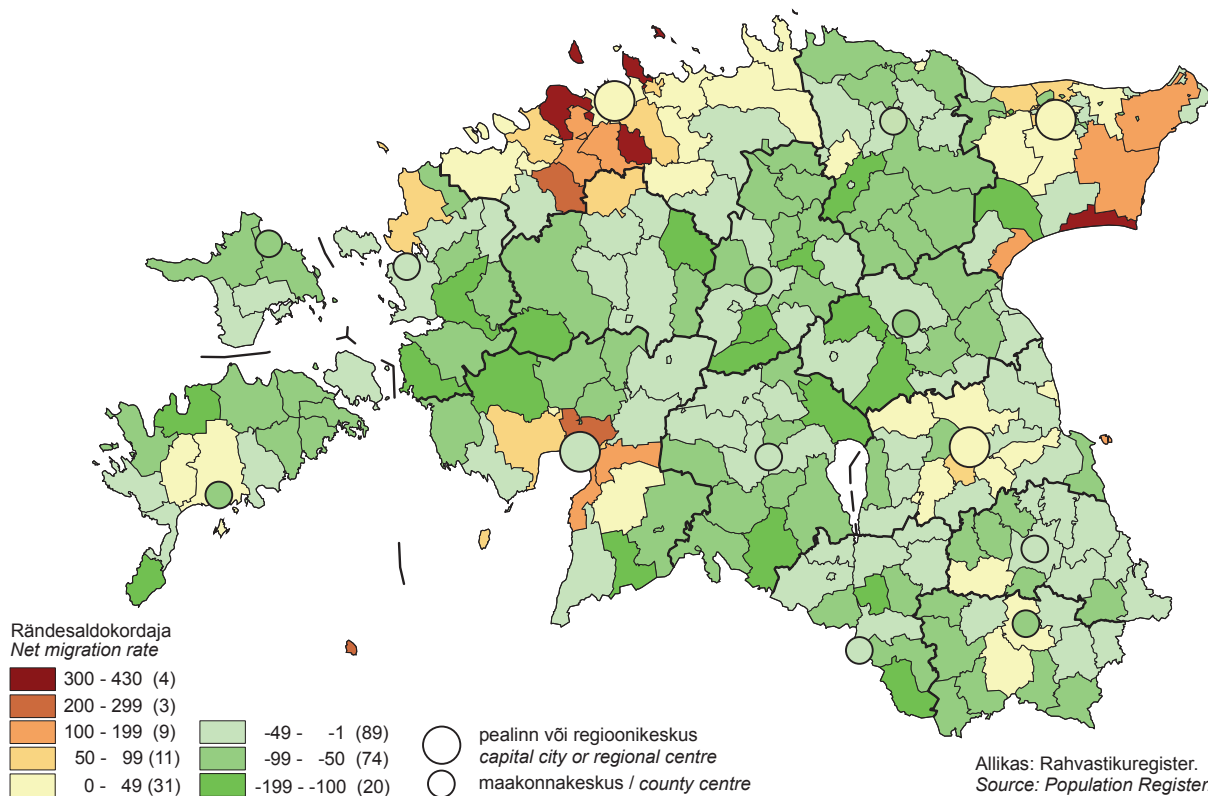
Regional differences in several countries are influenced by the demographic and socio-economic composition of the population of rural and urban areas. There are essential urban-rural differences in life satisfaction in about half of the, taking into account the confluence of age, gender, partnership, health and income. Regional differences with regard to the feeling of happiness were less frequent. The survey showed that there were no statistically considerable differences between Estonian rural and urban areas. This could also be related to a relatively good mobility of people. The level of happiness and satisfaction of people was mainly determined by health condition and the assessment to their level of income.

Kirjandus Bibliography

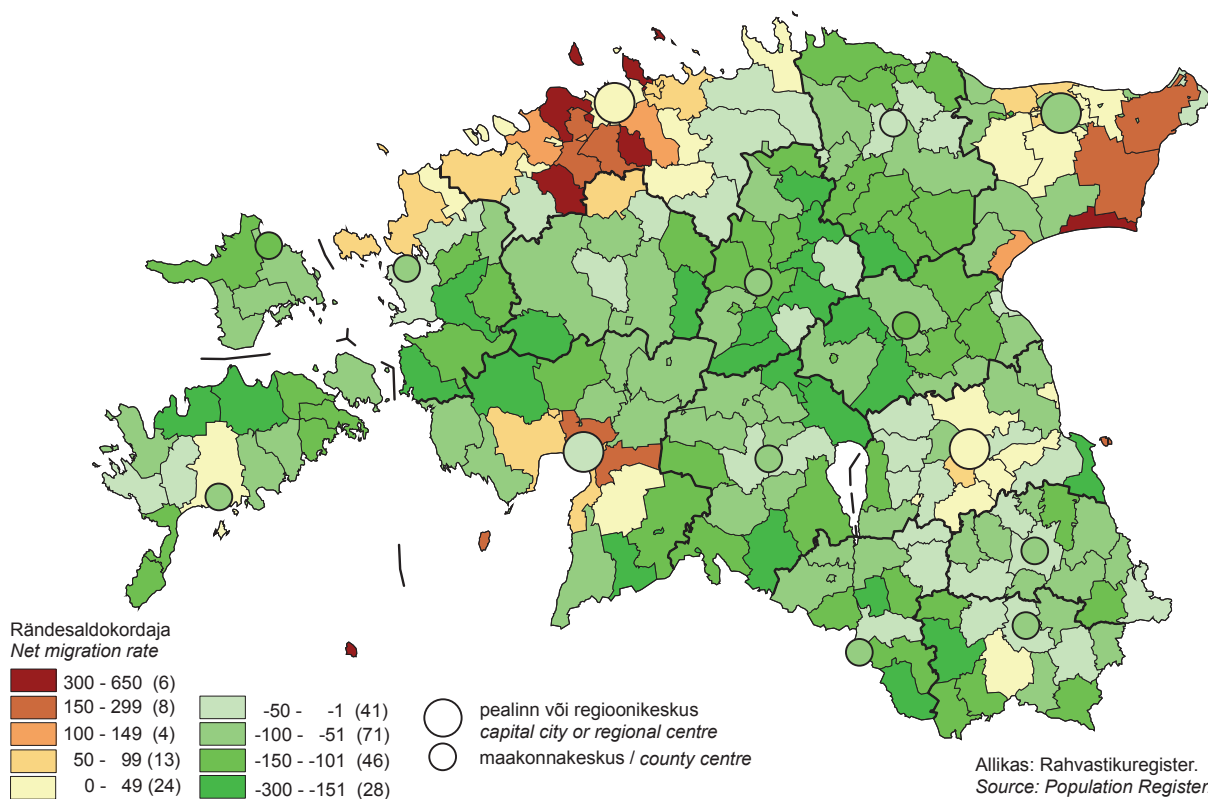
- Ainsaar, M. 2004. *Reasons for move: A study on trends and reasons of internal migration with particular interest in Estonia 1989–2000. Annales Universitatis Turkuensis, Ser B 274, Humaniora, Turku University, p 222.*
- Ainsaar, M. 2005. *Rahulolu ja üldised hoiakud. Euroopa Sotsiaaluuringu 2004 Eesti raport (toim M. Ainsaar, D. Kutsar ja M. Harro). Eesti Tervise- ja Käitumisteaduste Tippkeskus, lk 8–18.*
- Cramer, V., Torgersen, S., Kringlen, E. 2004. *Quality of life in a city: The effect of population density. Social Indicators Research 69, pp 103–116.*
- Crider, D. M., Willits, F. K., Kanagy, C. L. 1991. *Rurality and well-being during the middle years of life. Social Indicators Research 24, pp 253–268.*
- Diener, E., Suh, E. 1997. *Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. Social Indicators Research 40, pp 189–216.*
- Hajiran, H. 2006. *Towards a quality of life theory: Net domestic product of happiness. Social Indicators Research 75, pp 31–43.*
- Haller, M., Hadler, M. 2006. *How social relations and structures can produce happiness and unhappiness: An international comparative analysis. Social Indicators Research 75, pp 169–216.*
- Kahneman, D., Tversky, A. 2000. *Choices, values and frames. New York: Cambridge University Press.*
- Lever, J. P., Pinol, N. L., Uralde, J. H. 2005. *Poverty, psychological resources and subjective well-being. Social Indicators Research 73, pp 375–408.*
- Schilling, O. 2006. *Development of life satisfaction in old age: Another view on the „paradox“. Social Indicators Research 75, pp 241–271.*
- Suldo, S. M., Huebner, E. S. 2006. *Is extremely high life satisfaction during adolescence advantageous? Social Indicators Research 78, 2, pp 179–203.*
- Ventegodt, S., Flensburg-Madsen, T., Andersen, N. J., Nielsen, M., Mohammed, M., Merrick, J. 2005. *Global quality of life (QOL), health and ability are primarily determined by our consciousness. Research findings from Denmark 1991–2004. Social Indicators Research 71, pp 87–122.*

LISA 1. OMAVALITSUSÜKSUSTE VÕRDLOS
ANNEX 1. COMPARISON OF LOCAL GOVERNMENT UNITS

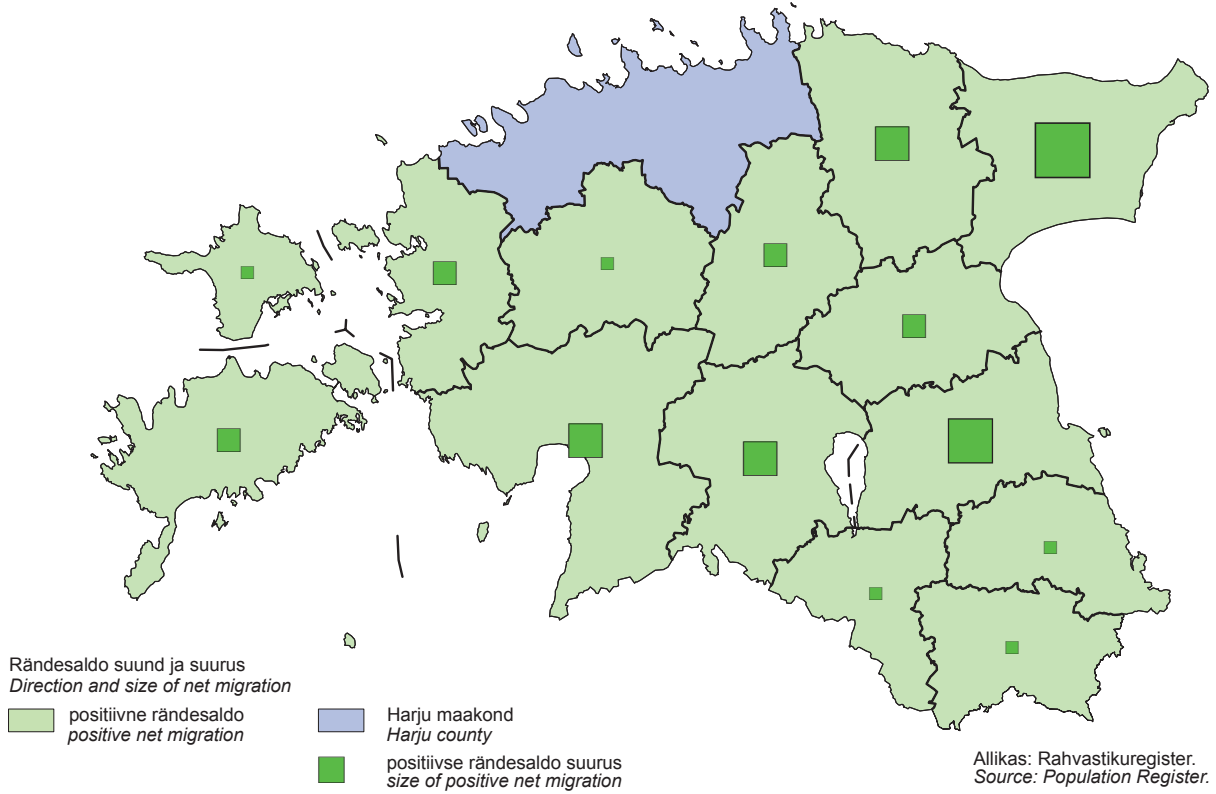
Kaart 2 **Omavalitsusüksuste rändesaldokordaja, 2000–2005**
 Map 2 *Net migration rate of local government units, 2000–2005*

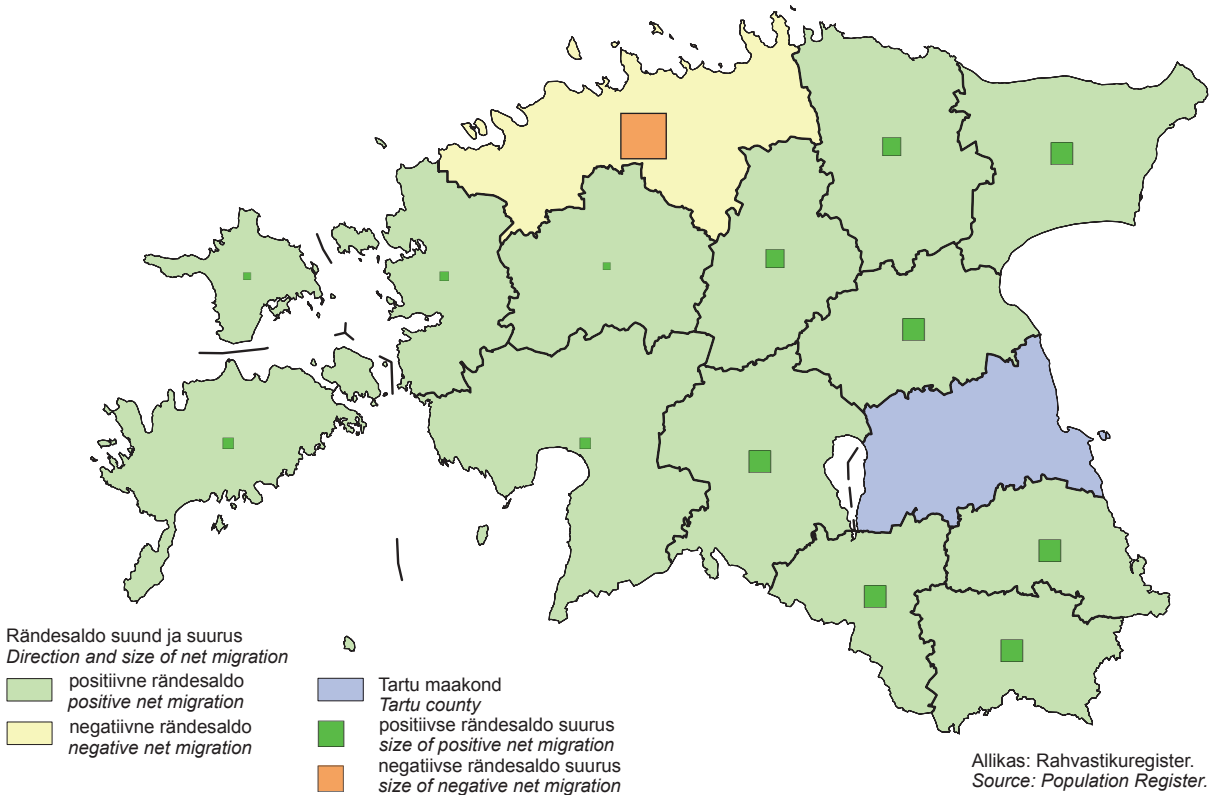
Kaart 3 **25–54-aastaste rändesaldokordaja omavalitsusüksustes, 2000–2005**
 Map 3 *Net migration rate of population aged 24–54 in local government units, 2000–2005*

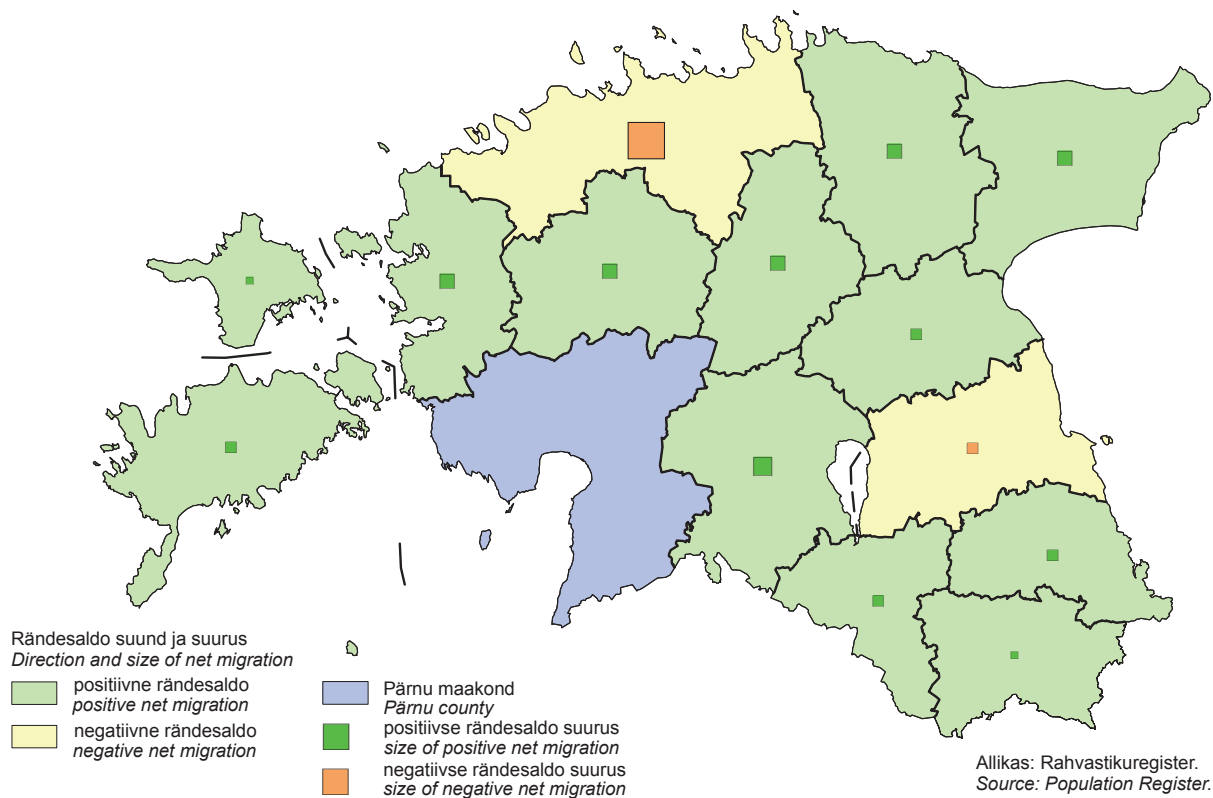
Kaart 4 Harju maakonna rändesaldo teiste maakondadega, 2000–2005
 Map 4 Net migration of Harju county with other counties, 2000–2005

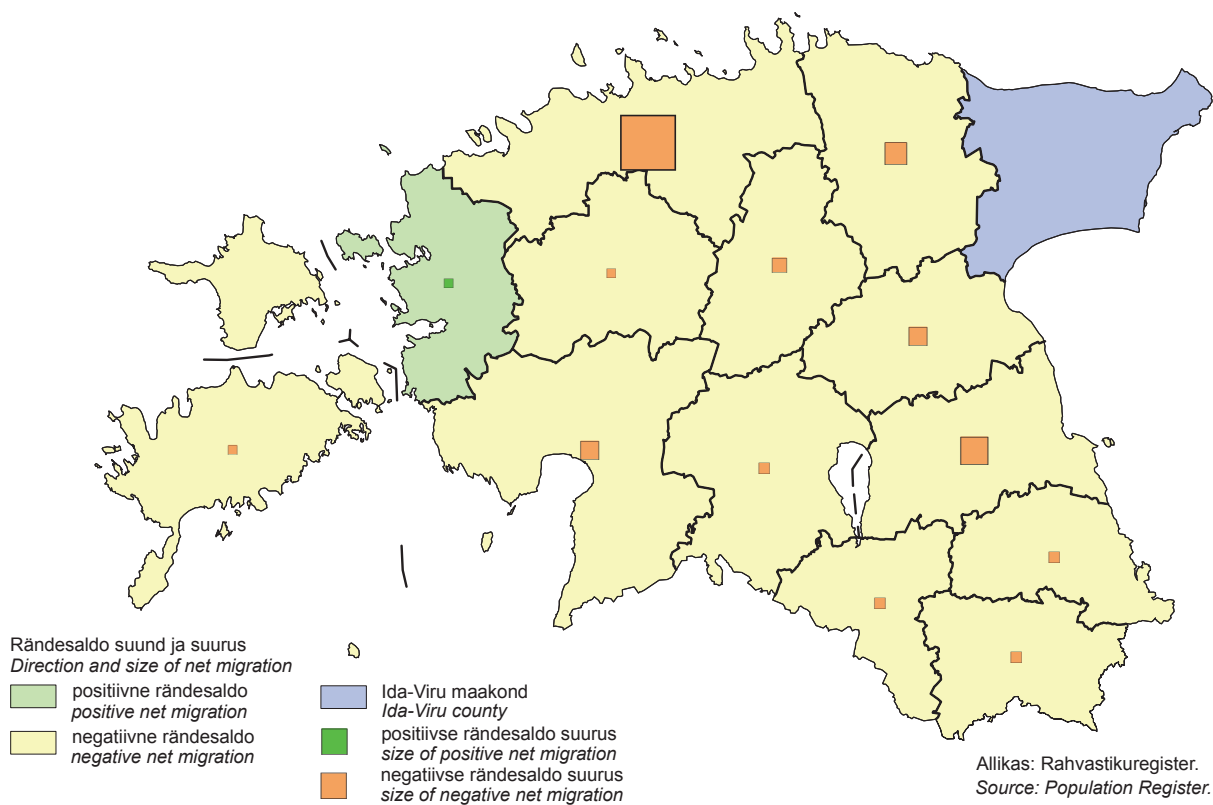
Kaart 5 Tartu maakonna rändesaldo teiste maakondadega, 2000–2005
 Map 5 Net migration of Tartu county with other counties, 2000–2005

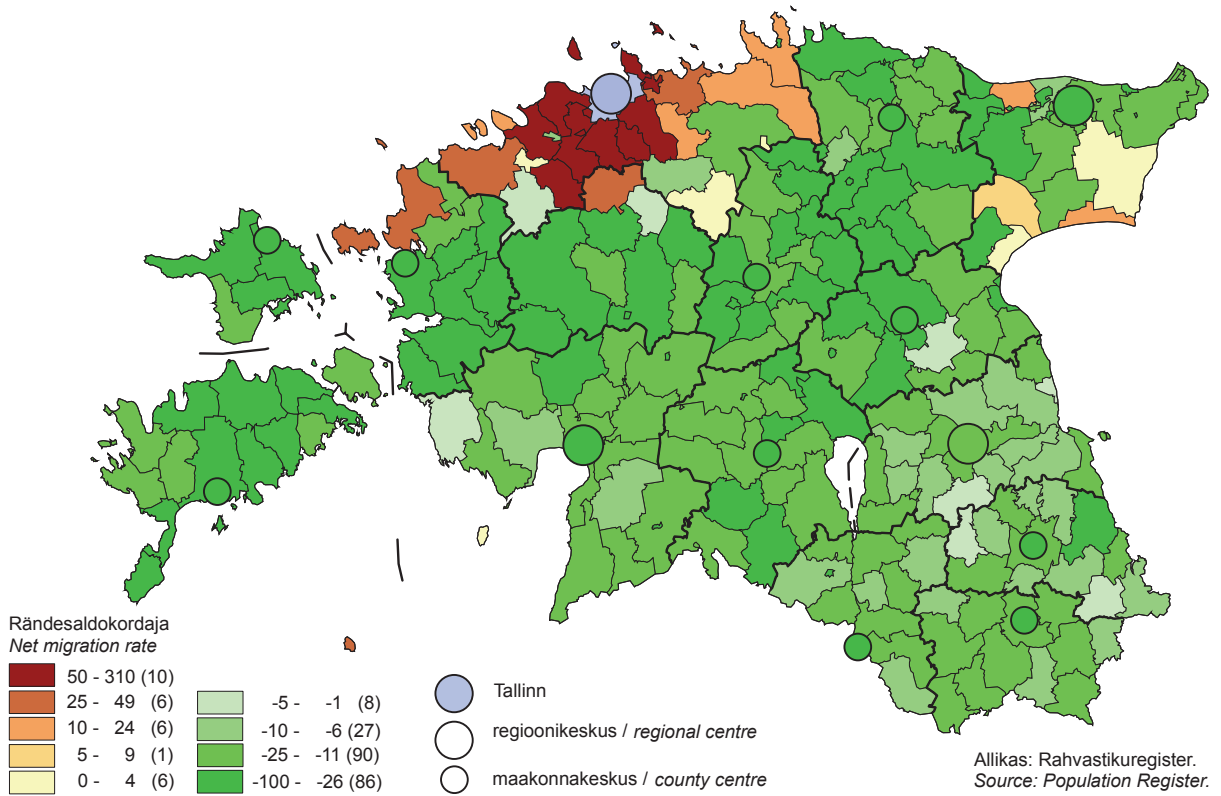
Kaart 6 Pärnu maakonna rändesaldo teiste maakondadega, 2000–2005
Map 6 Net migration of Pärnu county with other counties, 2000–2005

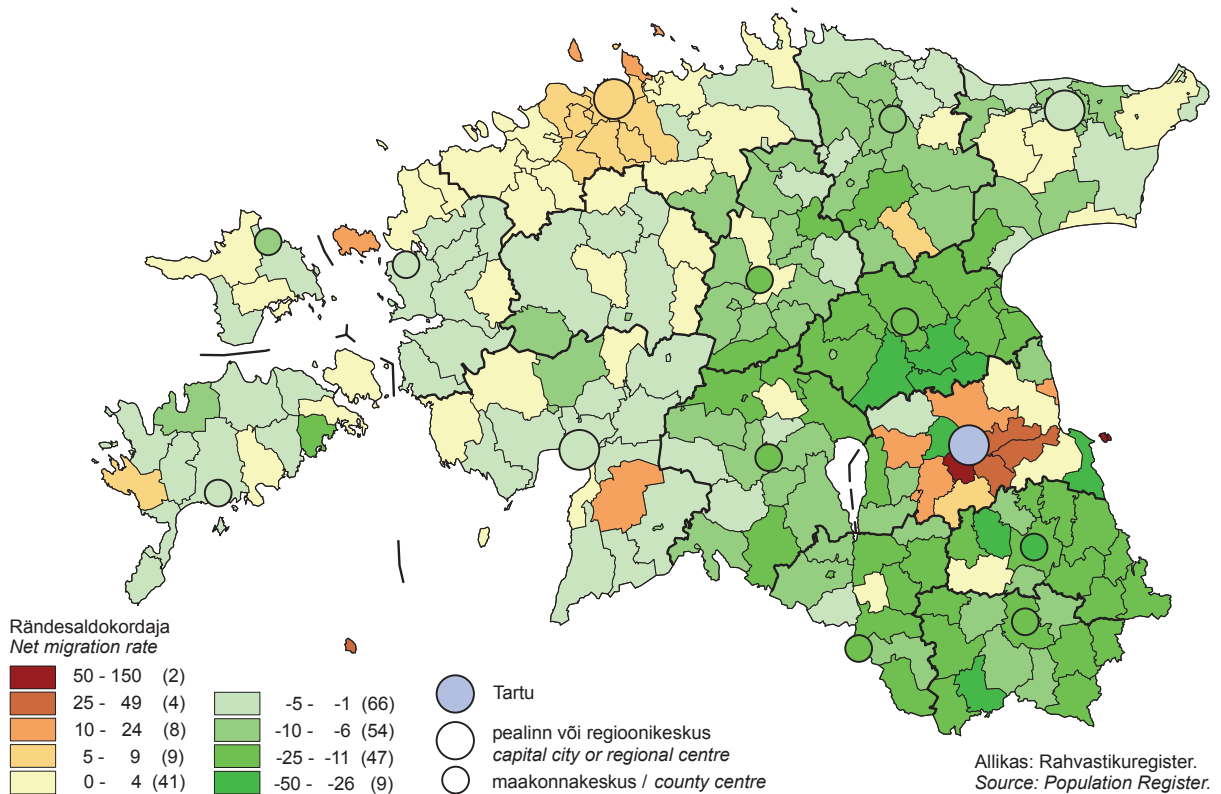
Kaart 7 Ida-Viru maakonna rändesaldo teiste maakondadega, 2000–2005
Map 7 Net migration of Ida-Viru county with other counties, 2000–2005

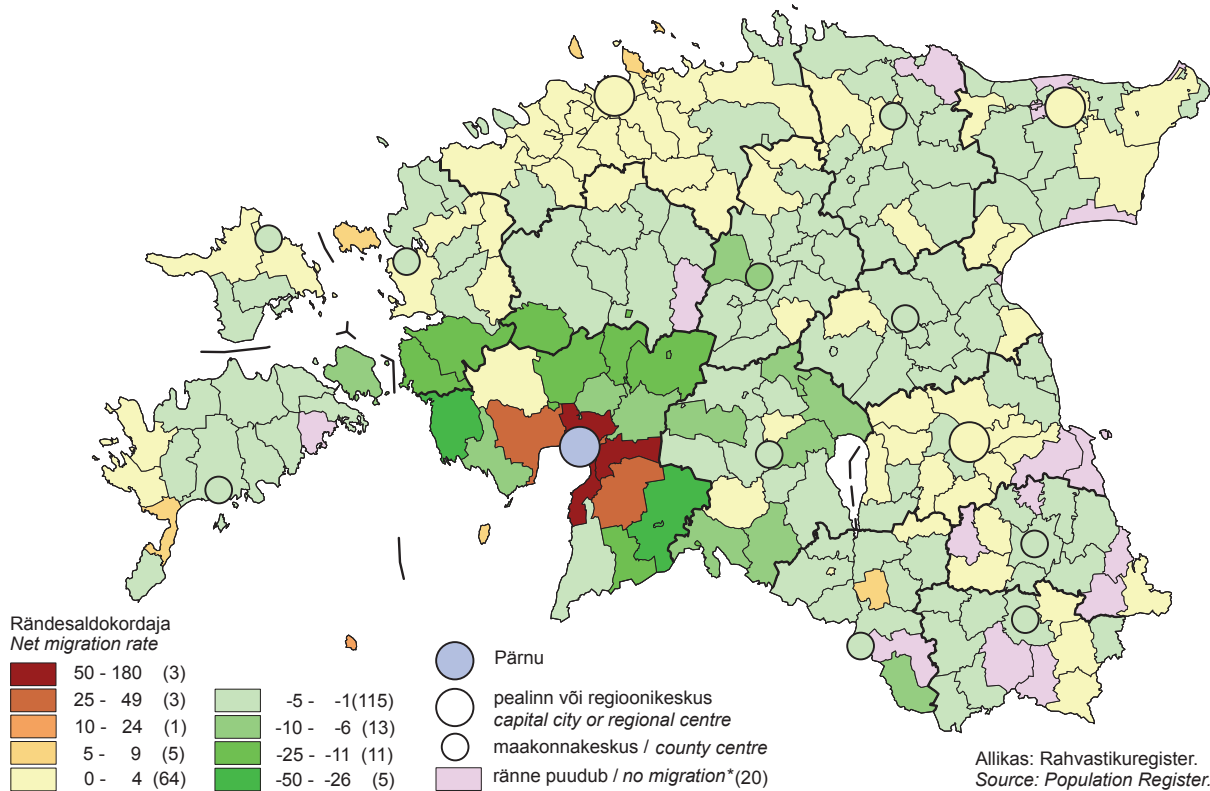
Kaart 8 Omavalitsusüksuste rändesaldokordaja Tallinna linnaga, 2000–2005
 Map 8 Net migration rate of local government units with the city of Tallinn, 2000–2005

Kaart 9 Omavalitsusüksuste rändesaldokordaja Tartu linnaga, 2000–2005
 Map 9 Net migration rate of local government units with the city of Tartu, 2000–2005

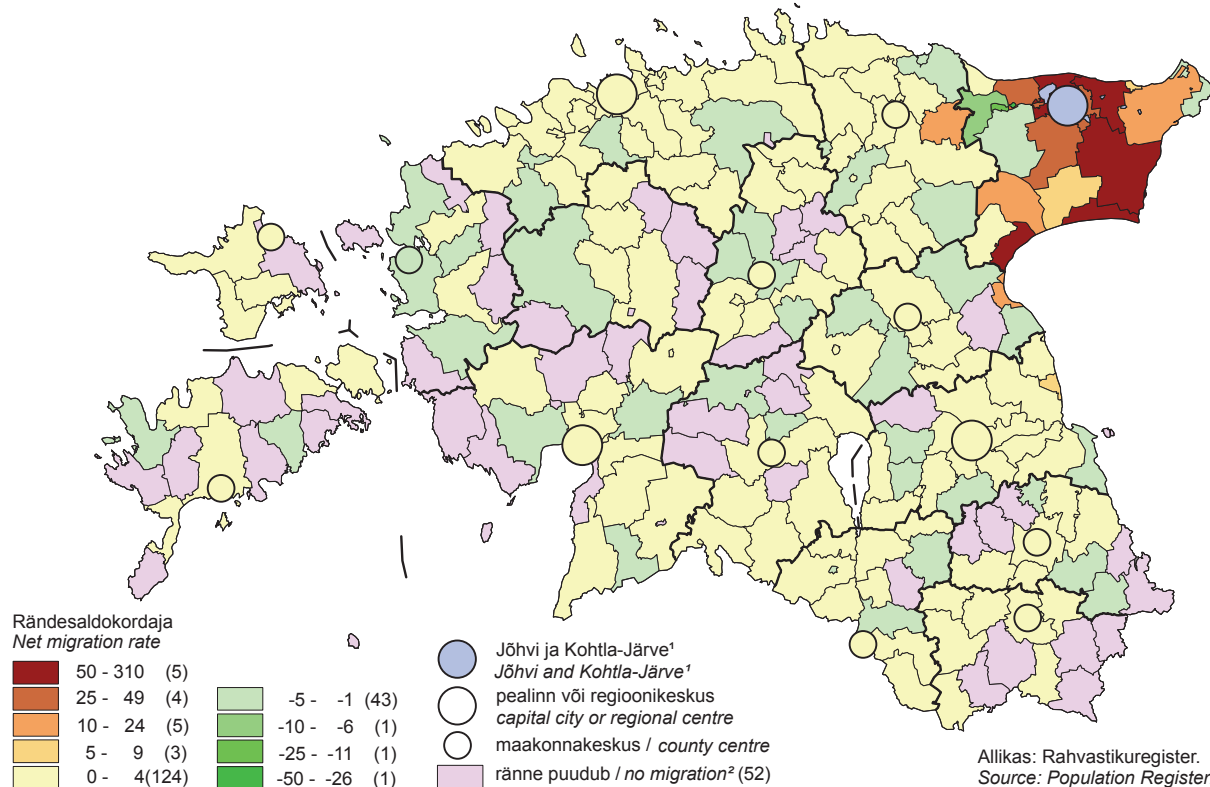

Kaart 10 Omavalitsusüksuste rändesaldokordaja Pärnu linnaga, 2000–2005
 Map 10 Net migration rate of local government units with the city of Pärnu, 2000–2005

* Omavalitsusüksuses ei toimunud rännet Pärnu linnaga.
 * In local government unit no migration with Pärnu city.

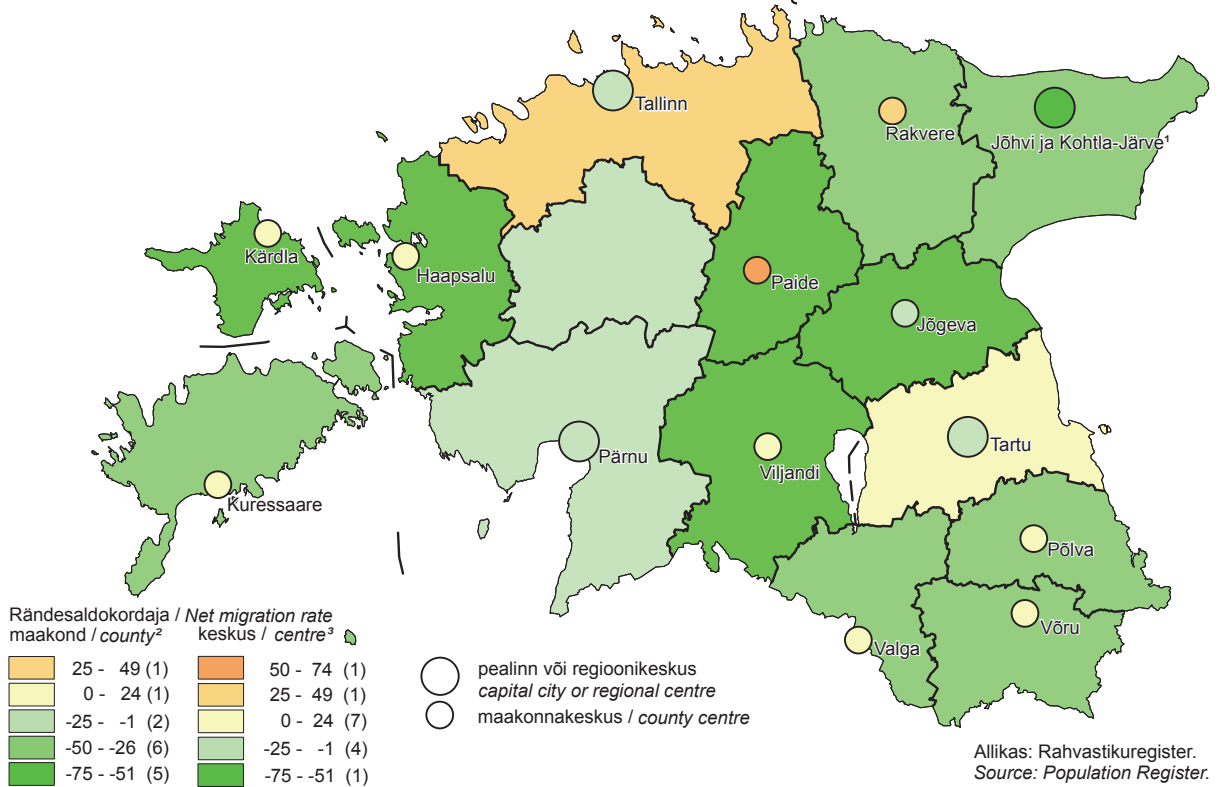
Kaart 11 Omavalitsusüksuste rändesaldokordaja Jõhvi ja Kohtla-Järve linnaga, 2000–2005
 Map 11 Net migration rate of local government units with the city of Jõhvi and Kohtla-Järve, 2000–2005

¹ Kohtla-Järve ja Jõhvi andmed on liidetud. Data of Kohtla-Järve and Jõhvi are added.

² Omavalitsusüksuses ei toimunud rännet Jõhvi ja Kohtla-Järve linnaga. In local government unit no migration with Jõhvi and Kohtla-Järve city.

Kaart 12 Rändesaldokordaja maakondades ja maakonnakeskustes maakonna suhtes, 2000–2005
Map 12 Net migration rate in counties and in county centres with county, 2000–2005

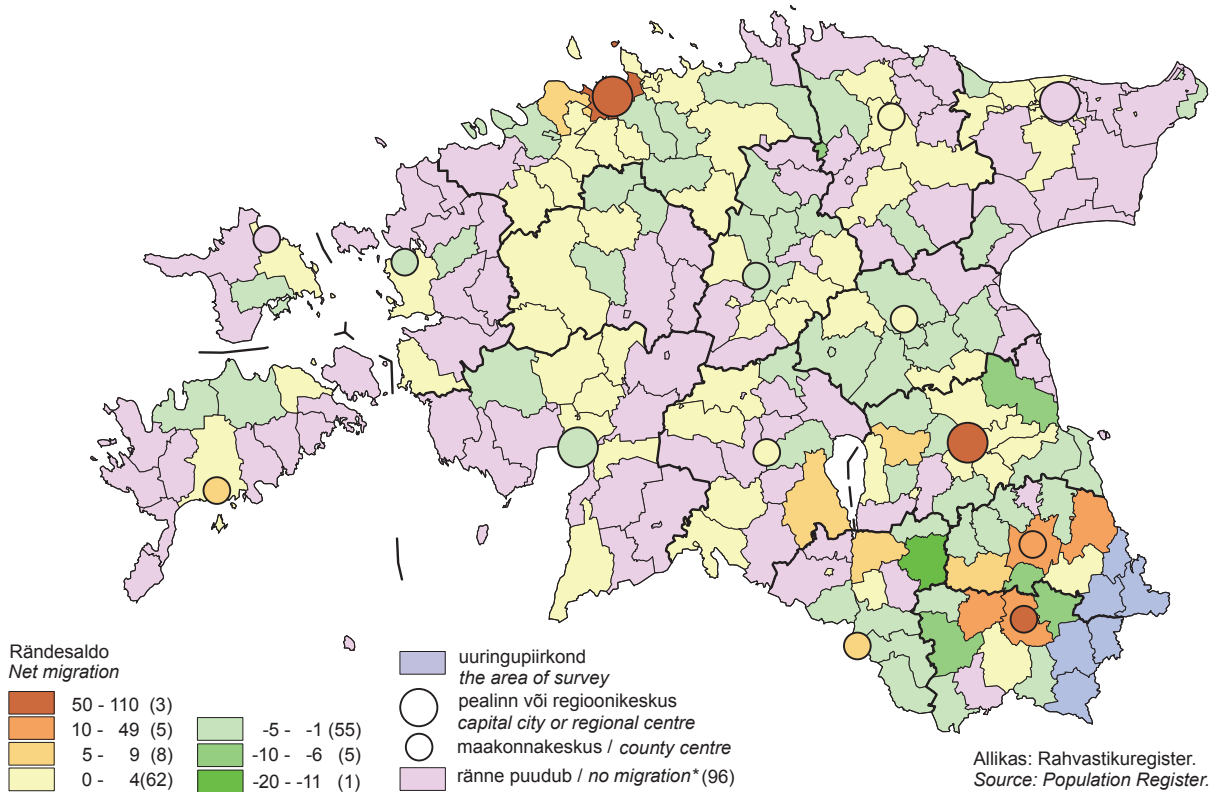
¹ Kohtla-Järve ja Jõhvi andmed on liidetud. Data of Kohtla-Järve and Jõhvi are added.

² Maakondadevaheline ränne. Migration between the counties.

³ Maakonnasisene ränne. Migration within the counties.

Kaart 13 Omavalitsusüksuste rändesaldo Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Värska ja Vastseliina vallaga (uuringupiirkond), 2000–2005

Map 13 Net migration of local government units with Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Värska and Vastseliina rural municipality (the area of the survey), 2000–2005

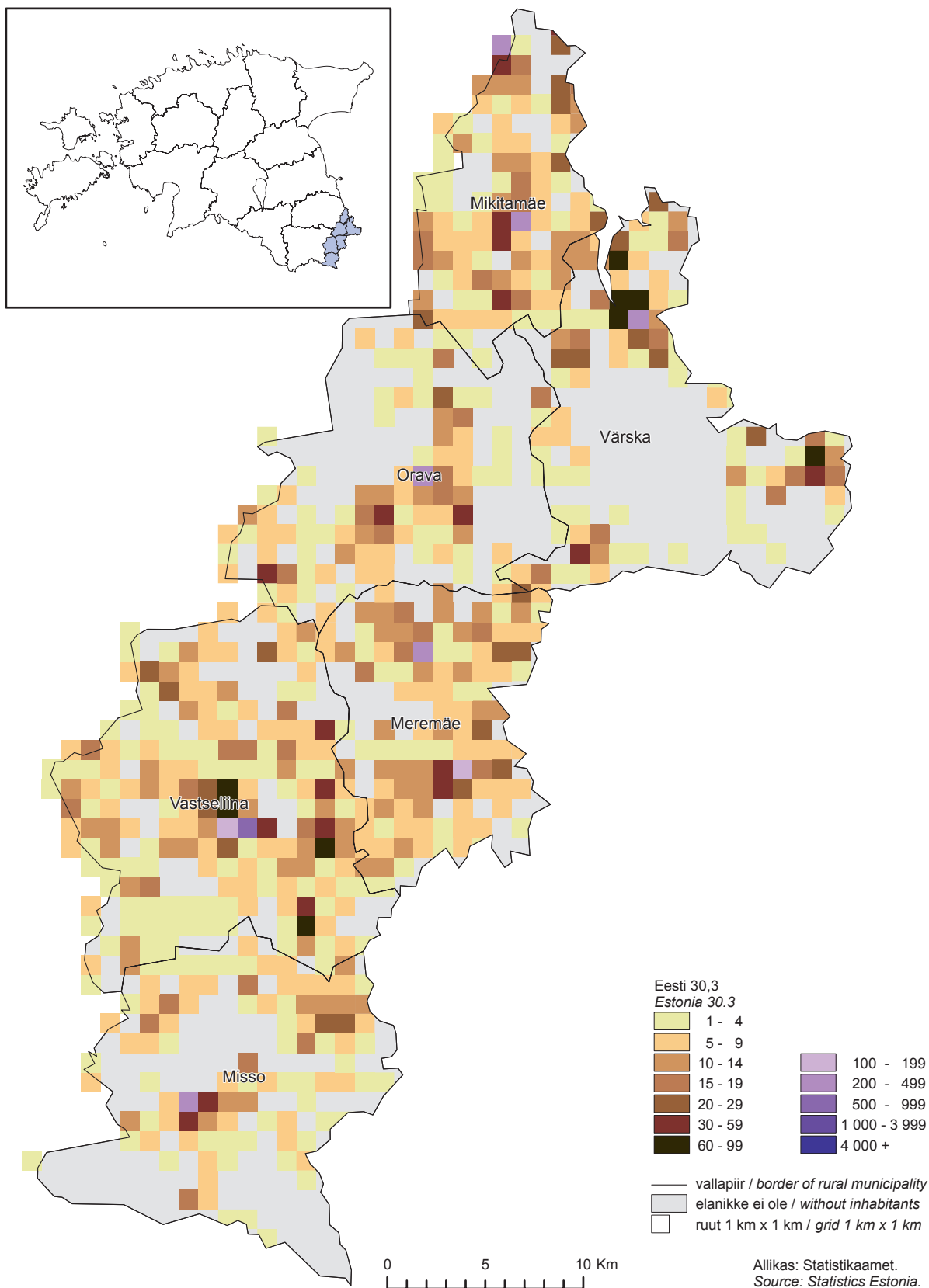

* Omavalitsusüksuses ei toimunud rännet uuritava piirkonnaga.

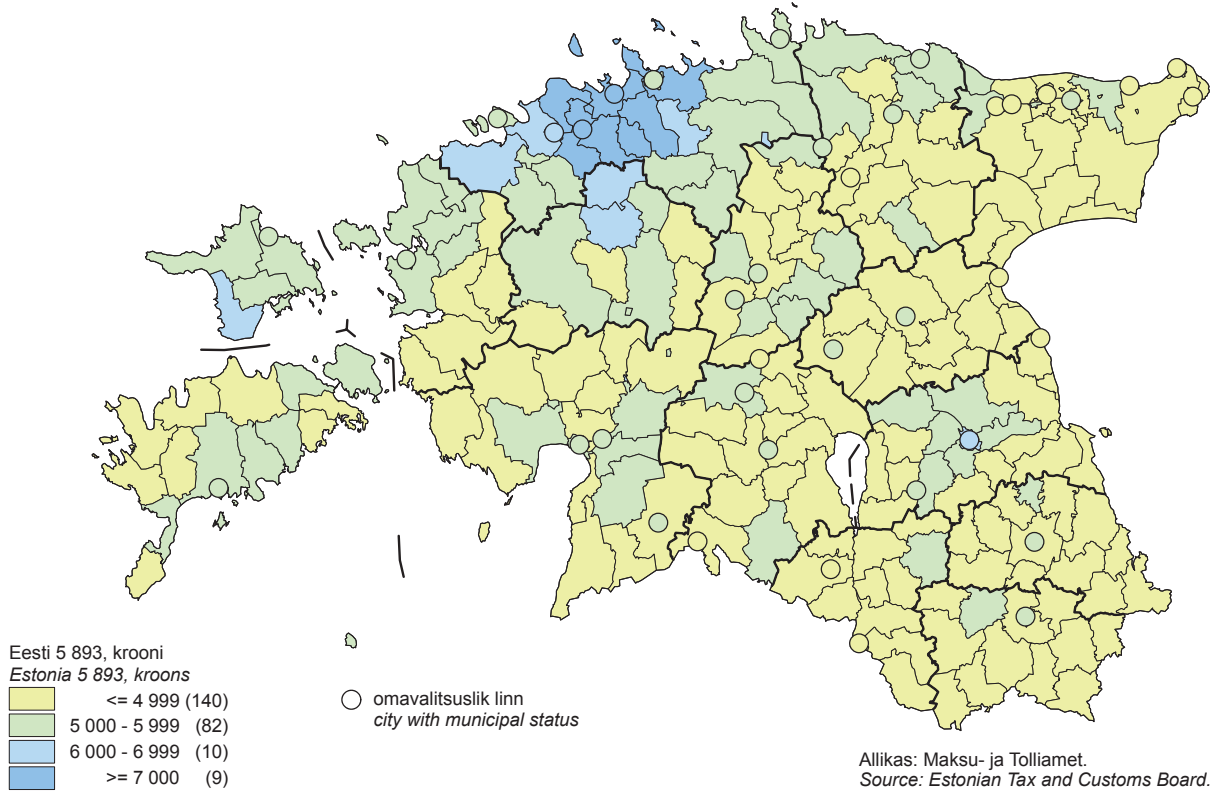
* In local government unit no migration with the area of survey.

Kaart 14 Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Värskä ja Vastseliina valla rahvastiku asustustihedus (elanikku km² kohta), 31.03.2000

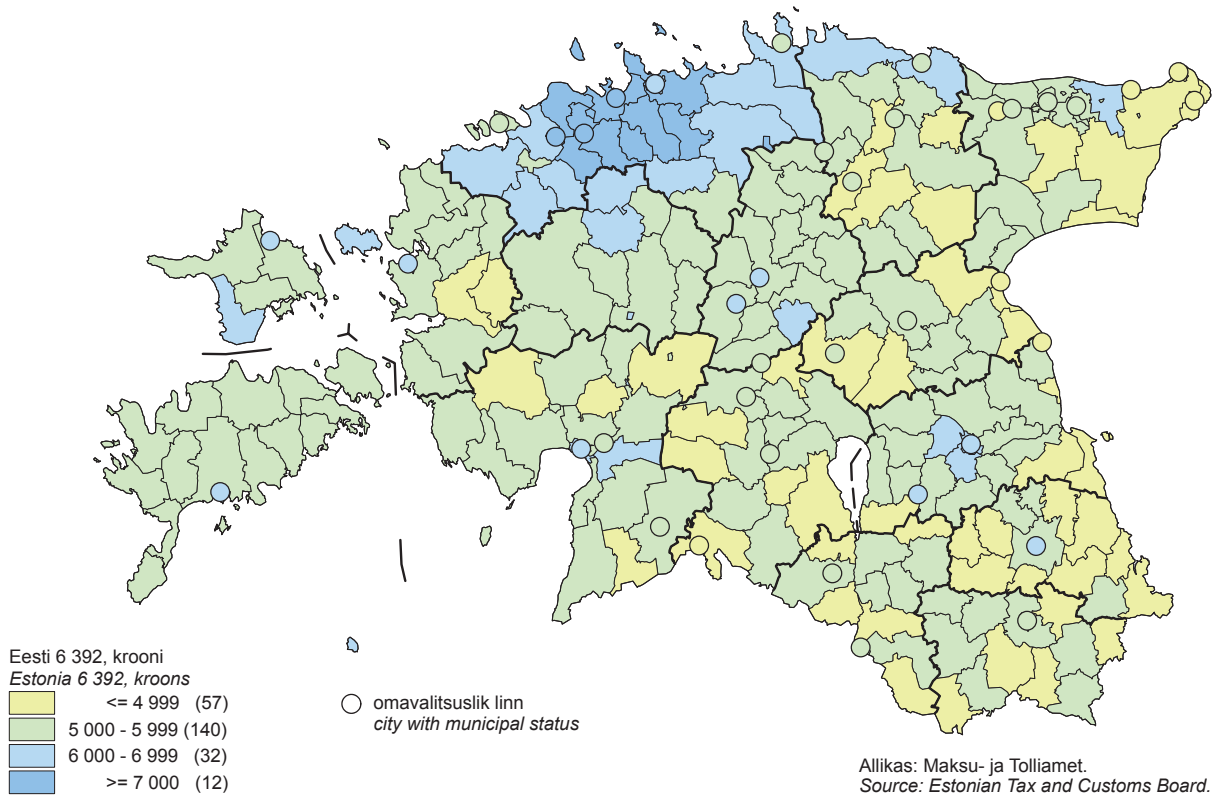
Map 14 Population density (inhabitants per km²) in Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Värskä and Vastseliina rural municipality, 31.03.2000

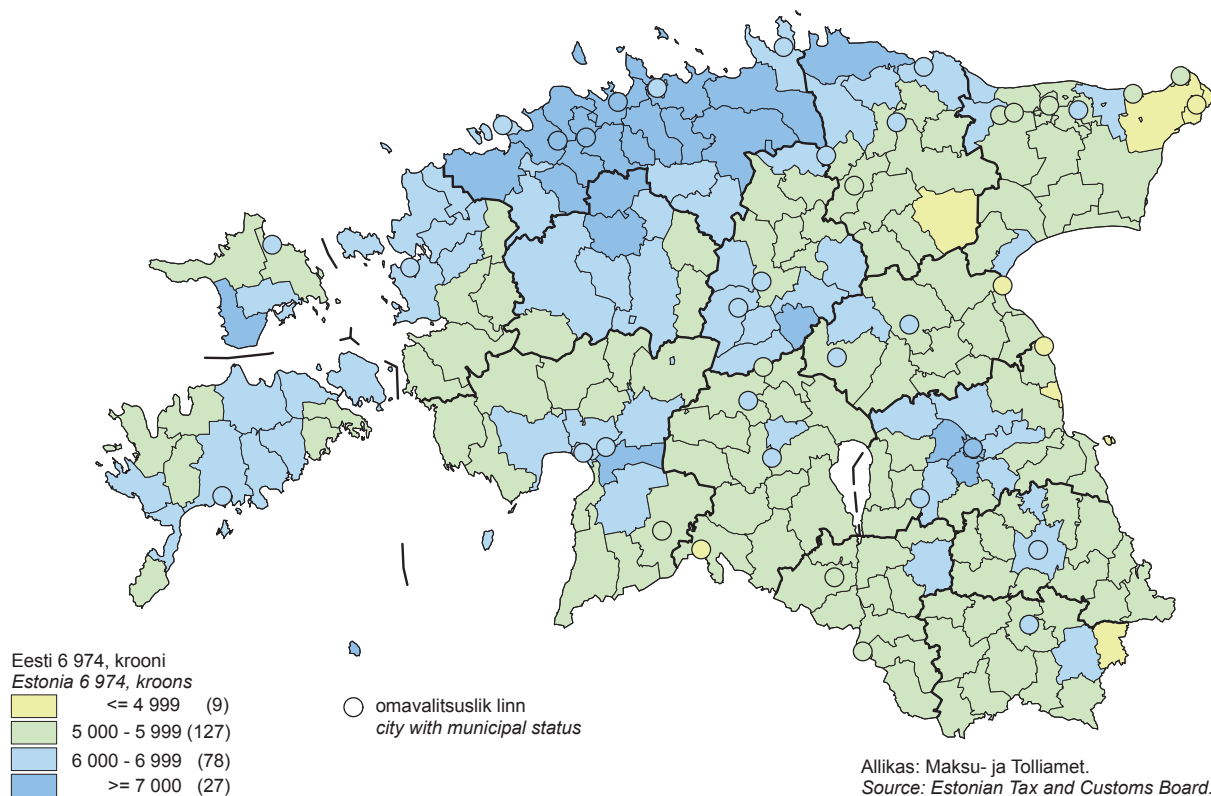
Kaart 15 **Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu omavalitsusüksustes, 2002**
Map 15 **Average monthly gross income per employee in local government units, 2002**

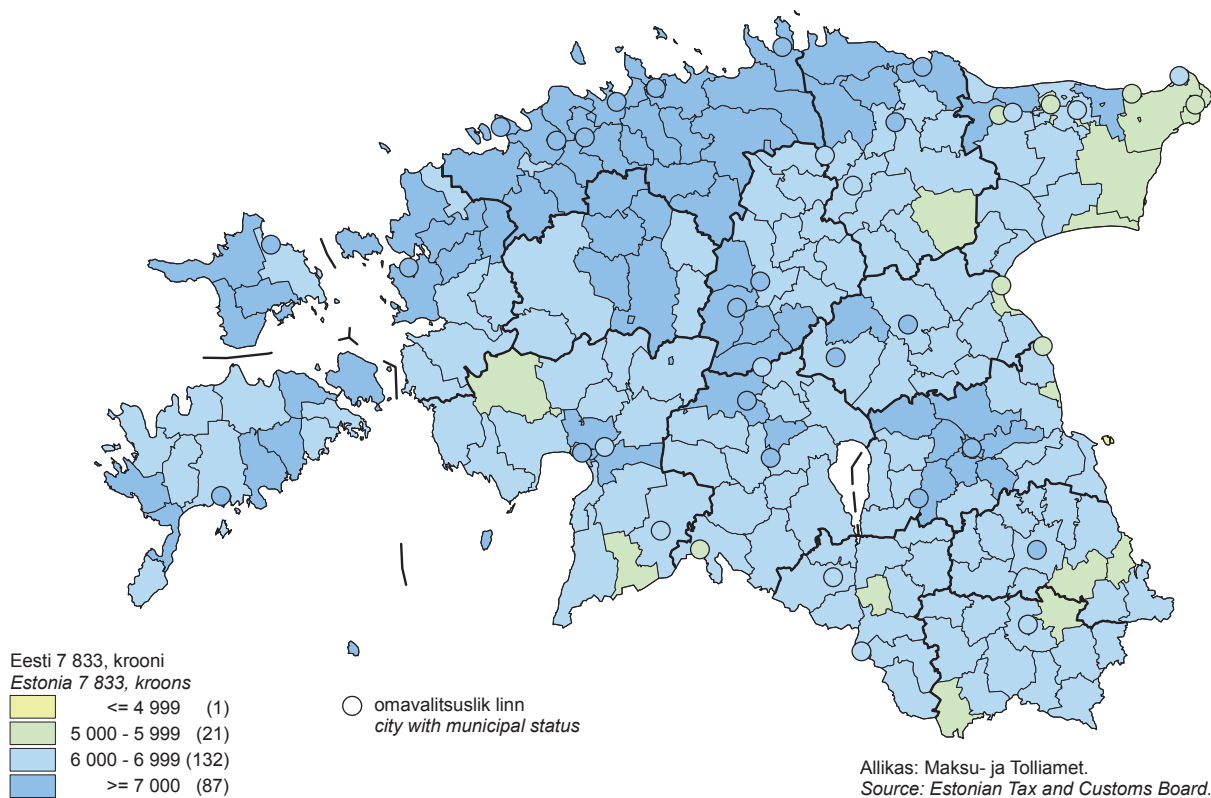
Kaart 16 **Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu omavalitsusüksustes, 2003**
Map 16 **Average monthly gross income per employee in local government units, 2003**

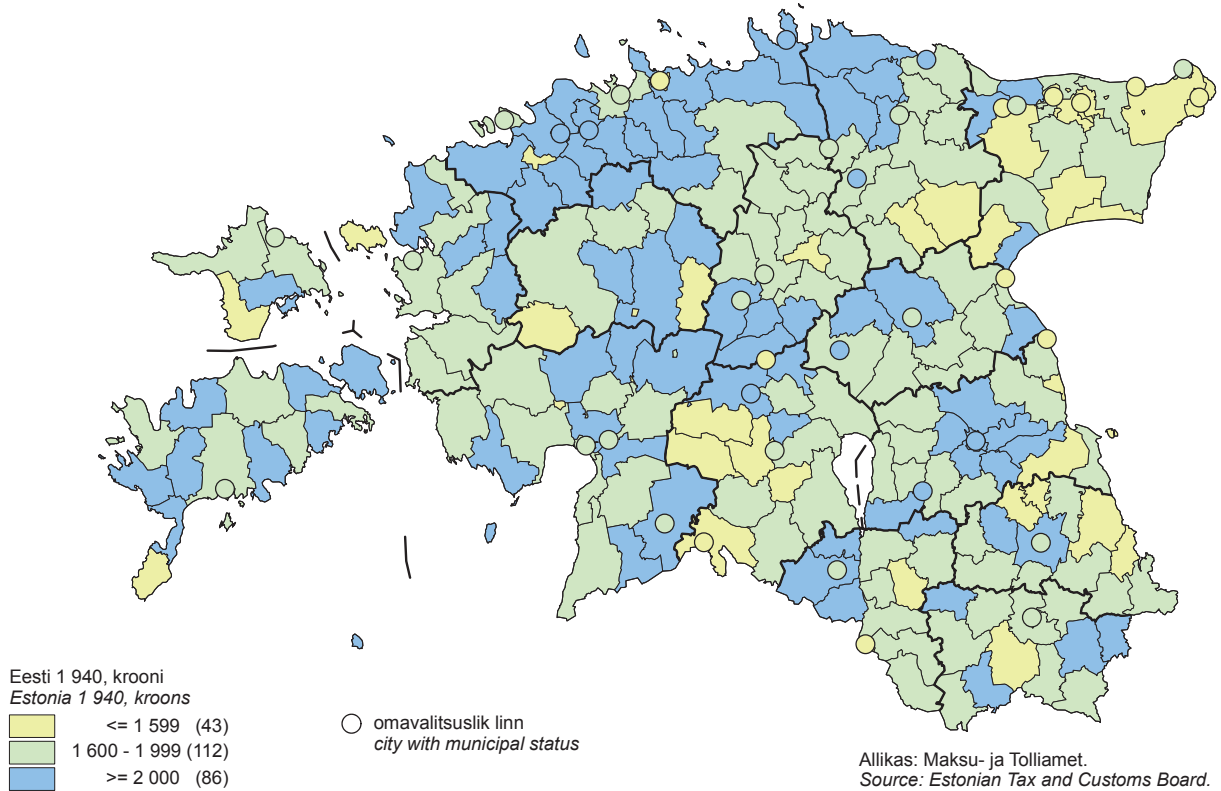
Kaart 17 **Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu omavalitsusüksustes, 2004**
 Map 17 *Average monthly gross income per employee in local government units, 2004*

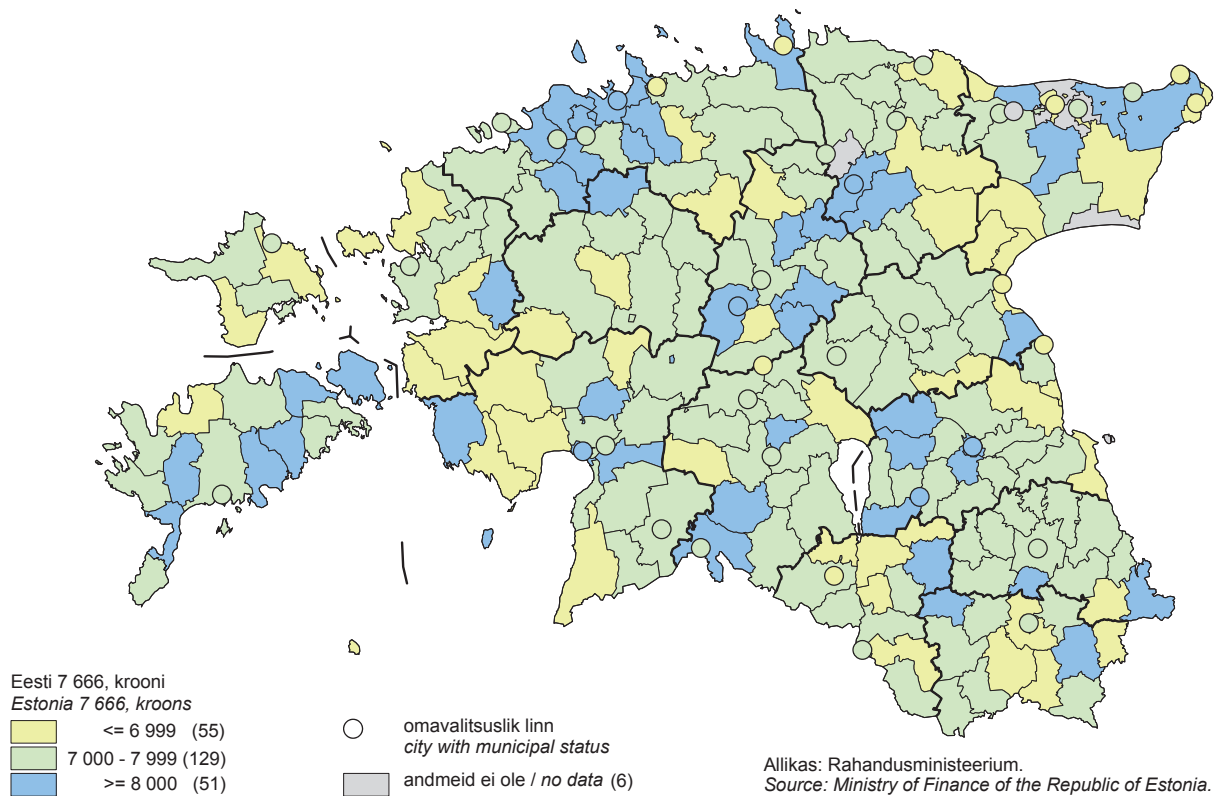
Kaart 18 **Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu omavalitsusüksustes, 2005**
 Map 18 *Average monthly gross income per employee in local government units, 2005*

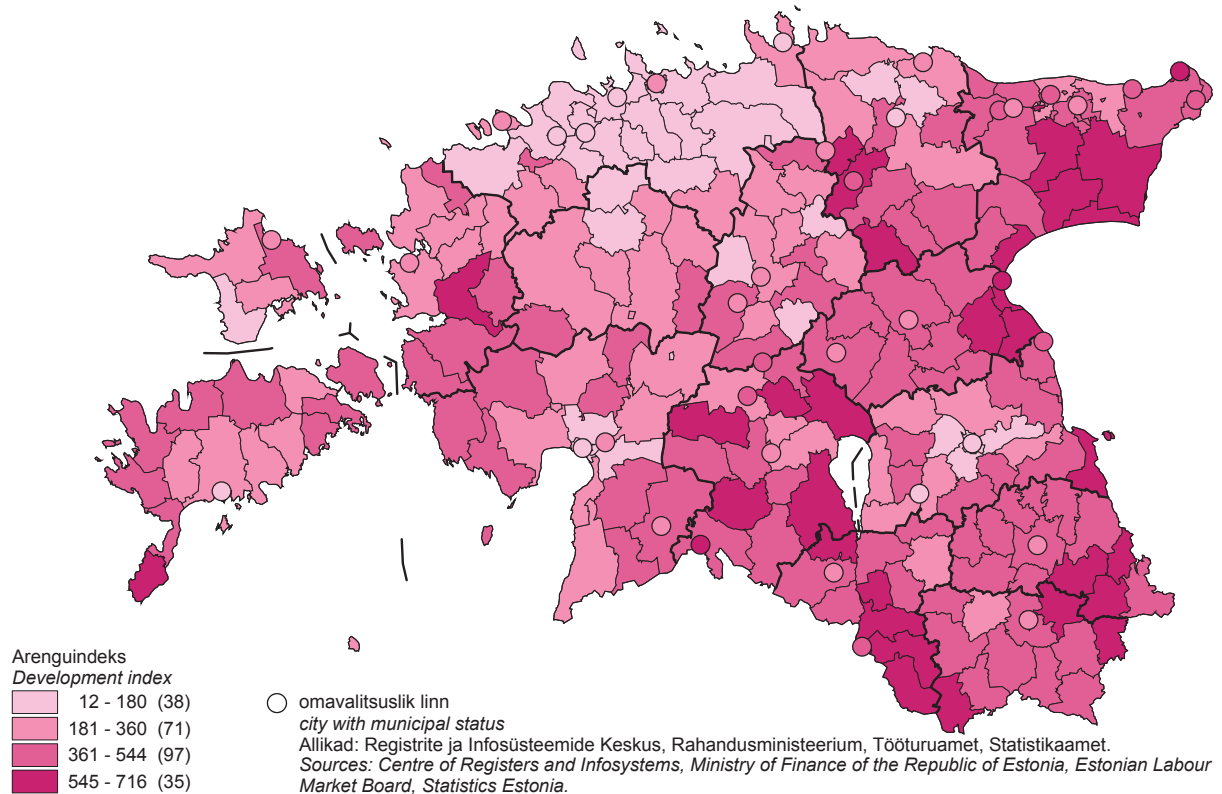
Kaart 19 Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kasv omavalitsusüksustes, 2002–2005
 Map 19 Increase of average monthly gross income per employee in local government units, 2002–2005

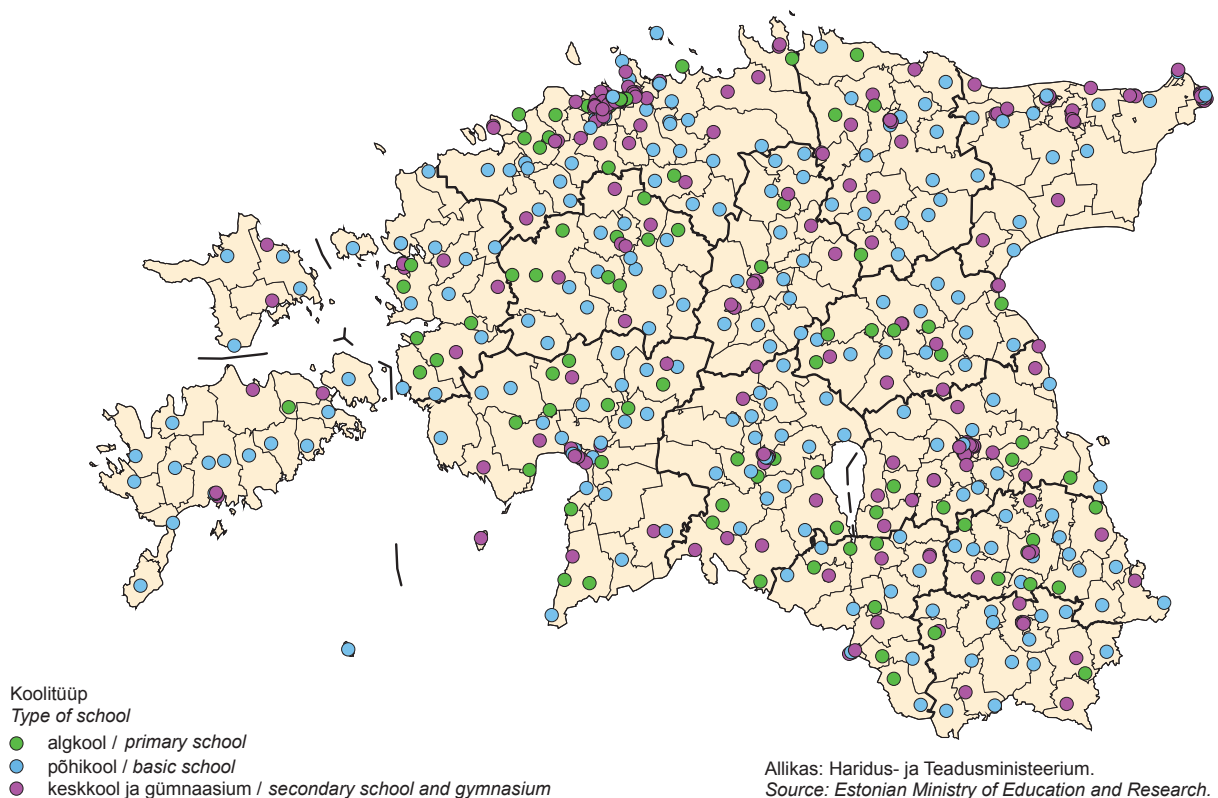
Kaart 20 Õpetaja kuukeskmise palk omavalitsusüksustes, 2004
 Map 20 Average monthly salary of a teacher in local government units, 2004

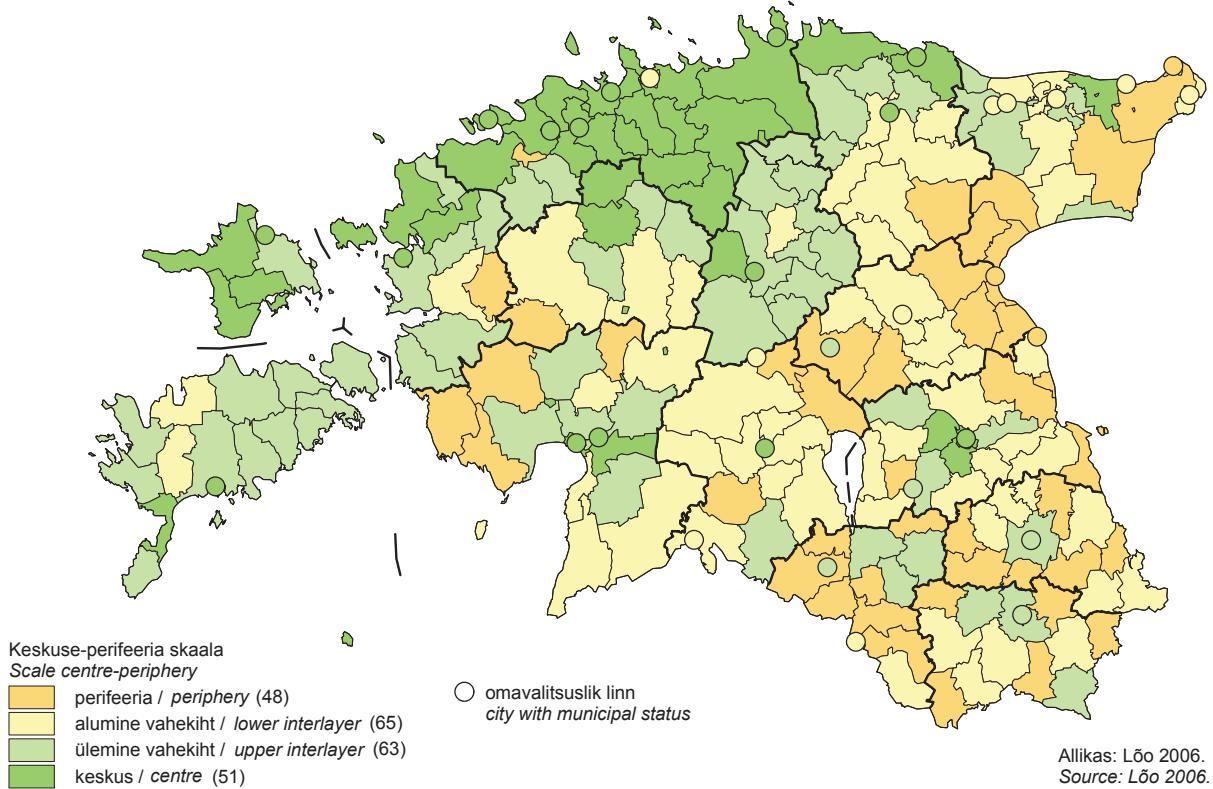
Kaart 21 **Arenguindeks omavalitsusüksustes, 2004**
 Map 21 *Development index in local government units, 2004*

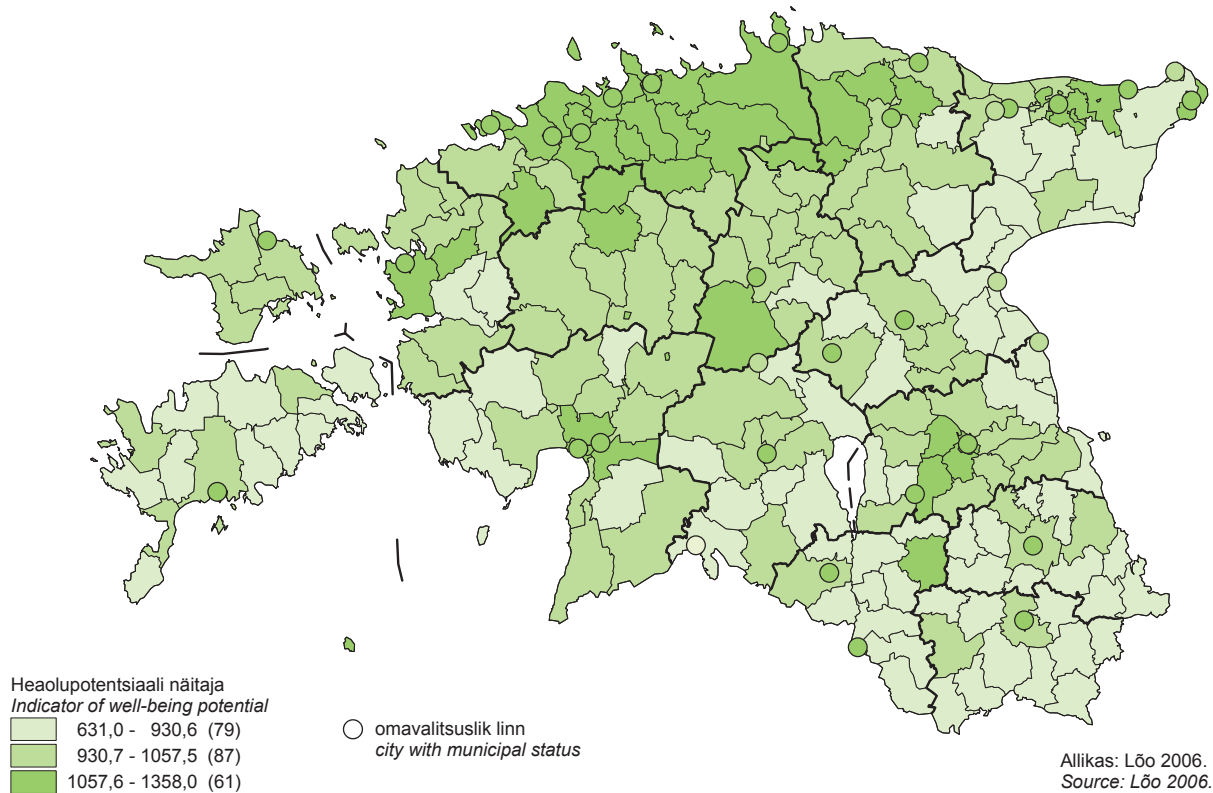
Kaart 22 **Üldhariduse päevaõppekoolid omavalitsusüksustes, 1.09.2005**
 Map 22 *Diurnal schools of general education in local government units, 1.09.2005*

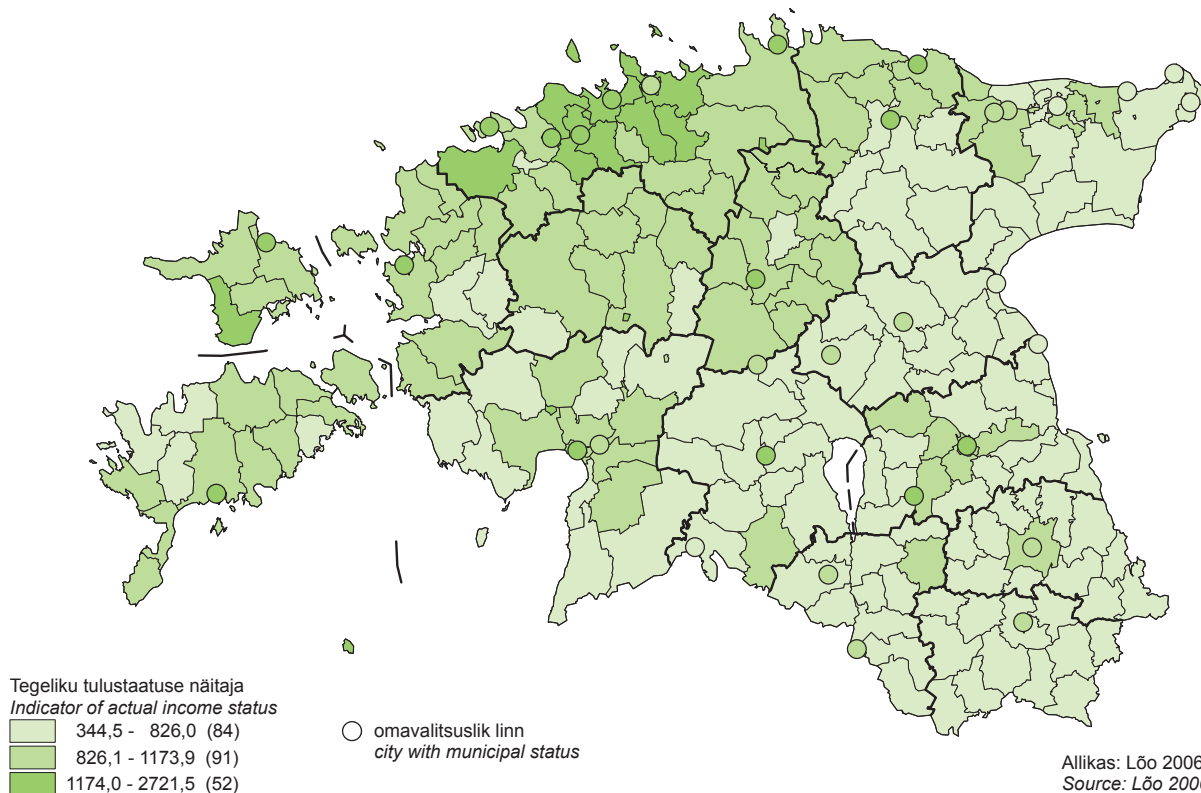
Kaart 23 Omavalitsusüksuste jaotus keskuse-perifeeria skaalal, 2000–2004
 Map 23 Local government units by position on the scale of centre-periphery, 2000–2004

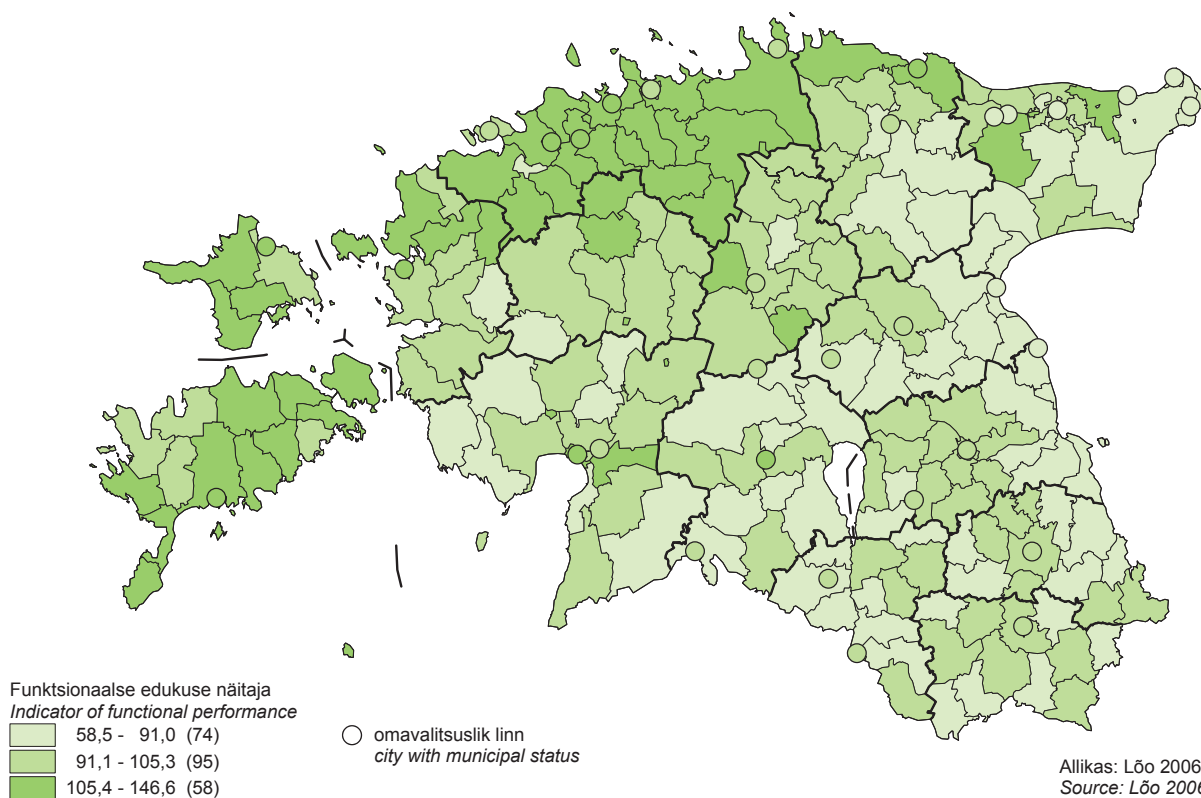
Kaart 24 Omavalitsusüksused heaolupotentsiaali järgi, 2000–2004
 Map 24 Local government units by well-being potential, 2000–2004

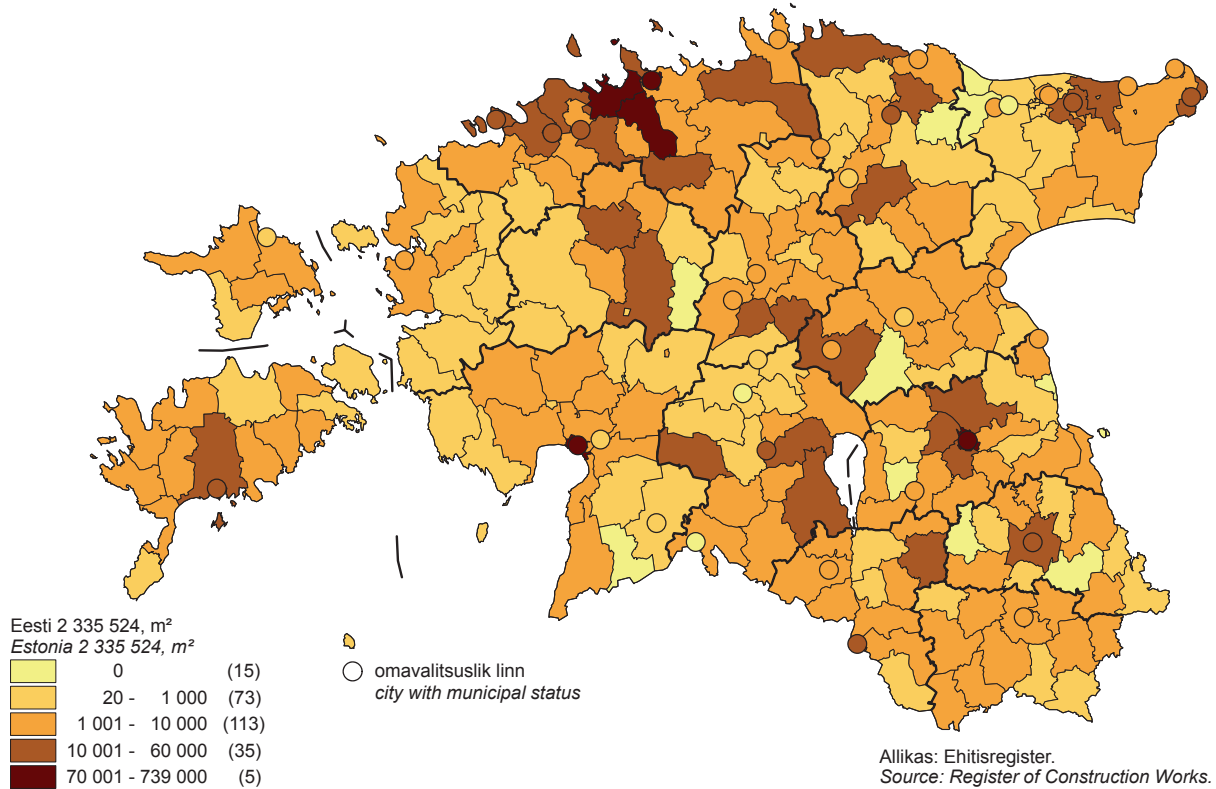
Kaart 25 **Omaavalitsusüksused tegeliku tulustaatuse järgi, 2000–2004**
 Map 25 *Local government units by actual income status, 2000–2004*

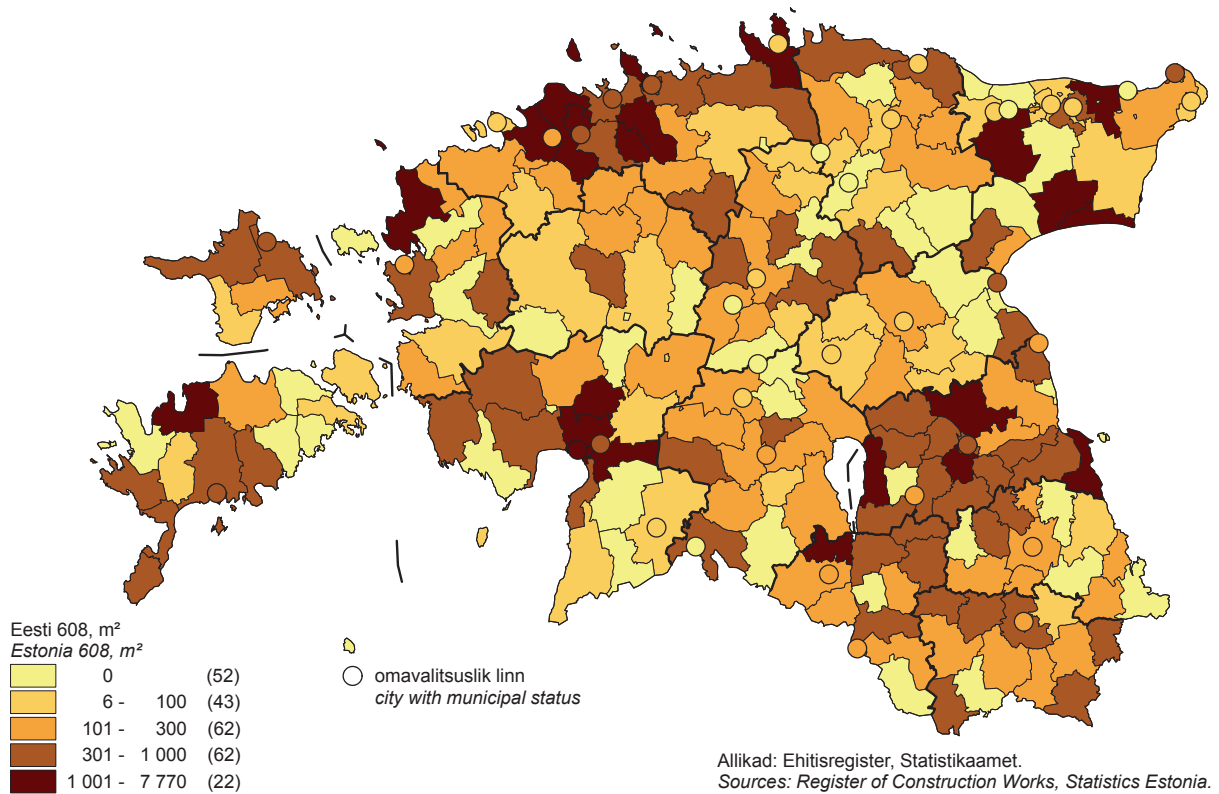
Kaart 26 **Omaavalitsusüksused funktsionaalse edukuse järgi, 2000–2004**
 Map 26 *Local government units by functional performance, 2000–2004*

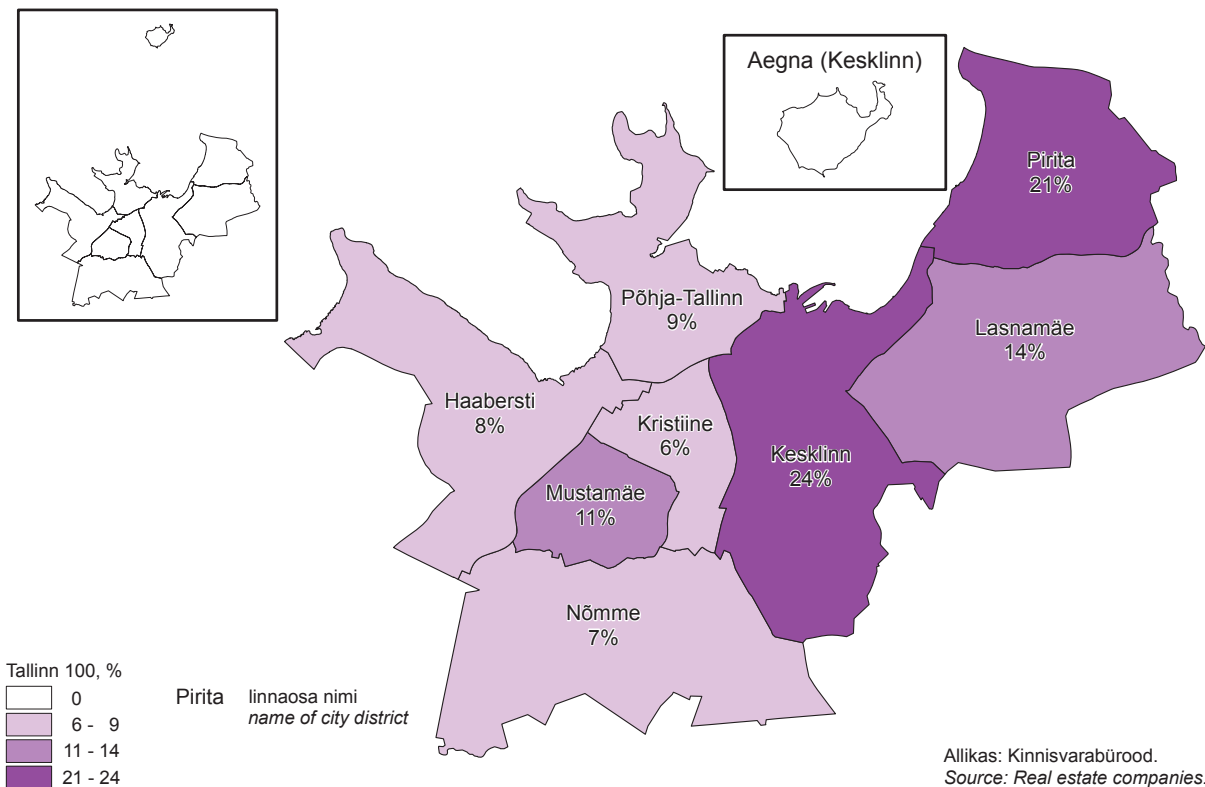
Kaart 27 Kasutusse võetud mitteeluhoonete kasulik pind omavalitsusüksustes, 2003–2005
 Map 27 *Useful floor area of non-residential buildings completed in local government units, 2003–2005*

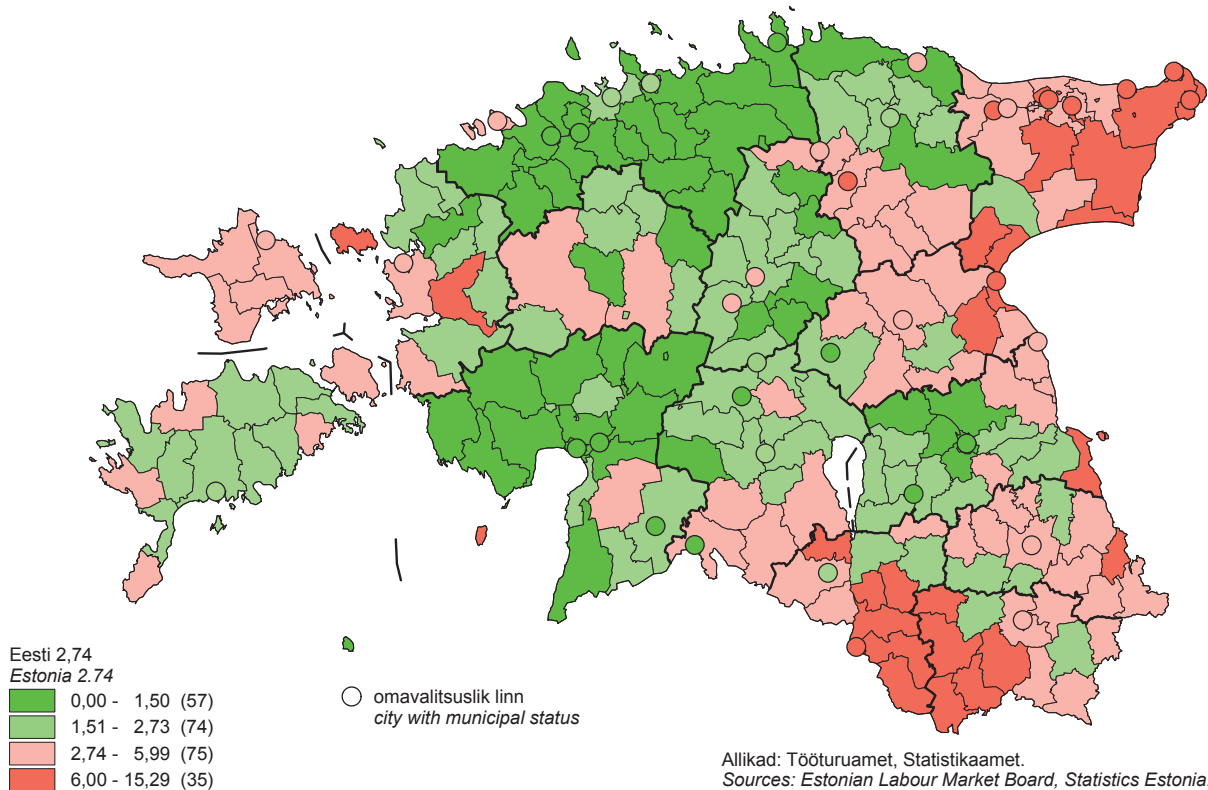
Kaart 28 Kasutusse võetud eluruumide pind 1000 elaniku kohta omavalitsusüksustes, 2003–2005
 Map 28 *Floor area of dwellings completed per 1,000 inhabitants in local government units, 2003–2005*

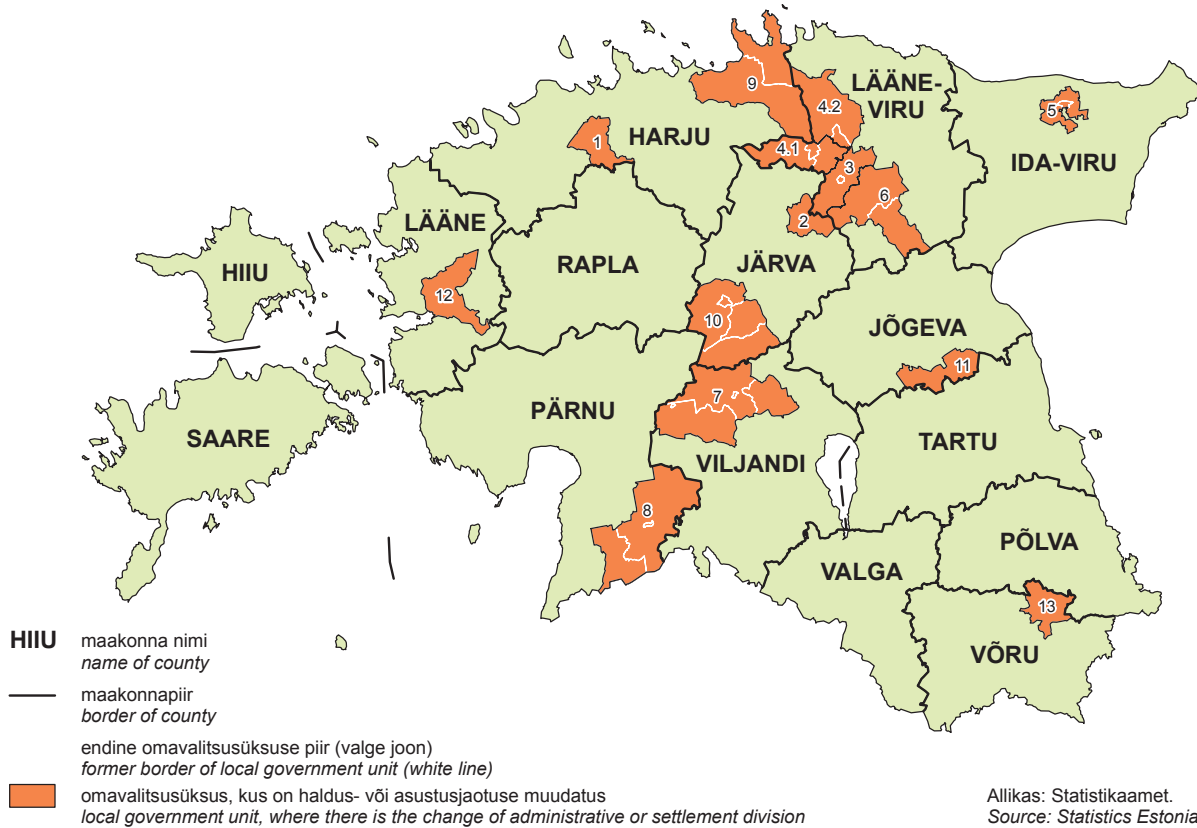
Kaart 29 Korterite ostu-müügitehingute osatähtsus Tallinna linnaosades, 2005
 Map 29 Share of purchase-sale contracts of dwellings in Tallinn city districts, 2005

Kaart 30 Registreeritud töötus omavalitsusüksustes, 1.10.2005
 Map 30 Registered unemployment in local government units, 1.10.2005

Kaart 31 Haldus- ja asustusjaotuse muudatused, 1.01.–1.11.2005
 Map 31 The changes of administrative and settlement division, 1.01.–1.11.2005

Muudatuste selgitused

1. Saku vallas on moodustatud uus küla (Sookaera-Metsanurga).
2. Järva-Jaani vallas on Järva-Jaani alevik muudetud Järva-Jaani aleviks.
3. Tamsalu valla ja Tamsalu linna* ühinemisel on moodustatud Tamsalu vald.
4. On moodustatud Tapa vald Tapa linna*, Lehtse ja Saksi valla baasil. Muutub Järva ja Lääne-Viru maakonna vaheline piir.
- 4.1. Osa Saksi valla külasid (Imastu, Karkuse, Loksu, Lokuta, Moe, Nõmmküla, Näo, Piilu, Saiakopli, Saksi ja Vahakulmu küla) kuulub Tapa valda.
- 4.2. Teine osa Saksi valla külasid (Kiku, Pariisi ja Salda küla) kuulub Kadrina valda.
5. Jõhvi valla ja Jõhvi linna* ühinemisel on moodustatud Jõhvi vald.
6. Väike-Maarja valla ja Avanduse valla ühinemisel on moodustatud Väike-Maarja vald.
7. Suure-Jaani valla, Suure-Jaani linna*, Olustvere ja Vastemõisa valla ühinemisel on moodustatud Saarde vald.
8. Saarde valla, Kilingi-Nõmme linna* ja Tali valla ühinemisel on moodustatud Saarde vald.
9. Muudatused Kuusalu vallas.
- 9.1. Kuusalu valla ja Loksua valla ühinemisel on moodustatud Kuusalu vald.
- 9.2. Kuusalu valla Kiiu küla on nüüd Kiiu alevik ja Kolga küla on Kolga alevik.
10. Türi valla, Türi linna*, Kabala ja Oisu valla ühinemisel on moodustatud Türi vald.
11. Tabivere valla Maarja küla nimi on asendatud nimega Maarja-Magdaleena küla.
12. Martna vallas on moodustatud uus küla (Kuluse küla).
13. Lasva vallas on moodustatud uus küla (Pille küla).

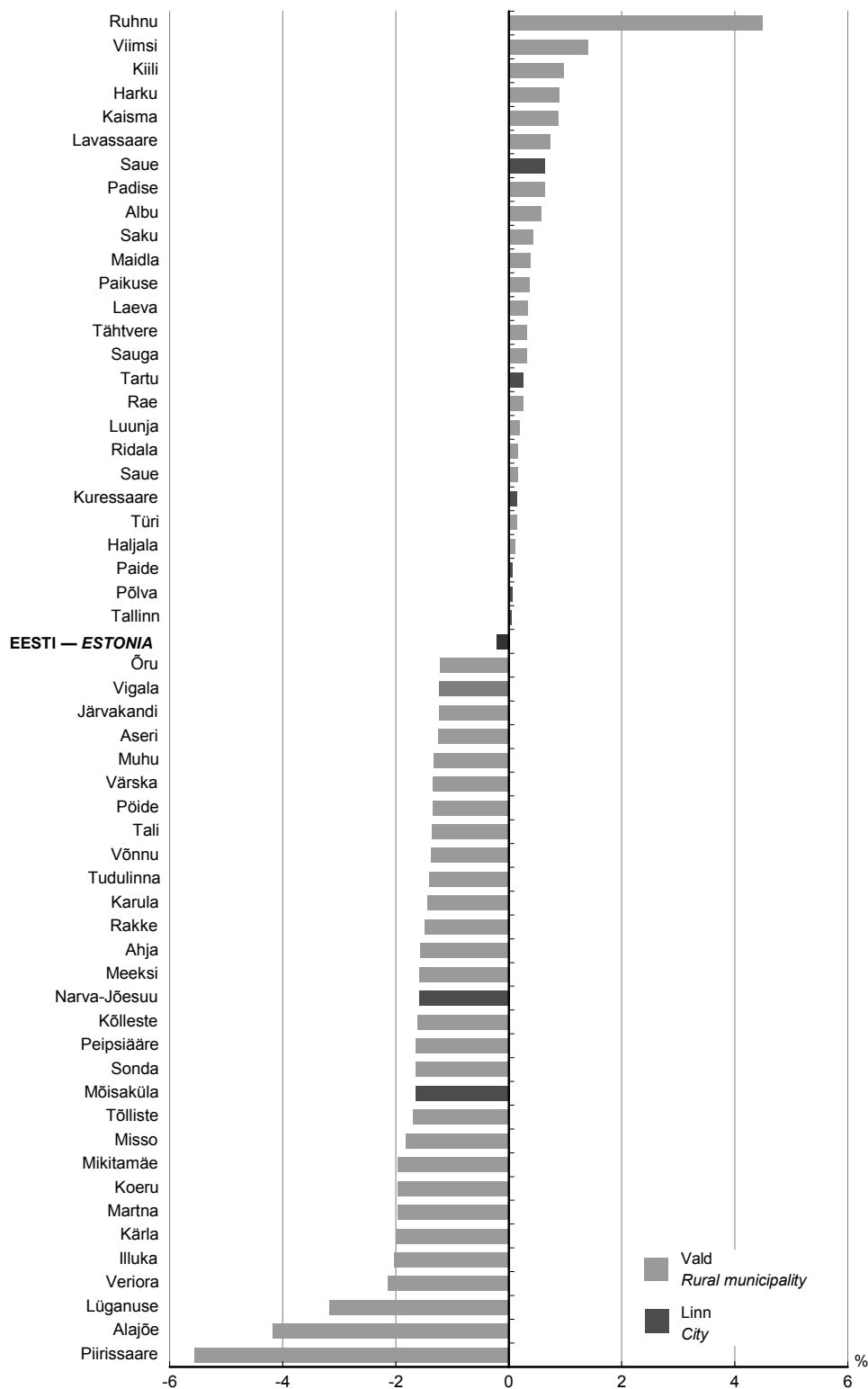
* Linn muutub vallasiseseks linnaks.

Explanation of changes

1. A new village (Sookaera-Metsanurga) has been established in Saku rural municipality (r.m).
2. Järva-Jaani small town in Järva-Jaani r.m has been changed into Järva-Jaani town.
3. Tamsalu r.m has been established as a result of merging of Tamsalu r.m and Tamsalu city*.
4. Tapa r.m has been established on the basis of Tapa city*, Lehtse and Saksi r.m. The border between Järva and Lääne-Viru county changes.
- 4.1. Some villages (Imastu, Karkuse, Loksu, Lokuta, Moe, Nõmmküla, Näo, Piilu, Saiakopli, Saksi and Vahakulmu village) of Saksi r.m have been included in Tapa r.m.
- 4.2. Other villages (Kiku, Pariisi and Salda village) of Saksi r.m have been included in Kadrina r.m.
5. Jõhvi r.m has been established as a result of merging of Jõhvi r.m and Jõhvi city*.
6. Väike-Maarja r.m has been established as a result of merging of Väike-Maarja r.m and Avanduse r.m.
7. Suure-Jaani r.m has been established as a result of merging of Suure-Jaani r.m, Suure-Jaani city*, Olustvere and Vastemõisa r.m.
8. Saarde r.m has been established as a result of merging of Saarde r.m, Kilingi-Nõmme city* and Tali r.m.
9. Changes in Kuusalu r.m.
- 9.1. Kuusalu r.m. has been established as a result of merging of Kuusalu r.m and Loksua r.m.
- 9.2. Kiiu village and Kolga village in Kuusalu r.m have been changed into Kiiu small town and Kolga small town.
10. Türi r.m has been established as a result of merging of Türi r.m, Türi city* and Kabala and Oisu r.m.
11. The name of Maarja village in Tabivere r.m has been replaced with the name of Maarja-Magdaleena village.
12. A new village (Kuluse) has been established in Martna r.m.
13. A new village (Pille) has been established in Lasva r.m.

* City will become a city without municipal status.

Joonis 1 **Rahvaarvu muutus, 2005–2006^a**
 Figure 1 **Change in population, 2005–2006^a**

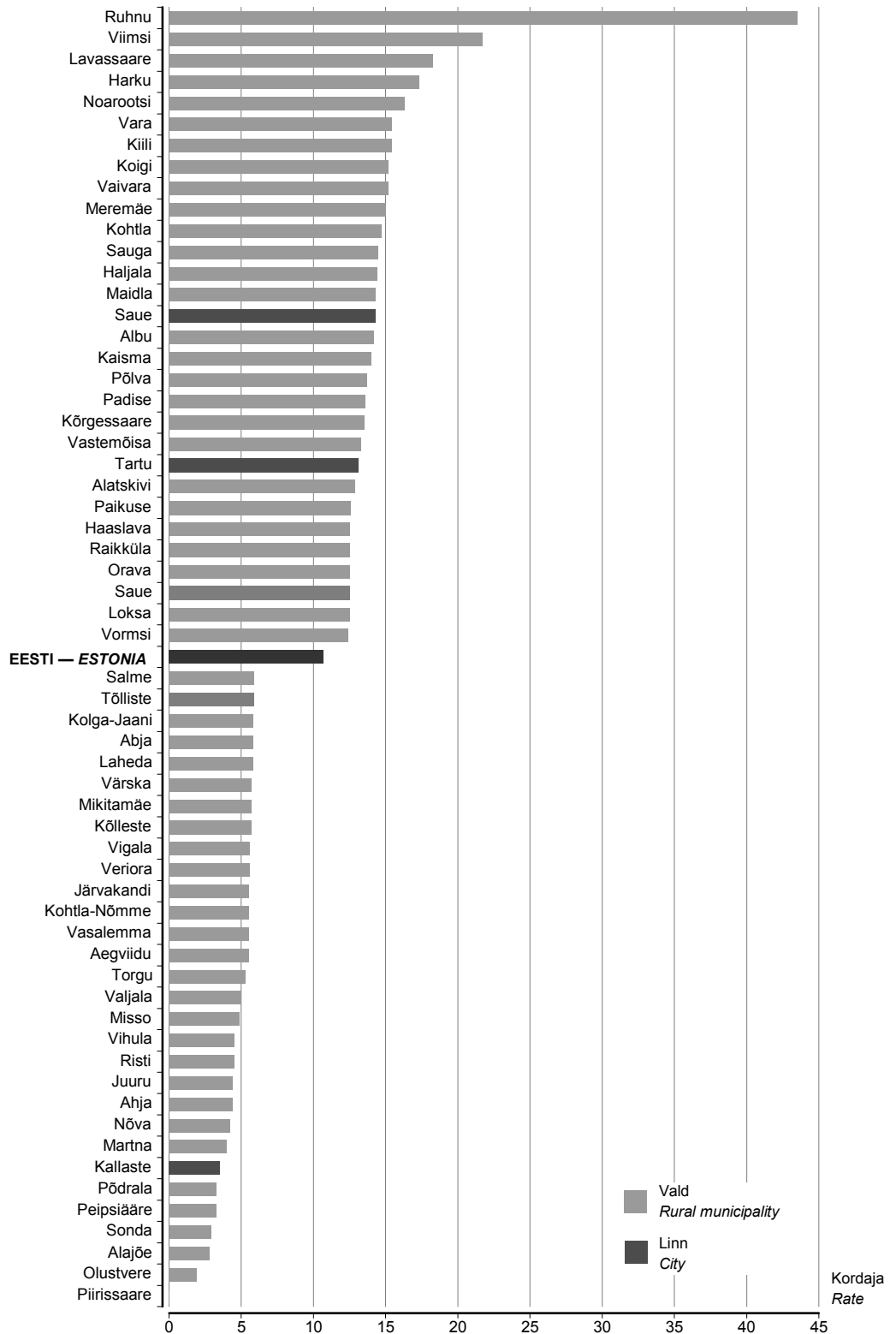

Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

^a Rahvaarv ei muutunud Kärkla linnas ega Avanduse, Haaslava, Halinga, Hummuli, Koigi, Rakvere, Valgjärve, Vormsi, Võru vallas.

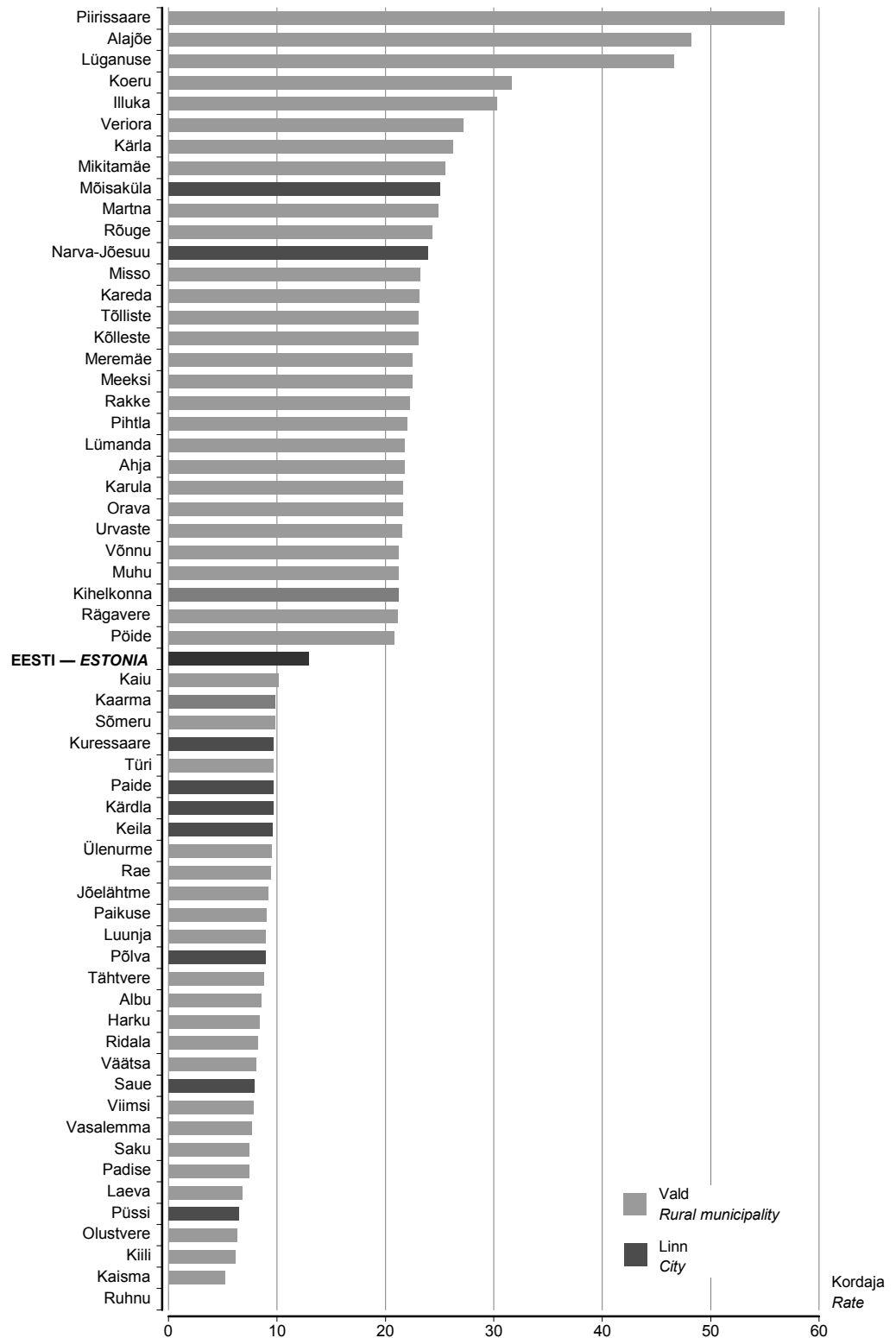
^a There were no changes in population in Kärkla city and Avanduse, Haaslava, Halinga, Hummuli, Koigi, Rakvere, Valgjärve, Vormsi and Võru rural municipality.

Joonis 2 **Sündimuse üldkordaja, 2005**
 Figure 2 **Crude birth rate, 2005**

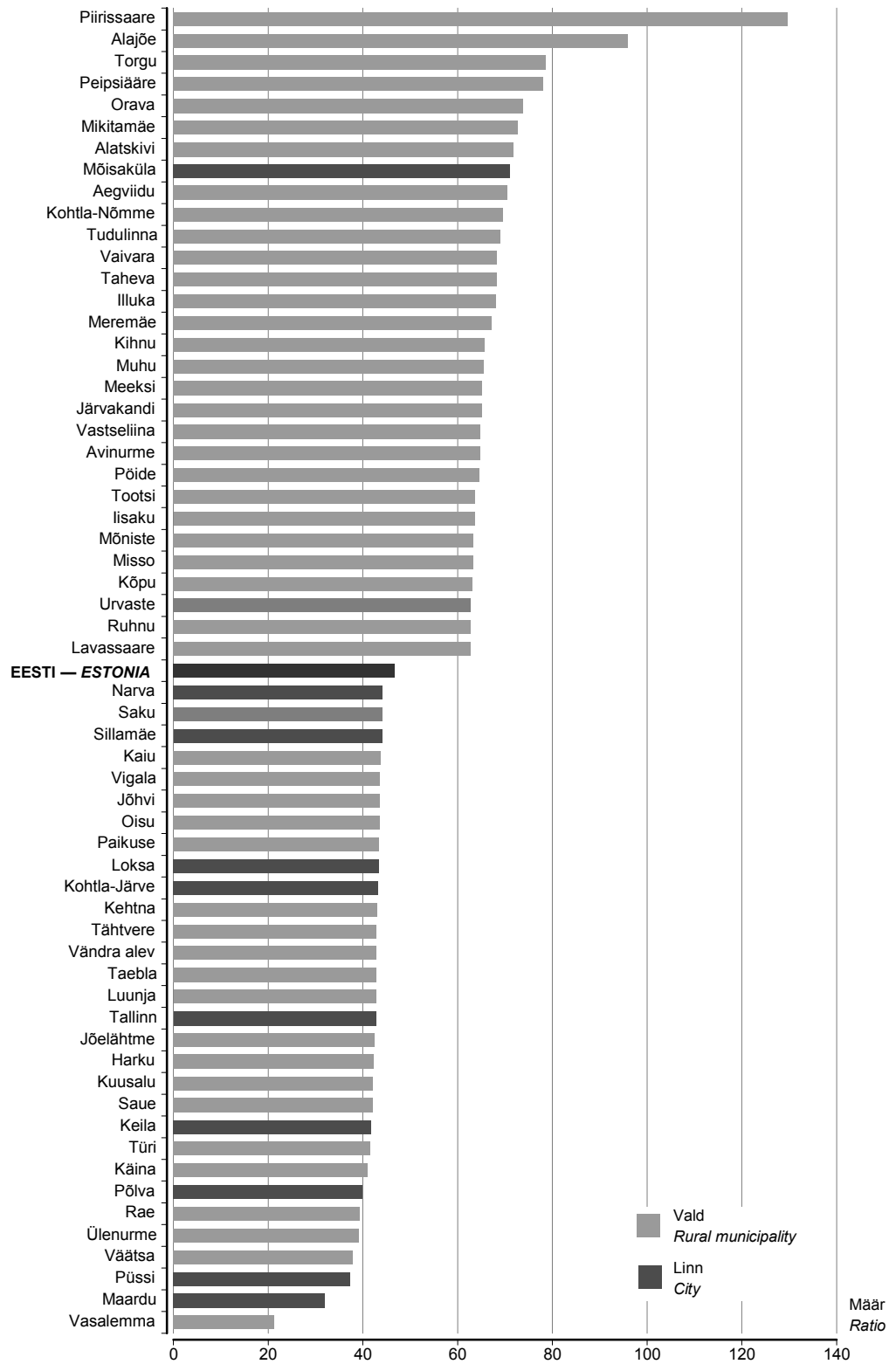
Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

Joonis 3 Suremuse üldkordaja, 2005
Figure 3 Crude death rate, 2005

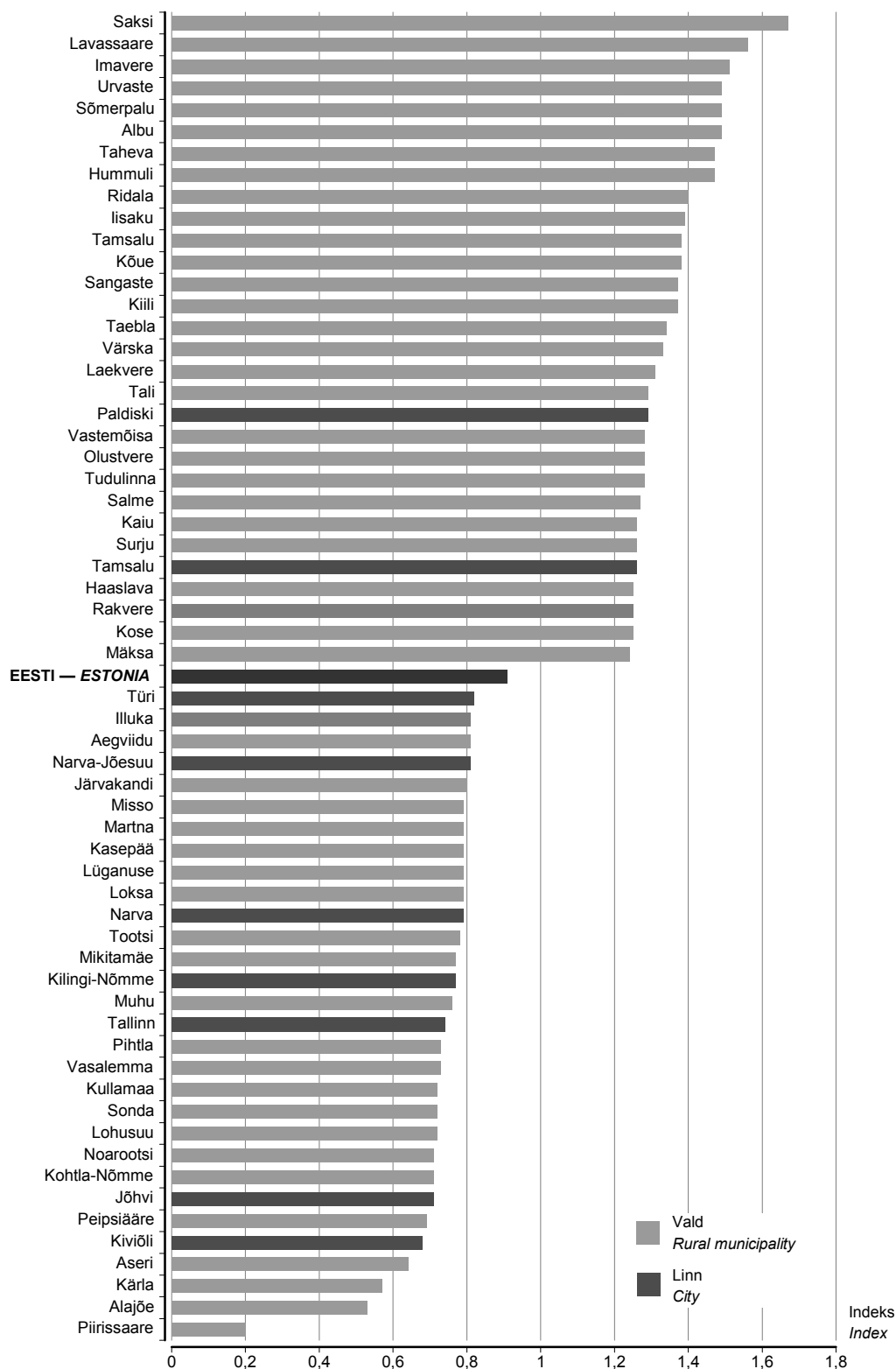
Allikas: Statistikaamet.
Source: Statistics Estonia.

Joonis 4 Ütalpeetavate määr, 1.01.2006
 Figure 4 Dependency ratio, 1.01.2006

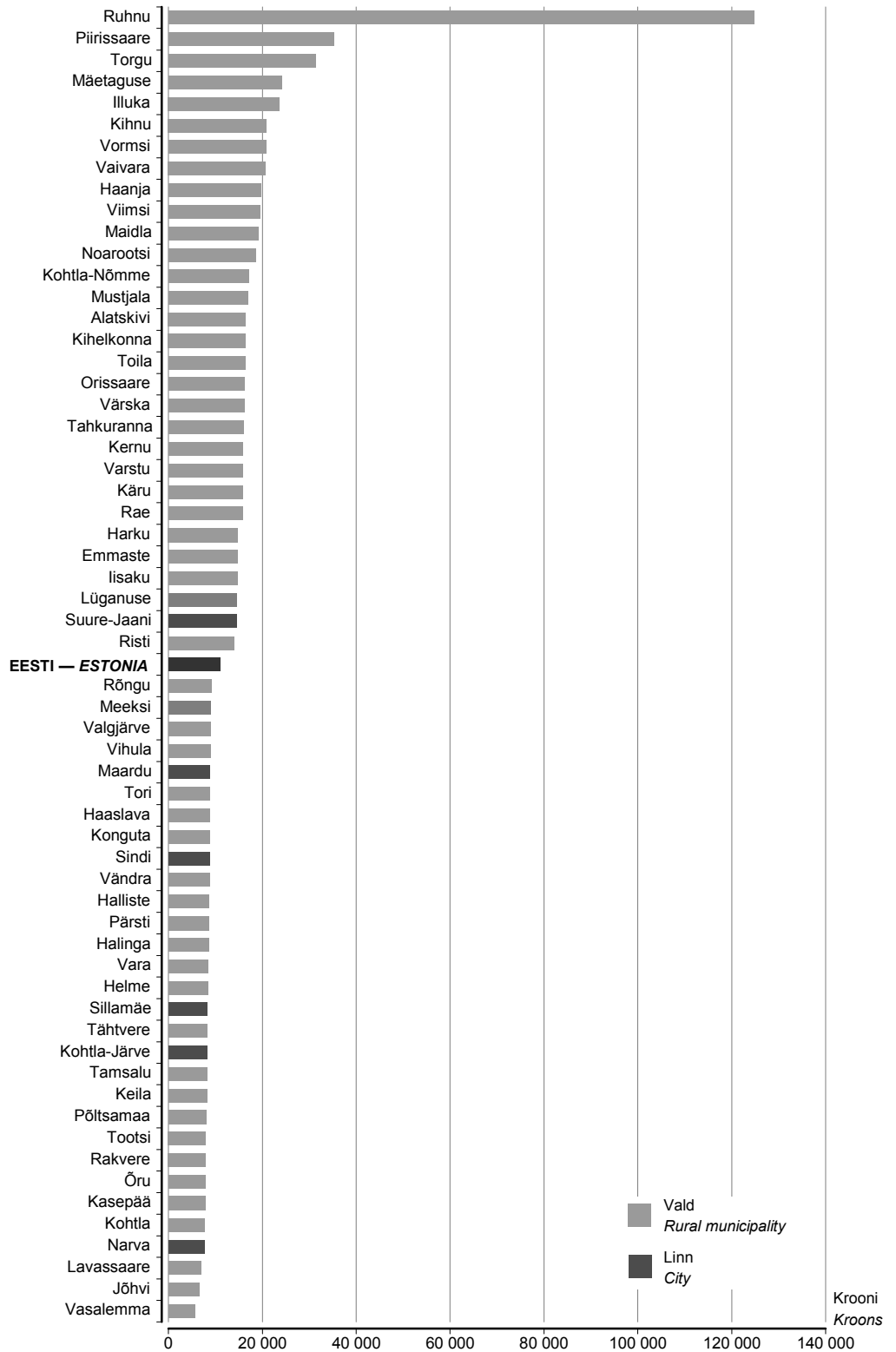
Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

Joonis 5 **Demograafiline töötururindeks, 1.01.2006**
 Figure 5 *Demographic labour pressure index, 1.01.2006*

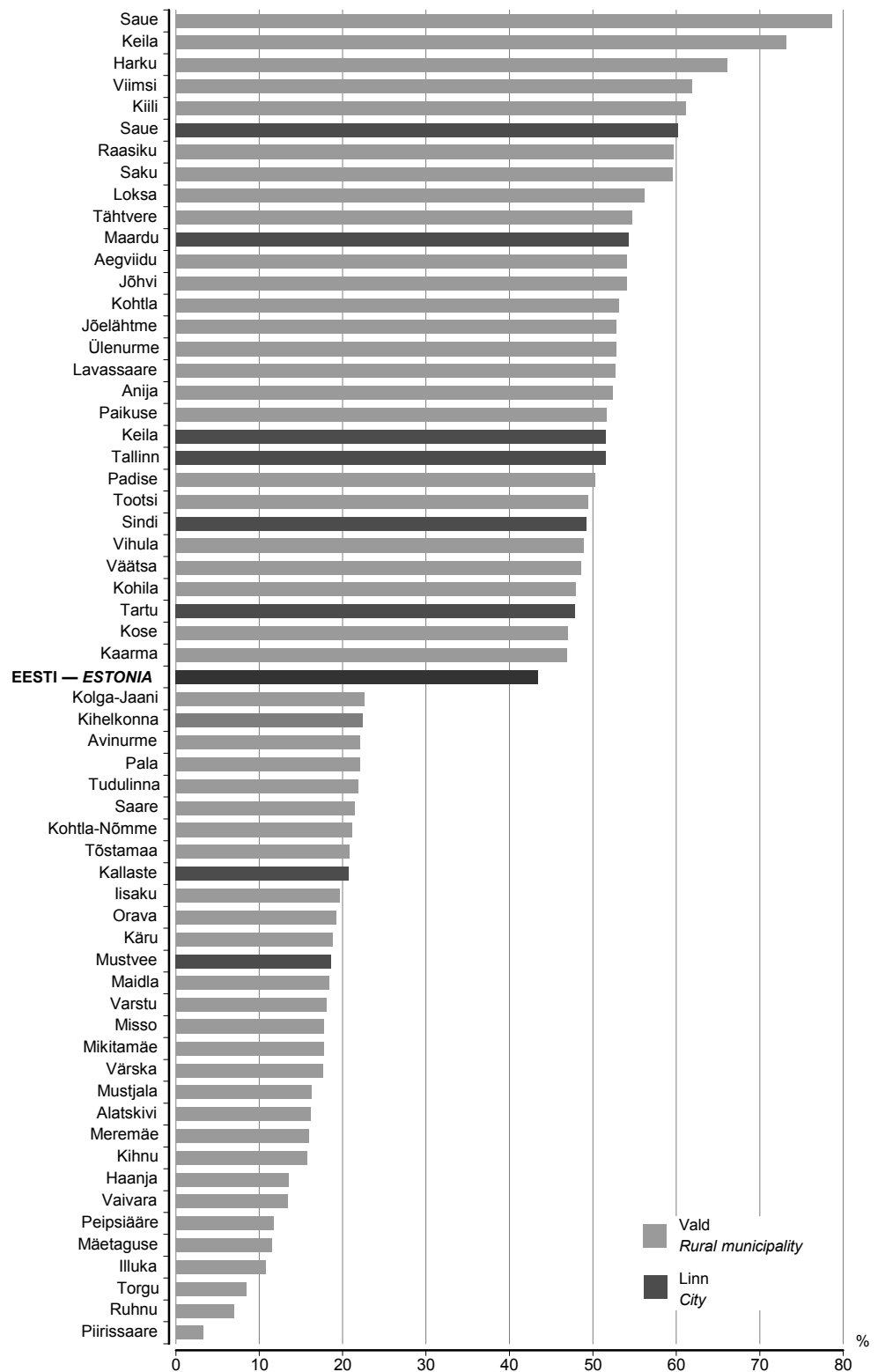
Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

Joonis 6 **Kohalike eelarvete kogutulu elaniku kohta, 2005**
 Figure 6 **Total revenue of local budget per inhabitant, 2005**

Allikad: Rahandusministeerium, Statistikaamet.
 Sources: Ministry of Finance of the Republic of Estonia, Statistics Estonia.

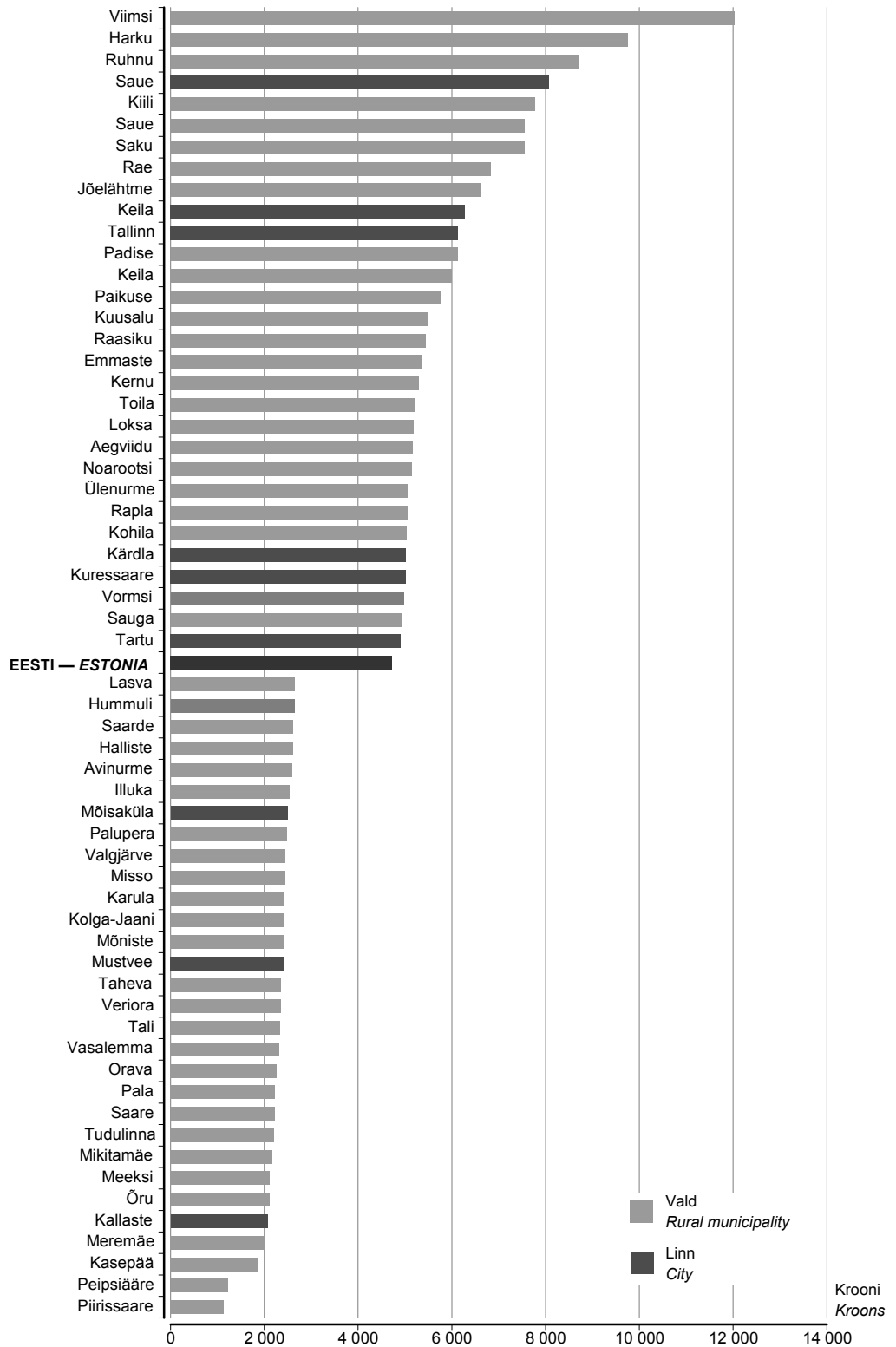
Joonis 7 **Üksikisiku tulumaksu osatähtsus kohalike omavalitsuste kogutuludes, 2005**
 Figure 7 **Share of personal income tax in the total revenue of local governments, 2005**

Allikas: Rahandusministeerium.

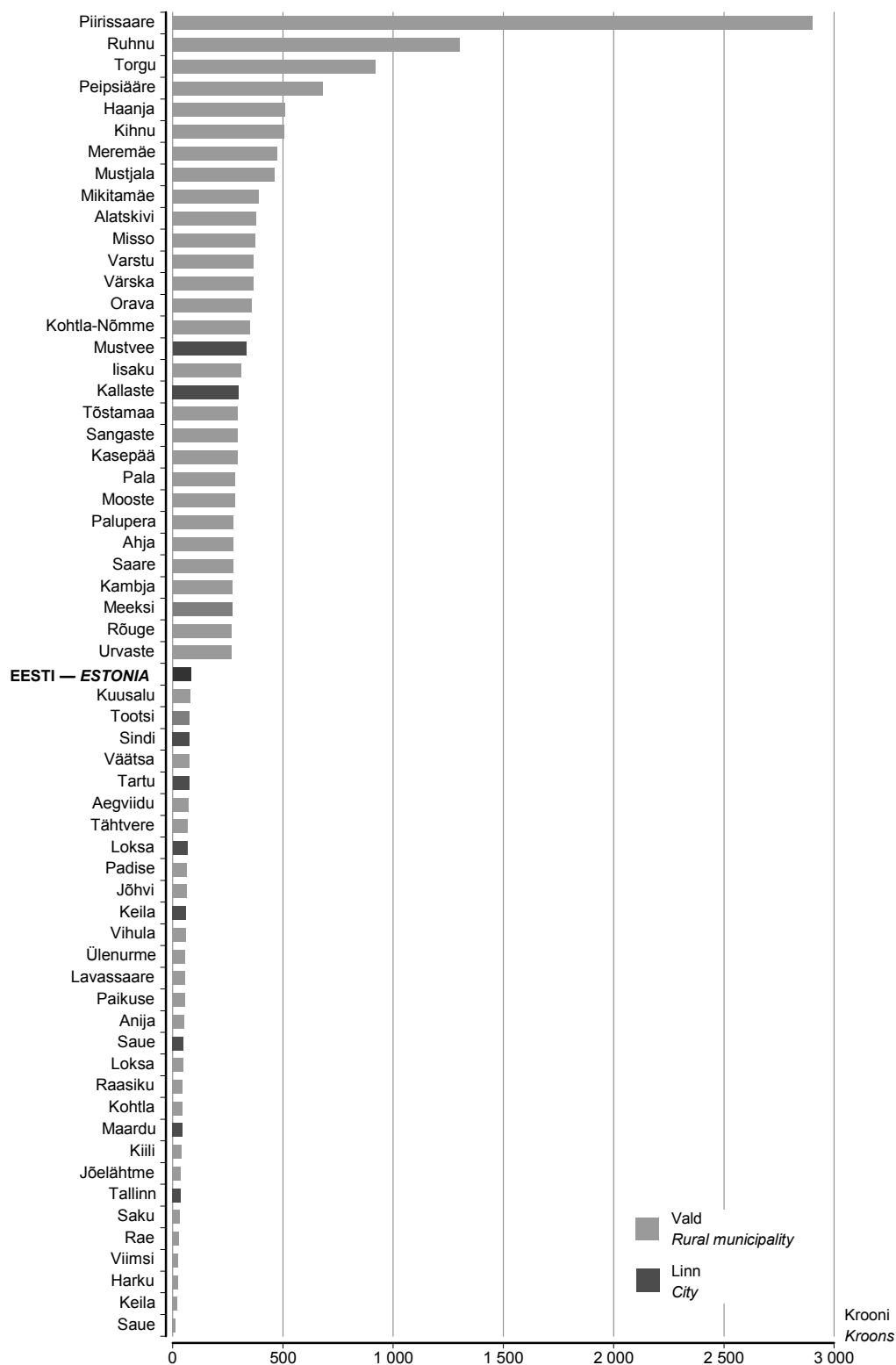
Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

Joonis 8 Üksikisiku tulumaksu laekumine kohaliku omavalitsuse eelarvesse elaniku kohta, 2005
 Figure 8 Personal income tax received into local budget per inhabitant, 2005

Allikad: Rahandusministeerium, Statistikaamet.
 Sources: Ministry of Finance of the Republic of Estonia, Statistics Estonia.

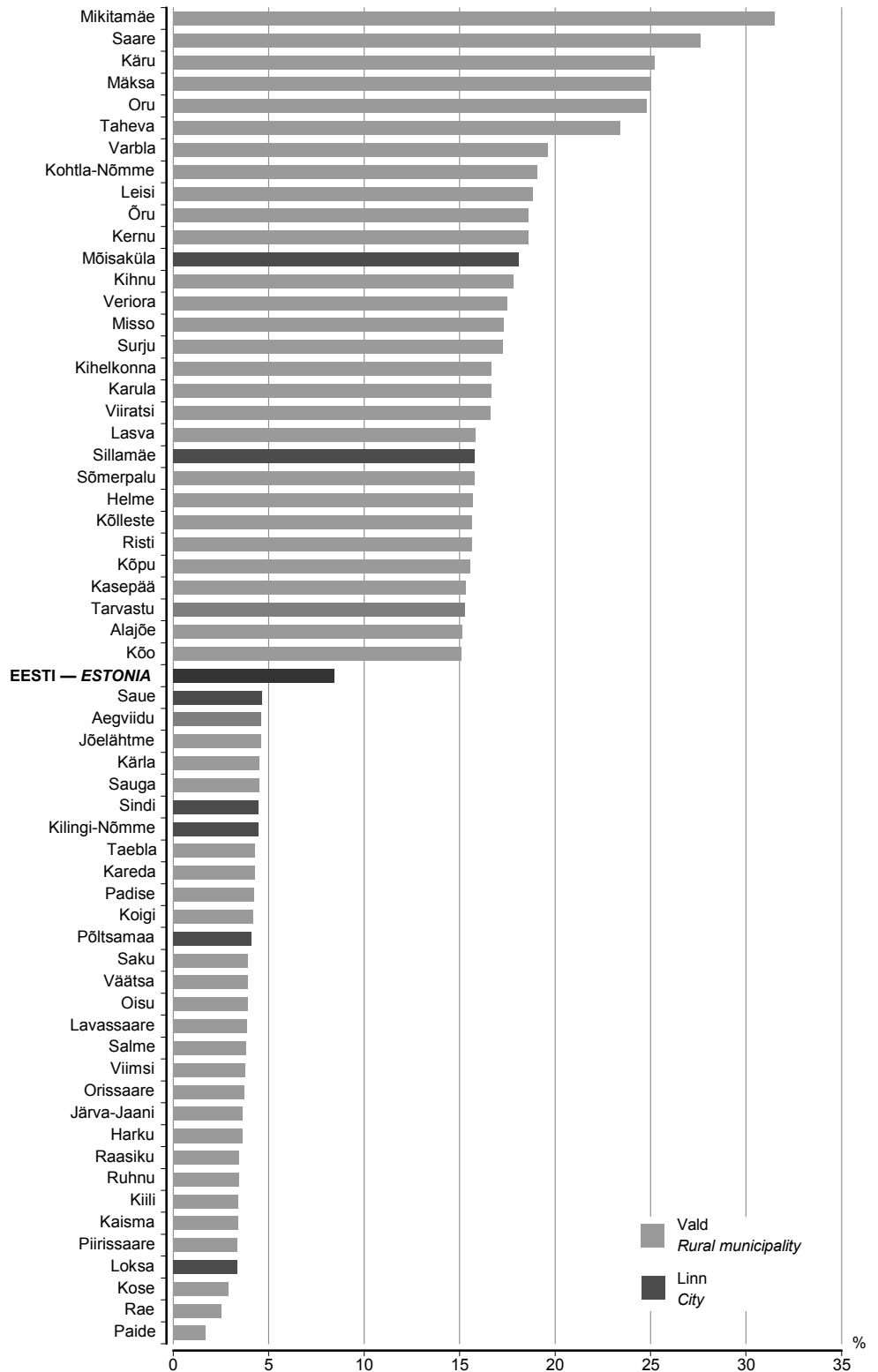
Joonis 9 Riigieelarvest saadud toetused üksikisiku tulumaksu 100 krooni kohta, 2005
 Figure 9 Subsidies from state budget per 100 kroons of personal income tax, 2005

Allikas: Rahandusministeerium.

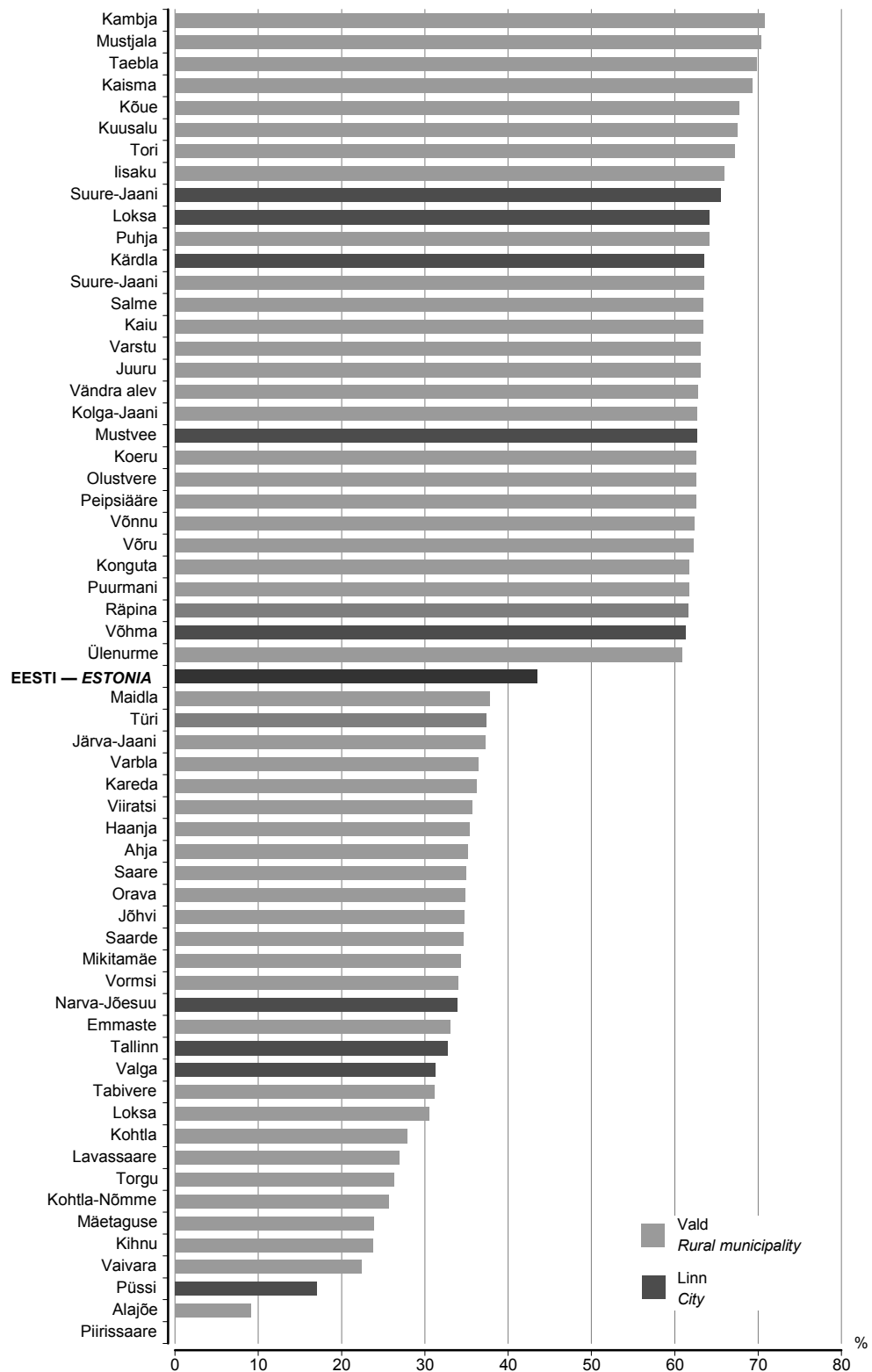
Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

Joonis 10 **Kohalike eelarvete sotsiaalse kaitse kulude osatähtsus kogukuludes, 2005**
 Figure 10 *Share of social protection expenses of local budget in total expenditure, 2005*

Allikas: Rahandusministeerium.
 Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

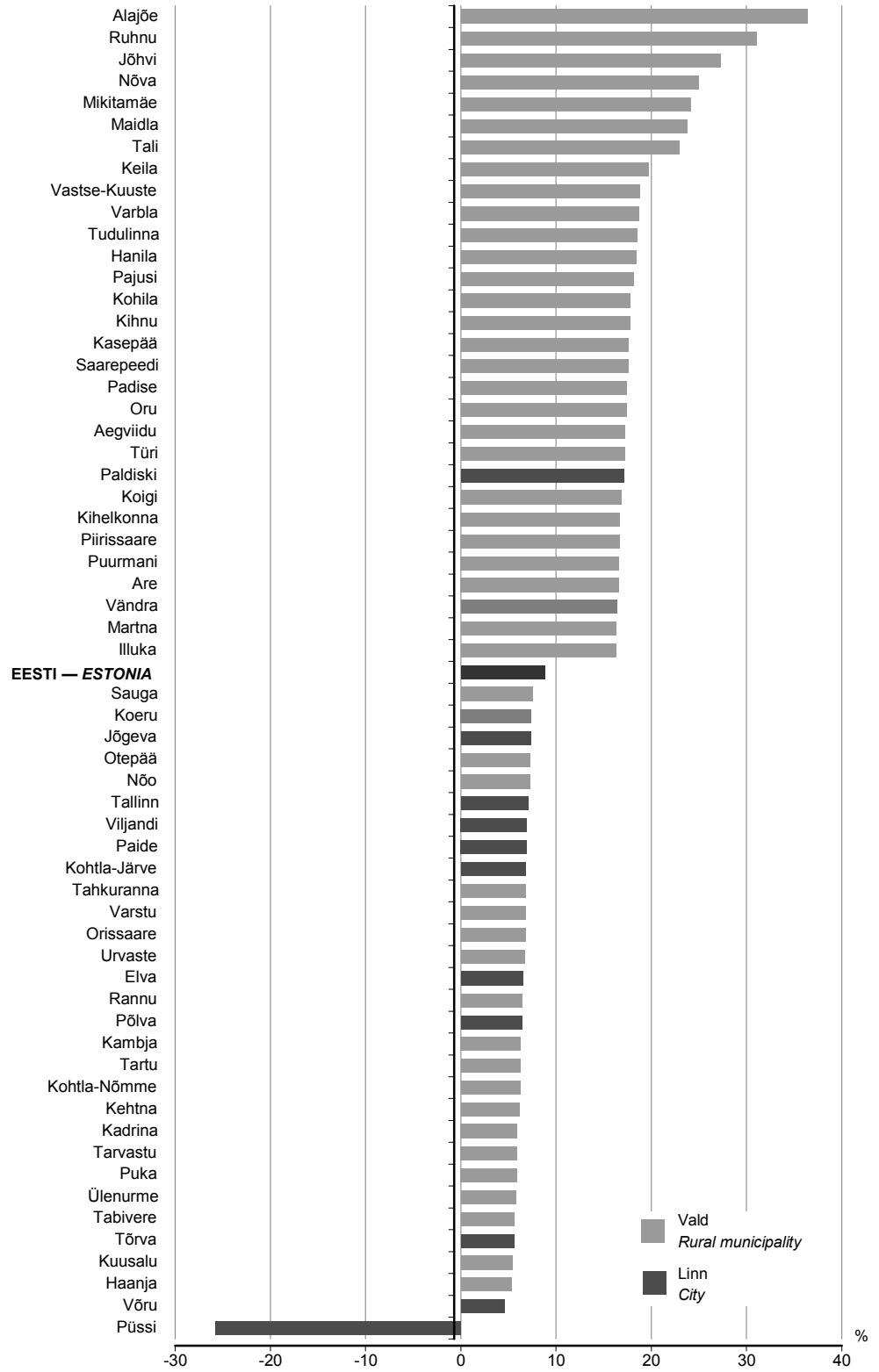
Joonis 11 **Kohalike eelarvete hariduskulude osatähtsus kogukuludes, 2005**
 Figure 11 **Share of education expenses of local budget in total expenditure, 2005**

Allikas: Rahandusministeerium.
 Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

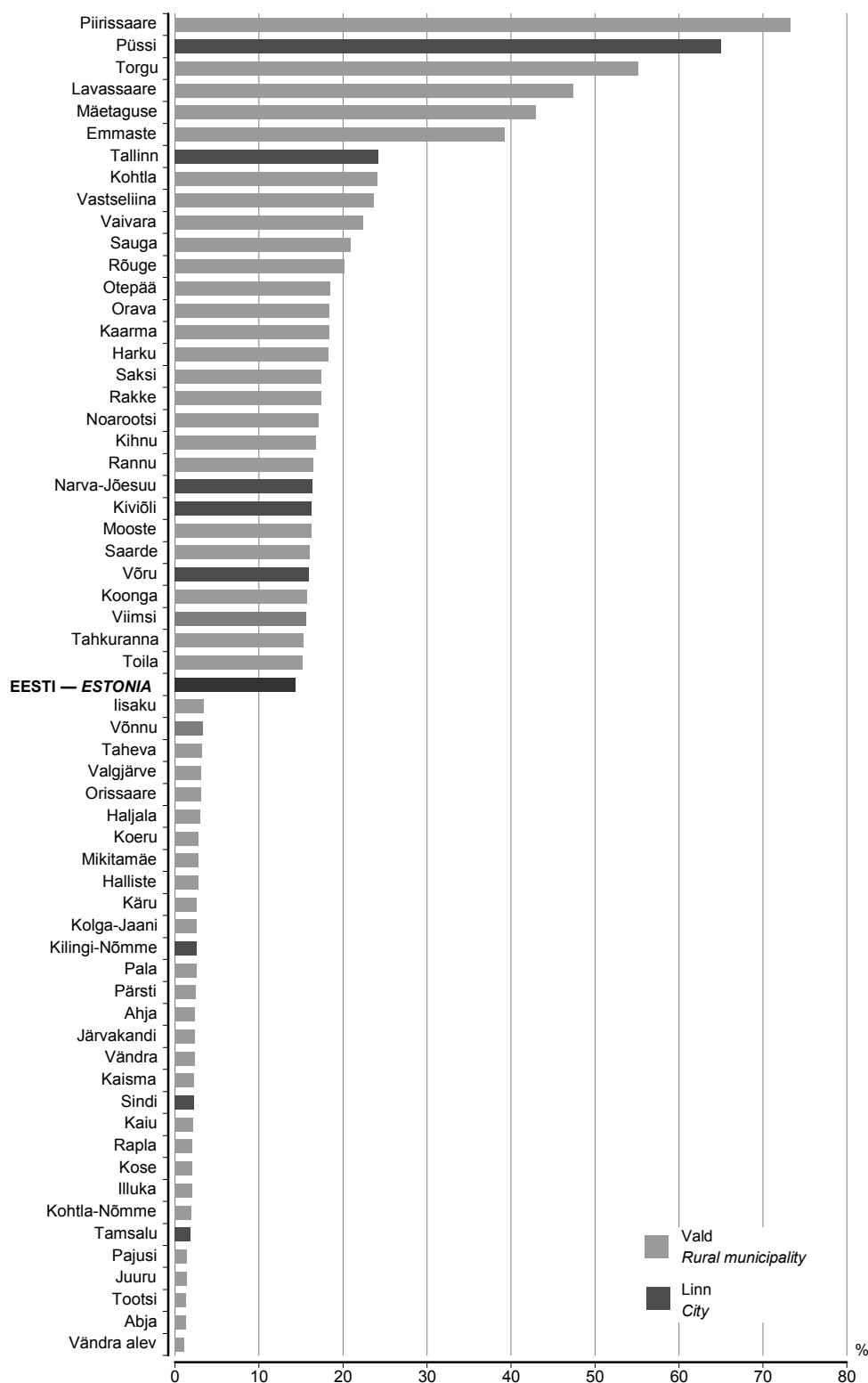
Joonis 12 **Kohalike eelarvete üldiste valitsussektori teenuste kulude osatähtsus kogukuludes, 2005**

Figure 12 *Share of administration expenses of local budget in total expenditure, 2005*

Allikas: Rahandusministeerium.
 Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

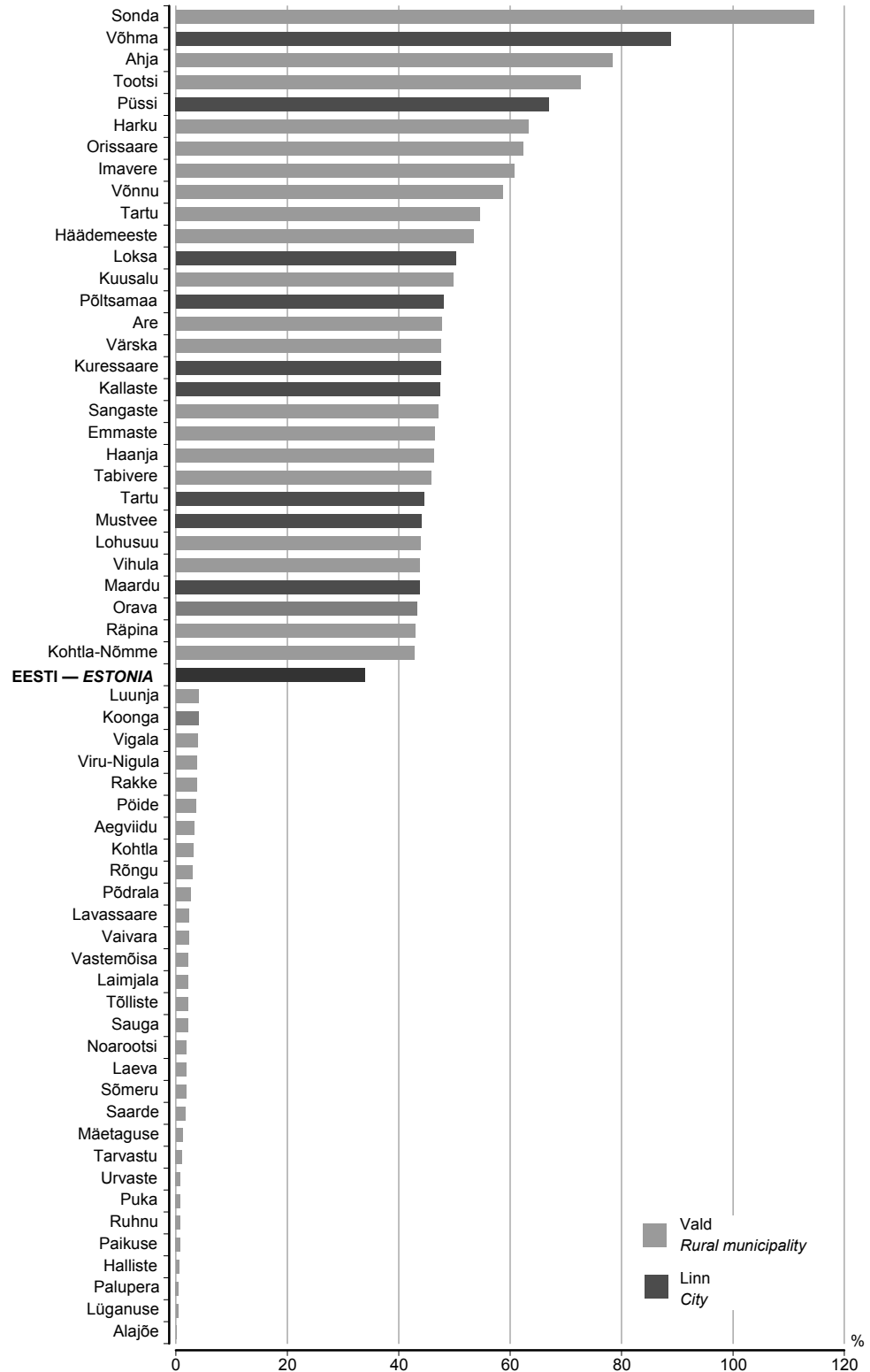
Joonis 13 **Kohalike eelarvete majanduskulude osatähtsus kogukuludes, 2005**
 Figure 13 **Share of economy expenses of local budget in total expenditure, 2005**

Allikas: Rahandusministeerium.

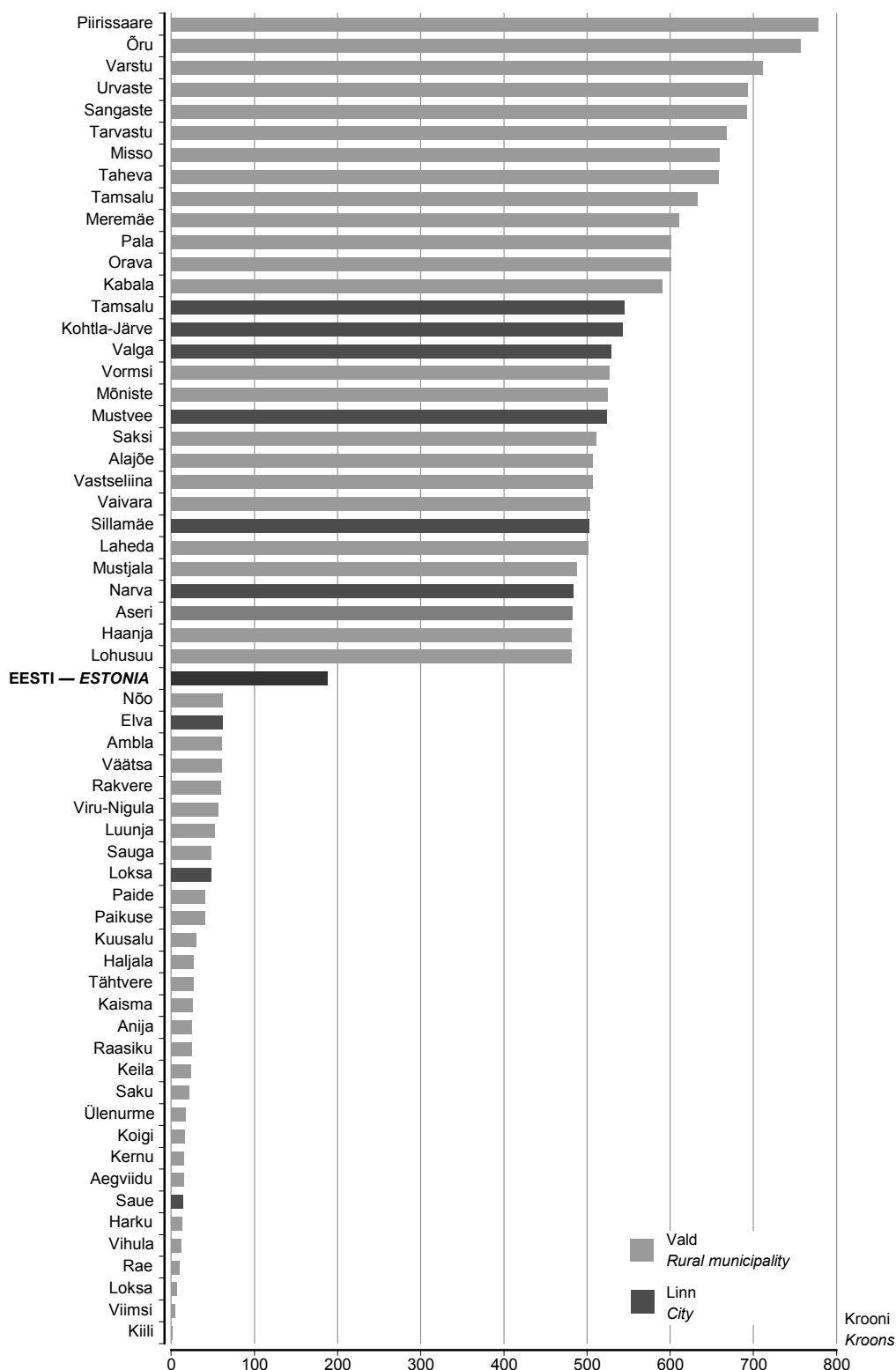
Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

Joonis 14 **Kohalike omavalitsuste võlakoormus, 31.12.2005**
 Figure 14 *Debt burden of local governments, 31.12.2005*

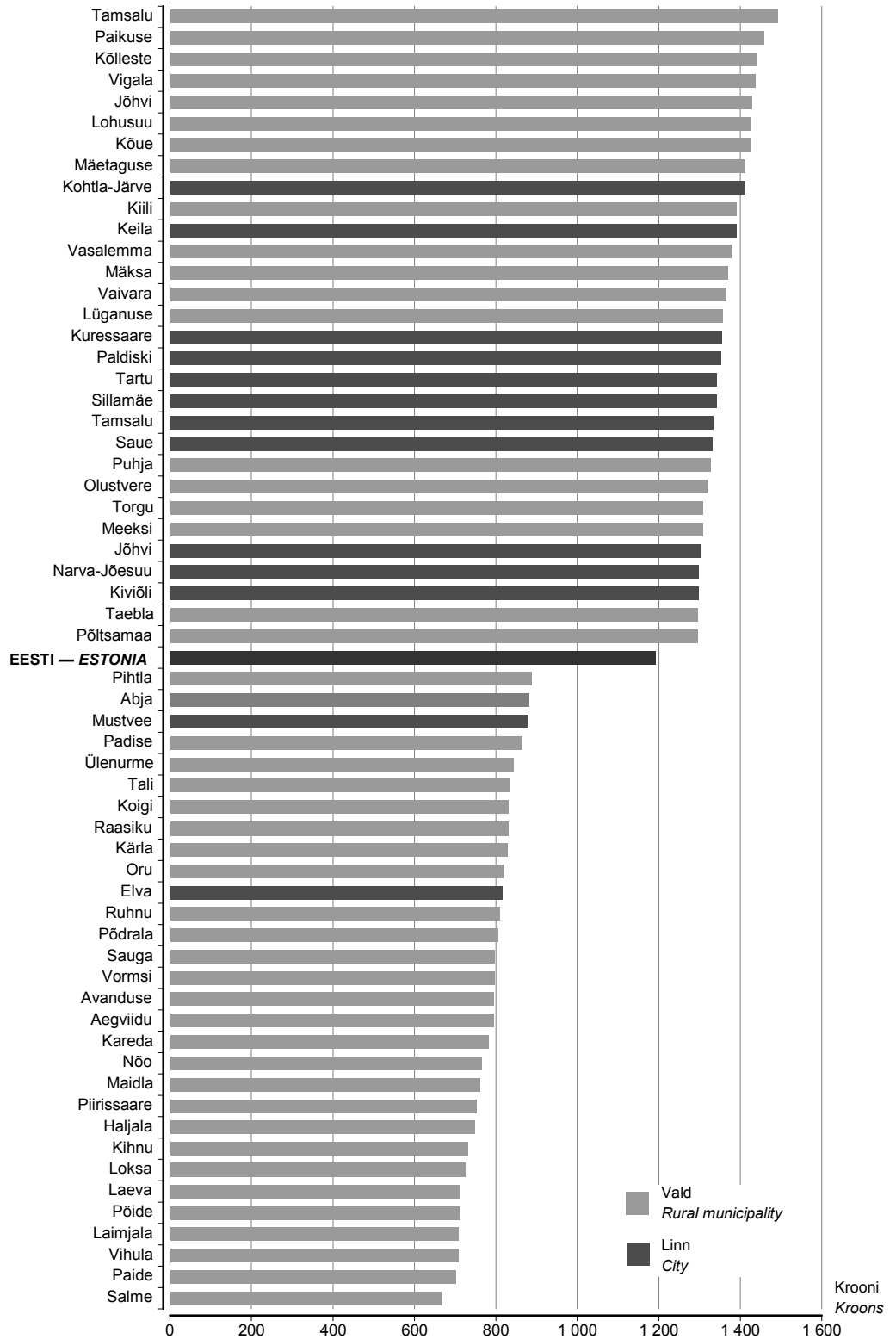
Allikas: Rahandusministeerium.
 Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

Joonis 15 Toimetulekutoetus elaniku kohta, 2005
 Figure 15 Subsistence benefit per inhabitant, 2005

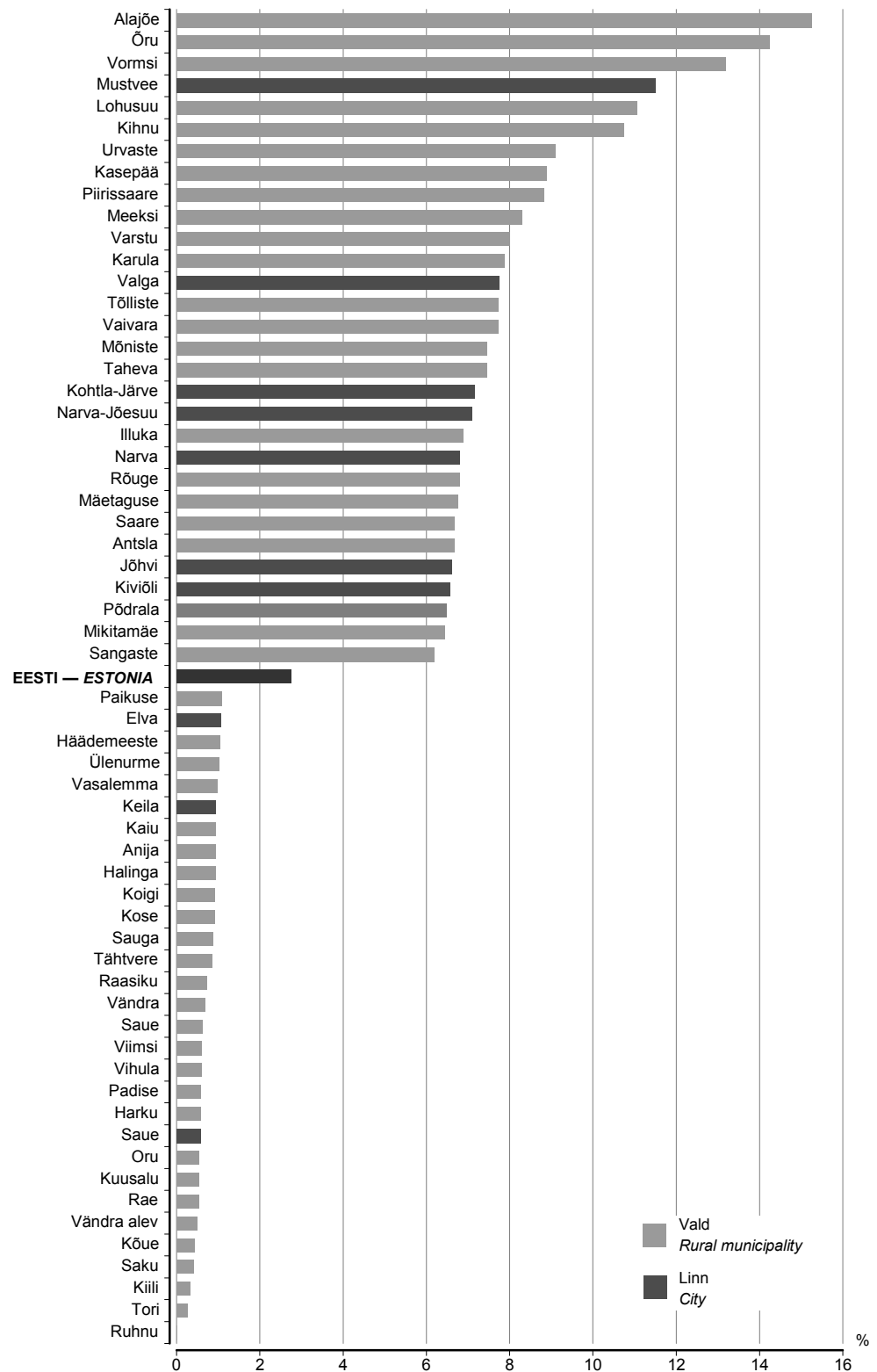

Allikad: Sotsiaalministeerium, Statistikaamet.
 Sources: Ministry of Social Affairs, Statistics Estonia.

Joonis 16 **Toetus toimetulekupiiri tagamiseks rahuldatud taotluse kohta, 2005**
 Figure 16 **Subsistence benefit to guarantee subsistence level per application satisfied, 2005**

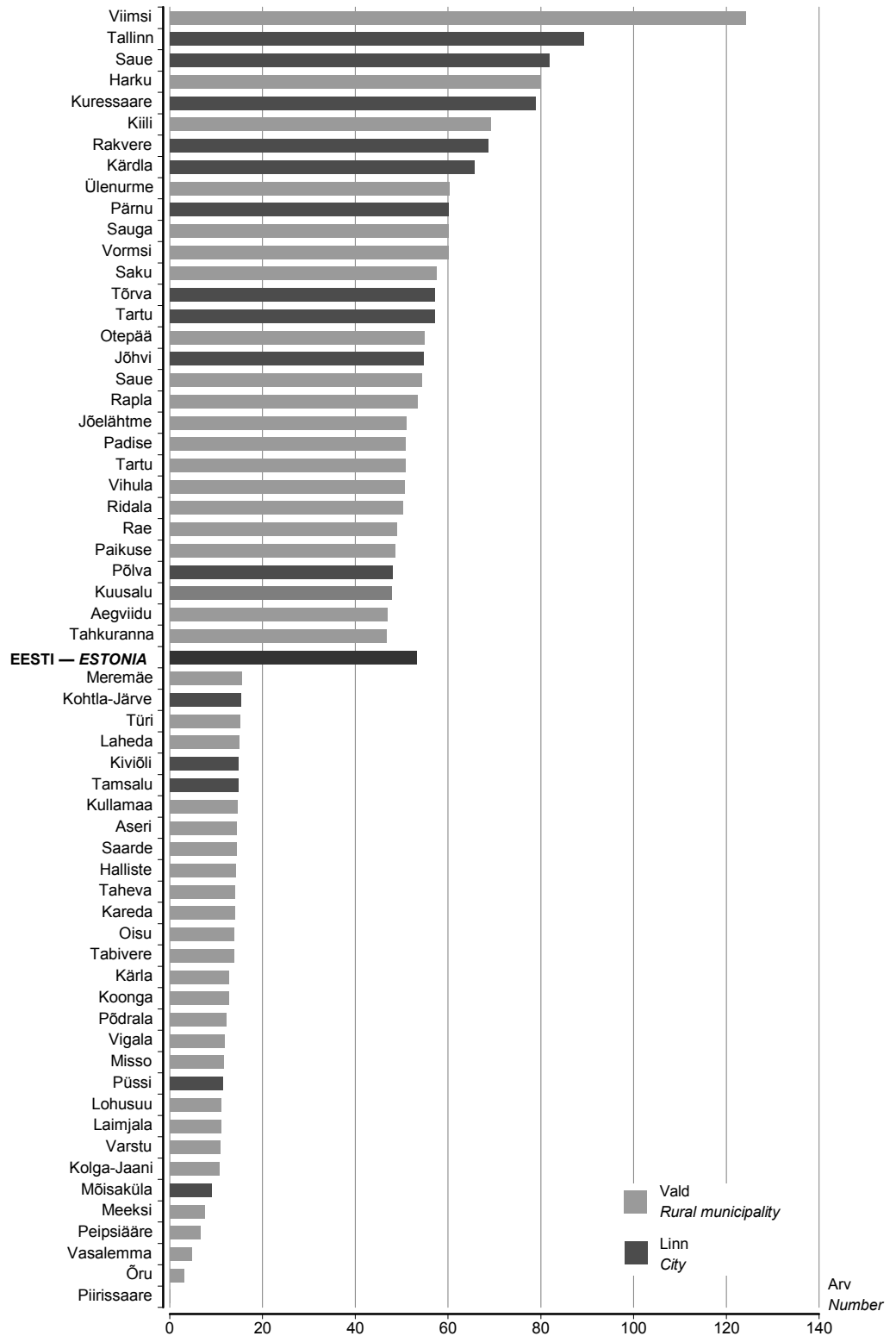
Allikas: Sotsiaalministeerium.
 Source: Ministry of Social Affairs.

Joonis 17 **Registreeritud töötute osatähtsus 16–62/58-aastaste hulgas, 2005**Figure 17 *Registered unemployed persons as the percentage of the population aged 16–62/58, 2005*

Allikad: Tööturuamet, Statistikaamet.

Sources: Estonian Labour Market Board, Statistics Estonia.

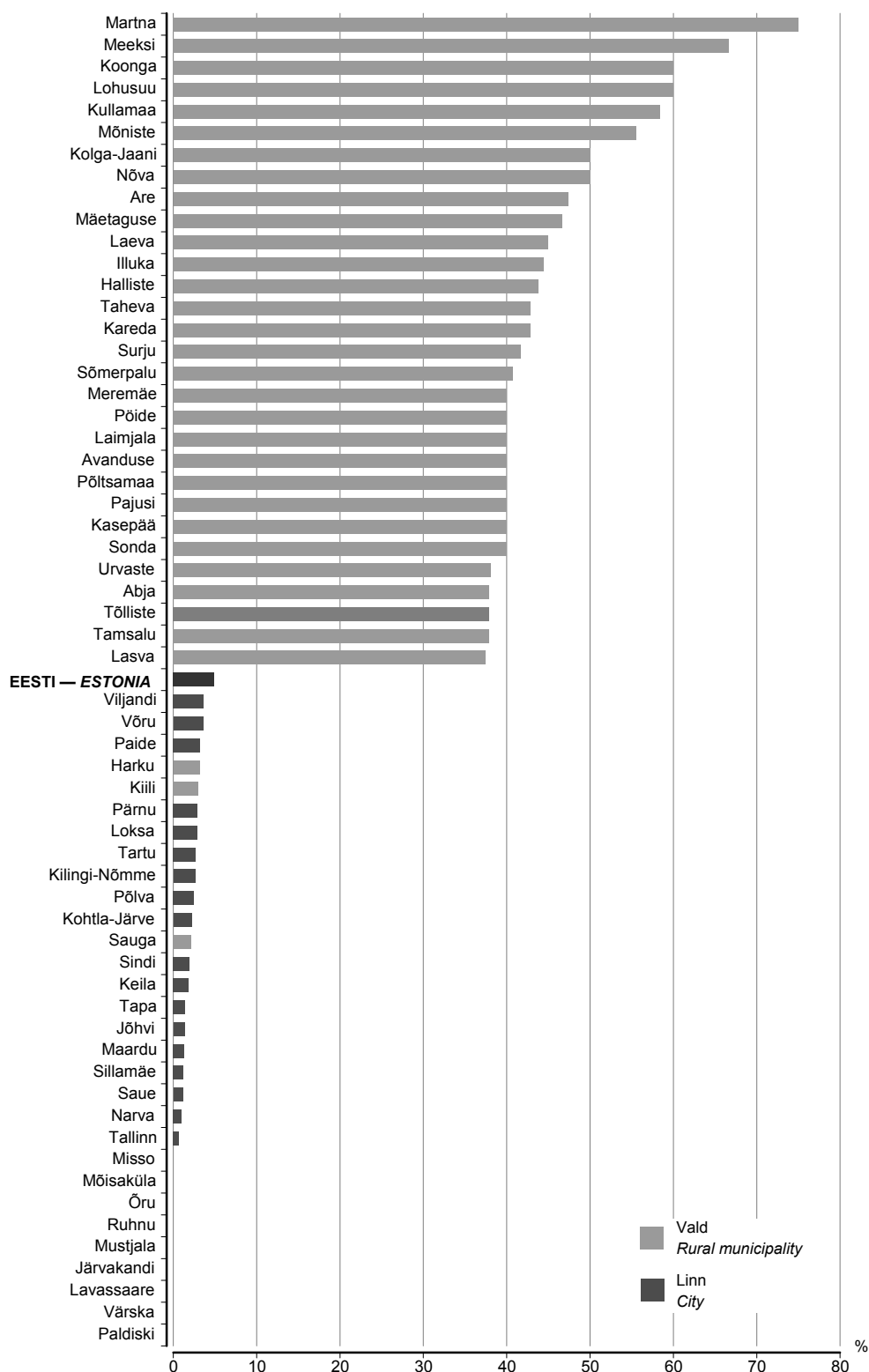
Joonis 18 **Aastaaruande esitanud äriühingud 1000 tööealise elaniku kohta, 2004^a**
 Figure 18 **Companies having presented annual bookkeeping reports per 1,000 working age inhabitants, 2004^a**

Allikad: Registre ja Infosüsteemide Keskus, Statistikaamet.
 Sources: Centre of Registers and Infosystems, Statistics Estonia.

^a 2004. aasta kohta Piirissaare vallas aastaaruandeid ei esitatud.
^a In the Piirissaare rural municipality annual bookkeeping report for the year 2004 was not presented.

Joonis 19 Aastaaruande esitanud primaarsektori äriühingud, 2004^a
 Figure 19 Primary sector companies having presented annual bookkeeping reports, 2004^a

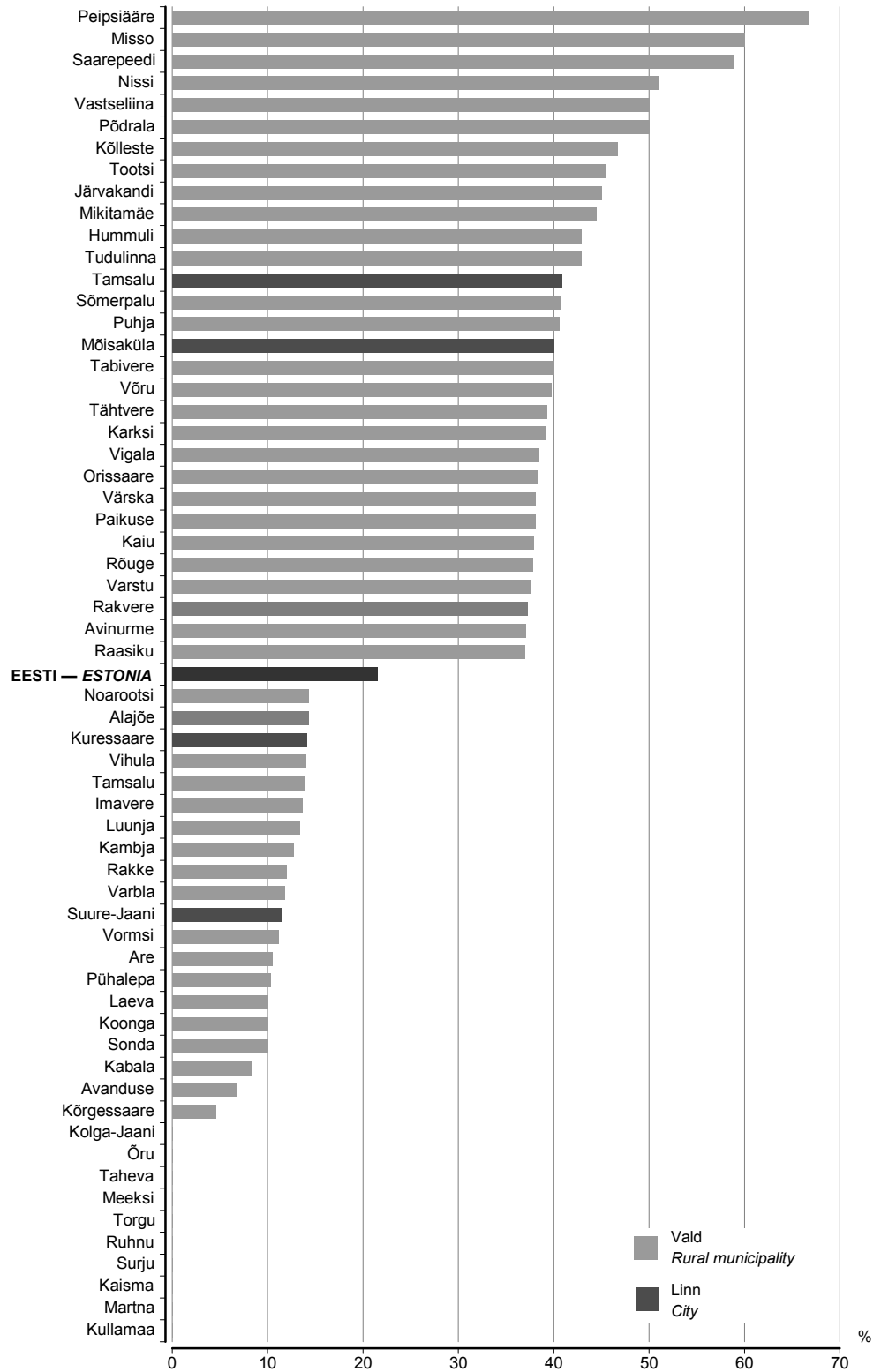

Allikas: Registrate ja Infosüsteemide Keskus.
 Source: Centre of Registers and Infosystems.

^a 2004. aasta kohta Piirissaare vallas aastaaruandeid ei esitatud.

^a In the Piirissaare rural municipality annual bookkeeping report for the year 2004 was not presented.

Joonis 20 **Aastaaruande esitanud sekundaarsektori äriühingud, 2004^a**
 Figure 20 **Secondary sector companies having presented annual bookkeeping reports, 2004^a**

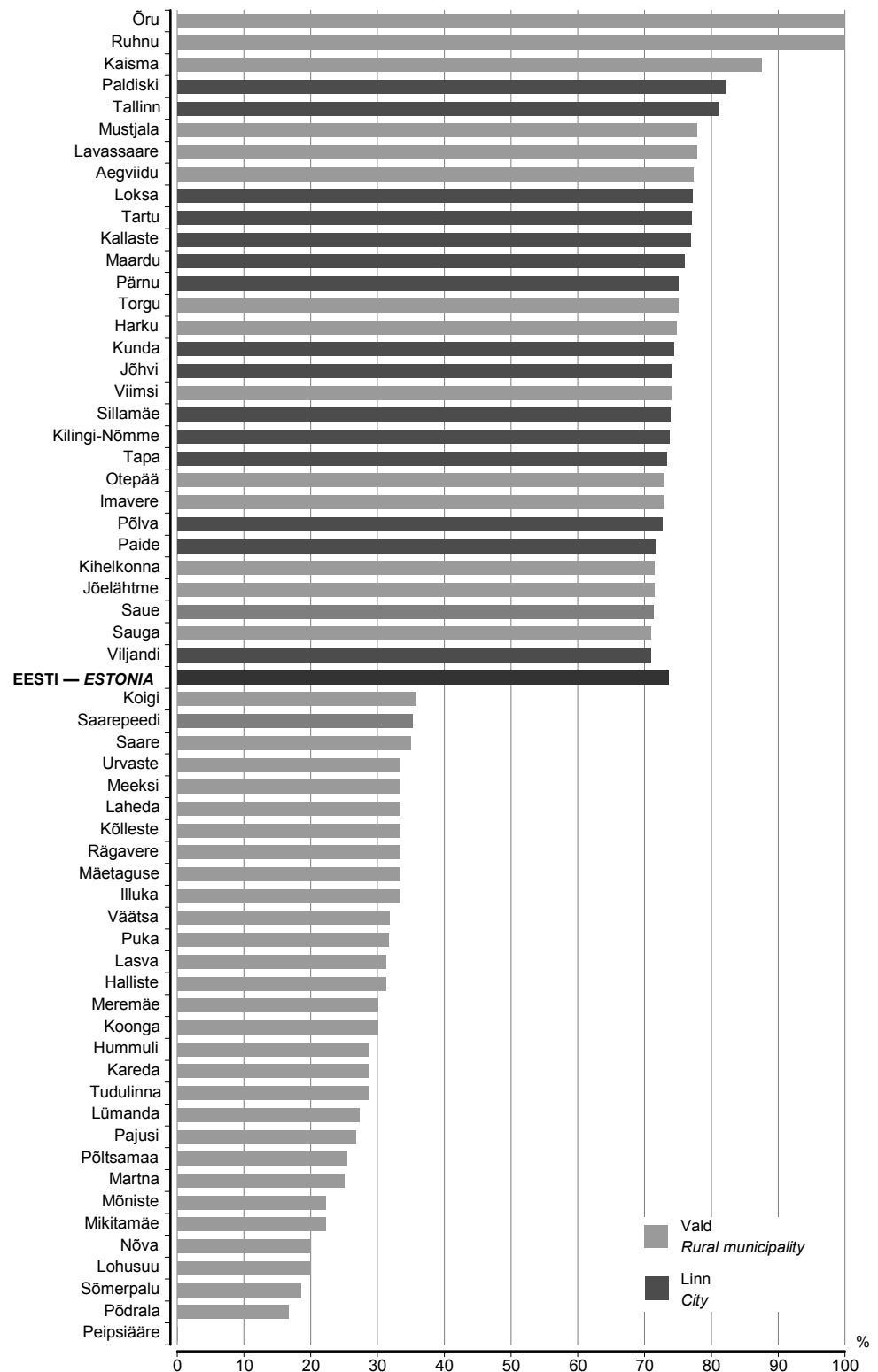

Allikas: Registrate ja Infosüsteemide Keskus.
 Source: Centre of Registers and Infosystems.

^a 2004. aasta kohta Piirissaare vallas aastaaruandeid ei esitatud.

^a In the Piirissaare rural municipality annual bookkeeping report for the year 2004 was not presented.

Joonis 21 **Aastaaruande esitanud tertsiaarsektori äriühingud, 2004^a**
 Figure 21 **Tertiary sector companies having presented annual bookkeeping reports, 2004^a**

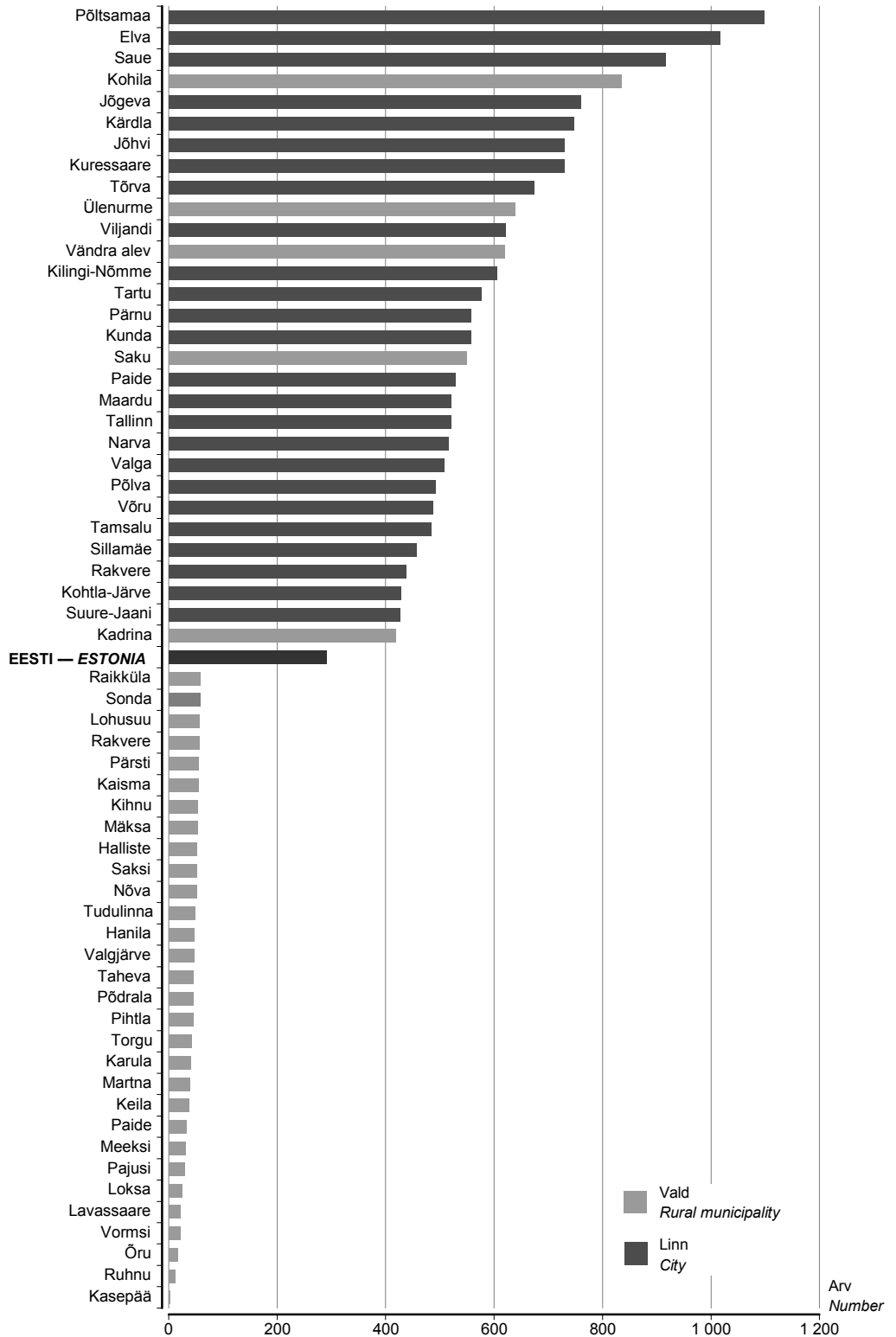

Allikas: Registrate ja Infosüsteemide Keskus.
 Source: Centre of Registers and Infosystems.

^a 2004. aasta kohta Piirissaare vallas aastaaruandeid ei esitatud.

^a In the Piirissaare rural municipality annual bookkeeping report for the year 2004 was not presented.

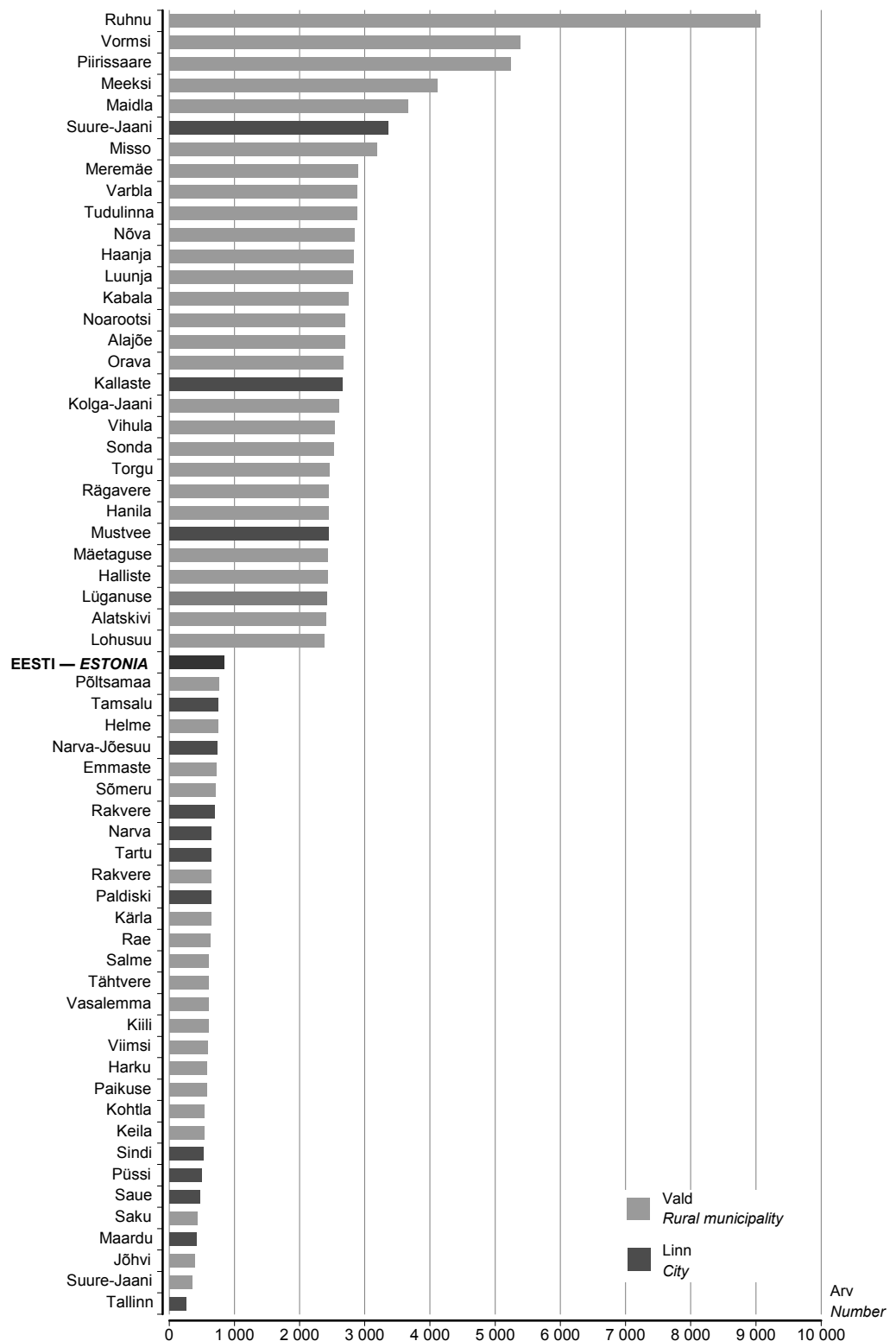
Joonis 22 **Üldharidus päevaõppes: õpilasi kooli kohta 2005/2006. õppeaasta alguses^a**
 Figure 22 *Full-time general education: pupils per school, 2005/2006, at the beginning of the academic year^a*

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium.
 Source: Estonian Ministry of Education and Research.

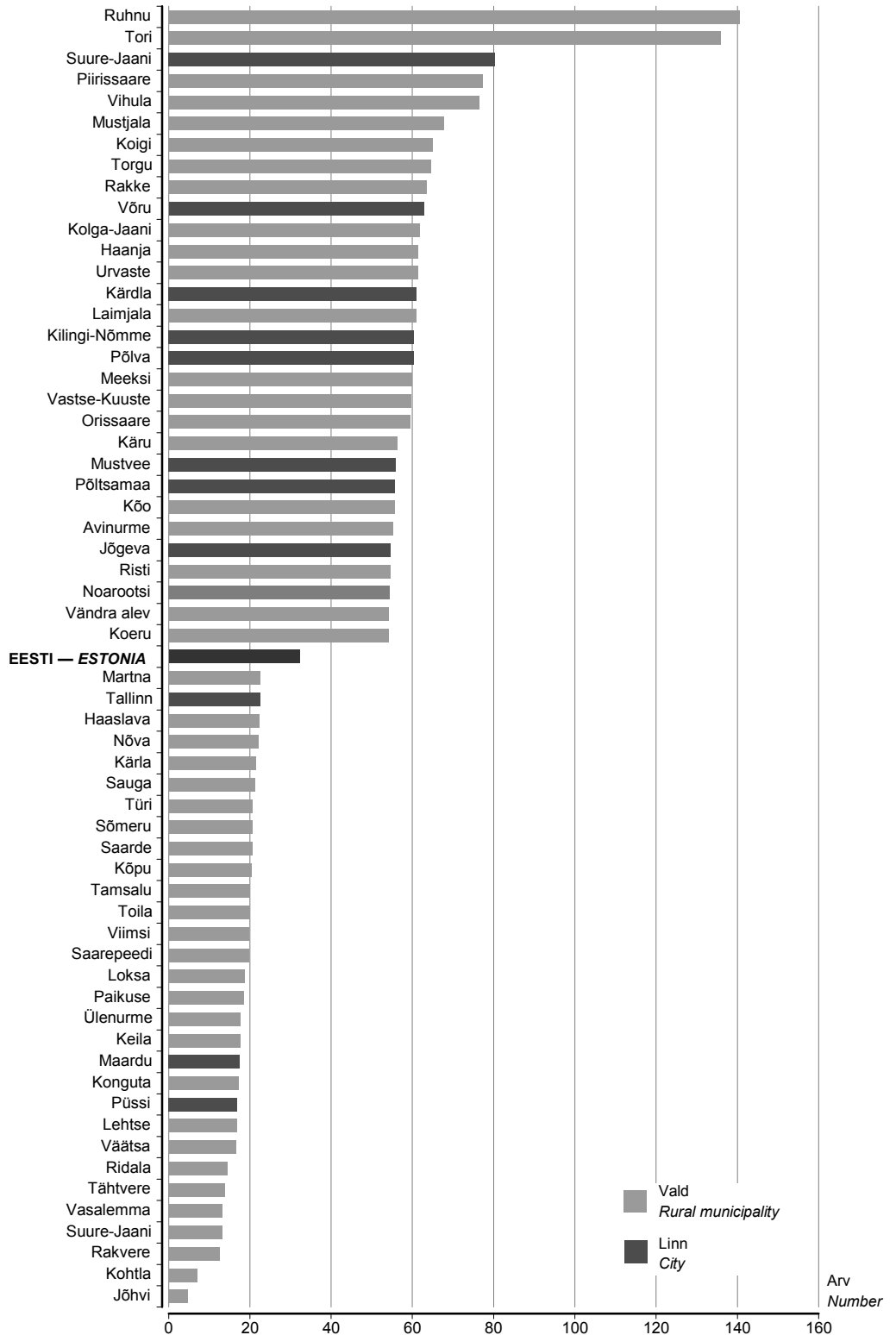
^a Püssi linna ning Alajõe, Jõhvi, Kohtla ja Piirissaare valla territooriumil üldhariduse päevaõppe koole ei ole.
^a There are no full-time general education schools in the territory of Püssi city and Alajõe, Jõhvi, Kohtla and Piirissaare rural municipalities.

Joonis 23 Üldkasutatavate rahvaraamatukogude fondi suurus 100 elaniku kohta, 2005
 Figure 23 Stock of public library units per 100 inhabitants, 2005

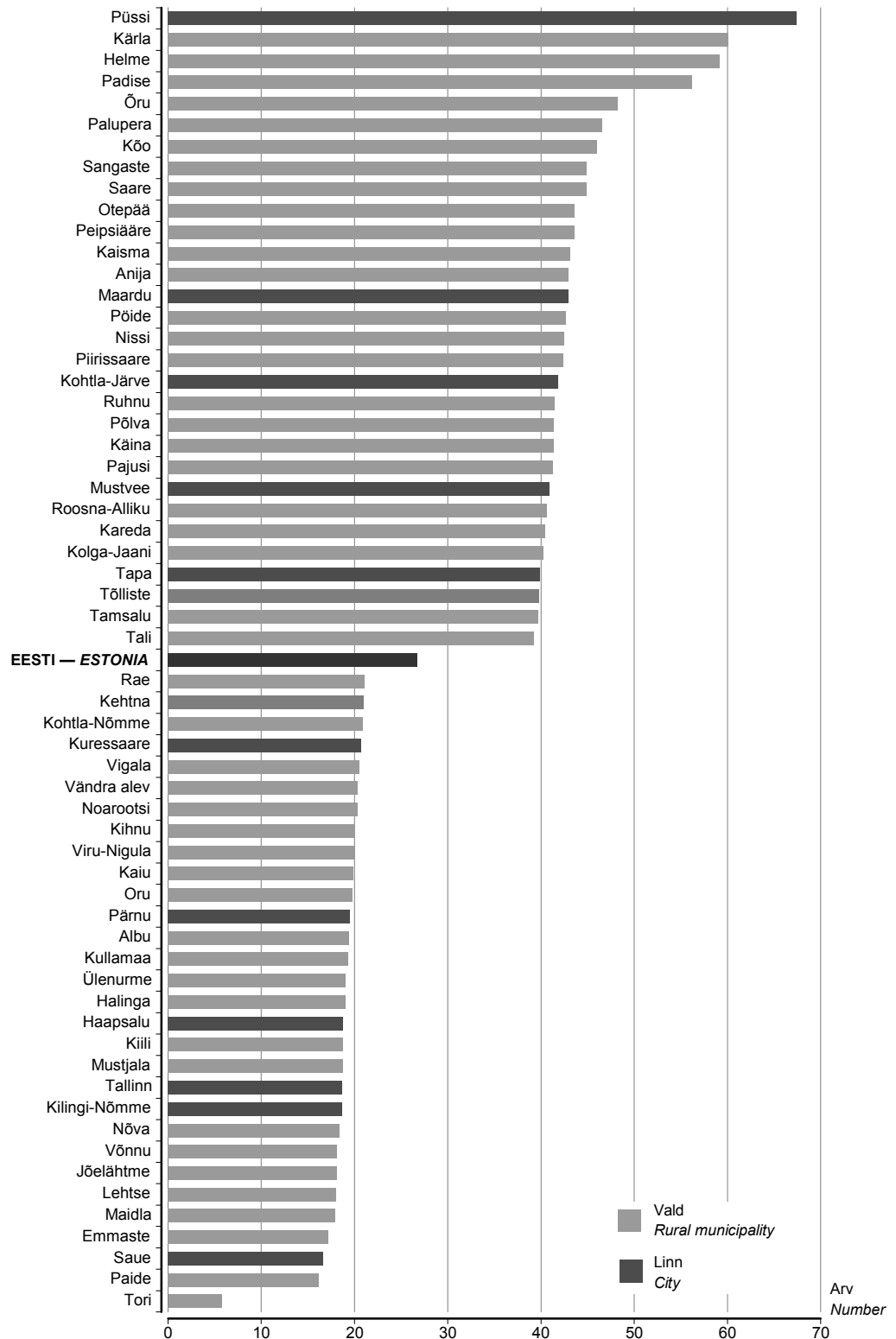
Allikad: Eesti Rahvusraamatukogu, Statistikaamet.
 Sources: National Library of Estonia, Statistics Estonia.

Joonis 24 **Üldkasutatavate rahvaraamatukogude lugejaid 100 elaniku kohta, 2005**
 Figure 24 *Registered users of public libraries per 100 inhabitants, 2005*

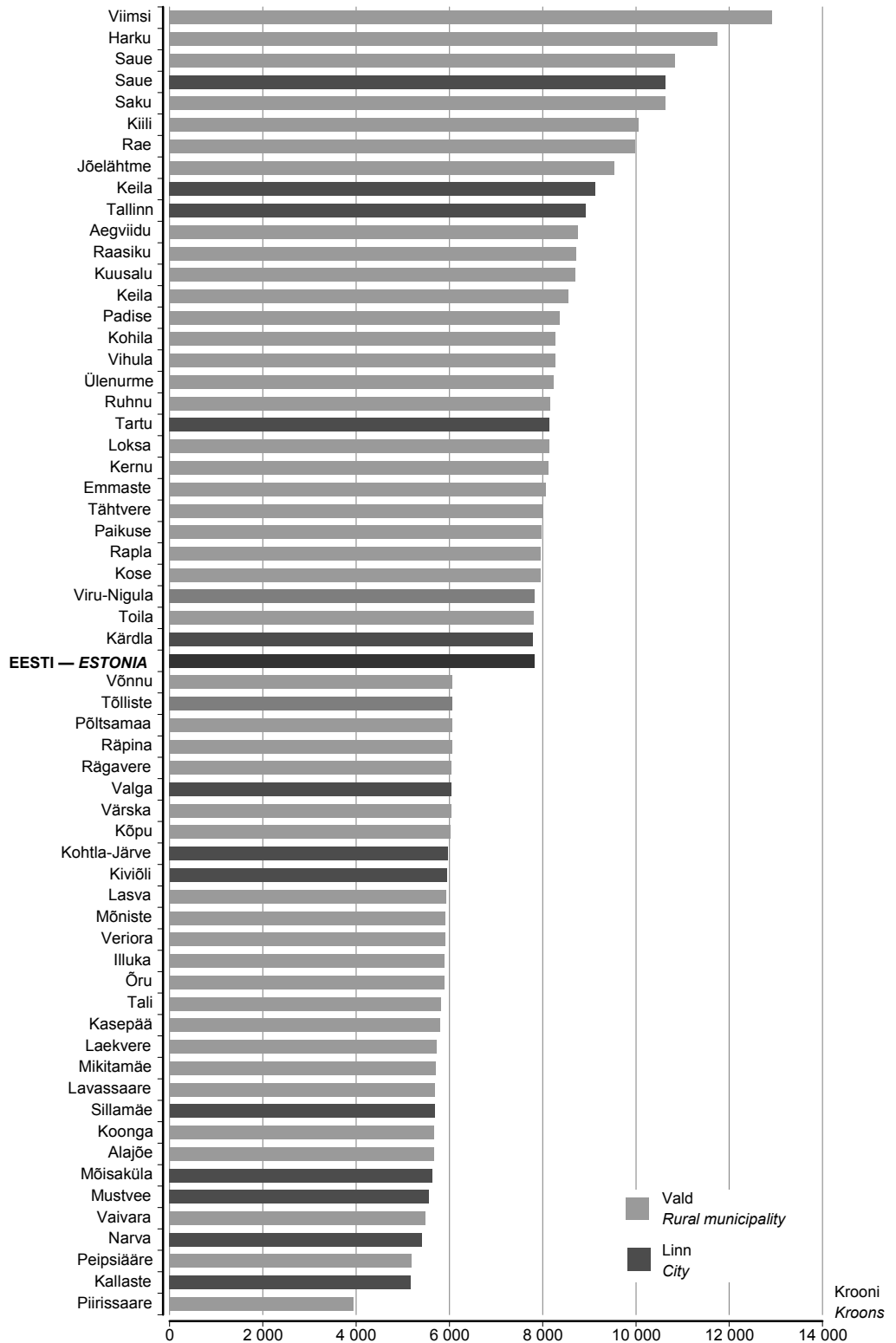
Allikad: Eesti Rahvusraamatukogu, Statistikaamet.
 Sources: National Library of Estonia, Statistics Estonia.

Joonis 25 Üldkasutatavates raamatukogudes laenutatud üksusi keskmiselt lugeja kohta, 2005
 Figure 25 Average number of library units lent per user in public libraries, 2005

Allikad: Eesti Rahvusraamatukogu, Statistikaamet.
 Sources: National Library of Estonia, Statistics Estonia.

Joonis 26 **Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, 2005**
 Figure 26 **Average monthly gross income per employee, 2005**

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
 Source: Estonian Tax and Customs Board.

LISA 2. VALIK ANDMEID OMAVALITSUSÜKSUSTE KOHTA
ANNEX 2. SELECTION OF DATA ON LOCAL GOVERNMENT UNITS

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Eesti Estonia	Harju maakond county	Linnad Cities					
			Keila	Loksa	Maardu	Paldiski	Saue	Tallinn
Pindala, km ²	43 432,31	4 333,13	10,46	3,81	22,76	60,17	3,49	158,27
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	25,2	67,8	18,7	48,2	18,7	0,5
Tallinnast	24,7	68,8	19,8	47,6	20,1	0,9
Rahvaarv	1 344 684	521 313	9 386	3 469	16 570	4 190	5 067	396 193
Rahvaarvu muutus, %	-0,21	0,05	-0,16	-0,14	-0,19	-0,40	0,64	0,05
Sündimuse üldkordaja	10,7	11,9	8,0	9,5	8,4	8,1	14,3	12,2
Suremuse üldkordaja	12,9	11,4	9,6	11,2	10,3	12,4	7,9	11,8
Loomuliku iibe üldkordaja	-2,2	0,5	-1,6	-1,7	-1,9	-4,3	6,3	0,5
Ülalpeetavate määr	46,6	42,6	41,7	43,4	32,0	44,8	44,5	42,7
Demograafiline tööturusurveindeks	0,91	0,80	1,07	0,92	1,01	1,29	0,87	0,74
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	14 663,8	6 167,2	114,4	35,1	146,6	43,9	67,8	4 710,8
maksud	6 988,6	3 559,8	60,9	16,5	98,0	21,2	41,9	2 654,4
üksikisiku tulumaks	6 364,9	3 225,9	59,0	16,1	79,5	19,4	40,8	2 428,5
toetused	5 156,0	1 224,1	35,1	10,4	34,0	16,2	19,4	878,0
Kulud kokku	15 018,9	6 345,1	114,5	39,0	151,8	46,8	70,9	4 901,7
üldised valitsussektori teenused	1 318,1	506,2	10,1	4,0	17,2	8,0	8,9	347,4
majandus	2 147,2	1 317,8	7,3	1,4	13,1	3,2	5,5	1 184,2
haridus	6 528,8	2 341,6	54,7	25,0	68,2	22,4	37,2	1 604,5
sotsiaalne kaitse	1 267,7	489,6	6,1	1,3	14,0	3,9	3,3	408,5
Võlakoormus, %	33,9	39,5	35,7	50,3	43,8	42,0	35,2	42,2
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	251 748,2	34 817,4	728,8	165,3	2 710,4	1 886,0	70,8	25 090,6
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 192	1 224	1 390	1 221	1 076	1 352	1 331	1 235
Registreeritud töötud	22 971	5 255	57	34	305	125	18	4 303
Äriühingud	44 170	26 518	268	35	395	50	259	22 727
primaarsektor	2 174	343	5	1	5	-	3	160
sekundaarsektor	9 513	5 154	86	7	90	9	86	4 151
tertsiaarsektor	32 483	21 021	177	27	300	41	170	18 416
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	418 427,2	297 530,3	2 757,8	400,9	8 006,8	498,8	2 226,3	259 069,6
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	9 468	6 386	16	2	99	3	57	4 461
eluruumide pind, m ²	819 685,7	549 466,5	2 696,9	137,0	8 665,8	255,4	4 066,5	363 527,0
mitteeluhooned	4 386	1 039	8	5	96	40	10	286
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	2 335 524,3	1 157 987,0	20 549,3	2 696,6	104 949,4	14 645,8	10 075,1	738 544,5
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	598	149	4	2	3	2	1	91
Õpilased	173 822	62 399	1 551	518	1 563	562	916	47 307
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	551	77	1	1	1	1	1	20
Fondi suurus, arvestusüksust	11 219 056	2 012 715	81 518	31 076	69 224	26 798	23 711	1 035 557
Lugejad	433 281	123 238	3 495	1 684	2 904	1 540	1 559	88 794
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	10 614	4 863	64	46	229	110	17	3 469

Vallad Rural municipalities								Indicator
Aegviidu	Anija	Harku	Jõelähtme	Keila	Kernu	Kiili	Kose	
11,97	520,94	159,77	210,86	178,97	174,70	100,37	237,33	Area, km ²
								Distance, km
64,0	43,7	12,5	23,2	25,9	39,9	16,5	41,0	from the county centre
65,1	44,7	12,0	24,3	25,4	41,3	17,9	42,1	from Tallinn
905	6 244	6 786	5 197	3 809	1 658	2 414	5 711	Population
-1,20	-0,51	0,89	-0,04	-0,31	-0,30	0,96	-0,31	Change in population, %
5,5	8,6	17,3	8,7	11,3	7,2	15,4	8,0	Crude birth rate
17,6	13,7	8,4	9,2	14,7	11,4	6,2	11,4	Crude death rate
-12,1	-5,1	8,9	-0,6	-3,4	-4,2	9,2	-3,3	Crude rate of natural increase
70,6	49,9	42,2	42,5	48,0	61,9	48,0	46,9	Dependency ratio
0,81	1,17	1,01	1,18	1,09	0,99	1,37	1,25	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
8,7	57,5	99,7	65,2	31,3	26,2	30,6	58,8	Total revenue
5,0	33,8	75,2	43,9	24,8	11,2	20,6	29,5	taxes
4,7	30,1	65,9	34,4	22,9	8,8	18,7	27,6	personal income tax
3,3	15,8	14,3	12,6	4,8	13,6	7,4	22,1	grants
8,7	56,1	93,6	63,2	32,5	25,8	41,0	59,2	Total expenditure
1,5	5,4	7,4	5,4	6,4	3,5	4,6	6,4	administration expenses
0,5	3,2	17,1	6,2	3,3	3,5	2,0	1,2	economy
4,2	32,7	43,2	34,5	13,7	10,8	24,4	36,0	education
0,4	3,2	3,4	2,9	2,7	4,8	1,4	1,7	social protection
3,3	39,7	63,2	20,8	41,1	25,2	37,4	42,2	Debt burden, %
13,5	159,0	88,5	746,7	92,9	24,8	1,4	452,6	Subsistence benefits, thousand kroons
795	981	1 153	1 205	1 215	973	1 390	1 238	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
6	36	25	41	27	13	5	32	Registered unemployed persons
22	88	348	168	81	23	101	131	Companies
1	10	11	12	5	5	3	12	primary sector
4	29	77	36	20	5	31	37	secondary sector
17	49	260	120	56	13	67	82	tertiary sector
164,6	806,3	1 862,5	1 270,9	435,6	30,0	270,4	413,1	Net sales, million kroons
								Buildings completed in 2003–2005
-	2	307	20	36	3	28	18	dwellings
-	329,9	28 161,3	3 701,9	5 765,3	320,1	3 933,8	1 702,3	floor area of dwellings, m ²
1	9	26	48	55	16	7	26	non-residential buildings
521,7	4 477,9	17 728,0	9 573,3	19 295,9	1 349,4	3 088,9	14 471,2	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								Full-time general education
1	2	4	3	3	2	1	4	Schools
70	760	887	476	112	220	377	1 005	Pupils
								Public libraries
1	3	3	5	2	3	1	4	Libraries
13 636	60 803	38 991	65 262	20 344	30 577	14 569	63 745	Stock in library units
350	1 432	1 895	1 470	673	683	559	2 219	Users
6	86	82	89	97	33	17	30	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad Rural municipalities							
	Kuusalu	Kõue	Loksa	Nissi	Padise	Raasiku	Rae	Saku
Pindala, km ²	485,60	295,51	222,34	264,92	366,55	158,86	206,73	171,13
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	38,1	57,8	67,8	46,4	46,3	24,9	13,8	15,8
Tallinnast	39,2	58,8	68,8	47,7	45,8	25,9	14,9	17,1
Rahvaarv	4 622	1 616	1 750	3 274	1 770	4 344	8 081	7 420
Rahvaarvu muutus, %	-0,09	-0,80	-0,34	-0,64	0,63	-0,25	0,25	0,43
Sündimuse üldkordaja	10,6	9,9	12,5	7,0	13,6	9,9	11,8	11,8
Suremuse üldkordaja	11,5	19,1	16,0	13,7	7,4	12,6	9,4	7,4
Loomuliku iibe üldkordaja	-0,9	-9,2	-3,4	-6,7	6,2	-2,8	2,4	4,3
Ülalpeetavate määr	42,1	52,7	60,7	51,3	53,1	48,9	39,3	44,1
Demograafiline tööturusurveindeks	0,94	1,38	0,79	1,19	1,18	1,00	0,98	1,03
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	58,2	17,2	16,2	35,6	21,5	39,7	127,0	93,8
maksud	30,7	8,3	10,8	16,5	13,3	25,3	58,7	60,3
üksikisiku tulumaks	25,4	6,7	9,1	14,8	10,8	23,7	55,2	55,9
toetused	19,6	6,9	4,3	15,5	6,7	10,7	15,6	17,6
Kulud kokku	66,2	16,1	23,9	33,7	21,3	37,6	136,4	77,0
üldised valitsussektori teenused	3,6	2,0	3,7	3,7	3,7	5,9	10,2	10,7
majandus	4,5	0,7	3,5	1,5	1,8	1,7	13,9	9,2
haridus	44,7	10,9	7,3	18,4	12,7	21,5	68,9	37,0
sotsiaalne kaitse	3,1	1,1	1,2	3,1	0,9	1,3	3,4	3,0
Võlakoormus, %	49,8	7,2	21,7	9,3	32,6	22,6	9,6	32,6
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	136,7	374,5	12,3	356,5	223,0	109,0	79,6	155,5
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 208	1 426	725	1 089	864	832	1 159	910
Registreeritud töötud	16	4	12	25	6	19	28	19
Äriühingud	139	36	28	47	51	92	258	265
primaarsektor	12	7	3	5	10	4	13	12
sekundaarsektor	41	13	7	24	12	34	75	78
tertsiaarsektor	86	16	18	18	29	54	170	175
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	816,3	108,5	34,2	103,3	148,9	668,9	8 863,0	2 169,9
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	46	6	39	3	2	4	337	31
eluruumide pind, m ²	4 573,0	648,0	4 295,4	238,9	282,8	604,1	27 417,4	4 543,9
mitteeluhooned	46	46	20	13	7	6	97	33
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	12 183,4	4 623,2	1 106,9	405,2	1 374,2	1 404,3	73 868,4	41 863,2
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	2	2	1	2	2	4	3	2
Õpilased	798	219	25	406	227	566	947	1 097
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	4	2	4	3	2	3	3	2
Fondi suurus, arvestusüksust	43 544	22 613	23 278	36 914	30 552	51 300	50 564	32 305
Lugejad	1 484	628	327	895	644	1 443	1 997	2 041
Pääteteenistuste registreeritud tulekahjud	22	13	27	15	24	39	100	64

Järg — Cont.

			Hiiu maakond county	Linn City	Vallad Rural municipalities		Indicator	
Saue	Vasalemma	Viimsi		Kärdla	Emmaste	Kõrgessaare	Käina	
196,12	38,66	72,84	1 023,26	4,50	197,49	379,50	186,32	Area, km ²
								Distance, km
13,1	38,3	11,4	..	4,8	39,4	16,1	21,5	from the county centre
14,4	37,7	12,0	..	155,9	166,6	172,4	148,5	from Tallinn
7 381	5 047	8 409	10 222	3 724	1 266	1 329	2 180	Population
0,16	-0,22	1,40	-0,23	0,00	-0,78	-0,15	-0,46	Change in population, %
12,5	5,5	21,7	9,3	9,7	7,9	13,5	6,4	Crude birth rate
11,0	7,7	7,8	11,7	9,7	15,7	15,8	11,0	Crude death rate
1,5	-2,2	13,9	-2,4	0,0	-7,9	-2,3	-4,6	Crude rate of natural increase
42,0	21,2	48,8	47,9	48,8	53,8	56,2	41,0	Dependency ratio
0,93	0,73	0,91	1,08	1,10	1,18	0,98	0,98	Demographic labour pressure index
Local budgets, million kroons								
70,8	28,2	162,3	120,3	40,9	18,7	16,9	25,3	Total revenue
58,2	12,2	128,9	53,2	19,3	7,8	7,0	11,0	taxes
55,7	11,7	100,4	48,0	18,7	6,8	5,4	10,1	personal income tax
6,8	9,5	24,0	55,5	16,8	9,7	7,8	12,3	grants
60,3	26,2	141,5	127,3	43,3	19,1	16,6	28,9	Total expenditure
5,6	3,0	17,9	12,7	3,6	1,8	2,1	3,6	administration expenses
5,8	1,4	22,1	14,8	2,8	7,5	0,9	1,5	economy
31,3	13,1	64,3	66,3	27,5	6,3	6,4	16,5	education
8,0	1,8	5,3	9,5	2,5	1,0	2,4	1,7	social protection
12,4	17,9	9,7	34,6	35,5	46,4	38,0	28,4	Debt burden, %
540,6	556,0	42,4	3 197,6	858,4	359,2	575,4	592,8	Subsistence benefits, thousand kroons
1 197	1 379	958	1 126	1 141	1 179	1 161	1 192	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
29	39	31	289	95	26	37	70	Registered unemployed persons
254	19	633	274	146	23	22	54	Companies
15	1	28	42	14	4	6	10	primary sector
58	7	137	62	34	7	1	17	secondary sector
181	11	468	170	98	12	15	27	tertiary sector
2 029,9	361,2	4 012,3	1 192,2	796,0	124,4	16,5	210,8	Net sales, million kroons
Buildings completed in 2003–2005								
151	10	705	52	28	1	11	6	dwellings
17 762,3	1 478,7	64 359,0	3 945,9	1 773,6	119,5	1 031,3	452,6	floor area of dwellings, m ²
32	13	93	59	5	7	23	14	non-residential buildings
8 073,5	1 895,7	49 222,0	10 487,5	614,6	538,3	1 825,3	3 641,2	useful floor area of non-residential buildings, m ²
Full-time general education								
3	2	3	7	1	1	2	1	Schools
384	260	1 146	1 576	746	160	135	352	Pupils
Public libraries								
3	2	2	7	1	1	1	1	Libraries
65 790	30 590	49 454	108 116	30 332	9 123	22 379	19 822	Stock in library units
2 206	664	1 652	5 088	2 271	548	606	943	Users
73	49	62	38	15	6	1	10	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vald	Ida-Viru	Linnad	Kiviõli	Kohtla-Järve	Narva	Narva-Jõesuu	Püssi
	Rural municipality	maakond county						
	Pühalepa		Jõhvi					
Pindala, km ²	255,45	3 364,05	7,62	11,75	41,77	84,54	11,03	2,10
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	15,3	..	0,0	32,0	9,5	48,9	42,2	28,3
Tallinnast	144,4	..	165,6	134,0	157,5	213,1	206,4	138,9
Rahvaarv	1 723	172 775	11 455	6 925	45 740	66 936	2 734	1 837
Rahvaarvu muutus, %	-0,12	-0,58	-0,68	-0,96	-0,63	-0,31	-1,58	-0,05
Sündimuse üldkordaja	9,9	9,5	9,0	9,2	9,2	10,2	7,6	6,0
Suremuse üldkordaja	11,0	15,4	15,7	19,0	15,6	13,4	23,9	6,5
Loomuliku iibe üldkordaja	-1,2	-5,9	-6,8	-9,8	-6,4	-3,1	-16,3	-0,5
Ülalpeetavate määr	44,5	46,3	55,8	53,8	43,2	44,1	48,3	37,2
Demograafiline tööturusurveindeks	1,17	0,82	0,71	0,68	0,84	0,79	0,81	0,99
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	18,5	1 560,6	118,4	63,7	378,9	516,0	26,3	22,4
maksud	8,2	580,1	46,5	22,9	142,0	209,9	8,8	6,7
üksikisiku tulumaks	6,9	550,7	44,7	22,3	139,6	204,2	7,9	6,6
toetused	8,9	754,6	50,5	35,4	205,1	261,1	14,7	7,5
Kulud kokku	19,4	1 569,1	103,2	61,0	383,0	534,2	26,9	21,7
üldised valitsussektori teenused	1,6	126,0	7,8	4,6	26,0	40,0	4,1	-5,6
majandus	2,0	188,7	10,9	9,9	53,4	39,5	4,4	14,1
haridus	9,6	665,6	42,8	25,8	168,9	239,8	9,1	3,7
sotsiaalne kaitse	2,0	184,4	11,2	6,3	53,2	59,4	1,9	1,1
Võlakoormus, %	28,3	30,1	18,8	26,2	39,3	30,7	30,3	67,0
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	811,9	82 504,4	4 775,0	3 263,6	24 868,1	32 373,9	1 124,3	612,2
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 014	1 326	1 302	1 297	1 412	1 278	1 298	1 178
Registreeritud töötud								
	61	7 250	441	269	2 138	2 919	123	46
Äriühingud								
	29	2 235	365	61	455	795	43	14
primaarsektor	8	100	5	3	10	8	4	1
sekundaarsektor	3	641	90	19	146	236	10	4
tertsiaarsektor	18	1 494	270	39	299	551	29	9
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	44,4	21 345,0	5 242,8	524,7	3 653,7	4 831,0	72,7	524,9
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	6	108	4	2	5	3	10	-
eluruumide pind, m ²	568,9	13 463,2	1 106,1	186,7	947,2	435,0	1 723,6	-
mitteeluhooned	10	757	16	4	32	412	10	-
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	3 868,1	134 950,3	13 762,7	2 461,9	7 848,0	52 953,6	3 587,6	-
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	2	49	2	2	12	14	2	-
Õpilased	183	18 634	1 458	835	5 134	7 219	207	-
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	3	46	2	1	7	3	1	1
Fondi suurus, arvestusüksust	26 460	1 592 179	113 014	75 417	430 846	432 273	20 008	9 037
Lugejad	720	48 988	4 537	1 569	11 652	17 403	913	309
Pääteteenistuste registreeritud tulekahjud	6	1 567	87	83	415	478	68	23

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities								Indicator
Sillamäe	Alajõe	Aseri	Avinurme	lisaku	Illuka	Jõhvi	Kohtla	
10,54	109,61	67,14	193,62	257,62	543,82	116,45	101,56	Area, km ²
								Distance, km
22,4	45,3	38,5	62,1	32,2	20,5	4,1	9,0	from the county centre
186,6	186,2	131,4	156,1	180,4	185,9	168,2	157,7	from Tallinn
16 567	345	2 210	1 536	1 425	1 013	1 719	1 491	Population
-0,67	-4,17	-1,25	-0,71	-0,56	-2,03	-0,12	-0,33	Change in population, %
8,1	2,8	6,7	7,8	7,0	7,8	9,9	14,7	Crude birth rate
14,8	48,2	19,8	15,6	12,6	30,3	11,6	18,7	Crude death rate
-6,7	-45,3	-13,0	-7,8	-5,6	-22,5	-1,7	-4,0	Crude rate of natural increase
44,0	96,0	51,4	64,8	63,6	68,0	43,6	47,6	Dependency ratio
0,89	0,53	0,64	1,13	1,39	0,81	0,85	0,84	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
138,2	3,2	22,3	18,1	20,9	24,2	11,3	11,5	Total revenue
53,8	1,8	8,9	5,0	5,9	4,2	6,6	6,7	taxes
52,7	1,0	8,6	4,0	4,1	2,6	6,1	6,1	personal income tax
74,9	0,9	11,7	9,4	12,7	3,0	3,7	2,7	grants
136,1	3,3	22,3	17,1	20,5	20,2	12,1	10,4	Total expenditure
13,9	1,2	2,3	1,6	1,7	3,3	3,3	1,5	administration expenses
10,7	0,4	1,4	1,7	0,7	0,4	0,8	2,5	economy
63,2	0,3	9,4	8,4	13,5	8,1	4,2	2,9	education
21,5	0,5	2,1	0,9	2,1	1,6	1,2	1,4	social protection
34,4	0,1	11,7	26,3	36,7	7,7	4,2	3,1	Debt burden, %
8 337,9	178,7	1 071,1	186,3	489,3	429,1	785,9	458,0	Subsistence benefits, thousand kroons
1 341	896	1 183	915	1 265	1 095	1 429	1 225	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
659	25	45	51	42	37	58	48	Registered unemployed persons
168	7	19	27	27	9	36	34	Companies
2	2	3	3	5	4	7	4	primary sector
42	1	4	10	6	2	13	10	secondary sector
124	4	12	14	16	3	16	20	tertiary sector
1 314,4	10,5	201,1	95,1	53,5	25,7	334,7	303,5	Net sales, million kroons
								Buildings completed in 2003–2005
-	8	-	9	15	2	10	1	dwellings
-	941,8	-	961,6	1 560,1	86,5	955,7	75,4	floor area of dwellings, m ²
16	8	-	18	13	5	88	5	non-residential buildings
6 263,4	517,2	-	756,3	1 310,3	2 122,1	17 935,1	257,9	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								Full-time general education
4	-	1	1	1	1	-	-	Schools
1 829	-	218	286	232	92	-	-	Pupils
								Public libraries
2	1	2	2	1	2	1	1	Libraries
149 770	9 291	33 895	30 963	19 285	16 949	6 805	8 034	Stock in library units
6 438	145	611	851	599	330	80	106	Users
101	5	13	11	13	23	35	46	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>							
	Kohtla-Nõmme	Lohusuu	Lüganuse	Maidla	Mäetaguse	Sonda	Toila	Tudulinna
Pindala, km ²	4,64	103,28	104,57	332,30	285,04	148,08	159,66	269,38
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	17,0	59,3	26,5	33,6	19,3	40,4	12,0	49,8
Tallinnast	166,6	170,4	139,1	142,2	168,6	125,6	171,1	162,0
Rahvaarv	1 080	818	1 097	768	1 547	1 019	2 304	629
Rahvaarvu muutus, %	-1,19	-0,85	-3,18	0,39	-0,58	-1,64	-0,86	-1,41
Sündimuse üldkordaja	5,5	7,3	10,8	14,3	12,2	2,9	10,8	6,3
Suremuse üldkordaja	18,4	19,5	46,6	11,7	18,7	19,5	19,4	20,5
Loomuliku iibe üldkordaja	-12,9	-12,2	-35,9	2,6	-6,4	-16,5	-8,6	-14,2
Ülalpeetavate määr	69,5	60,4	47,4	58,0	57,9	56,8	44,2	69,1
Demograafiline tööturusurveindeks	0,71	0,72	0,79	1,05	0,98	0,72	1,01	1,28
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	18,5	8,2	16,1	14,7	37,3	13,5	37,8	6,4
maksud	4,1	3,0	5,3	4,3	5,5	5,3	13,1	2,7
üksikisiku tulumaks	3,9	2,3	4,9	2,7	4,3	4,3	12,1	1,4
toetused	13,6	4,9	8,8	3,2	4,5	3,7	14,8	2,9
Kulud kokku	21,0	8,7	16,1	13,5	43,3	14,0	37,7	5,4
üldised valitsussektori teenused	1,3	1,4	1,6	3,2	3,5	1,9	2,9	1,0
majandus	0,4	0,6	1,3	0,8	18,6	1,4	5,7	0,5
haridus	5,4	3,4	7,7	5,1	10,3	6,1	16,4	2,8
sotsiaalne kaitse	4,0	1,3	1,2	1,0	2,8	1,0	5,4	0,5
Võlakoormus, %	42,8	43,9	0,4	12,0	1,2	114,5	24,7	5,4
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	183,9	395,0	308,9	76,0	656,1	218,8	779,0	137,8
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	973	1 427	1 356	761	1 413	994	1 120	1 150
Registreeritud töötud	30	51	29	19	61	29	57	6
Äriühingud	9	5	21	15	15	10	67	7
primaarsektor	1	3	6	5	7	4	8	2
sekundaarsektor	3	1	7	4	3	1	17	3
tertsiaarsektor	5	1	8	6	5	5	42	2
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	18,1	1,7	64,4	39,1	27,5	32,9	268,2	71,7
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	1	1	-	7	-	1	27	-
eluruumide pind, m ²	121,0	205,3	-	955,9	-	86,6	2 856,3	-
mitteeluhooned	2	9	2	10	3	-	73	1
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	46,8	1 137,6	108,9	898,1	227,9	-	20 743,2	24,5
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	1	1	1	1	1	1	1	1
Õpilased	102	57	258	100	150	58	280	48
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	1	2	2	2	3	2	2	2
Fondi suurus, arvestusüksust	22 549	19 463	26 483	28 103	37 647	25 697	30 042	18 126
Lugejad	322	264	375	396	508	410	461	217
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	10	2	31	7	17	12	24	4

Järg — Cont.

Vaivara	Jõgeva maakond <i>county</i>	Linnad <i>Cities</i>	Vallad <i>Rural municipalities</i>				Indicator	
	Jõgeva	Mustvee	Põltsamaa	Jõgeva	Kasepää	Pajusi		
397,97	2 603,83	3,86	5,45	5,99	458,80	40,87	232,47	Area, km ²
24,5	..	0,0	37,6	29,6	1,2	43,8	23,6	Distance, km from the county centre
188,7	..	143,9	170,8	129,4	142,9	177,2	131,1	from Tallinn
1 580	37 305	6 349	1 648	4 717	5 316	1 345	1 492	Population
-0,19	-0,45	-0,30	-0,84	-0,44	-0,45	-0,37	-0,33	Change in population, %
15,2	8,8	8,2	9,1	7,8	8,6	11,9	11,4	Crude birth rate
17,1	13,5	11,3	17,5	12,3	13,7	16,3	16,1	Crude death rate
-1,9	-4,8	-3,1	-8,5	-4,4	-5,1	-4,5	-4,7	Crude rate of natural increase
68,3	51,4	45,8	54,5	55,2	49,7	53,2	55,3	Dependency ratio
0,93	1,05	1,13	1,01	0,92	1,08	0,79	1,16	Demographic labour pressure index
<i>Local budgets, million kroons</i>								
32,7	396,3	77,9	21,5	59,7	51,2	10,5	14,1	Total revenue
7,0	134,1	23,0	4,4	19,4	21,0	2,8	6,0	taxes
4,4	117,5	22,6	4,0	18,9	18,5	2,5	4,6	personal income tax
5,0	207,5	40,0	13,3	28,0	24,9	7,3	5,9	grants
37,1	430,6	75,7	26,2	75,6	48,6	8,5	14,4	Total expenditure
3,4	46,9	5,5	2,8	9,5	4,8	1,5	2,6	administration expenses
8,3	31,9	7,1	1,4	3,1	5,8	1,1	0,2	economy
8,3	213,8	37,5	16,4	42,8	19,2	3,3	6,3	education
3,0	36,0	5,8	1,5	3,1	4,9	1,3	1,2	social protection
2,3	33,3	23,3	44,1	48,0	22,9	9,4	33,5	Debt burden, %
795,8	10 859,3	2 759,5	865,6	616,1	687,2	335,5	381,8	Subsistence benefits, thousand kroons
1 365	1 140	1 274	879	909	1 125	938	1 133	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
67	818	151	112	38	107	69	25	Registered unemployed persons
26	600	150	16	112	77	20	15	Companies
3	120	13	5	9	15	8	6	primary sector
9	156	32	4	28	26	4	5	secondary sector
14	324	105	7	75	36	8	4	tertiary sector
3 633,4	3 318,5	1 240,3	34,1	494,9	629,0	23,1	57,5	Net sales, million kroons
<i>Buildings completed in 2003–2005</i>								
2	33	4	10	2	6	-	1	dwellings
258,4	3 766,9	349,0	983,0	261,4	984,6	-	60,1	floor area of dwellings, m ²
30	181	9	8	11	29	2	18	non-residential buildings
1 987,2	57 162,4	930,9	2 135,3	2 718,8	5 176,2	1 312,1	4 070,0	useful floor area of non-residential buildings, m ²
<i>Full-time general education</i>								
1	27	2	2	1	5	1	2	Schools
71	5 398	1 520	450	1 098	407	2	58	Pupils
<i>Public libraries</i>								
3	30	1	1	1	5	2	3	Libraries
28 482	474 455	57 624	40 198	61 917	57 674	15 734	27 383	Stock in library units
492	15 132	3 476	925	2 633	1 487	477	670	Users
59	217	32	9	18	26	6	8	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>						
	Pala	Palamuse	Puurmani	Põltsamaa	Saare	Tabivere	Torma
Pindala, km ²	156,71	215,88	292,56	416,87	224,71	200,40	349,26
Kaugus, km							
maakonnakeskusest	46,3	17,2	24,5	30,5	34,2	28,8	23,5
Tallinnast	186,0	158,8	150,0	128,8	173,9	169,1	156,7
Rahvaarv	1 337	2 509	1 884	4 533	1 392	2 468	2 315
Rahvaarvu muutus, %	-1,11	-0,12	-0,26	-0,74	-0,71	-0,40	-0,13
Sündimuse üldkordaja	8,9	10,4	10,6	5,9	7,9	9,7	10,8
Suremuse üldkordaja	20,8	11,5	13,2	13,4	15,0	14,6	12,1
Loomuliku iibe üldkordaja	-11,9	-1,2	-2,6	-7,5	-7,2	-4,9	-1,3
Ülalpeetavate määr	61,1	52,0	54,4	46,6	58,9	49,8	57,3
Demograafiline tööturusurveindeks	0,99	1,05	1,08	1,20	0,87	1,02	1,05
Kohalikud eelarved, miljonit krooni							
Tulud kokku	13,6	25,0	17,8	36,7	14,5	29,9	24,0
maksud	4,1	9,1	7,2	15,1	4,5	8,7	8,8
üksikisiku tulumaks	3,0	7,7	5,6	12,8	3,1	7,8	6,3
toetused	8,5	12,7	9,7	18,4	8,5	16,6	13,7
Kulud kokku	15,6	25,5	19,3	36,5	16,3	37,3	31,2
üldised valitsussektori teenused	1,7	2,7	3,2	5,9	1,8	2,1	2,8
majandus	0,4	2,9	0,8	2,5	2,1	1,9	2,5
haridus	9,1	13,5	11,9	19,3	5,7	11,6	17,2
sotsiaalne kaitse	1,8	1,7	1,1	3,7	4,5	2,9	2,5
Võlakoormus, %	30,0	32,3	40,9	32,5	30,2	45,8	35,3
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	808,4	457,3	334,8	1 185,0	566,5	830,5	1 031,1
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 056	1 288	1 136	1 295	1 037	1 146	1 288
Registreeritud töötud	26	38	34	60	51	51	56
Äriühingud	20	38	18	55	20	20	39
primaarsektor	4	12	4	22	7	3	12
sekundaarsektor	3	8	6	19	6	8	7
tertsiaarsektor	13	18	8	14	7	9	20
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	48,7	103,5	47,1	327,6	37,2	107,5	168,2
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud							
eluruumid	3	1	1	3	-	2	-
eluruumide pind, m ²	424,3	154,1	219,9	163,5	-	167,0	-
mitteeluhooned	12	13	-	55	18	4	2
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	641,9	7 853,3	-	21 929,4	3 747,8	390,3	6 256,4
Üldharidus päevaõppes							
Koolid	1	3	2	3	1	2	2
Õpilased	150	404	284	320	114	312	279
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud							
Raamatukogud	2	2	2	3	2	3	3
Fondi suurus, arvestusüksust	20 673	23 917	28 709	34 410	31 077	38 387	36 752
Lugejad	549	706	730	1 088	496	1 040	855
Pääteteenistuste registreeritud tulekahjud	10	18	18	26	14	20	12

Järg — Cont.

Järva maakond county	Linnad Cities		Vallad Rural municipalities			Indicator		
	Paide	Türi	Albu	Ambla	Imavere	Järva-Jaani	Kabala	
2 622,79	10,03	9,79	257,19	166,45	139,59	126,82	209,66	Area, km ²
..	0,1	13,2	29,4	42,0	27,9	30,0	31,0	Distance, km from the county centre
..	94,0	93,6	75,0	82,3	113,8	92,5	112,9	from Tallinn
38 041	9 751	6 137	1 409	2 324	1 025	1 784	1 020	Population
-0,26	0,07	-0,16	0,57	-0,34	-0,58	-0,67	-0,20	Change in population, %
10,3	10,5	10,3	14,2	11,2	6,8	9,5	10,8	Crude birth rate
13,4	9,7	12,4	8,5	14,6	12,6	16,2	12,7	Crude death rate
-3,1	0,7	-2,1	5,7	-3,4	-5,8	-6,7	-2,0	Crude rate of natural increase
48,7	45,6	53,6	54,7	47,4	51,9	54,2	51,3	Dependency ratio
0,98	0,91	0,82	1,49	0,95	1,51	0,91	1,17	Demographic labour pressure index
Local budgets, million kroons								
413,0	101,3	67,0	16,4	24,5	11,9	23,6	11,6	Total revenue
178,5	47,2	28,7	6,4	10,7	5,6	7,8	4,5	taxes
158,9	45,9	27,6	4,9	9,5	4,5	6,8	3,2	personal income tax
190,1	40,3	31,6	6,7	10,4	4,1	13,9	6,2	grants
429,4	107,7	71,4	16,9	25,4	12,8	24,7	12,1	Total expenditure
44,0	7,4	6,7	2,2	2,5	1,7	2,5	1,6	administration expenses
33,1	11,0	5,1	2,2	0,9	0,8	2,5	0,9	economy
208,9	47,3	40,1	6,4	14,3	6,1	9,2	5,4	education
32,8	13,7	3,6	0,9	1,7	0,7	0,9	1,2	social protection
24,9	22,6	25,8	34,3	23,1	60,7	15,0	14,7	Debt burden, %
7 374,7	2 599,6	1 071,5	207,9	139,2	77,8	303,0	602,4	Subsistence benefits, thousand kroons
1 096	1 263	1 121	989	1 071	920	945	965	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
565	196	116	13	17	7	12	13	Registered unemployed persons
643	186	134	22	27	22	27	12	Companies
86	6	6	8	6	3	4	3	primary sector
180	47	45	6	8	3	5	1	secondary sector
377	133	83	8	13	16	18	8	tertiary sector
6 944,2	1 897,1	1 363,3	113,6	151,6	1 179,4	679,3	52,7	Net sales, million kroons
Buildings completed in 2003–2005								
33	5	-	2	1	1	-	-	dwellings
4 939,6	811,5	-	328,3	210,5	55,7	-	-	floor area of dwellings, m ²
137	7	7	3	5	10	9	5	non-residential buildings
58 656,4	3 093,7	4 117,7	498,0	697,7	12 896,9	2 095,1	653,8	useful floor area of non-residential buildings, m ²
Full-time general education								
25	3	3	2	2	1	1	1	Schools
5 102	1 587	1 236	137	379	119	262	72	Pupils
Public libraries								
34	1	1	3	4	2	2	2	Libraries
526 229	86 263	57 837	22 371	49 986	21 730	31 852	27 951	Stock in library units
13 965	3 353	2 441	537	941	467	788	265	Users
159	38	17	5	16	6	6	8	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad Rural municipalities							
	Kareda	Koeru	Koigi	Lehtse	Oisu	Paide	Roosna-Alliku	Türi
Pindala, km ²	91,58	236,82	204,45	163,22	118,06	300,40	132,11	261,31
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	20,2	33,0	16,8	47,7	23,0	0,5	19,0	13,5
Tallinnast	96,7	105,7	102,6	78,4	104,9	93,5	85,4	93,3
Rahvaarv	820	2 347	1 122	1 584	1 313	1 790	1 244	2 887
Rahvaarvu muutus, %	-0,85	-1,96	0,00	-0,63	-0,61	-0,11	-0,48	0,14
Sündimuse üldkordaja	12,1	8,0	15,2	12,0	9,9	11,7	6,4	10,1
Suremuse üldkordaja	23,1	31,6	15,2	18,3	15,9	12,8	12,0	9,7
Loomuliku iibe üldkordaja	-10,9	-23,6	0,0	-6,3	-6,1	-1,1	-5,6	0,3
Ülalpeetavate määr	48,0	55,6	55,2	52,9	43,5	51,1	46,0	41,6
Demograafiline tööturusurveindeks	1,08	1,16	0,97	1,09	0,89	1,11	0,92	1,03
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	9,5	28,1	11,5	14,6	13,1	20,0	13,0	32,8
maksud	3,7	10,7	5,8	6,9	6,9	8,6	5,6	11,5
üksikisiku tulumaks	2,8	9,2	4,3	5,7	6,0	6,9	4,6	10,3
toetused	5,3	14,6	4,5	6,4	5,6	9,9	5,9	19,5
Kulud kokku	9,4	32,3	11,9	15,2	12,9	23,4	14,2	26,2
üldised valitsussektori teenused	1,1	2,4	2,0	1,6	1,7	2,9	1,6	4,5
majandus	1,4	0,9	0,6	1,0	0,5	1,8	0,5	2,2
haridus	3,4	20,2	5,7	7,8	6,7	12,3	6,7	9,8
sotsiaalne kaitse	0,4	3,3	0,5	1,2	0,5	0,4	1,3	2,0
Võlakoormus, %	24,1	36,7	30,2	15,1	26,2	42,7	24,8	8,2
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	55,6	674,2	18,5	418,8	108,7	74,2	394,3	540,6
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	783	1 015	832	1 085	923	703	1 040	919
Registreeritud töötud	9	27	6	34	12	22	14	50
Äriühingud	7	42	14	19	11	46	24	28
primaarsektor	3	10	5	4	2	8	1	10
sekundaarsektor	2	12	4	5	4	15	8	7
tertiarsektor	2	20	5	10	5	23	15	11
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	24,2	457,9	46,0	44,5	116,5	325,5	56,4	97,6
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	-	5	1	1	2	5	3	5
eluruumide pind, m ²	-	752,5	456,0	158,4	209,2	283,6	389,5	642,1
mitteeluhooned	2	19	3	13	1	28	9	10
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	904,8	2 278,5	2 102,7	1 150,2	11 962,0	2 407,9	8 796,2	4 300,1
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	1	1	2	2	1	2	1	1
Õpilased	72	347	216	146	101	66	109	95
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	1	3	2	1	2	3	2	4
Fondi suurus, arvestusüksust	14 210	43 363	21 265	14 747	28 891	28 049	22 442	39 267
Lugejad	277	1 284	730	267	642	464	664	597
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	2	7	5	16	5	12	5	11

Järg — Cont.

Väätsa	Lääne maakond county	Linn City	Vallad Rural municipalities				Indicator	
		Haapsalu	Hanila	Kullamaa	Lihula	Martna	Noarootsi	
195,33	2 383,12	10,59	231,88	224,53	367,31	269,42	296,36	Area, km ²
8,7	..	1,0	66,6	41,0	52,3	22,1	35,3	Distance, km from the county centre
89,5	..	99,4	125,3	81,4	111,0	93,3	107,8	from Tallinn
1 484	27 853	11 774	1 679	1 398	2 749	996	735	Population
-0,07	-0,49	-0,30	-1,12	-0,78	-0,97	-1,97	-0,41	Change in population, %
6,7	8,6	9,2	5,9	10,7	8,7	4,0	16,3	Crude birth rate
8,1	13,7	12,2	17,2	19,2	18,8	24,9	20,4	Crude death rate
-1,3	-5,1	-3,0	-11,2	-8,5	-10,1	-20,9	-4,1	Crude rate of natural increase
37,9	48,9	46,3	55,2	53,0	57,4	50,5	57,1	Dependency ratio
0,91	1,01	0,91	0,86	0,72	1,09	0,79	0,71	Demographic labour pressure index
Local budgets, million kroons								
14,0	309,3	129,8	16,4	14,0	30,7	10,3	13,7	Total revenue
7,8	133,3	59,4	6,9	4,7	11,3	4,1	5,3	taxes
6,8	119,2	56,1	6,1	4,0	9,9	3,1	3,8	personal income tax
5,1	128,9	45,6	6,2	7,9	17,0	5,1	7,0	grants
12,9	304,2	136,0	16,3	14,0	28,3	10,4	14,0	Total expenditure
1,5	36,3	13,4	3,0	2,0	3,4	1,7	1,6	administration expenses
0,6	21,2	8,6	0,9	0,9	1,6	1,3	2,4	economy
7,4	145,1	55,3	8,0	6,5	15,3	4,9	7,4	education
0,5	26,6	12,0	1,5	1,1	2,1	0,9	0,7	social protection
8,0	25,4	37,0	12,6	13,1	21,5	10,9	1,9	Debt burden, %
88,5	6 479,8	2 769,8	545,0	234,9	522,6	432,3	145,5	Subsistence benefits, thousand kroons
1 078	1 076	1 231	894	1 195	904	1 024	960	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
17	594	255	56	16	40	36	11	Registered unemployed persons
22	608	298	25	12	51	12	14	Companies
7	64	11	5	7	5	9	3	primary sector
8	164	87	5	-	11	-	2	secondary sector
7	380	200	15	5	35	3	9	tertiary sector
338,5	3 217,5	1 823,9	73,5	23,5	221,5	15,8	51,1	Net sales, million kroons
Buildings completed in 2003–2005								
2	53	19	2	8	1	-	6	dwellings
642,3	6 650,2	2 499,0	233,1	645,1	48,5	-	1 300,1	floor area of dwellings, m ²
6	107	13	12	6	1	11	17	non-residential buildings
701,1	19 182,0	5 633,8	959,3	878,7	65,9	605,1	2 168,4	useful floor area of non-residential buildings, m ²
Full-time general education								
1	27	5	3	1	4	2	2	Schools
158	4 253	1 990	141	233	442	77	292	Pupils
Public libraries								
1	22	1	3	2	4	2	2	Libraries
16 005	393 311	121 123	40 968	29 025	54 939	21 711	19 844	Stock in library units
248	10 396	5 167	680	477	1 117	226	401	Users
-	205	100	13	5	19	2	5	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>						Lääne-Viru maakond <i>county</i>	Linnad <i>Cities</i> Kunda
	Nõva	Oru	Ridala	Risti	Taebla	Vormsi		
Pindala, km ²	129,61	197,65	253,56	167,84	141,46	92,93	3 464,58	10,01
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	47,7	14,4	0,0	33,2	13,9	24,9	..	25,0
Tallinnast	78,2	87,8	100,4	67,3	86,5	123,6	..	108,9
Rahvaarv	472	950	3 052	888	2 919	241	66 186	3 751
Rahvaarvu muutus, %	-1,05	-0,42	0,16	-0,78	-0,38	0,00	-0,42	-0,53
Sündimuse üldkordaja	4,2	7,4	9,8	4,5	6,8	12,4	9,5	9,6
Suremuse üldkordaja	14,7	12,6	8,2	14,6	10,6	12,4	13,8	14,9
Loomuliku iibe üldkordaja	-10,5	-5,3	1,6	-10,1	-3,8	0,0	-4,3	-5,3
Ülalpeetavate määr	51,8	52,5	45,0	62,6	42,8	53,5	50,1	55,4
Demograafiline tööturusurveindeks	0,95	1,13	1,40	1,19	1,34	1,21	1,08	1,07
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	4,6	12,1	32,6	12,4	27,8	5,0	659,1	38,5
maksud	2,6	4,7	14,3	4,9	12,9	2,2	286,2	16,7
üksikisiku tulumaks	2,1	3,9	12,7	3,9	12,1	1,2	258,5	16,2
toetused	1,8	4,2	13,9	5,4	12,5	2,4	304,9	17,8
Kulud kokku	4,0	12,1	26,4	11,5	25,8	5,3	641,2	34,6
üldised valitsussektori teenused	1,0	2,1	3,2	1,7	2,3	0,8	59,5	3,6
majandus	0,2	1,3	1,7	0,4	1,0	0,8	54,3	4,6
haridus	2,2	5,0	14,6	6,0	18,0	1,8	330,9	16,1
sotsiaalne kaitse	0,3	3,0	1,9	1,8	1,1	0,3	52,4	2,5
Võlakoormus, %	7,1	19,9	21,4	15,2	19,0	22,0	20,0	20,0
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	90,7	201,1	820,9	143,1	447,1	126,7	10 550,3	612,1
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	945	819	984	1 022	1 296	797	1 125	1 178
Registreeritud töötud	5	3	91	11	51	19	1 121	68
Äriühingud	10	19	95	13	50	9	1 488	39
primaarsektor	5	4	5	3	5	2	273	2
sekundaarsektor	3	5	31	2	17	1	338	8
tertsiaarsektor	2	10	59	8	28	6	877	29
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	5,7	70,5	522,9	21,2	382,7	5,2	11 117,9	726,8
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	1	-	11	3	2	-	55	2
eluruumide pind, m ²	95,3	-	1 195,5	163,9	469,7	-	6 476,4	116,7
mitteeluhooned	6	2	22	2	9	6	161	3
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	426,8	599,0	3 420,5	142,0	4 016,4	266,1	111 400,8	1 424,8
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	1	1	3	1	3	1	39	1
Õpilased	52	85	280	99	541	21	9 537	557
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	1	1	2	1	2	1	35	1
Fondi suurus, arvestusüksust	13 372	13 160	28 161	14 079	23 949	12 980	673 534	30 269
Lugejad	105	394	438	487	793	111	25 330	1 108
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	4	7	31	4	14	1	538	39

Järg — Cont.

								Indicator
Vallad Rural municipalities								
Rakvere	Tamsalu	Tapa	Avanduse	Haljala	Kadrina	Laekvere	Rakke	
10,64	3,92	17,36	177,22	183,02	329,26	352,42	225,87	Area, km ²
								Distance, km
0,4	27,6	29,1	41,6	10,7	14,7	36,3	43,5	from the county centre
100,0	100,9	88,9	126,2	90,3	90,3	135,5	119,5	from Tallinn
16 698	2 577	6 559	982	2 852	5 131	1 837	1 924	Population
-0,52	-0,35	-0,39	0,00	0,11	-0,06	-0,76	-1,48	Change in population, %
8,7	10,5	10,7	10,2	14,4	9,9	7,6	7,2	Crude birth rate
14,0	13,9	14,8	10,2	13,3	10,5	15,2	22,2	Crude death rate
-5,3	-3,5	-4,1	0,0	1,1	-0,6	-7,6	-15,0	Crude rate of natural increase
47,9	55,0	57,6	49,0	46,0	44,9	53,5	60,7	Dependency ratio
1,00	1,26	1,05	1,02	1,10	1,15	1,31	1,12	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
161,7	34,6	64,0	10,2	27,4	51,9	18,4	21,6	Total revenue
78,9	10,6	25,8	4,1	13,4	23,3	7,4	6,9	taxes
75,4	10,4	25,2	3,0	12,3	20,9	5,2	5,6	personal income tax
66,6	21,2	33,1	5,2	11,6	25,1	9,4	11,5	grants
159,8	32,8	54,4	9,4	27,1	57,2	18,2	21,3	Total expenditure
12,4	2,8	4,9	1,2	4,1	3,4	2,2	1,6	administration expenses
13,1	0,6	4,1	1,4	0,8	5,3	1,8	3,7	economy
75,7	18,6	29,4	4,2	16,0	34,2	8,4	9,6	education
15,5	3,0	5,0	0,7	1,6	3,1	0,9	1,6	social protection
18,4	20,8	14,9	12,5	13,9	32,0	27,0	3,7	Debt burden, %
1 453,2	1 408,1	1 560,6	211,4	77,3	668,7	239,9	519,4	Subsistence benefits, thousand kroons
1 092	1 334	1 131	796	748	1 084	924	1 109	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
222	93	182	25	30	54	31	46	Registered unemployed persons
700	22	71	15	49	91	18	25	Companies
122	2	1	6	9	13	6	5	primary sector
139	9	18	1	16	23	4	3	secondary sector
439	11	52	8	24	55	8	17	tertiary sector
4 249,0	155,1	1 060,7	59,3	566,3	817,5	59,0	57,9	Net sales, million kroons
								Buildings completed in 2003–2005
6	-	-	-	-	4	-	3	dwellings
1 196,9	-	-	-	-	522,0	-	755,4	floor area of dwellings, m ²
35	1	9	6	1	3	2	3	non-residential buildings
26 232,8	56,9	7 080,3	1 730,8	94,8	469,5	4 633,4	367,4	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								Full-time general education
7	1	3	1	2	2	2	3	Schools
3 060	484	1 079	108	462	837	216	272	Pupils
								Public libraries
1	1	1	1	3	1	3	3	Libraries
116 996	19 185	55 597	16 545	35 726	48 289	36 021	36 640	Stock in library units
8 949	826	2 300	323	961	1 626	770	1 232	Users
138	10	119	7	14	24	11	16	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad Rural municipalities							
	Rakvere	Rägavere	Saksi	Sõmeru	Tamsalu	Vihula	Vinni	Viru-Nigula
Pindala, km ²	127,69	173,74	109,30	168,29	210,69	364,28	486,65	234,05
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	0,3	18,8	25,6	6,3	27,0	35,6	9,1	25,4
Tallinnast	100,0	115,5	92,8	102,8	101,2	78,1	108,3	120,1
Rahvaarv	2 288	993	1 166	3 885	2 046	2 013	5 604	1 387
Rahvaarvu muutus, %	0,00	-0,80	-0,85	-0,28	-0,44	-0,64	-0,37	-0,50
Sündimuse üldkordaja	12,2	11,0	6,0	6,7	11,7	4,5	9,1	9,3
Suremuse üldkordaja	12,2	21,1	14,5	9,8	16,6	11,4	12,8	14,4
Loomuliku iibe üldkordaja	0,0	-10,0	-8,5	-3,1	-4,9	-6,9	-3,7	-5,0
Ülalpeetavate määr	48,8	50,5	45,8	44,4	58,5	55,7	45,7	57,6
Demograafiline tööturusurveindeks	1,25	0,97	1,67	1,16	1,38	0,86	1,10	1,03
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	18,1	11,0	11,2	37,2	16,9	18,0	53,3	14,2
maksud	8,8	4,3	4,1	16,5	7,8	11,4	22,9	7,0
üksikisiku tulumaks	8,0	3,1	3,5	15,4	6,1	8,8	19,7	5,7
toetused	7,8	4,5	5,7	12,8	7,4	5,1	26,0	5,2
Kulud kokku	17,4	10,5	11,5	38,6	16,7	17,3	55,1	13,3
üldised valitsussektori teenused	1,8	1,2	1,7	3,9	2,2	2,5	4,2	1,9
majandus	1,6	0,9	2,0	2,0	1,6	1,6	3,4	1,7
haridus	8,8	5,3	5,2	23,4	8,2	8,7	29,6	5,2
sotsiaalne kaitse	1,8	1,3	1,2	2,6	2,5	0,9	3,0	0,9
Võlakoormus, %	17,9	16,7	22,6	1,8	13,9	43,8	31,8	3,7
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	135,8	64,2	598,3	251,2	1 296,0	24,0	467,0	78,3
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 098	944	1 049	977	1 493	708	1 132	1 015
Registreeritud töötud	33	14	39	45	67	7	45	11
Äriühingud	51	15	15	76	29	57	118	19
primaarsektor	11	5	2	13	11	12	35	3
sekundaarsektor	19	5	5	19	4	8	34	3
tertsiaarsektor	21	5	8	44	14	37	49	13
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	178,3	52,3	44,8	1 808,4	98,5	103,6	511,9	64,4
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	1	5	1	3	-	14	4	10
eluruumide pind, m ²	105,4	257,1	98,6	549,6	-	1 414,5	629,0	542,1
mitteeluhooned	4	-	1	22	1	36	5	20
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	3 843,1	-	165,0	18 355,1	4 723,0	24 796,2	971,9	5 968,3
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	2	1	1	3	2	2	3	1
Õpilased	112	100	52	506	143	122	738	93
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	1	2	1	2	2	5	5	1
Fondi suurus, arvestusüksust	14 719	24 274	11 394	27 641	21 448	51 065	75 244	12 240
Lugejad	285	391	345	804	410	1 544	1 647	335
Pääteteenistuste registreeritud tulekahjud	21	6	6	24	18	13	28	18

Järg — Cont.

Väike-Maarja	Põlva maakond county	Linn City Põlva	Vallad Rural municipalities			Indicator		
			Ahja	Kanepi	Kõlleste	Laheda	Mikitamäe	
280,17	2 164,77	5,47	72,10	231,43	150,42	91,47	104,41	Area, km ²
26,8	..	0,0	20,2	21,5	14,4	16,5	36,8	Distance, km from the county centre
111,4	..	232,2	220,9	232,4	226,6	245,4	262,6	from Tallinn
4 493	31 547	6 510	1 138	2 564	1 036	1 382	1 048	Population
-0,29	-0,65	0,06	-1,56	-0,58	-1,61	-0,43	-1,96	Change in population, %
11,8	9,4	9,4	4,4	12,1	5,7	5,8	5,7	Crude birth rate
14,7	16,2	8,9	21,8	18,3	23,0	11,6	25,5	Crude death rate
-2,9	-6,8	0,5	-17,4	-6,2	-17,2	-5,8	-19,8	Crude rate of natural increase
48,6	53,6	39,9	60,5	60,9	55,1	53,4	72,7	Dependency ratio
0,97	1,06	1,15	1,11	0,93	0,91	1,14	0,77	Demographic labour pressure index
Local budgets, million kroons								
50,9	346,9	80,2	15,2	25,9	11,9	13,7	13,0	Total revenue
16,3	113,6	29,2	4,0	8,8	4,3	4,6	2,6	taxes
13,9	101,0	28,6	3,5	7,6	3,2	4,1	2,3	personal income tax
28,8	192,6	33,0	9,6	15,5	6,5	8,6	8,9	grants
46,0	357,7	78,7	16,8	28,4	11,5	15,3	10,8	Total expenditure
3,9	38,6	5,0	1,7	3,0	1,7	2,3	2,6	administration expenses
4,1	21,7	4,9	0,4	1,2	0,5	0,8	0,3	economy
24,5	177,2	39,4	5,9	14,5	4,8	8,7	3,7	education
4,1	37,4	6,4	1,5	2,6	1,8	1,6	3,4	social protection
28,3	26,0	22,7	78,3	23,4	5,8	26,8	5,4	Debt burden, %
884,8	9 511,7	2 137,7	333,9	731,8	239,1	694,4	342,7	Subsistence benefits, thousand kroons
923	1 063	1 169	926	899	1 442	1 110	942	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
109	785	167	28	27	28	17	35	Registered unemployed persons
78	580	201	14	27	15	12	9	Companies
15	71	5	2	5	3	4	3	primary sector
20	166	50	5	9	7	4	4	secondary sector
43	343	146	7	13	5	4	2	tertiary sector
504,1	3 275,3	2 001,1	22,6	41,1	86,1	39,9	7,5	Net sales, million kroons
Buildings completed in 2003–2005								
2	35	6	1	4	1	3	2	dwellings
289,1	4 705,5	878,4	250,8	443,4	331,9	391,2	268,6	floor area of dwellings, m ²
9	116	31	3	7	1	10	3	non-residential buildings
10 487,5	43 242,1	10 787,9	2 337,3	2 862,3	133,8	835,3	297,4	useful floor area of non-residential buildings, m ²
Full-time general education								
2	27	3	1	2	1	2	1	Schools
596	4 340	1 477	183	352	98	176	87	Pupils
Public libraries								
1	34	1	1	3	2	2	1	Libraries
40 241	522 324	81 741	15 661	41 502	22 614	17 796	17 665	Stock in library units
1 474	13 783	3 928	303	798	393	370	352	Users
26	168	34	8	10	6	4	8	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad Rural municipalities							
	Mooste	Orava	Põlva	Räpina	Valgjärve	Vastse-Kuuste	Veriora	Värskla
Pindala, km ²	185,12	175,52	228,63	265,93	143,02	123,01	200,42	187,82
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	14,8	36,8	2,1	29,1	20,7	15,4	22,3	40,3
Tallinnast	230,0	269,0	230,1	248,3	222,8	217,7	254,5	269,0
Rahvaarv	1 570	877	3 945	5 621	1 592	1 264	1 601	1 399
Rahvaarvu muutus, %	-1,13	-0,90	-0,05	-0,86	0,00	-0,08	-2,14	-1,34
Sündimuse üldkordaja	8,9	12,5	13,7	9,7	11,9	9,5	5,6	5,7
Suremuse üldkordaja	20,3	21,6	15,0	18,4	11,9	10,3	27,2	19,2
Loomuliku iibe üldkordaja	-11,4	-9,1	-1,3	-8,7	0,0	-0,8	-21,6	-13,5
Ülalpeetavate määr	54,5	73,7	52,2	56,8	57,6	54,8	59,5	58,4
Demograafiline tööturusurveindeks	1,01	1,08	0,96	1,14	1,16	1,00	1,01	1,33
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	18,7	10,4	41,6	51,6	14,3	12,0	15,4	22,7
maksud	5,3	2,9	15,9	16,3	4,8	4,8	4,9	5,2
üksikisiku tulumaks	4,3	2,0	14,6	15,1	3,9	3,9	3,8	4,0
toetused	12,1	7,2	21,2	32,1	7,5	6,7	9,0	14,6
Kulud kokku	18,5	10,9	36,5	59,9	15,9	11,2	16,0	27,4
üldised valitsussektori teenused	2,0	1,3	4,0	5,4	2,1	2,1	2,4	3,2
majandus	3,0	2,0	2,8	2,6	0,5	0,4	0,6	1,4
haridus	9,3	3,8	14,4	36,9	8,2	6,2	7,3	14,2
sotsiaalne kaitse	1,7	1,5	5,3	4,0	2,2	0,9	2,8	1,6
Võlakooormus, %	16,4	43,3	4,9	43,0	25,1	9,5	16,4	47,6
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	594,3	529,1	919,0	1 225,7	607,3	308,4	410,4	438,1
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 099	1 152	1 083	1 072	928	987	1 033	1 028
Registreeritud töötud	23	27	128	165	30	38	41	31
Äriühingud	21	9	77	104	25	25	20	21
primaarsektor	7	2	10	13	5	6	6	-
sekundaarsektor	4	3	27	30	5	7	3	8
tertsiaarsektor	10	4	40	61	15	12	11	13
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	86,8	14,8	373,5	380,2	26,2	103,2	12,7	79,5
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	-	4	6	3	-	5	-	-
eluruumide pind, m ²	-	255,9	850,9	443,3	-	591,1	-	-
mitteeluhooned	1	26	14	13	-	6	-	1
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	50,3	2 102,8	16 884,2	4 426,7	-	2 228,0	-	296,2
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	2	1	3	3	3	1	2	2
Õpilased	212	96	238	765	140	140	168	208
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	3	2	5	5	3	2	2	2
Fondi suurus, arvestusüksust	30 031	23 373	59 569	94 166	34 773	28 443	31 085	23 905
Lugejad	546	316	1 368	2 674	781	756	674	524
Pääteteenistuste registreeritud tulekahjud	5	7	18	28	11	6	8	15

Järg — Cont.

Pärnu maakond county	Linnad Cities			Vallad Rural municipalities				Indicator
	Kilingi-Nõmme	Pärnu	Sindi	Are	Audru	Halinga	Häädemeeste	
4 806,68	4,26	32,22	5,01	159,58	378,84	365,45	390,34	Area, km ²
..	42,1	0,4	13,2	16,8	10,9	27,5	40,2	Distance, km from the county centre
..	170,0	128,3	136,0	112,5	134,7	101,1	168,2	from Tallinn
89 017	2 144	44 198	4 049	1 332	4 859	3 492	3 123	Population
-0,36	-0,69	-0,45	-0,37	-0,52	-0,21	0,00	-0,32	Change in population, %
9,5	8,8	9,0	11,3	9,0	7,8	11,5	10,5	Crude birth rate
13,3	16,3	13,5	15,0	14,2	10,5	11,7	13,7	Crude death rate
-3,8	-7,4	-4,5	-3,7	-5,2	-2,7	-0,3	-3,2	Crude rate of natural increase
50,1	57,9	49,2	53,4	49,3	48,8	49,4	54,8	Dependency ratio
0,95	0,77	0,87	0,90	1,09	0,98	1,02	1,13	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
957,5	26,6	476,3	35,4	14,4	51,0	29,8	37,0	Total revenue
411,1	7,3	214,6	17,8	5,0	21,3	14,9	12,7	taxes
366,0	7,0	194,6	17,4	4,3	19,0	13,3	10,1	personal income tax
378,7	15,7	155,5	13,2	8,0	23,9	11,8	21,9	grants
957,9	27,1	466,3	40,4	14,5	42,8	28,9	41,7	Total expenditure
104,4	2,8	45,2	3,1	2,4	3,6	3,6	5,9	administration expenses
93,0	0,7	52,3	0,9	1,4	3,1	1,0	2,0	economy
486,9	15,9	225,5	19,3	7,5	25,8	17,3	23,4	education
78,9	1,2	39,8	1,8	0,8	5,2	1,6	2,5	social protection
26,1	13,5	32,4	21,7	47,7	12,7	8,9	53,5	Debt burden, %
11 854,5	346,8	3 629,1	436,5	102,8	1 557,1	329,0	373,3	Subsistence benefits, thousand kroons
1 025	927	1 075	896	1 012	894	1 066	993	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
729	14	392	27	15	34	20	19	Registered unemployed persons
2 470	38	1 596	51	19	121	67	58	Companies
171	1	47	1	9	15	10	16	primary sector
583	9	351	15	2	28	22	13	secondary sector
1 716	28	1 198	35	8	78	35	29	tertiary sector
13 522,4	122,5	9 661,6	320,6	35,5	411,5	282,4	148,2	Net sales, million kroons
								Buildings completed in 2003–2005
1 050	1	859	16	17	20	2	2	dwellings
70 627,3	203,5	49 535,3	1 224,9	1 372,2	2 428,8	351,4	260,1	floor area of dwellings, m ²
303	1	126	2	23	44	8	11	non-residential buildings
187 293,0	210,0	141 209,8	452,3	4 962,9	8 166,4	1 768,1	1 088,7	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								Full-time general education
53	1	13	1	2	4	4	4	Schools
12 884	605	7 241	416	184	621	487	464	Pupils
								Public libraries
47	1	4	1	2	5	4	4	Libraries
945 971	25 591	390 758	21 080	26 067	65 911	52 724	50 809	Stock in library units
40 347	1 300	21 855	1 179	712	1 144	1 681	1 213	Users
527	8	286	22	7	27	18	24	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>							
	Kaisma	Kihnu	Koonga	Lavassaare	Paikuse	Saarde	Sauga	Surju
Pindala, km ²	183,98	16,88	438,51	8,00	174,92	508,30	164,75	357,69
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	46,4	53,7	35,6	22,7	9,9	41,8	5,5	23,0
Tallinnast	92,0	177,4	120,1	122,7	137,9	169,8	122,9	150,9
Rahvaarv	574	487	1 328	547	3 021	2 326	2 564	1 015
Rahvaarvu muutus, %	0,88	-0,81	-0,23	0,74	0,37	-0,34	0,31	-0,68
Sündimuse üldkordaja	14,0	8,2	12,0	18,3	12,6	8,6	14,5	11,8
Suremuse üldkordaja	5,2	16,4	15,0	14,7	9,0	12,4	11,7	18,6
Loomuliku iibe üldkordaja	8,7	-8,2	-3,0	3,7	3,6	-3,9	2,7	-6,9
Ülalpeetavate määr	53,9	65,6	48,2	62,8	43,4	49,0	48,1	55,9
Demograafiline tööturusurveindeks	1,16	0,97	0,85	1,56	1,09	1,23	0,99	1,26
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	5,8	10,2	13,0	3,8	33,7	23,1	27,2	11,7
maksud	2,9	1,7	5,2	2,0	18,9	8,8	13,6	5,8
üksikisiku tulumaks	2,1	1,6	3,6	2,0	17,4	6,1	12,6	3,6
toetused	2,4	8,1	7,0	1,1	9,3	13,5	10,1	4,8
Kulud kokku	8,8	10,1	12,7	7,8	31,9	20,5	26,8	11,0
üldised valitsussektori teenused	1,1	1,8	2,0	0,9	4,4	3,3	2,0	1,1
majandus	0,2	1,7	2,0	3,7	2,9	3,3	5,6	0,5
haridus	6,1	2,4	5,8	2,1	16,0	7,1	15,0	6,3
sotsiaalne kaitse	0,3	1,8	1,3	0,3	1,6	2,1	1,2	1,9
Võlakoormus, %	29,1	4,1	4,0	2,3	0,8	1,7	2,1	11,5
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	15,0	80,0	550,9	79,8	119,5	719,7	123,6	382,0
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	922	732	1 021	935	1 458	1 229	798	1 125
Registreeritud töötud	4	29	10	7	21	24	14	18
Äriühingud	8	9	10	9	92	20	93	12
primaarsektor	1	1	6	-	4	7	2	5
sekundaarsektor	-	3	1	2	35	5	25	-
tertsiaarsektor	7	5	3	7	53	8	66	7
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	19,4	19,0	31,0	56,6	320,9	37,3	406,1	20,1
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	-	1	17	-	42	2	41	-
eluruumide pind, m ²	-	22,0	982,9	-	6 680,8	221,3	4 460,0	-
mitteeluhooned	8	1	11	1	9	5	20	2
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	689,2	75,5	2 310,7	723,1	8 093,2	809,5	6 646,9	739,1
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	1	1	2	1	2	1	2	1
Õpilased	55	54	131	21	406	100	169	128
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	1	1	2	1	1	1	2	1
Fondi suurus, arvestusüksust	8 615	4 481	26 075	7 579	17 198	18 580	27 560	9 795
Lugejad	253	151	424	250	560	481	542	491
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	2	3	4	2	16	12	26	4

Järg — Cont.

								Indicator
Tahkuranna	Tali	Tootsi	Tori	Tõstamaa	Varbla	Vändra alev	Vändra	
103,36	194,43	1,76	282,07	261,01	313,81	3,28	458,24	Area, km ²
								Distance, km
16,1	53,1	33,2	26,8	39,8	60,0	49,0	48,3	from the county centre
144,1	181,0	119,5	123,3	156,4	147,1	100,1	99,6	from Tallinn
2 010	725	992	2 538	1 600	1 013	2 528	2 552	Population
-0,20	-1,36	-0,60	-0,35	-0,31	-0,78	-0,75	-0,62	Change in population, %
8,4	6,8	10,1	8,3	8,7	7,9	7,5	9,4	Crude birth rate
10,9	20,5	16,1	11,8	11,9	15,7	15,8	15,6	Crude death rate
-2,5	-13,7	-6,0	-3,5	-3,1	-7,9	-8,3	-6,3	Crude rate of natural increase
48,3	57,4	63,7	46,4	56,1	60,0	42,8	55,7	Dependency ratio
1,03	1,29	0,78	0,92	1,22	0,82	1,16	1,11	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
32,1	7,0	7,9	22,4	21,1	11,3	34,5	22,3	Total revenue
8,1	2,7	3,9	11,4	5,9	4,5	12,3	10,0	taxes
7,5	1,7	3,9	10,2	4,4	3,0	12,1	8,4	personal income tax
12,3	3,7	3,0	9,8	12,9	5,9	14,0	10,7	grants
35,4	7,0	7,5	24,7	21,5	10,7	38,4	21,4	Total expenditure
2,4	1,6	1,0	3,7	2,9	2,0	4,1	3,5	administration expenses
5,4	0,3	0,1	1,0	2,9	0,8	0,4	0,5	economy
17,9	3,5	4,1	16,6	9,8	3,9	24,1	11,3	education
3,0	0,7	0,7	1,5	3,0	2,1	2,8	1,7	social protection
26,2	24,1	72,6	18,0	39,4	18,3	30,0	17,7	Debt burden, %
376,4	222,5	353,4	444,4	506,9	407,8	235,4	462,7	Subsistence benefits, thousand kroons
1 157	834	1 006	917	988	1 049	1 211	1 243	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
21	11	8	4	11	8	8	10	Registered unemployed persons
57	8	11	51	28	17	58	37	Companies
8	3	1	9	5	5	5	10	primary sector
14	2	5	13	6	2	19	11	secondary sector
35	3	5	29	17	10	34	16	tertiary sector
138,1	10,7	198,6	227,7	17,4	23,7	873,8	139,7	Net sales, million kroons
								Buildings completed in 2003–2005
10	-	-	1	-	13	3	3	dwellings
1 130,7	-	-	183,5	-	860,0	222,6	487,4	floor area of dwellings, m ²
4	-	-	5	1	11	6	4	non-residential buildings
1 261,4	-	-	5 674,6	109,0	995,3	1 180,5	126,9	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								Full-time general education
2	1	1	3	1	1	1	3	Schools
196	73	81	254	244	103	620	231	Pupils
								Public libraries
2	1	1	2	3	2	1	4	Libraries
20 495	12 552	10 384	25 353	30 865	29 214	31 135	33 150	Stock in library units
739	204	315	3 454	701	485	1 376	837	Users
19	5	5	6	10	6	3	12	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Rapla maakond county	Vallad Rural municipalities						
		Juuru	Järvakandi	Kaiu	Kehtna	Kohila	Käru	Märjamaa
Pindala, km ²	2 979,71	152,40	4,83	261,06	507,30	230,20	214,91	871,62
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	..	14,2	27,5	19,4	11,4	20,1	32,5	27,9
Tallinnast	..	52,9	80,7	61,0	63,1	34,1	84,2	69,1
Rahvaarv	36 869	1 572	1 446	1 679	5 163	5 876	708	7 387
Rahvaarvu muutus, %	-0,44	-0,76	-1,23	-0,18	-0,35	-0,14	-0,70	-0,62
Sündimuse üldkordaja	9,7	4,4	5,5	7,7	10,1	11,6	7,0	9,9
Suremuse üldkordaja	14,3	12,0	18,6	10,1	13,5	12,9	15,5	16,3
Loomuliku iibe üldkordaja	-4,6	-7,6	-13,1	-2,4	-3,5	-1,4	-8,4	-6,5
Ülalpeetavate määr	48,0	48,9	65,1	43,8	43,1	50,6	54,2	49,7
Demograafiline tööturusurveindeks	1,06	1,10	0,80	1,26	1,24	1,07	0,95	0,95
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	399,7	21,6	17,4	17,4	50,5	61,8	11,2	71,1
maksud	178,6	7,3	5,8	7,7	23,4	32,9	3,6	33,0
üksikisiku tulumaks	158,1	6,5	5,7	6,6	20,7	29,6	2,1	27,4
toetused	177,2	12,0	8,7	8,5	22,1	25,0	4,4	32,0
Kulud kokku	404,8	21,9	17,0	19,1	51,2	63,4	11,5	76,5
üldised valitsussektori teenused	42,9	2,4	1,5	2,2	3,1	11,3	1,1	8,1
majandus	15,4	0,3	0,4	0,4	2,4	5,1	0,3	2,9
haridus	221,4	13,8	8,6	12,1	28,0	26,7	6,1	44,8
sotsiaalne kaitse	31,1	1,4	2,4	1,4	4,2	4,6	2,9	4,3
Võlakoormus, %	25,6	11,7	9,7	19,5	23,6	37,7	24,2	29,8
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	8 974,8	313,2	348,3	294,2	1 571,7	1 652,5	131,6	2 034,5
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 116	1 123	1 009	1 081	1 210	1 018	1 283	1 070
Registreeritud töötud	541	18	21	10	102	56	11	179
Äriühingud	790	24	20	29	87	102	11	171
primaarsektor	86	5	-	5	21	15	2	19
sekundaarsektor	219	8	9	11	19	27	4	48
tertsiaarsektor	485	11	11	13	47	60	5	104
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	4 527,8	73,5	429,4	70,4	488,5	668,5	18,0	637,1
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	54	4	-	2	2	4	-	2
eluruumide pind, m ²	5 579,9	378,8	-	263,1	318,6	727,2	-	329,5
mitteeluhooned	163	23	1	2	9	35	-	5
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	40 561,0	1 364,1	304,0	127,0	11 984,3	6 383,6	-	362,7
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	29	2	1	2	5	1	1	6
Õpilased	5 284	295	213	174	568	834	71	983
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	34	3	1	3	6	2	1	7
Fondi suurus, arvestusüksust	475 727	25 223	20 956	30 894	68 917	47 464	10 033	89 222
Lugejad	14 372	720	548	624	1 909	1 501	400	2 584
Pääteteenistuste registreeritud tulekahjud	315	9	12	7	28	72	4	66

Järg — Cont.

			Saare maakond county	Linn City	Vallad Rural municipalities		Indicator	
Raikküla	Rapla	Vigala		Kuressaare	Kaarma	Kihelkonna	Kärla	
224,20	243,37	269,81	2 922,19	14,95	391,47	245,94	216,28	Area, km ²
								Distance, km
13,2	0,5	45,9	..	0,2	1,7	33,5	19,2	from the county centre
65,3	53,5	90,2	..	217,5	216,6	242,8	228,5	from Tallinn
1 754	9 516	1 768	35 076	14 919	3 893	891	1 662	Population
-0,28	-0,27	-1,23	-0,37	0,15	-0,08	-1,22	-2,00	Change in population, %
12,5	10,5	5,6	9,4	11,1	8,7	7,8	6,0	Crude birth rate
15,4	13,3	18,0	13,4	9,7	9,8	21,2	26,2	Crude death rate
-2,8	-2,8	-12,4	-4,0	1,5	-1,0	-13,4	-20,3	Crude rate of natural increase
52,3	46,0	43,6	50,1	44,8	46,0	58,3	47,7	Dependency ratio
1,12	1,06	1,13	0,96	0,99	1,03	0,99	0,57	Demographic labour pressure index
Local budgets, million kroons								
20,4	109,8	18,5	420,4	180,5	36,5	14,7	15,4	Total revenue
8,0	50,8	6,1	166,4	78,0	18,9	4,5	6,2	taxes
6,4	48,1	5,0	151,2	74,8	17,1	3,3	5,3	personal income tax
11,3	43,7	9,6	198,7	71,3	14,5	5,3	7,5	grants
19,9	107,0	17,3	422,8	196,3	36,0	9,6	15,6	Total expenditure
2,7	8,7	1,8	39,7	14,8	3,6	1,6	2,4	administration expenses
0,8	2,2	0,7	44,2	18,2	6,6	1,2	1,2	economy
9,2	62,5	9,6	204,0	96,7	16,0	4,5	8,5	education
1,1	6,6	2,2	31,3	11,4	2,9	1,6	0,7	social protection
30,0	25,1	3,9	31,9	47,5	5,3	5,4	34,8	Debt burden, %
688,9	1 735,5	204,2	7 841,9	3 764,3	467,2	297,6	275,0	Subsistence benefits, thousand kroons
1 055	1 220	1 437	1 154	1 354	904	893	830	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
16	109	19	468	183	50	12	18	Registered unemployed persons
20	313	13	1 045	728	94	14	13	Companies
4	13	2	279	218	14	1	4	primary sector
5	83	5	193	103	27	3	4	secondary sector
11	217	6	573	407	53	10	5	tertiary sector
158,9	1 959,7	23,9	4 742,0	3 611,9	486,9	8,1	60,0	Net sales, million kroons
Buildings completed in 2003–2005								
11	29	-	137	63	31	-	1	dwellings
820,0	2 742,8	-	14 078,6	6 548,2	3 735,2	-	53,9	floor area of dwellings, m ²
47	36	5	213	40	53	12	2	non-residential buildings
3 773,9	15 835,5	425,8	66 185,2	35 398,5	10 913,0	1 159,9	1 178,5	useful floor area of non-residential buildings, m ²
Full-time general education								
4	5	2	24	4	2	1	1	Schools
233	1 687	226	5 158	2 915	239	87	161	Pupils
Public libraries								
3	5	3	31	1	5	1	1	Libraries
28 294	125 679	29 045	390 620	114 470	32 262	9 664	10 564	Stock in library units
786	4 538	762	15 347	7 480	900	239	361	Users
9	97	11	154	41	21	8	7	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>							
	Laimjala	Leisi	Lümanda	Muhu	Mustjala	Orissaare	Pihitla	Põide
Pindala, km ²	116,29	348,40	199,49	206,12	235,47	163,02	228,11	123,58
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	39,6	40,7	31,7	65,3	31,4	53,3	14,9	52,8
Tallinnast	180,7	198,5	246,3	152,5	234,6	165,8	208,7	168,3
Rahvaarv	793	2 127	820	1 779	757	2 053	1 400	953
Rahvaarvu muutus, %	-0,50	-0,56	-1,20	-1,33	-0,66	-0,24	-1,20	-1,35
Sündimuse üldkordaja	11,3	10,8	7,3	7,8	9,2	8,8	9,2	6,3
Suremuse üldkordaja	16,4	16,4	21,8	21,2	15,8	11,7	22,0	20,8
Loomuliku iibe üldkordaja	-5,0	-5,6	-14,5	-13,4	-6,6	-2,9	-12,8	-14,6
Ülalpeetavate määr	51,0	59,9	55,3	65,5	59,0	54,6	51,5	64,6
Demograafiline tööturusurveindeks	1,02	0,98	1,00	0,76	0,93	1,18	0,73	0,91
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	7,4	22,2	8,9	19,4	12,9	33,2	14,1	9,1
maksud	2,9	8,3	4,0	7,1	3,0	8,9	6,6	4,2
üksikisiku tulumaks	2,5	6,7	3,2	6,4	2,1	8,2	5,8	3,6
toetused	4,3	10,3	4,4	9,7	9,7	21,2	7,0	4,2
Kulud kokku	7,1	22,3	8,0	19,0	12,8	32,5	14,2	8,4
üldised valitsussektori teenused	1,0	1,9	1,1	2,5	1,0	2,2	1,5	1,1
majandus	1,0	1,0	0,7	2,2	1,2	1,0	0,6	0,7
haridus	3,6	10,6	4,1	7,3	9,0	12,8	6,7	4,3
sotsiaalne kaitse	0,6	4,2	0,7	2,8	0,8	1,2	1,2	0,9
Võlakooormus, %	2,2	9,7	7,3	14,2	42,1	62,4	19,5	3,6
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	117,0	372,9	187,6	590,0	370,8	191,3	422,2	75,9
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	708	991	921	1 142	942	1 046	888	712
Registreeritud töötud	14	32	19	36	15	20	20	9
Äriühingud	5	25	11	36	9	34	26	10
primaarsektor	2	7	4	7	-	4	7	4
sekundaarsektor	1	7	4	6	2	13	9	2
tertsiaarsektor	2	11	3	23	7	17	10	4
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	52,3	50,8	10,8	49,4	4,0	61,3	114,1	11,1
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	-	2	3	1	15	-	8	1
eluruumide pind, m ²	-	492,8	320,6	28,6	845,9	-	982,1	49,0
mitteeluhooned	5	7	8	6	27	4	11	6
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	1 598,2	484,2	1 311,8	214,7	3 716,1	1 265,6	2 985,3	304,5
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	1	1	1	1	1	3	2	1
Õpilased	66	304	90	193	60	441	89	87
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	2	3	2	2	2	2	3	2
Fondi suurus, arvestusüksust	16 309	28 987	18 540	22 137	14 371	39 272	26 327	15 489
Lugejad	484	858	395	755	515	1 224	618	373
Pääteteenistuste registreeritud tulekahjud	5	17	1	16	5	5	13	2

Järg — Cont.

Ruhnu	Salme	Torgu	Valjala	Tartu maakond	Linnad		Indicator	
				county	Elva	Kallaste	Tartu	
11,54	115,07	126,44	180,02	2 992,74	9,92	1,93	38,80	Area, km ²
								Distance, km
74,8	18,3	46,1	26,3	..	26,0	49,9	1,0	from the county centre
291,3	235,9	263,7	192,9	..	197,6	196,7	186,7	from Tallinn
70	1 187	375	1 397	148 969	5 826	1 152	101 740	Population
4,48	-0,59	-0,53	-0,71	0,06	-0,53	-1,20	0,25	Change in population, %
43,5	5,9	5,3	5,0	11,9	8,6	3,5	13,1	Crude birth rate
0,0	11,8	10,6	12,8	11,4	13,9	16,4	10,6	Crude death rate
43,5	-5,9	-5,3	-7,8	0,5	-5,3	-12,9	2,5	Crude rate of natural increase
62,8	55,2	78,6	51,2	47,6	58,3	48,8	45,7	Dependency ratio
1,20	1,27	1,15	1,08	1,07	0,99	1,14	1,06	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
8,6	11,8	11,8	14,2	1 537,1	62,8	11,6	1 042,3	Total revenue
0,6	5,7	1,7	6,0	711,6	26,5	2,5	521,2	taxes
0,6	5,2	1,0	5,5	674,8	25,6	2,4	499,0	personal income tax
7,8	5,3	9,2	7,1	616,0	29,3	7,2	372,0	grants
2,9	13,1	11,8	13,4	1 589,9	67,7	11,4	1 077,6	Total expenditure
0,9	1,5	1,3	1,5	142,7	4,4	1,7	99,3	administration expenses
0,2	1,1	6,5	0,8	184,7	6,1	0,6	143,9	economy
1,3	8,3	3,1	7,4	771,1	37,5	5,8	492,8	education
0,1	0,5	0,6	1,4	113,9	3,5	0,9	77,2	social protection
0,8	24,7	23,4	11,5	39,1	42,7	47,3	44,5	Debt burden, %
22,7	82,9	175,9	428,6	16 548,2	360,3	172,3	11 107,1	Subsistence benefits, thousand kroons
810	667	1 309	948	1 249	817	919	1 341	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
-	17	8	15	1 438	35	35	878	Registered unemployed persons
1	14	4	21	4 637	133	13	3 633	Companies
-	2	1	4	248	5	1	98	primary sector
-	5	-	7	1 027	40	2	735	secondary sector
1	7	3	10	3 362	88	10	2 800	tertiary sector
1,3	72,9	4,0	143,4	32 794,5	899,0	68,2	27 107,0	Net sales, million kroons
								Buildings completed in 2003–2005
-	9	3	-	1 185	5	3	825	dwellings
-	790,3	232,0	-	105 865,2	608,2	278,3	67 507,0	floor area of dwellings, m ²
1	22	6	3	490	7	7	174	non-residential buildings
32,5	3 424,2	321,5	1 876,9	212 821,1	4 663,0	1 905,8	97 094,5	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								Full-time general education
1	1	1	2	54	1	1	25	Schools
12	153	42	219	20 551	1 017	150	14 412	Pupils
								Public libraries
1	1	1	2	53	1	1	4	Libraries
6 346	7 233	9 219	19 430	1 381 382	50 313	30 519	655 404	Stock in library units
97	342	243	463	52 761	2 836	522	36 890	Users
2	6	1	4	1 088	32	15	680	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad Rural municipalities							
	Alatskivi	Haaslava	Kambja	Konguta	Laeva	Luunja	Meeksi	Mäksa
Pindala, km ²	128,38	110,02	189,22	107,60	233,18	131,54	143,48	133,47
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	41,9	11,6	16,8	32,1	27,0	10,9	55,4	19,1
Tallinnast	197,9	198,0	203,0	188,2	161,7	197,5	242,0	205,6
Rahvaarv	1 393	1 684	2 442	1 352	881	2 574	748	1 715
Rahvaarvu muutus, %	-0,21	0,00	-0,37	-0,81	0,34	0,19	-1,58	-0,29
Sündimuse üldkordaja	12,9	12,5	7,8	7,4	10,2	10,9	6,6	10,5
Suremuse üldkordaja	15,1	12,5	12,7	16,2	6,8	8,9	22,5	13,4
Loomuliku iibe üldkordaja	-2,2	0,0	-4,9	-8,8	3,4	1,9	-15,9	-2,9
Ülalpeetavate määr	71,8	52,7	55,4	51,4	57,0	42,7	65,1	53,7
Demograafiline tööturusurveindeks	1,00	1,25	1,19	1,12	1,12	1,06	0,88	1,24
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	22,9	14,8	32,7	11,9	8,7	31,1	6,8	16,2
maksud	4,3	6,3	8,7	4,7	4,3	11,0	2,2	6,2
üksikisiku tulumaks	3,7	5,9	7,8	4,2	3,2	10,3	1,6	5,8
toetused	14,0	6,9	21,0	6,2	3,3	9,7	4,3	5,4
Kulud kokku	24,0	14,5	34,9	15,4	11,1	23,6	6,0	14,4
üldised valitsussektori teenused	2,2	1,6	2,2	1,5	1,6	2,7	0,9	1,5
majandus	1,0	1,2	1,3	1,0	0,5	1,4	0,4	1,0
haridus	11,8	7,7	24,7	9,5	4,4	12,7	2,9	6,3
sotsiaalne kaitse	1,3	1,7	1,9	1,2	0,7	2,1	0,8	3,6
Võlakoormus, %	16,4	18,4	34,6	42,1	1,8	4,0	7,9	13,9
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	225,4	361,8	178,2	243,2	102,3	133,5	239,5	266,8
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 231	1 036	1 135	1 046	713	1 150	1 307	1 370
Registreeritud töötud								
	25	46	25	15	6	26	34	17
Äriühingud								
	17	38	55	14	20	45	3	26
primaarsektor	5	8	12	4	9	11	2	4
sekundaarsektor	5	14	7	5	2	6	-	9
tertsiaarsektor	7	16	36	5	9	28	1	13
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	39,9	102,1	59,6	52,7	131,7	416,8	4,0	108,2
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	5	11	14	-	13	3	25	15
eluruumide pind, m ²	542,8	1 467,6	1 307,9	-	851,4	449,4	1 708,1	1 365,1
mitteeluhooned	18	15	20	-	9	5	28	10
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	2 627,8	3 261,4	9 703,5	-	2 254,9	4 885,7	1 353,8	648,9
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	1	1	4	1	1	2	2	2
Õpilased	292	109	360	69	81	320	62	106
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	3	1	2	1	1	3	3	2
Fondi suurus, arvestusüksust	33 483	15 594	32 315	16 839	16 547	72 384	30 758	32 148
Lugejad	739	375	592	235	336	1 211	451	580
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	28	20	15	11	2	29	2	12

Järg — Cont.

								Indicator
Nõo	Peipsiääre	Piirissaare	Puhja	Rannu	Rõngu	Tartu	Tähtvere	
168,92	30,95	7,76	167,54	158,01	164,19	300,26	114,79	Area, km ²
								Distance, km
15,5	42,8	75,2	25,7	38,1	39,6	8,3	13,0	from the county centre
196,8	206,7	261,8	182,2	184,9	197,4	186,7	181,4	from Tallinn
3 637	899	85	2 328	1 692	2 930	5 029	2 954	Population
-0,27	-1,64	-5,56	-0,34	-0,82	-0,44	-0,22	0,31	Change in population, %
9,6	3,3	0,0	10,7	10,0	9,5	8,1	11,9	Crude birth rate
12,9	19,8	56,8	14,2	18,2	14,0	10,3	8,8	Crude death rate
-3,3	-16,5	-56,8	-3,4	-8,2	-4,4	-2,2	3,1	Crude rate of natural increase
53,7	78,0	129,7	52,8	56,2	54,2	48,1	42,8	Dependency ratio
1,16	0,69	0,20	1,13	1,04	0,96	1,06	1,10	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
40,6	9,4	3,1	23,5	19,6	26,6	53,7	24,5	Total revenue
15,8	1,4	0,1	8,5	6,7	10,6	20,3	14,0	taxes
14,9	1,1	0,1	8,0	6,0	9,9	18,9	13,4	personal income tax
20,7	7,5	2,9	13,2	10,9	15,0	28,1	8,9	grants
43,3	10,4	3,0	25,9	21,9	23,7	56,1	27,1	Total expenditure
3,1	1,2	0,5	2,2	1,4	2,2	3,5	2,6	administration expenses
2,3	0,7	2,2	1,4	3,6	2,4	6,1	1,5	economy
20,5	6,5	0,0	16,6	10,7	13,3	31,2	10,9	education
2,8	0,8	0,1	2,1	1,6	1,8	2,7	1,9	social protection
31,9	20,1	32,3	29,3	12,0	3,0	54,6	29,7	Debt burden, %
225,0	114,0	68,5	646,7	186,2	216,0	624,0	79,9	Subsistence benefits, thousand kroons
766	914	754	1 327	906	1 235	1 076	1 163	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
42	15	3	30	19	36	42	16	Registered unemployed persons
81	3	-	37	24	52	154	61	Companies
15	1	-	5	9	11	24	6	primary sector
26	2	-	15	5	15	44	24	secondary sector
40	-	-	17	10	26	86	31	tertiary sector
316,8	3,7	-	128,7	127,9	327,4	938,1	628,9	Net sales, million kroons
								Buildings completed in 2003–2005
14	-	-	9	23	24	69	6	dwellings
2 039,5	-	-	1 041,9	1 947,7	2 141,0	7 091,8	1 014,1	floor area of dwellings, m ²
26	-	-	8	8	15	53	5	non-residential buildings
5 062,7	-	-	288,3	1 116,4	8 956,3	17 341,4	10 990,4	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								Full-time general education
2	1	-	1	1	2	2	1	Schools
756	74	-	394	261	307	638	162	Pupils
								Public libraries
3	2	1	3	3	4	6	1	Libraries
44 750	17 725	4 454	40 623	37 695	31 547	85 431	17 920	Stock in library units
831	421	68	683	695	710	1 928	407	Users
24	19	1	32	8	22	35	19	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>			Valga maakond <i>county</i>	Linnad <i>Cities</i>	Vallad <i>Rural municipalities</i>			
	Vara	Võnnu	Ülenurme			Tõrva	Valga	Helme	Hummuli
Pindala, km ²	333,81	232,63	86,35	2 043,53	4,80	16,54	312,73	162,70	
Kaugus, km									
maakonnakeskusest	22,9	25,7	6,6	..	28,9	1,0	32,0	15,6	
Tallinnast	189,5	212,2	192,8	..	201,1	230,2	197,5	214,6	
Rahvaarv	1 947	1 218	4 743	34 661	3 112	13 930	2 528	1 060	
Rahvaarvu muutus, %	-0,15	-1,38	-0,21	-0,59	-0,38	-0,36	-0,47	0,00	
Sündimuse üldkordaja	15,4	7,3	7,4	9,1	11,5	10,7	7,1	10,4	
Suremuse üldkordaja	16,9	21,2	9,5	15,2	15,4	14,3	11,8	11,3	
Loomuliku iibe üldkordaja	-1,5	-13,9	-2,1	-6,0	-3,8	-3,6	-4,7	-0,9	
Ülalpeetavate määr	57,1	54,2	39,2	54,9	51,1	53,0	51,1	59,6	
Demograafiline tööturusurveindeks	1,15	1,12	1,16	1,03	0,85	1,01	1,23	1,47	
Kohalikud eelarved, miljonit krooni									
Tulud kokku	16,5	12,5	45,5	357,7	40,1	137,2	21,1	9,9	
maksud	6,8	4,2	24,9	120,4	12,1	46,1	9,0	3,7	
üksikisiku tulumaks	5,3	3,4	24,0	107,7	11,9	44,6	7,2	2,8	
toetused	9,0	7,3	13,3	208,8	22,3	82,9	10,8	5,3	
Kulud kokku	17,5	12,2	48,3	396,5	41,0	172,7	23,6	9,4	
üldised valitsussektori teenused	2,1	1,4	2,8	33,7	2,3	13,5	2,0	1,5	
majandus	1,4	0,4	4,2	31,9	2,6	10,9	2,0	0,7	
haridus	8,2	7,6	29,4	176,6	24,5	53,9	12,1	5,0	
sotsiaalne kaitse	1,7	1,0	2,4	41,6	2,7	18,6	3,7	1,2	
Võlakoormus, %	38,9	58,6	6,7	28,2	28,1	41,7	9,9	5,4	
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	586,6	328,8	82,0	13 804,1	389,2	7 381,7	693,3	251,7	
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 223	1 004	843	1 136	1 016	1 223	1 011	960	
Registreeritud töötud	42	19	32	1 161	36	638	69	21	
Äriühingud	28	15	185	593	103	201	32	14	
primaarsektor	5	2	11	79	14	11	10	4	
sekundaarsektor	9	4	58	150	26	50	10	6	
tertsiaarsektor	14	9	116	364	63	140	12	4	
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	157,7	30,2	1 145,9	3 471,5	503,7	1 571,4	322,2	57,6	
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud									
eluruumid	4	19	98	124	2	27	2	4	
eluruumide pind, m ²	231,6	1 213,7	13 058,2	11 006,6	357,0	1 953,5	322,7	271,6	
mitteeluhooned	2	36	44	169	4	29	11	2	
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	44,6	9 575,7	31 045,9	88 783,2	2 816,5	40 216,4	9 026,3	1 838,1	
Üldharidus päevaõppes									
Koolid	1	1	1	23	1	4	3	1	
Õpilased	116	226	639	4 903	673	2 027	255	134	
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud									
Raamatukogud	3	2	3	25	2	1	2	1	
Fondi suurus, arvestusüksust	42 992	21 150	50 791	389 244	32 923	112 867	18 730	11 319	
Lugejad	879	534	838	12 976	1 510	4 444	820	441	
Pääteteenistuste registreeritud tulekahjud	20	12	50	218	16	90	15	8	

Järg — Cont.

								Indicator
Karula	Otepää	Palupera	Puka	Põdrala	Sangaste	Taheva	Tõlliste	
229,92	217,36	123,48	200,93	127,22	144,72	204,70	193,78	Area, km ²
								Distance, km
22,0	47,4	51,3	36,5	41,4	27,7	23,4	19,0	from the county centre
245,6	216,0	207,4	208,9	191,5	226,8	252,7	231,9	from Tallinn
1 101	4 094	1 160	1 881	911	1 489	972	1 857	Population
-1,43	-0,70	-1,19	-0,69	-0,76	-0,33	-0,92	-1,69	Change in population, %
6,3	7,8	8,6	8,5	3,3	9,4	6,1	5,9	Crude birth rate
21,6	14,8	20,6	15,4	12,0	12,7	15,4	23,0	Crude death rate
-15,3	-7,1	-12,0	-6,9	-8,7	-3,4	-9,2	-17,1	Crude rate of natural increase
60,3	53,6	60,0	60,8	60,7	61,7	68,2	53,9	Dependency ratio
0,84	1,02	1,11	1,04	0,94	1,37	1,47	0,90	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
11,1	49,3	12,4	18,0	8,3	18,9	9,6	17,4	Total revenue
4,0	16,1	3,5	6,8	3,2	5,0	3,3	5,8	taxes
2,7	14,6	2,9	5,5	2,6	4,3	2,3	5,0	personal income tax
6,1	28,0	8,0	10,0	5,0	12,6	5,3	10,3	grants
10,8	52,5	11,0	18,8	8,5	17,3	9,4	17,2	Total expenditure
1,4	3,8	1,1	1,1	1,1	2,2	1,2	1,8	administration expenses
0,7	9,7	0,6	1,4	0,5	1,4	0,3	0,9	economy
5,1	27,3	6,5	10,5	4,7	10,4	4,5	10,0	education
1,8	3,5	1,2	1,3	0,9	2,1	2,2	1,7	social protection
11,0	39,7	0,5	0,8	2,6	47,1	6,7	2,1	Debt burden, %
417,5	1 028,5	329,2	234,4	288,9	1 032,6	643,1	682,9	Subsistence benefits, thousand kroons
957	971	1 223	1 042	805	1 187	983	1 031	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
48	62	18	17	33	52	38	83	Registered unemployed persons
12	129	19	19	6	21	7	29	Companies
1	8	5	6	2	4	3	11	primary sector
3	27	6	7	3	7	-	5	secondary sector
8	94	8	6	1	10	4	13	tertiary sector
10,5	549,9	19,2	138,3	11,8	185,7	8,3	92,4	Net sales, million kroons
								Buildings completed in 2003–2005
2	29	3	6	19	2	-	28	dwellings
219,2	3 646,1	428,1	640,5	1 446,3	158,5	-	1 563,1	floor area of dwellings, m ²
12	47	22	3	22	6	1	9	non-residential buildings
4 831,8	14 753,8	3 360,9	72,5	1 831,7	2 744,9	700,0	6 569,9	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								Full-time general education
2	2	1	2	2	1	2	1	Schools
80	811	77	253	89	148	91	248	Pupils
								Public libraries
2	2	2	3	1	2	2	4	Libraries
17 369	43 309	12 702	30 820	10 202	24 229	21 191	41 999	Stock in library units
489	1 800	325	808	306	579	340	961	Users
14	24	8	17	1	6	6	9	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vald	Viljandi	Linnad			Vallad		
	Rural municipality	maakond county	Mõisaküla	Suure-Jaani	Viljandi	Võhma	Abja	Halliste
Pindala, km ²	104,63	3 422,49	2,20	2,22	14,62	1,93	290,21	267,09
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	20,0	..	47,0	24,9	0,7	32,0	35,1	27,4
Tallinnast	223,3	..	189,1	130,3	151,9	122,7	185,8	179,2
Rahvaarv	566	56 370	1 073	1 242	20 274	1 544	2 766	1 834
Rahvaarvu muutus, %	-1,22	-0,43	-1,65	-0,80	-0,39	-0,71	-0,93	-0,27
Sündimuse üldkordaja	7,0	9,0	8,3	8,8	8,5	6,5	5,8	9,3
Suremuse üldkordaja	19,3	13,5	25,0	17,6	12,4	13,5	15,8	12,5
Loomuliku iibe üldkordaja	-12,3	-4,5	-16,6	-8,8	-3,9	-7,1	-10,1	-3,3
Ülalpeetavate määr	59,4	51,6	71,1	53,7	48,6	57,7	60,1	48,4
Demograafiline tööturusurveindeks	0,88	1,00	0,96	1,13	0,87	0,96	1,16	1,20
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	4,5	580,2	10,2	18,0	214,3	16,9	28,5	15,9
maksud	1,8	227,5	2,8	5,0	91,9	5,2	9,3	6,4
üksikisiku tulumaks	1,2	205,8	2,7	4,8	90,1	5,2	7,6	4,8
toetused	2,3	272,4	5,5	8,5	87,2	9,5	16,5	9,0
Kulud kokku	4,3	583,7	9,4	17,7	217,5	16,5	30,1	14,6
üldised valitsussektori teenused	0,7	52,5	1,1	1,8	15,0	2,5	2,6	1,8
majandus	0,2	36,7	0,7	0,8	16,8	0,6	0,4	0,4
haridus	2,0	301,0	4,7	11,6	107,8	10,1	18,0	7,9
sotsiaalne kaitse	0,8	59,7	1,7	1,1	19,3	0,9	2,3	1,4
Võlakooormus, %	12,2	27,8	21,9	34,7	37,0	88,8	30,4	0,6
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	431,0	14 471,6	233,8	141,5	3 268,1	256,4	661,7	686,8
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 110	1 111	1 039	1 080	1 235	966	882	1 076
Registreeritud töötud	46	933	7	10	283	21	50	50
Äriühingud	1	1 000	5	26	551	15	29	16
primaarsektor	-	129	-	5	20	3	11	7
sekundaarsektor	-	263	2	3	140	3	6	4
tertsiaarsektor	1	608	3	18	391	9	12	5
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	0,7	7 431,0	15,3	51,9	5 112,9	58,2	141,2	31,4
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud								
eluruumid	-	80	-	1	23	-	9	3
eluruumide pind, m ²	-	9 055,9	-	98,4	3 351,5	-	950,0	201,5
mitteeluhooned	1	252	-	-	41	3	27	12
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	20,4	103 261,4	-	-	28 668,5	176,6	6 914,4	2 300,2
Üldharidus päevaõppes								
Koolid	1	39	1	1	6	1	1	3
Õpilased	17	7 950	130	427	3 721	293	352	156
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	1	42	1	1	1	1	2	4
Fondi suurus, arvestusüksust	11 584	740 404	23 761	41 606	174 531	17 588	42 073	44 576
Lugejad	153	22 615	445	1 002	8 669	715	882	642
Pääteteenistuste registreeritud tulekahjud	4	280	6	-	109	6	17	10

Järg — Cont.

								Indicator
Karksi	Kolga-Jaani	Kõo	Kõpu	Olustvere	Paistu	Pärsti	Saarepeedi	
321,45	312,35	149,46	258,78	144,24	128,59	210,62	98,34	Area, km ²
								Distance, km
33,0	30,0	37,6	19,9	22,2	12,9	4,2	9,6	from the county centre
184,8	145,2	125,6	159,1	130,9	164,6	149,8	148,0	from Tallinn
4 094	1 728	1 206	822	1 595	1 608	3 868	1 301	Population
-0,15	-0,86	-0,90	-0,36	-0,44	-0,31	-0,36	-0,54	Change in population, %
10,5	5,8	7,4	10,9	1,9	9,9	10,3	6,1	Crude birth rate
12,0	14,4	16,5	14,6	6,3	13,0	13,9	11,5	Crude death rate
-1,5	-8,6	-9,1	-3,6	-4,4	-3,1	-3,6	-5,4	Crude rate of natural increase
50,1	62,1	52,5	63,1	46,0	50,4	50,1	50,4	Dependency ratio
0,89	1,05	0,94	1,07	1,28	1,20	1,06	1,23	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
39,4	18,6	12,9	9,7	15,4	20,6	33,2	12,0	Total revenue
17,6	5,9	4,4	3,7	5,2	5,8	15,2	5,1	taxes
15,0	4,2	3,6	2,5	4,4	5,1	13,9	4,5	personal income tax
18,9	10,3	6,0	4,0	8,5	10,5	12,5	5,8	grants
39,2	19,3	12,6	9,0	15,2	20,9	36,7	10,8	Total expenditure
3,6	2,0	1,8	1,3	1,9	1,9	3,4	1,9	administration expenses
3,6	0,5	1,1	1,2	1,0	0,9	0,9	0,5	economy
19,1	12,1	6,4	3,8	9,5	10,8	15,8	5,3	education
3,7	1,9	1,9	1,4	1,5	2,0	4,3	0,8	social protection
18,2	31,3	6,3	37,7	17,4	27,9	22,1	12,6	Debt burden, %
1 248,7	416,7	415,6	110,7	559,9	494,9	910,7	107,9	Subsistence benefits, thousand kroons
1 060	1 038	1 130	987	1 319	1 289	1 191	915	Subsistence benefit to quarantine subsistence level, kroons per application satisfied
89	18	16	5	36	25	58	19	Registered unemployed persons
69	10	18	12	16	19	62	17	Companies
13	5	5	3	6	3	10	1	primary sector
27	-	5	3	4	3	17	10	secondary sector
29	5	8	6	6	13	35	6	tertiary sector
427,3	8,9	59,1	49,0	36,2	22,9	243,7	124,1	Net sales, million kroons
								Buildings completed in 2003–2005
-	6	-	4	-	1	3	6	dwellings
-	486,7	-	345,3	-	60,6	496,4	909,6	floor area of dwellings, m ²
5	23	1	26	12	12	11	8	non-residential buildings
6 829,7	5 833,1	809,0	21 967,1	594,2	2 089,5	746,8	1 496,0	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								Full-time general education
2	2	1	1	2	2	5	1	Schools
477	194	124	70	206	214	277	117	Pupils
								Public libraries
4	4	2	1	2	2	5	2	Libraries
55 296	44 996	18 899	13 591	20 617	27 604	60 808	20 293	Stock in library units
1 852	1 074	674	168	720	673	1 354	257	Users
12	10	10	5	9	11	18	4	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>				Võru maakond <i>county</i>	Linn <i>City</i>	Vallad <i>Rural municipalities</i>		
	Suure-Jaani	Tarvastu	Vastemõisa	Viiratsi			Võru	Antsla	Haanja
Pindala, km ²	315,98	409,00	280,39	215,02	2 305,44	13,24	270,79	170,47	172,18
Kaugus, km									
maakonnakeskusest	27,9	26,0	13,5	3,3	..	0,1	32,2	16,0	13,7
Tallinnast	129,7	176,8	141,7	154,0	..	254,2	244,7	270,0	259,6
Rahvaarv	2 258	4 284	1 127	3 746	38 480	14 554	4 281	1 201	1 773
Rahvaarvu muutus, %	-0,22	-0,14	-0,27	-0,37	-0,51	-0,38	-0,60	-0,58	-0,28
Sündimuse üldkordaja	10,2	12,1	13,3	12,0	9,5	8,2	8,4	10,0	12,4
Suremuse üldkordaja	13,3	13,8	16,8	15,7	14,8	12,0	14,7	16,6	15,2
Loomuliku iibe üldkordaja	-3,1	-1,6	-3,5	-3,7	-5,3	-3,8	-6,3	-6,6	-2,8
Ülalpeetavate määr	56,3	56,2	50,3	47,0	54,1	49,2	52,7	60,3	57,3
Demograafiline tööturusurveindeks	1,03	1,19	1,28	1,04	1,06	1,06	1,07	0,98	1,06
Kohalikud eelarved, miljonit krooni									
Tulud kokku	28,6	40,5	11,0	34,4	438,4	163,9	40,0	23,6	17,3
maksud	9,9	14,6	4,3	15,1	134,4	54,3	13,8	4,0	5,4
üksikisiku tulumaks	8,1	12,7	3,2	13,5	121,8	52,8	12,5	3,2	4,7
toetused	17,3	23,5	6,1	12,7	245,9	80,6	21,5	16,3	10,3
Kulud kokku	24,9	38,7	10,9	39,8	458,7	189,2	37,7	28,3	17,7
üldised valitsussektori teenused	2,4	2,3	1,5	3,6	32,1	8,7	3,9	1,5	1,6
majandus	0,9	2,9	0,6	3,1	57,8	30,2	2,9	1,5	1,8
haridus	15,8	22,0	6,1	14,2	218,2	81,4	20,7	10,0	8,6
sotsiaalne kaitse	2,2	5,9	0,7	6,6	42,5	12,7	3,1	1,6	2,8
Võlakooormus, %	29,3	1,1	2,2	19,1	24,8	38,0	15,7	46,3	19,4
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	640,0	2 860,1	206,7	1 251,2	12 957,9	2 976,7	897,0	580,2	655,0
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	921	1 057	1 211	1 081	1 037	1 017	954	956	1 039
Registreeritud töötud	26	145	13	62	1 024	306	169	29	58
Äriühingud	27	41	14	53	689	364	64	18	16
primaarsektor	8	11	4	14	83	13	9	4	6
sekundaarsektor	8	11	4	13	217	101	18	5	5
tertsiaarsektor	11	19	6	26	389	250	37	9	5
Realiseerimise netokäive, miljonit krooni	322,4	115,0	20,5	590,8	3 997,1	2 207,1	433,1	36,1	42,8
Aastatel 2003–2005 kasutusse lubatud									
eluruumid	8	4	2	10	83	17	5	2	2
eluruumide pind, m ²	540,4	565,0	257,0	793,5	10 058,0	2 524,6	801,4	300,2	102,1
mitteeluhooned	8	31	7	25	239	12	10	3	15
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	720,5	11 676,0	724,4	11 715,5	43 551,1	8 956,2	3 670,2	625,9	2 394,8
Üldharidus päevaõppes									
Koolid	2	5	1	2	26	5	3	1	2
Õpilased	184	657	127	224	5 853	2 433	596	122	199
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud									
Raamatukogud	1	4	1	4	34	1	4	3	3
Fondi suurus, arvestusüksust	8 026	70 134	15 892	40 113	592 845	159 602	71 626	33 948	35 587
Lugejad	297	1 611	359	1 221	18 943	9 156	1 660	740	655
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	6	28	3	16	277	111	24	1	12

Järg — Cont.

									Indicator
Mere- mäe	Misso	Mõniste	Rõuge	Sõmer- palu	Urvaste	Varstu	Vastse- liina	Võru	
131,97	189,35	176,53	263,72	181,93	139,62	170,63	222,78	202,23	Area, km ²
									Distance, km
34,2	36,8	39,0	16,6	10,1	33,4	33,0	23,5	1,1	from the county centre
283,1	290,9	273,7	266,7	251,2	236,1	272,9	277,6	254,2	from Tallinn
1 195	811	1 031	2 045	1 914	1 433	1 294	2 141	4 807	Population
-0,67	-1,82	-0,48	-1,16	-0,78	-0,97	-0,92	-0,51	0,00	Change in population, %
15,0	4,9	8,7	11,7	7,8	11,8	10,0	12,1	10,6	Crude birth rate
22,5	23,2	13,5	24,3	16,1	21,5	20,0	17,2	10,8	Crude death rate
-7,5	-18,3	-4,8	-12,6	-8,3	-9,7	-10,0	-5,1	-0,2	Crude rate of natural increase
67,1	63,2	63,2	59,4	60,0	62,8	54,1	64,8	50,8	Dependency ratio
0,83	0,79	1,12	0,99	1,49	1,49	1,12	1,10	0,93	Demographic labour pressure index
									Local budgets, million kroons
15,1	11,3	10,6	26,1	20,0	16,6	20,5	25,3	48,1	Total revenue
2,9	2,8	3,4	7,4	6,7	4,6	4,5	7,4	17,1	taxes
2,4	2,0	2,5	6,0	5,6	4,0	3,7	6,4	16,0	personal income tax
11,4	7,5	6,4	16,0	10,7	10,6	13,6	15,2	25,7	grants
12,8	8,1	10,1	25,3	19,0	16,4	19,2	27,5	47,3	Total expenditure
1,6	1,1	1,3	2,1	2,0	1,1	1,3	2,1	3,8	administration expenses
1,1	1,0	0,7	5,1	1,0	1,5	1,3	6,5	3,3	economy
7,2	3,7	5,3	10,7	9,4	8,7	12,1	11,0	29,4	education
1,6	1,4	1,4	3,7	3,0	2,2	2,2	2,8	4,0	social protection
15,7	24,1	13,8	32,8	12,0	0,8	6,4	20,3	7,8	Debt burden, %
731,9	539,8	542,2	973,9	911,4	998,0	923,7	1 086,5	1 141,7	Subsistence benefits, thousand kroons
1 048	916	932	1 185	996	1 228	1 043	1 153	969	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
26	21	43	79	25	73	60	25	110	Registered unemployed persons
10	5	9	45	27	21	8	24	78	Companies
4	-	5	6	11	8	2	2	13	primary sector
3	3	2	17	11	6	3	12	31	secondary sector
3	2	2	22	5	7	3	10	34	tertiary sector
14,2	5,2	21,1	72,7	517,7	23,9	11,0	87,5	524,8	Net sales, million kroons
									Buildings completed in 2003–2005
6	7	6	6	6	9	-	3	14	dwellings
839,9	428,3	554,3	570,6	891,8	778,1	-	427,9	1 838,8	floor area of dwellings, m ²
16	10	24	43	36	25	9	8	28	non-residential buildings
2 622,3	583,4	1 154,0	6 718,4	5 902,8	955,0	2 472,0	1 847,0	5 649,1	useful floor area of non-residential buildings, m ²
									Full-time general education
1	1	1	1	2	2	2	3	2	Schools
103	86	113	204	261	277	293	464	702	Pupils
									Public libraries
2	2	2	4	2	3	2	3	3	Libraries
34 527	25 874	22 360	45 894	24 885	29 337	23 949	46 914	38 342	Stock in library units
639	320	522	849	620	883	569	1 152	1 178	Users
18	2	12	7	12	14	3	17	44	Fires registered by the fire and rescue services

SELGITUSI ESITATUD ANDMETE KOHTA

Arenguindeks	<p>Allikad: Registrate ja Infosüsteemide Keskus, Rahandusministeerium, Tööturuamet, Statistikaamet. Andmed 2004. aasta kohta.</p> <p><u>Arenguindeks</u> on kolme näitaja (äriühingute realiseerimise netokäive elaniku kohta, üksikisiku tulumaksu laekumine elaniku kohta ja registreeritud töötuse määr) pingeridade kohapunktide summa. Mida väiksem on arenguindeksi väärtus, seda parem on omavalitsusüksuse sotsiaalmajanduslik olukord.</p>
Haldusüksus	<p>Allikas: Riigi Teatajas avaldatud haldusüksuste nimistu. Haldusjaotus on esitatud 2005. aasta 1. jaanuari seisuga.</p> <p><u>Haldusüksus</u> on haldusjaotusel põhinev, seaduse ja teiste õigusaktidega kindlaks määratud staatus, nime ja piiridega üksus, mille territooriumi ulatuses teostatakse riiklikku või omavalitsuslikku haldamist. Eesti territooriumi haldusjaotuse üksused on maakonnad, linnad ja vallad.</p>
Pindala	<p>Allikas: Maa-amet. Andmed 2005. aasta 1. jaanuari seisuga.</p> <p>Eesti pindala kokku on ilma Peipsi järve Eestile kuuluva osa ja Võrtsjärve pindalata. Ümardamise tõttu ei võrdu tabelis esitatud omavalitsusüksuste pindalade summa alati maakonna pindalaga.</p>
Kaugus maakonna-keskusest ja Tallinnast	<p>Allikas: Maanteeamet. Andmed 2003. aasta 30. juuli seisuga.</p> <p><u>Linna- ja vallavalitsuse kaugus maakonnakeskusest</u> on arvestatud linna- ja vallavalitsuse asukohast mööda lühimat riigimaanteed ja veeteed vastava maakonna maavalitsuseni. Veeteede pikkus on kahe punkti vaheline kaugus mööda sirgjoont.</p> <p><u>Linna- ja vallavalitsuse kaugus Tallinnast</u> on arvestatud linna- ja vallavalitsuse asukohast mööda lühimat riigimaanteed ja veeteed Tallinna Toompeale. Veeteede pikkus on kahe punkti vaheline kaugus mööda sirgjoont.</p> <p>Piirissaare valla kohta on esitatud saare kaugus maakonnakeskusest ja Tallinnast. Piirissaare valla keskus asub Tartu linnas.</p>
Rahvastik	<p>Allikas: Statistikaamet. Andmed 2006. aasta 1. jaanuari seisuga. Andmed põhinevad 2000. aasta rahvaloendusel ja jooksva rahvastikuarvestusel.</p> <p><u>Aastakeskmise rahvaarv</u> — pool elanike aasta alguse ja lõpu arvu summast.</p> <p><u>Sündimuse üldkordaja</u> — elussündide arv aasta jooksul 1000 aastakeskmise elaniku kohta.</p> <p><u>Suremuse üldkordaja</u> — surmajuhtumite arv aasta jooksul 1000 aastakeskmise elaniku kohta.</p> <p><u>Loomuliku iibe üldkordaja</u> — loomulik iive aasta jooksul 1000 aastakeskmise elaniku kohta.</p> <p><u>Ülalpeetavate määr</u> — iseloomustab rahvastiku vanuskoosseisu ja arvutatakse järgmiselt:</p> $\frac{(\text{rahvastik vanuses } 0-14) + (\text{rahvastik vanuses } 65+)}{\text{rahvastik vanuses } 15-64} \times 100$ <p><u>Demograafiline tööturusurveindeks</u> võimaldab prognoosida demograafiliste protsesside tulemusel tekkivaid pingeid tööturul ja arvutatakse järgmiselt:</p> $\frac{\text{rahvastik vanuses } 5-14}{\text{rahvastik vanuses } 55-64}$
Kohalikud eelarved	<p>Allikas: Rahandusministeerium. Andmed 2005. aasta 31. detsembri seisuga.</p> <p><u>Üksikisiku tulumaks</u> — tulumaksuseaduse § 5 järgi laekub residendist füüsilise isiku makstud või temalt kinni peetud tulumaksust 44% riigile ja 56% maksumaksja elukohajärgsele kohalikule omavalitsusele.</p> <p><u>Võlakoorumus</u> — valla- ja linnaeelarve seaduse järgi on kohalike omavalitsuste võlakoorumuse lubatav piirmäär 60% eelarveaasta tuludest, millest on maha arvatud riigieelarvest tehtavad sihtotstarbelised eraldised. Võlakoorumuse arvestamise aluseks oleva eelarve tuludena käsitatakse järgmisi tulusid: maksutulud, kaupade ja teenuste müük,</p>

mittesihotstarbelised eraldised jooksvateks kuludeks ja muud tulud. Võlakoorumust arvutatakse järgmiselt:

$$\frac{\text{võlakohustused kokku}}{\text{puhastatud eelarve kokku}} \times 100$$

Toimetulekutoetused	Allikas: Sotsiaalministeerium. Andmed 2005. aasta kohta. <u>Toimetulekutoetus</u> — riigi abi puudusekannatajatele, maksab kohalik omavalitsus. Koosneb toimetulekupiiri tagamise toetusest ja lisatoetusest.
Registreeritud töötus	Allikas: Tööturuamet. Andmed 2005. aasta 1. oktoobri seisuga. <u>Registreeritud töötü</u> — täieliku või osalise töövõimega isik, kes on 16-aastane kuni vanaduspensioniealine. Ta on töötä, valmis kohe tööle asuma ning otsib tööd. Isik otsib aktiivselt tööd, kui ta pöörduv tööhõiveametisse vähemalt kord 30 päeva jooksul sooviga kohe tööle asuda ning on valmis osalema tööturukoolituses.
Äriühingud	Allikas: Registrate ja Infosüsteemide Keskus. 2004. aasta aastaaruande esitanud äriühingud. <u>Äriühingud</u> — täis-, usaldus- ja osaühingud, aktsiaseltsid ning tulundusühistud. <u>Primaarsektor</u> — põllumajandus, jahindus, metsamajandus, kalandus. <u>Sekundaarsektor</u> — mäetööstus, töötlev tööstus, energeetika, gaasi- ja veevarustus, ehitus. <u>Tertsiaarsektor</u> — kaubandus, teenindus jms.
Kasutusse lubatud eluruumid ja mitmeeluhooned	Allikas: Ehitisregister. Andmed aastate 2003–2005 kohta. <u>Eluruum</u> — alaliseks elamiseks sobiv ühepere-, kahepere- või ridaelamu seksioon või korter, mis koosneb ühest või mitmest toast ja vastab sanitaartechnilistele nõuetele. <u>Hoone</u> — maapinnaga püsikindlalt ühendatud, katuse, välispiirete ja siseruumiga ehitus.
Üldharidus päevaõppes	Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium. Andmed 2005/2006. õppeaasta alguse seisuga. <u>Õpilased</u> — omavalitsusüksuse territooriumil asuvas koolis käivad õpilased.
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud	Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu. Andmed 2005. aasta kohta. <u>Üldkasutatav rahvaraamatukogu</u> — küla-, valla-, linna- ja maakonnaraamatukogu.
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	Allikas: Päästeamet. Andmed 2005. aasta kohta.

COMMENTS ON PRESENTED DATA

- Development index** Sources: Centre of Registers and Infosystems, Ministry of Finance of the Republic of Estonia, Estonian Labour Market Board, Statistics Estonia. Data for the year 2004.
- Development index is the sum of scores in the rankings of three indicators (net sales of companies per capita, personal income tax per capita and registered unemployment rate). The smaller the value of the development index, the better the socio-economic situation of the local government unit.
- Administrative unit** Source: The list of administrative units published in the Riigi Teataja. Administrative division has been presented as of 1 January 2005.
- An administrative unit is a unit based on administrative division, the status, name and boundaries of which are determined by law and other legislation, and in the territory of which state or local government administration is carried out. The units for administrative division of the territory of Estonia are counties, cities and rural municipalities.
- Area** Source: Estonian National Land Board. Data as of 1 January 2005.
- Total area of Estonia is the area without the part of Lake Peipsi that belongs to Estonia and the area of Lake Võrtsjärv.
- Due to rounding the total county areas do not always equal the sum of local government unit areas.
- Distance from county centre and Tallinn** Source: Estonian Road Administration. Data as of 30 July 2003.
- The distance of the city and rural municipality from the county centre has been calculated from the location of the City and Rural Municipality to the County Government of the respective county along the shortest state road and waterway. The distance of waterway is the distance between two points along the straight line.
- The distance of the city and rural municipality from Tallinn has been calculated from the location of the local government to Toompea in Tallinn along the shortest state road and waterway. The distance of waterway is the distance between two points along the straight line.
- For Piirissaare rural municipality, the distance from island to the County Government and to Toompea in Tallinn has been presented. Piirissaare Municipality Government locates in Tartu city.
- Population** Source: Statistics Estonia. Data as of 1 January 2006. Data are based on the 2000 Population Census and the current population account.
- Mean annual population — half the sum number of the population at the beginning and end of the year.
- Crude birth rate — annual number of live-born persons per 1,000 of mean annual population.
- Crude death rate — annual number of deaths per 1,000 of mean annual population.
- Crude rate of natural increase — annual natural increase per 1,000 of mean annual population.
- Dependency ratio shows age distribution and the index is calculated as follows:
- $$\frac{(\text{population aged 0–14})+(\text{population aged 65 and older})}{\text{population aged 15–64}} \times 100$$
- Demographic labour pressure index allows to predict pressures in the labour market caused by demographic processes and is calculated as follows:
- $$\frac{\text{population aged 5–14}}{\text{population aged 55–64}}$$
- Local budgets** Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia. Data as of 31 December 2005.
- Personal income tax — according to the Article 5 of the Income Tax Act, 44% of the income tax paid by or withheld from a resident natural person is received by the state and 56% is received by the local government of the taxpayer's residence.

Debt burden — pursuant to the Rural Municipality and City Budgets Act, the marginal rate of debt burden of local governments is 60% of proposed budget revenue for that budgetary year, from which allocations for specific purpose from state budget have been deducted. Budget revenue, which is the basis for calculating debt burden, includes taxes, sale of goods and services, non-allocations for specific purposes for current spending and other revenue. Debt burden is calculated as follows:

$$\frac{\text{total debt}}{\text{total refined budget}} \times 100$$

- Subsistence benefits** Source: Ministry of Social Affairs. Data for the year 2005.
Subsistence benefit — a state support paid by a local government to persons whose monthly net income is below the subsistence level. Consists of benefits to guarantee subsistence level and supplementary benefits.
- Registered unemployment** Source: Estonian Labour Market Board. Data as of 1 October 2005.
Registered unemployed person — a person with total or partial capacity for work who has attained at least 16 years of age and is under pension age, who is not employed, is ready to commence work immediately and seeks employment. A person seeks employment if he or she reports to an employment office at least once within 30 days, is willing to commence work immediately and is ready to participate in employment training.
- Companies** Source: Centre of Registers and Infosystems. Annual bookkeeping reports for the year 2004 presented by companies.
Companies — general partnerships, limited partnerships, private limited companies, public limited companies and commercial associations.
Primary sector — agriculture, hunting and forestry, fishing.
Secondary sector — mining, manufacturing, electricity, gas and water supply, construction.
Tertiary sector — trade, services, etc.
- Dwelling and non-residential building completions** Source: Register of Construction Works. Data for the years 2003–2005.
Dwelling — a one-family house, section of a two-family or a terraced house or a flat, which consists of one or more rooms and meets sanitary engineering requirements and is suitable for permanent residence.
Building — a construction firmly attached to the ground, covered by a roof, surrounded by walls and containing an interior room.
- Full-time general education** Source: Estonian Ministry of Education and Research. Data at the beginning of the academic year 2005/2006.
Pupils — pupils going to school situated in the territory of the local government unit.
- Public libraries** Source: National Library of Estonia. Data for the year 2005.
Public library — village, rural municipality, city and county library.
- Fires registered by the fire and rescue services** Source: Estonian Rescue Board. Data for the year 2005.

